

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**FİNANSAL GELİŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Filiz KÖYEL

EYLÜL-2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**FİNANSAL GELİŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Filiz KÖYEL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nebiye YAMAK

EYLÜL-2024

TRABZON

ONAY

Filiz KÖYEL tarafından hazırlanan “Finansal Gelişmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği” adlı bu Çalışma 31/10/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Nebiye YAMAK	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Yakup KÜÇÜKKALE	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Zehra ABDİOĞLU	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Murat ÇETİN	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Sinem EYÜBOĞLU	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Filiz KÖYEL

20.09.2024

ÖNSÖZ

Finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği konusunda literatürde bir fikir birliği olmasına rağmen, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisine yönelik tartışmalar önemini halen daha sürdürmektedir. Dolayısıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıp azaltmadığı, etkisinin simetrik mi yoksa asimetrik mi olduğu, tüm nüfusa mı, öncelikli olarak yüksek gelirli bireylere mi, yoksa orantısız bir şekilde düşük gelirli bireylere mi fayda sağladığı bir miktar belirsizlik içermektedir. Finansal gelişme ve gelir dağılımı eşitsizliğine ait göstergelerin bir ülkenin yapısına özgü olduğu ve birden fazla ülke veya ülke grubunun incelenmesinin yanıltıcı sonuçlara sebep olacağı gerekçesiyle bu tez çalışması Türkiye özelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki simetrik/asimetrik ilişkinin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda finansal gelişmenin özel sektöre verilen krediler, M2 geniş anlamda para arzı, banka mevduatları, mevduat bankaları varlıkları ve mevduat faiz oranı ile gelir dağılımı eşitsizliğinin ise Gini katsayısı ile temsil edildiği çalışmada ayrıca kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranının etkileri de incelenmiştir.

Akademik hayatım boyunca ve bu çalışma konusunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar değerli bilgi, zaman ve tecrübeleri ile bana her türlü imkanı sağlayan ve daima yol gösteren değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Nebiye YAMAK ve Sayın Prof. Dr. Rahmi YAMAK'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve benden desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eylül, 2024

Filiz KÖYEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI İLE FİNANSAL GELİŞME İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİK

ÇERÇEVE	5-34
1.1. Gelir Dağılımı	5
1.2. Gelir Dağılımı Ölçütleri	9
1.2.1. Lorenz Eğrisi.....	10
1.2.2. Gini Katsayısı.....	12
1.2.3. Atkinson Endeksi	13
1.2.4. Yüzde Paylar Analizi	14
1.2.5. Theil Endeksi	14
1.2.6. Diğer Ölçme Yöntemleri.....	15
1.3. Finansal Gelişme.....	16
1.4. Finansal Gelişme Ölçütleri.....	21
1.5. Gelir Dağılımı Eşitsizliği İle Finansal Gelişme Arasındaki Teorik İlişki	27
1.5.1. Greenwood-Jovanovic Ters-U Hipotezi	29
1.5.2. Eşitsizliği Daraltma Hipotezi	30
1.5.3. Eşitsizliği Genişletici Hipotez.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ İLE FİNANSAL GELİŞMEYE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI	35-85
--	--------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM.....	86-95
3.1. Veri Seti	86
3.2. Ekonometrik Yöntem	88
3.2.1. Birim Kök Testi	88
3.2.1.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi.....	89
3.2.1.2. Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi.....	90
3.2.1.3. Doğrusal Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) Model.....	90
3.2.1.4. Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (NARDL) Model	92

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	96-135
4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	96
4.2. Birim Kök Test Sonuçları	100
4.3. Doğrusal ARDL Modeli Sonuçları	101
4.4. Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Sonuçları.....	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	136
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	142
EKLER.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....	163

ÖZET

Finansal sistemin ülke ekonomisindeki kaynakları etkin bir şekilde yönlendirebilmesinde, kuşkusuz finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik etkisi yanında asimetrik etkisine de odaklanılmalıdır. Ampirik literatür incelendiğinde, gelir dağılımı üzerine yapılan çalışmaların çoğunda zımni olarak finansal gelişme şoklarının gelir dağılımı üzerinde simetrik bir etki oluşturduğu varsayımı yapılmıştır. Ancak bazı nedenlerden dolayı bu varsayımın geçerli olmayabileceği görülmüştür. Şöyle ki, ekonomik birimlerin nakit tutma eğilimi, finansal hizmetlere ihtiyaç olduğu halde bulunan yerleşim alanının buna imkan vermemesi veya bu imkanlara erişimin mümkün olduğu halde finansal hizmet veya ürünlerin karmaşık olduğunun düşünülmesi, dini, sosyal veya kültürel yapı nedeniyle finansal hizmetlerin kullanımının tercih edilmemesi, piyasa koşulları ve eksik bilgi sorunları gibi faktörler söz konusu etkinin asimetrik olmasına neden olabilecektir. Bu asimetri, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin süresinde, büyüklüğünde veya yönünde görülebilmektedir. Bunun yanında asimetrik etkilerin sadece kısa ve uzun dönem itibarıyla ortaya çıkabilmesi mümkün olduğu gibi her iki dönemde görülmesi de muhtemeldir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye özelinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkisini kısa ve uzun dönem itibarıyla araştırmaktır. Çalışmada analize tabi tutulan veriler yıllık olup, 1980-2022 dönemini kapsamaktadır. Doğrusal ve doğrusal olmayan ARDL yöntemleri ile beş farklı finansal gelişme göstergesi için tahmin edilen beş farklı model sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımını açıklamada oldukça önemli bir belirleyici olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Ayrıca finansal gelişmede yaşanan pozitif ve negatif şokların gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiği diğer bir ifadeyle finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin asimetrik olduğu sonucuna varılmıştır. Belirlenen asimetrik ilişkinin, finansal gelişme sağlandıkça düşük gelir grubundaki bireylerin olumlu etkilenirken yüksek gelir grubundakilerin pek etkilenmemesi, buna karşılık finansal gelişmenin, finansal krizlerle durma veya gerileme aşamasına girmesiyle her iki gelir grubunun da bu durumdan etkilenmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü finansal gelişme ile birlikte özellikle düşük gelir grubundaki bireylerin finansal okuryazarlık ve finansal imkanlara erişimi kolaylaşmaktadır. Ancak yüksek gelir grubundaki bireyler bu imkanlara finansal gelişme öncesinde de sahiptirler.

Anahtar Sözcükler: Finansal Gelişme, Gelir dağılımı, Doğrusal ve Doğrusal Olmayan ARDL.

ABSTRACT

In order for the financial system to effectively direct the resources in the national economy, the asymmetric as well as the symmetric effect of financial development on income distribution should undoubtedly be focussed. A review of the empirical literature reveals that most of the studies on income distribution implicitly assume that financial development shocks have a symmetric effect on income distribution. However, it has been observed that this assumption may not be valid for some reasons. Namely, factors such as the tendency of economic agents to hold cash, the fact that financial services are needed but the area of residence does not allow this, or that financial services or products are considered to be complex even though access to these facilities is possible, the lack of preference for the use of financial services due to religious, social or cultural structure, market conditions and incomplete information problems may cause the effect in question to be asymmetric. This asymmetry may be observed in the duration, magnitude or direction of the effect of financial development on income distribution. In addition, asymmetric effects may occur only in the short and long run, and it is also possible to observe asymmetric effects in both periods.

The aim of this study is to investigate the symmetric/asymmetric effect of financial development on income distribution in Turkey in the short and long run. The data analysed in the study are annual and cover the period 1980-2022. As a result of five different models estimated for five different financial development indicators with linear and non-linear ARDL methods, it is found that financial development is a very important determinant in explaining income distribution. In addition, it is concluded that the effect of positive and negative shocks in financial development on income distribution differs, in other words, the effect of financial development on income distribution is asymmetric. It is thought that the asymmetric relationship may stem from the fact that while individuals in the low-income group are positively affected by financial development, those in the high-income group are not affected much, whereas both income groups are affected when financial development comes to a halt or regresses due to financial crises. This is because financial development facilitates financial literacy and access to financial opportunities, especially for low-income individuals. However, individuals in the high income group have these opportunities even before financial development.

Keywords: Financial Development, Income distribution, Linear and Nonlinear ARDL.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Dünya Bankası Finansal Gelişme Göstergeleri	24
2	Değişkenlerin Kısaltması ve Açılımı	88
3	Tanımlayıcı İstatistikler	97
4	ADF ve PP Birim Kök Test İstatistikleri	101
5	<i>Model I</i> – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları	103
6	<i>Model I</i> – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları	105
7	<i>Model II</i> – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları	106
8	<i>Model II</i> – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları	108
9	<i>Model III</i> – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları	109
10	<i>Model III</i> – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları	110
11	<i>Model IV</i> – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları	112
12	<i>Model IV</i> – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları	113
13	<i>Model V</i> – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları	114
14	<i>Model V</i> – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları	116
15	<i>Model I</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test....	118
16	<i>Model I</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri.....	120
17	<i>Model II</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları.....	123
18	<i>Model II</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri.....	125
19	<i>Model III</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları.....	127
20	<i>Model III</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri.....	129

21	<i>Model IV</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları.....	130
22	<i>Model IV</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri.....	132
23	<i>Model V</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları.....	133
24	<i>Model V</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri.....	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Tablo Adı	Şekil Nr.
1	Lorenz Eğrisi	10
2	Gerçekleşebilecek Farklı Lorenz Eğrileri	11
3	Gini Katsayısı	12

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Greenwood-Jovanovic Ters-U (Finansal Kuznets Eğrisi veya Finansal ters-U) Hipotezi	29
2	Eşitsizliği Daraltma Hipotezi.....	31
3	Eşitsizliği Genişletici Hipotez	33
4	GINI Serisinin Seyri	98
5	OSK Serisinin Seyri.....	98
6	M2 Serisinin Seyri	98
7	BM Serisinin Seyri	99
8	MBV Serisinin Seyri.....	99
9	MFO Serisinin Seyri	99
10	KBDG Serisinin Seyri	100
11	ENF Serisinin Seyri	100
12	<i>Model I</i> – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları	104
13	<i>Model II</i> – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları	107
14	<i>Model III</i> – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	110
15	<i>Model IV</i> – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	113
16	<i>Model V</i> – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları	116
17	<i>Model I</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	119
18	<i>Model II</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	124
19	<i>Model III</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	128
20	<i>Model IV</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	131
21	<i>Model V</i> – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları.....	134

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey-Fuller -Genişletilmiş Dickey-Fuller
AIC	: Akaike Information Criterion-Akaike Bilgi Kriteri
ARDL	: Autoregressive Distributed Lag-Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model
ATM	: Otomatik Para Çekme Makinesi
BDM	: Banerjee vd. (1998) Eş-bütünleşme Testi
BO	: Boswijk (1994) Eş-bütünleşme Testi
CCR	: Canonical Cointegration Regression-Kanonik Eş-Bütünleşme Regresyonu
CUSUM	: Cumulative Sum -Kümülatif Toplam Kontrol Tablosu
CUSUMSQ	: Cumulative Sum of Squares Test- Kümülatif Kareler Toplamı
DB	: Dünya Bankası
DOLS	: Dynamic Ordinary Least Squares-Dinamik En Küçük Kareler
ECT	: Error Correction Model-Hata Düzeltme Modeli
EG	: Engle ve Granger Eş-bütünleşme Analizi
EHII	: Estimated Household Income Inequality Data Set-Tahmini Hanehalkı Gelir Eşitsizliği Veri Seti
EKK	: En Küçük Kareler
FMOLS	: Fully Modified Ordinary Least Squares-Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu
JOH	: Johansen Eş-bütünleşme Analizi
NARDL	: Nonlinear Autoregressive Distributed Lag-Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PP	: Phillips-Perron
SVAR	: Yapısal Vektör Otoresif
SWIID	: Standardized World Income Inequality Database-Standardlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

UECM	: Unrestricted Error Correction Model-Kısıtlanmamış Hata Düzeltme Modeli
UNU-WIDER	: United Nations University World Institute for Development Economics Research- Birleşmiş Milletler Üniversitesi Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırma Enstitüsü
UTIP	: University of Texas Inequality Project-Teksaş Üniversitesi Eşitsizlik Projesi
UTIP-UNIDO	: University of Texas Inequality Project United Nations Industrial Development Organization-Teksaş Üniversitesi Eşitsizlik Projesi-Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Organizasyonu
VECM	: Vector Error Correction Model-Vektör Hata Düzeltme Modeli
WIDER-WIID	: World Institute For Development Economics Research-Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırma Enstitüsü
WIID	: World Income Inequality Database-Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı

GİRİŞ

Gelir dağılımı eşitsizliği pek çok ülkede başta adalet, istikrar, ekonomik ve sosyal olanaklara erişimdeki eşitsizlik olmak üzere büyük bir endişe kaynağı olarak görülmektedir. Gelişmemiş finansal piyasalar ve düşük kurumsal kalitenin de eşlik etmesiyle gelir dağılımı eşitsizliği, hem ekonomik büyümenin hem de refahın artmasında önemli bir engel teşkil edebilmektedir. Bu doğrultuda ekonomik birimlerin faaliyetlerini gerçekleştirebilmelerinde, beşeri sermaye yatırımı ve tasarruf yapabilmelerinde ve tasarrufların uygun yatırımlara transferini sağlayabilmelerinde etkili olan finansal gelişme, gelir dağılımı eşitsizliğinin iyileştirilmesinde odaklanması gereken faktörlerden biri olarak görülmektedir.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisine yönelik yaklaşımlardan ilki, Kuznets (1955)'in öncülüğünde geliştirilen ters-U hipotezine dayanmaktadır. Kuznets (1955)'in ters-U hipotezine göre ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir dağılımı eşitsizliği derinleşmekte ancak ekonomik büyüme devam ettikçe belirli bir aşamadan sonra gelir dağılımı iyileşmektedir. Kuznets (1955)'in ters-U hipotezi, ilk olarak Greenwood ve Jovanic (1990) tarafından finansal gelişme, ekonomik büyüme ve gelir dağılımına uyarlanmıştır. Buna göre ekonomik büyümenin ilk aşamalarında finansal piyasalar oluşma veya büyüme sürecinde olup, hem aracılık faaliyetleri sınırlı hem de finansal olanaklara erişim oldukça maliyetlidir. Böylelikle finansal olanaklar, sadece teminata ve güvenilir bağlantılara sahip olan yüksek gelirli bireyleri kapsayan, düşük gelirli bireylerin ise erişimini kısıtlayan bir yapıya sahiptir. Ekonomik büyümenin devam etmesiyle birlikte finansal gelişmenin faydaları toplumdaki tüm ekonomik birimler için kapsayıcı hale gelmektedir. Ekonomik büyümenin etkisiyle finansal gelişmenin gelir dağılımını ilk aşamalarda kötüleştirdiği ancak belirli bir eşik düzeyinden sonra iyileştirdiği savunulmaktadır. Söz konusu bu durum, *Greenwood ve Jovanic (GJ) (1990) ters-U hipotezi* veya *Finansal Kuznets eğrisi* olarak adlandırılmaktadır (Greenwood ve Jovanovic, 1990: 1078-1079; Nikoloski, 2013: 899; Jauch ve Watzka, 2016: 294; Nyugen, 2021: 22-23; Biyase ve Chisadza, 2023: 962).

Servet dağılımının uzun dönem itibariyle gelecek nesiller arasındaki gelir dağılımını etkilediğini ileri süren Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993), finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiğine dair teorik bir model geliştirmişlerdir. Söz konusu yaklaşım literatürde *eşitsizlik daraltıcı hipotez* olarak kabul görmüştür. Bu doğrultuda finansal gelişmenin ve aracılık faaliyetlerinin sermaye piyasası kusurlarını gidererek ekonomik birimlerin finansal olanaklardan daha kapsamlı bir biçimde yararlanmaları öngörülmektedir. Onlara göre, bilgi ve işlem maliyetlerinin azaltılması, riskin ve harcamaların tahsisi, borçlanma ve yatırım fırsatlarının

arttırılması söz konusu olanaklardan bazılarıdır. Düşük üretkenliğe sahip firmaların finansmana erişimini sağlayan aracılık maliyetlerinin azaltılmasıyla daha etkin yatırım ve istihdam imkanlarının elde edilmesi yine finansal gelişme olanakları arasında sayılabilmektedir (Banerjee ve Newman, 1993: 281-283; 1991: 214; Galor ve Zeira, 2003: 43-39; Ahmed ve Masih, 2017: 4; Koh vd.: 2020: 416).

Rajan ve Zingales (2003) tarafından ortaya konulan *eşitsizliği genişletici yaklaşımda*, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir etkinin varlığı öne sürülmüştür. Bu yaklaşıma göre de bazı ekonomilerde kurumsal kalitenin zayıflığından dolayı finansal piyasalara erişim sınırlandırılabilir. Finansal piyasalara sınırlı sayıda ekonomik birimin erişimine neden olan faktörler arasında siyasi güç, rakebete karşı önlem alma ve kişisel çıkarlar sayılabilmektedir. Bunun yanında siyasi katılımın eşit sağlanamadığı toplumlarda yerel yönetimler çıkarlarını koruyabilmek amacıyla finansal erişimi ve rekabeti sınırlandırabilir. Böylece finansal gelişme, ekonomik birimler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirmektedir (Claessens vd., 2002: 2743; Rajan ve Zingales, 2003: 14-20; Claessens ve Perotti, 2007: 762-764; Canavire-Bacarreza ve Rioja, 2008: 3).

Ampirik literatürde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, pek çok ülke için farklı dönemler itibariyle çeşitli yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu alanda yapılan ampirik çalışmalar, genellikle finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin varlığını ortaya koymakla birlikte, bu ilişkinin yönü ve derecesinin, incelenen ülke veya ülke grupları, finansal gelişme ve gelir dağılımı göstergelerine bağlı olarak değişebildiğini göstermiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde, aynı ülke için farklı dönemlerin veya göstergelerin ele alınarak yapıldığı analizlerde birbirinden farklı sonuçların elde edildiğini de görmek mümkündür. Örneğin Türkiye ekonomisi için finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ters-U şeklinde, pozitif ve negatif yönlü olduğunu tespit eden çalışmalara rastlamak mümkündür. Bunun yanında ampirik literatürde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalara da yer verilmiştir. Aynı zamanda bazı çalışmalarda finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde hem pozitif hem de negatif etkilerinin olabildiği, etkinin yönü ve derecesinin finansal gelişme göstergesine ve bölgelere göre değiştiği görülmüştür.

Literatürde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin yapılan ampirik çalışmaların büyük bir bölümünde söz konusu etki, ülke grupları itibariyle test edilmiş olup ülkeye özgü faktörler göz ardı edilmiştir. Bu konuda Nyugen vd. (2019) ile Ang (2008), her bir ülke için finansal yapının, finansal piyasa büyüklüğünün ve finansal araçların etkinliğinin diğer ülkelerdeki emsallerinden farklı olduğunu ve bu yüzden gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik etkili bir politika ortaya koyabilmek için tek ülkeli zaman serili araştırmaların yapılmasını önermişlerdir. Bunun yanında Sethi vd. (2021), heterojenlik ve veri karşılaştırılması sorunlarının giderilmesi amacıyla bu konuda tek ülkeli çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bugüne kadar finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde test eden çalışmalar da yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların bir kısmında kısıtlı sayıda finansal gelişme göstergesine yönelik veriler kullanılırken, bir kısmında finansal gelişme göstergesinin bir endekse temsil edildiği toplulaştırılmış veri kullanımı tercih edilmiştir. Ayrıca literatürdeki mevcut çalışmaların tamamında zımni olarak finansal gelişme şoklarının gelir dağılımı üzerinde simetrik bir etki yarattığı varsayımı yapılmıştır. Ancak finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki asimetrik etkisini araştıran herhangi bir çalışmanın varlığı bilgimiz dahilinde değildir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin yapılan ampirik çalışmalar neticesinde ortaya çıkan tablo; yapılan analizlerin, tek ülke ekonomisine özgü olmasının, çok sayıda finansal gelişme göstergesi kullanılmasının, simetrik/asimetrik etkinin her bir finansal gelişme göstergesi için ayrı ayrı test edilmesinin elde edilen sonuçları daha güvenilir ve bir o kadar da faydalı kılacağını göstermektedir.

Yukarıda bahsi geçen hususlardan hareketle bu çalışmanın amacı, Türkiye örneğinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki hem simetrik hem de asimetrik etkilerini kısa ve uzun dönem itibariyle araştırmaktır. Bu amaçla ampirik analizde, beş farklı finansal gelişme göstergesi kullanılarak her bir göstergenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Mevcut çalışmanın hem finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerini uzun ve kısa dönem itibariyle araştırması hem de beş farklı finansal gelişme göstergesini ele alarak bu göstergelerden hangisinin/hangilerinin gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olduğunun tespit edilmesine imkan sağlaması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde finansal gelişme ve gelir dağılımına ilişkin teorik bilgiler verilmiştir. Bunun yanında başta Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından ortaya konulan *Greenwood-Jovanovic ters-U hipotezi*, Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993)'nın öncü niteliğinde olan *eşitsizliği daraltıcı yaklaşım* ve Rajan ve Zingales (2003)'in önerdiği *eşitsizliği genişletici yaklaşım* olmak üzere teoriler ve öngörülleri detaylandırılmıştır.

İkinci bölümde, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin ampirik literatüre yer verilmiştir. Bu bağlamda söz konusu ilişkiyi inceleyen çalışmalar altı grup kapsamında özetlenmiştir. Söz konusu çalışmalarda finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında ters-U şeklinde, U şeklinde, pozitif yönlü ve negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını öne süren çalışmalar beşinci grupta yer almaktadır. Altıncı ve son grupta yer alan çalışmalar ise incelenen dönem, kullanılan ekonometrik yöntem, ele alınan ülke veya ülke grubu, kullanılan gösterge veya diğer faktörlerin etkisiyle finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiğine dair karma bulgular elde eden çalışmalardır.

Üçüncü bölümde, Türkiye ekonomisinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkisinin belirlenmesi amacıyla çalışmada kullanılan veri seti ve ekonometrik yöntemler tanıtılmıştır. Bu kapsamda, her bir finansal gelişme göstergesi için oluşturulan modeller sunulmuş, Dickey-Fuller ve Phillips Perron testleri, Doğrusal ve Doğrusal olmayan ARDL yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, öncelikle çalışmaya dahil edilen gelir dağılımı eşitsizliği, finansal gelişme, kişi başına düşen gelir ve enflasyon serilerine ait tanımlayıcı istatistiklere ve durağanlık test sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerinin ortaya konulması amacıyla her bir modele yönelik doğrusal ve doğrusal olmayan ARDL tahmin sonuçları sunulmuştur. Ardından, uzun ve kısa dönem simetrik ve asimetrik ilişkiyi sınanan Wald test istatistiklerine ilişkin bulgular sunularak değerlendirilmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise ampirik analiz sonucunda elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI İLE FİNANSAL GELİŞME İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Gelir Dağılımı

Smith, Ricardo ve Mill gibi Klasik iktisat bilimciler kayda değer ekonomik öneme sahip birçok sorunun kısmen gelir dağılımının çeşitli yönlerinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir (Becker, 1967: 108). Bu doğrultuda her ne kadar gelir dağılımı konusunda oldukça geniş bir literatür olsa da, dağılımın nasıl olması gerektiğine ilişkin bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır ki, Sahota (1978)'ya göre ideolojik savaşların ve siyasi devrimlerin kaynağı olan gelir dağılımı gibi bir konu üzerinde uzlaşma beklemek çok da fayda sağlamayacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak gelir dağılımına yönelik çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerden bazıları tamamlayıcı, normatif veya karşıt görüşlere sahipken, bazıları ise zamanla geçerliliğini kaybetmiş, zayıf bir şekilde ispatlanmış ya da test edilemez hale gelmiştir. Diğer bazı teoriler ise titizlikle formüle edilmiştir. Bu teorilerin en önemlilerinden biri, bireylerin kendi kaderlerini belirleyebileceğini ve bu yolla toplumdaki diğer bireylerin gelir düzeyini önemli ölçüde şekillendirebileceğini savunan görüştür. Bu yaklaşımda gelir dağılımının büyük oranda gönüllü tercihin bir sonucu olduğuna inanılmaktadır. Şöyle ki bazı bireyler ölçülen gelir kapsamında düşük gelirli bireyler içerisinde yer alırken, aslında kendi tercihlerine göre fayda açısından daha iyi durumda olabilmektedirler.

Gelir dağılımı konusuna yönelik bir diğer teoriye göre, gelir dağılımında eşitlik ancak koşulların değiştirilmesiyle sağlanmaktadır. Kuznets'e (1955,1963) göre, gelir düzeyinin belirli bir aşamaya ulaşması veya beceri oluşumu (eğitim) ile teknolojik gelişmenin birleşmesi, doğal olarak gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalmasını sağlamaktadır. Önemli bir diğer teori ise, herhangi bir zamanda gelir dağılımı eşitsizliğinin yaş etkisinden dolayı kaçınılmaz olduğunu öne süren yaşam döngüsü yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre olgunlaşma, yetenek, tasarruf etme, çalışma eğilimleri gibi faktörler yaşla birlikte ilerleyerek kişinin hayatı boyunca maruz kaldığı gelir dağılımı eşitsizliğini açıklamaktadır. Ancak Modigliani ve Ando (1960) yaşam boyu gelirden meydana gelen değişiklik ve belirsizliğin baz alınmasıyla aslında yaşam boyu gelirin bireyin gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olmadığını ortaya koymuştur. Ancak bu duruma istisna olarak, genç bireylerin yaşlı bireylere kıyasla daha fazla beşeri sermayeye sahip olmalarının, gelir dağılımındaki

belirli bir noktadaki eşitsizliği azaltabileceğini de vurgulamaktadırlar (Modigliani ve Ando, 1960: 197; Sahota, 1978: 27).

Gelir dağılımına yönelik literatürdeki mevcut çalışmaların büyük bir çoğunluğunun desteklediği bir diğer görüş, her bir ekonominin temel bir sosyal yapıya göre inşa edildiği varsayımına dayanmaktadır. Bahsi geçen bu varsayımda bir ailenin geliri, ailedeki diğer bireylerin üretkenliğine, eğitime ve doğuştan gelen yeteneğine bağlanmaktadır. Yani gelirin ve gelir dağılımı eşitsizliğinin büyük ölçüde önceden belirlendiği vurgulanmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken asıl konu, özellikle ebeveynlerin kendilerinden sonra gelen tüm nesillerin gelirlerini etkileyebilme ihtimalidir. Dolayısıyla düşük gelirli ailelerin çocukları sınırlı hane kaynakları nedeniyle eğitim gibi olanaklara erişememektedir (Loury, 1981: 851). Yine aynı şekilde Arthur Okun (1975)'a göre, ABD ekonomisindeki ciddi boyuttaki verimsizliğe neden olan faktörlerden biri, düşük gelirli ailelerin çocuklarının insan kaynakları yönünden yetersiz bir gelişime sahip olmalarıdır. Sonuçta, ailenin yüksek veya düşük gelirli olması çocuğunun da aynı gelir sınıfına girmesine neden olmaktadır (Okun, 1975: 72-78). Dolayısıyla yüksek gelirli ailelerin çocukları da muhtemelen ortalama olarak daha zekidir ve beşeri sermayeden daha büyük fayda alırlar (Becker, 1967: 131). Bundan dolayı bir nesildeki bireylerin üretkenliklerini artırıcı özellikleri edinmeleri için mevcut olanaklardan yararlanabilmesi ile birlikte gelir dağılımından alacakları pay, aslında ebeveynlerinin gelir dağılımından aldığı paya bağlıdır. Dolayısıyla ebeveynler arasındaki gelir dağılımının şekli aslında gelecekte gelir dağılımının çocuklarına tahsis edilmesindeki etkinliği belirlemektedir. Hatta Johnson (1973), kültürel sermayenin ebeveynler tarafından miras bırakılması yoluyla nesiller arası aile yoksulluğunun da devam etmesinin oldukça önemli olduğuna dikkati çekerek, ABD'nin güneyindeki kırsal yoksulluğu azaltmak için iki yöntem önermiştir. Bu yöntemlerden ilki, mevcut üretim destekleri yerine bu çiftçilerin emekli maaşlarının karşılıksız ödenmesidir. İkinci yöntem ise bu bireylerin çocuklarının aile yoksulluğunu sürdürmelerine engel olmak amacıyla eğitim fırsatlarına sahip olmaları için Kaliforniya'ya taşınmalarını veya düşük gelirli ailelerinin onları maruz bıraktığı bu durumdan uzaklaştırılmalarını sağlamaktır. Çünkü Johnson (1973)'a göre, sadece gelir farklılıklarının değil aynı zamanda yetenek farklılıklarının da aile tarafından belirlendiği düşüncesi hakimdir.

Gelir dağılımının bahsedildiği üzere yalnızca servet veya belirli bir zaman dilimine karşılık gelen gelirden olduğu gibi olağan statik ölçümünün olmadığı durumlar da mevcuttur. Dolayısıyla gelir dağılımı teorilerinin, hareketlilik ölçümleri olarak adlandırılan, büyük oranda kontrol edilemeyen ve zaman içerisindeki değişimleri içeren dinamik yaklaşımla¹ da desteklenmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle gelir dağılımının tam bir analizini yapabilmek amacıyla sosyologlar nesiller arası hareketlilikle ilgilenirken, ekonomistler ise nesil içindeki eşitsizlikle

¹ Dinamik model, rastgele süreçleri de içeren ve bu kapsamda gerçek hayattaki durumları dengesiz zamanın sonuçları olarak ifade edilmektedir (Shorrocks, 1976: 274).

ilgilenmişlerdir. Bir diğer ifadeyle sosyologlar bir bireyin geçmişi, sınıfı veya tabakası üzerindeki etkiler yoluyla onun sosyoekonomik statüsünün belirlenmesinde atalarının rolünün olduğunu vurgulamışlardır. Ancak iktisatçıların büyük bir bölümü gelir dağılımı eşitsizliğinin aile yoluyla aktarımını ihmal ederek şans ve yetenek yoluyla belirlendiğini varsaymışlardır. Yani bir bireyin gelir dağılımından aldığı payın bir önceki yıla veya tesadüfi bir sürece bağlı olma ihtimalini ortaya koymuşlardır (Champernowne, 1953: 319; Becker ve Tomes, 1979: 1154). Böylece stokastik bir ortamda gelir dağılımı eşitsizliğindeki artışlar, sadece kendine özgü bir belirsizliğin etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu belirsizlikler, bireyler arasındaki zevk, tercih ve beğenilerin zaman içerisinde değişmesi, hanehalkı büyüklüğünde meydana gelen farklılıklar, beşeri sermaye getiri oranının farklılık göstermesi, yetenek, şans, bireylerin zaman tercihindeki (sabırlı olma derecelerindeki) farklılıklar şeklinde gerçekleşmektedir. Aynı şekilde aynı anda doğan bireyler için hem tüketim hem de gelir dağılımı eşitsizliğinin yaşla birlikte arttığı ve artış oranının da benzer olduğu gözlenmektedir² (Deaton ve Paxson, 1994: 437-455). Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır ki, herkes her bakımdan tamamen eşit olsa dahi toplumdaki yüksek gelirli bireyler ile düşük gelirli bireyler arasında yine de önemli gelir farklılıkları ortaya çıkabilmektedir (Shorrocks, 1978: 376; Davies ve Shorrocks, 2000: 615).

Teorik ve uygulamalı literatürde gelir dağılımı tür olarak farklı sınıflamalara tabi tutulmuştur. Bunlar; kişisel, fonksiyonel, bölgesel ve sektörel gelir dağılımının yanı sıra cinsiyet, yaş ve meslek gibi farklı gelir gruplarına göre gelir dağılımıdır. Ancak ilgili literatür incelendiğinde, kişisel, fonksiyonel, bölgesel ve sektörel gelir dağılımlarının diğer dağılımlara kıyasla daha yaygın kullanıldıkları ve dolayısıyla daha büyük bir etkiye sahip oldukları gözlenmiştir.

Gelirin fonksiyonel dağılımı, iktisat biliminin özellikle de klasik iktisadın ilgilendiği bir konudur. Genel anlamda, üretim faktörlerinin³ gelirden aldığı payı bir diğer deyişle gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki bölüşümü olarak tanımlanan fonksiyonel gelir dağılımı, Adam Smith (1776) ile başlayan ve David Ricardo (1817), Karl Marx (1861), Simon Kuznets (1933) ve John Maynard Keynes (1939) ile devam eden iktisatçıları tarafından da analiz edilmiştir. Hatta özellikle 1980'lerden sonra neredeyse dünyanın birçok bölgesinde emeğin milli gelirdeki payının azalmasının, fonksiyonel gelir dağılımına olan ilginin artmasına neden olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte fonksiyonel gelir dağılımı, ekonomik büyümeden elde edilen payın ve ekonomik durgunluktan kaynaklanan kayıpların bir ekonomide nasıl paylaşıldığına dair çıkarım yapmaya imkan tanımaktadır (Dünhaupt, 2013: 1; Rodriguez ve Jayadev, 2010:6). Kuştepeli ve Halaç (2004)'a göre kentsel alanlarda fonksiyonel gelir dağılımı açısından en büyük pay maaş ve ücrete ait iken kırsal alanlarda tarım sektörünün yoğunluğu da dikkate alındığında girişimci gelirleri

² Deaton ve Paxson (1994) bu tahmini, Amerika Birleşik Devletleri'nden 11 yıllık, Büyük Britanya'dan 22 yıllık ve Tayvan'dan 14 yıllık hane halkı anketi verilerinden oluşturulan kohort verilerini kullanarak elde etmişlerdir.

³ Üretim faktörlerinin bir diğer deyişle emek, sermaye, toprak ve girişimcinin gelirden aldığı pay sırasıyla ücret, faiz, rant ve kardan oluşmaktadır.

toplam gelirin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Carter (1970)'e göre ücret gelirlerinin milli gelirdeki payının oransal olarak artması ve kar payının ise oransal olarak azalması durumunda, yatırımların azalması, büyüme ve milli gelirin olumsuz etkilenmesi söz konusudur. Gelirin, üretime katılan üretim faktörlerinin sayısı kadar bölünmesi temeline dayanan fonksiyonel gelir dağılımı aynı zamanda gelirin sosyal gruplara nasıl pay edildiğini de ortaya koymaktadır. Ancak bu dağılımda, bu sosyal grupların kendi içerisinde meydana gelmesi muhtemel olan gelir farkları göz ardı edilmektedir (Kuştepelı ve Halaç, 2004: 147).

Klasik iktisadın fonksiyonel gelir dağılımına olan ilgisi uzun bir dönemi kapsamıştır. Ancak son yıllarda Neoklasik yaklaşım, fonksiyonel gelir dağılımı yerine *kişisel gelir dağılımına* odaklanılması gerektiği tezini savunmaktadır. Çünkü kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımındaki faktör paylarına ilişkin bilgileri de içermektedir. Bu nedenle Rodriguez ve Jayadev (2010), emek sahipleri ile sermaye sahiplerinin sınıfsal yapıda örgütlenmediği ve bu ilişkilerin kurumsal ve politik değişimlerden etkilenmediği sürece, fonksiyonel gelir dağılımının önemsiz kalacağını açıkça ifade etmişlerdir. Bir ekonomide elde edilen gelirin, yine o ülkedeki bireyler arasında paylaşımı olarak tanımlanan kişisel gelir dağılımında, sosyal sınıf farklılıklarının herhangi bir etkiye sahip olmadığı varsayılarak bireyler eşit olarak düşünülmektedir. Bu dağılımda aynı zamanda bireylerin geliri nasıl elde ettiklerinden ziyade ne kadar kazandıkları sorusu daha önemli bir yer tutmaktadır. Kişisel gelir dağılımını temsilen kullanılan değişkenler için literatüre bakıldığında, genel olarak kişi başına düşen gelir veya ülke nüfusunun gelirden en düşük payı alan bireylerin oluşturduğu gruptan en yüksek payı alan bireylerin oluşturduğu gruba doğru beş eşit gruba bölünmesiyle elde edilen her bir grubun gelirden aldığı payın hesaplanması şeklinde oluşturulan göstergelerin kullanıldığı görülmüştür.

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan bireylerinin gelirden aldıkları payı göstermektedir. Bu dağılım sınıflandırmasının, aslında Neoklasik Büyüme yaklaşımının öne sürdüğü 'yakınsama'⁴ ifadesiyle önem kazandığı düşünülebilir. Ancak Kuznets (1955)'in çalışmasına bakıldığında, bölgelerin gelişmişlik düzeyi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında çok önemli bir ilişkinin varlığının daha önce test edildiğinin altının çizilmesinde fayda vardır. Yani gelir dağılımı eşitsizliğinin ülkenin zengin bölgelerinde azaldığı, yoksul bölgelerinde ise arttığı görüşünün, öncelikle Kuznets (1955)'in talep yönlü etkiler kavramı ile açıkladığı düşünülmektedir. Çünkü teknolojik ve yapısal değişimde, vasıfsız işgücünden tasarruf edilirken sermaye ve vasıflı işgücü talebini destekleme eğilimi sergilenmiştir. Dolayısıyla vasıfsız emeğin tasarrufunu sağlayan koşullar, hem teknolojik değişim hızı hem de yapısal değişim hızının (kentleşme ve sanayileşme) yavaşlamasıyla daha ılımlı hale gelerek sonunda durdurulmuştur. Sonuç olarak, büyümenin faydaları daha yüksek ücret ve artan gelir olarak toplumdaki diğer bireylere de aktarılarak gelir

⁴ Solow modelinin temel düşüncesi olan yakınsama hipotezi; düşük gelirli ülke veya bölgenin yüksek gelirli ülke veya bölgeye göre daha hızlı büyüyeceğini ve uzun dönemde söz konusu bu iki bölge ekonomisinin büyüme oranlarının birbirine yaklaşacağını ileri süren yaklaşımdır (Baumol, 1986: 1075; Mankiw vd., 1992: 422 Solow, 1994: 47).

dağılımındaki eşitsizlik azaltılmıştır (Azzoni, 2001: 147; Higgins ve Williamson, 2002:273; Rey, 2004:280-281; Mejia, 2008: 46). Aynı düşünceden yola çıkarak bazı bölgelerin seçici vasıflı işgücü göçünü çekmesinin, gelirin belirli bölgelerde yoğunlaşmasının ve çevre bölgeler arasında kişi başına düşen gelir farklılıklarının artmasının nedenleri arasında; eşit olmayan doğal kaynak dağılımı, ulaşım, iklim koşulları, emeğin niteliği ve verimlilik gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilmektedir.

Sektörel gelir dağılımı bir ekonomide var olan tarım, sanayi, hizmetler ve diğer sektörlerin gelirden aldıkları payı ve bu paya göre gelirin hangi sektörün aleyhine/lehine olacağını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Gelirin bu şekilde dağılımı, ülkede uygulanacak bir politikadan etkilenecek “işçi türleri” ve “sosyoekonomik sistemin” belirlenmesine de olanak sağlamaktadır (Ripoll, 2007: 168). Bu dağılım aynı zamanda ülke ekonomisinin gelişme düzeyi hakkında da önsel bir bilginin edinilmesine imkan sağlamaktadır. Bu bağlamda gelişmiş ülke ekonomilerinde sanayi ve/veya hizmetler sektörü diğer sektörlerle nispeten gelirden daha fazla pay almaktayken, az gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomiler için tarım sektörünün gelirden daha fazla pay aldığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda Endonezya özelinde yapılan iki farklı çalışmada Hasan (2016) ile Putri ve Iryani (2023), tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payının artmasıyla gelir dağılımı eşitsizliğinin kötüleştiğini ortaya koymuşlardır. Yine aynı düşünceden yola çıkarak Stewart ve Lee (1986) tarafından yapılan çalışmada, nüfusu tarım sektöründe yoğun olan 51 az gelişmiş ülkede kentleşme bir diğer ifadeyle kentsel yoğunlaşma ile sektörel gelir dağılımı eşitsizliği arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla sektörel gelir dağılımı eşitsizliğinde pek çok az gelişmiş ülke için kırsal nüfusun yetersiz istihdam ve alt yapı sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı sonuç olarak ülke ekonomisinde aşırı ve dengesiz kentleşmenin ortaya çıktığına dair bulgulara ulaşılmıştır.

1.2. Gelir Dağılımı Ölçütleri

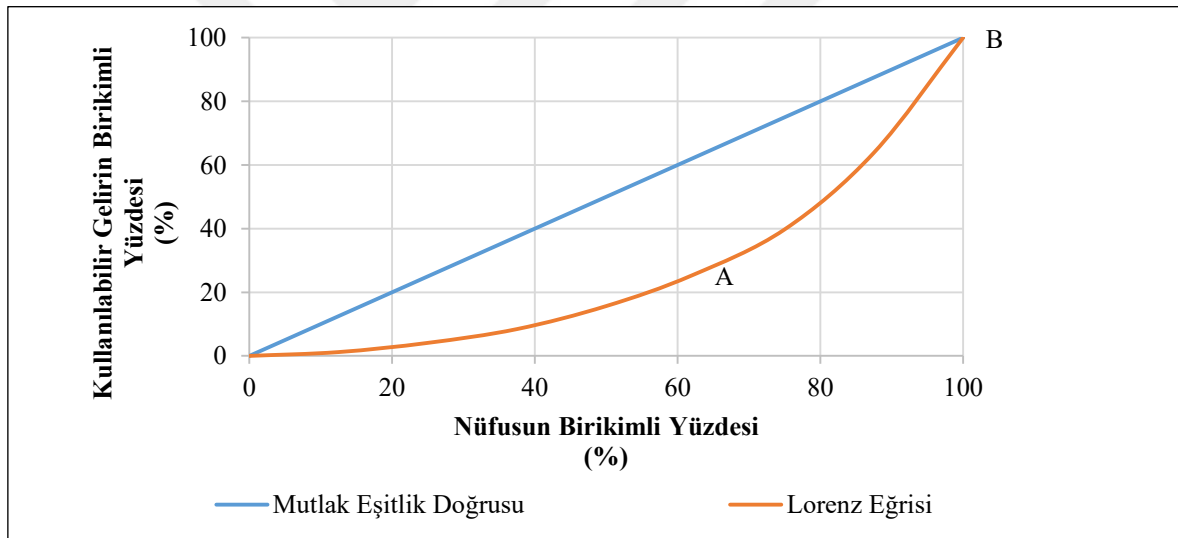
Gelir dağılımını ölçme yöntemlerinde, diğer bir deyişle gelir eşitsizliği ölçütlerinde; gelirin dağılımının mutlak eşitliğe ne kadar yakın veya uzak olduğunu belirlemek için grafiksel yöntemler, endeksler ve çeşitli ölçüm araçları geliştirilmiştir. Ancak bu yöntemlerin hem kabul edilebilir hem de güvenilir olmaları için bazı koşulları sağlamaları gerekmektedir (Ahmed, 2016: 27-28). Bu koşulların ilki bir toplumda düşük gelirli bir bireyden yüksek gelirli bir bireye gelir aktarımı olması durumunun gelir dağılımında bozulmanın meydana geleceğini belirten *transferlik ilkesi*dir. İkincisi ise, gelir dağılımı eşitsizliğinin asıl amacının gelirdeki oransal değişikliğe karşı duyarlı olması gerektiği ve bir toplumdaki tüm bireylerin gelirinin aynı oranda artması ile gelir dağılımı eşitsizliğinde bir değişme olmayacağını ifade eden gelir ölçüğünden *bağımsız olma ilkesi*dir. Bir diğer koşul ise, aynı nüfusa sahip olan iki dağılımın birleşmesiyle elde edilen sonucun aynı kalması gerektiğini belirten *nüfus ilkesi*dir. *Simetri ilkesi*nde ise, bireylerin gelirlerinin hesaplanmasında gelir dışında herhangi bir faktörden etkilenilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Son olarak, bir

toplumda alt gruplar arasındaki eşitsizlikte değişme yaşanması durumunda toplumun genelinin gelir dağılımının etkilenmesi, *ayrıştırma ilkesi* ile açıklanmaktadır. Bu ilkeler ışığında, gelir dağılımını ölçmede oldukça geniş bir literatüre sahip olan yöntemlere ayrıntılı yer verilirken diğer ölçme yöntemlerine kısmen değinilmiştir.

1.2.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi Max Otto Lorenz tarafından 1905 yılında geliştirilmiştir. Lorenz (1905: 205), bir ülkenin gelir dağılımının dönemler itibariyle kıyaslanmasının yanı sıra ülkenin gelir eşitsizliği konusunda diğer ülkeler arasındaki yerini de gösteren grafiksel bir veri ortaya koymuştur. Diğer gelir dağılımı ölçüm yöntemlerine göre nispeten yaygın olarak kullanılan bu grafiksel yöntemde, dikey eksen de kullanılabilir gelirin birikimli yüzdesi yatay eksen de ise nüfusun birikimli yüzdesi yer almaktadır (Alexander, 2014: 56-57).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Şekil 1'de görüldüğü gibi, yatay eksen de en az gelire sahip olandan en fazla gelire sahip olana doğru nüfusun birikimli yüzdeleri verilmiştir. Dikey eksen de ise nüfusun birikimli yüzdelерinin sahip olduğu toplam gelirlerin birikimli yüzdesi sunulmuştur. Bununla birlikte, 0B mutlak eşitlik doğrusunu, 0AB ise Lorenz eğrisini temsil etmektedir. Mutlak eşitlik doğrusu 45 derecelik açıya sahip olup, üzerinde bulunan bütün noktalar için nüfusun birikimli yüzdesi ile kullanılabilir gelirin birikimli yüzdesi birbirine eşittir. Diğer taraftan 0 noktasından başlayarak B noktasına ulaşan Lorenz eğrisinin A noktasındaki kavisli seyri, gelir dağılımındaki eşitsizliği göstermektedir. Bu noktadan hareketle, ülkedeki gelir dağılımını ne kadar eşit değil ise Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusundan o ölçüde uzaklaşmaktadır (Dalton: 1920: 354). Bununla birlikte Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşarak yatay eksen de birikimli nüfusun 100 olduğu

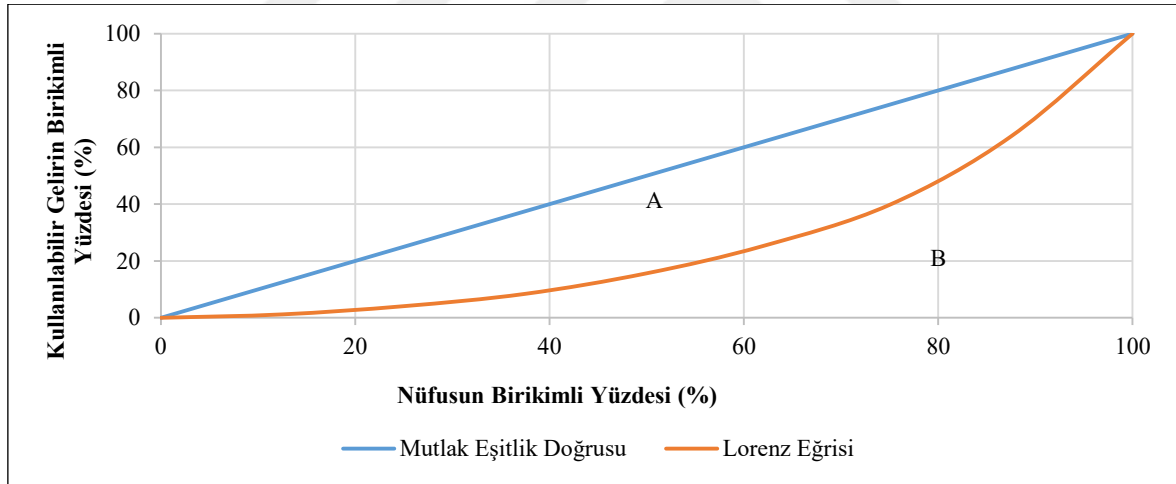
$$\left[\frac{k}{P}\right] = \frac{\sum_{i=1}^k y_i}{Y}$$

Gerçekleşmesi muhtemel olan dört farklı Lorenz eğrisinin sunulduğu Şekil 2’de görüldüğü üzere, B eğrisinde, D ve E eğrisine kıyasla gelirin daha eşit bir dağılıma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Fakat söz konusu C eğrisi olduğunda, B ve C eğrisi kesiştiği için bir karşılaştırma yapmak oldukça zordur. Dolayısıyla bu durumda Lorenz eğrisi ile gelir dağılımını ölçmek yerine diğer ölçüm yöntemlerinin kullanılmasıyla daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmektedir.

1.2.2. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, Corrado Gini (1912) tarafından geliştirilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçümünde hem derece hem de bir katsayı ortaya koyan Gini katsayısı, literatüre bakıldığında gelir dağılımı göstergesi olarak en fazla kullanılan ölçüm yöntemlerinden biridir. Gini katsayısının hesaplanmasında her ne kadar farklı hesaplama yöntemleri olsa da yapılan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların genellikle Lorenz eğrisi ile grafiksel hesaplama ve ortalama farkların alınması yoluyla matematiksel hesaplama yöntemlerini kullandıkları görülmüştür. Söz konusu yöntemler aşağıdaki gibidir.

Şekil 3: Gini Katsayısı

Lorenz eğrisi yardımıyla elde edilen Gini katsayısının gösterildiği Şekil 3’te görüldüğü gibi, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alan A ile Lorenz eğrisinin altında kalan alan ise B ile gösterilmiştir. Buna göre, Gini katsayısı $G = \frac{A}{A+B}$ formülü ile hesaplanmakta ve 0 ile 1 arasında değer almaktadır (Cullis ve van Koppen, 2007: 2). Elde edilen sonucun 0 değerini alması gelirin eşit bir şekilde dağıldığını; 1 değerini alması ise gelirin eşit olmayan bir şekilde dağıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Gini katsayısının 1 olması, hem gelirin tamamının bir kişide toplandığını hem de Lorenz eğrisinin yatay eksenle birleştiğini göstermektedir. Diğer taraftan Gini katsayısının 0 olması ise, söz konusu toplumda herkesin eşit gelire sahip olduğu ve Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusunun birleştiği anlamına gelmektedir. Gini katsayısının bir

diğer hesaplama yöntemi olan, ortalama farkların alınması yoluyla matematiksel hesaplama ise aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Koshevoy ve Mosler, 1997: 257).

$$G = \frac{1}{2n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |a_i - a_j|$$

a_i = i. hanenin gelirini,

a_j = j. hanenin gelirini,

n: hane sayısını,

Gini katsayısının en önemli olumsuz yanı ise, transfer ilkesini sağlamasına rağmen, transfer duyarlılığı açısından, üst ve alt gelir gruplarındaki gelir transferlerine karşı daha duyarsız olmasıdır (Trapeznikova: 2019: 6-7). Dolayısıyla birbirine yakın veya aynı Gini katsayı değerine sahip ülkelerde farklı gelir dağılımlarının gerçekleşmesi mümkündür. Şöyle ki, nüfusun yarısının gelir elde etmediği ve diğer yarısının ise gelirin tamamını elde ettiği bir ülke ile nüfusun çeyreğinin gelirin %75'ini geri kalanının ise gelirin %25'ini elde ettiği ülke karşılaştırıldığında her iki ülkeye ait Gini katsayısının 50 olduğu görülür. Halbuki söz konusu iki ülkeye bakıldığında nüfusun yarısının gelir elde etmediği ve diğer yarısının ise gelirin tamamını elde ettiği ülke için gelirin daha eşitsiz bir şekilde dağıldığını söylemek mümkündür.

1.2.3. Atkinson Endeksi

Atkinson endeksi, Anthony B. Atkinson (1970) tarafından geliştirilmiştir. Atkinson endeksi, gelirin eşit dağılmaması sebebiyle ortaya çıkan refah kaybı hakkında bilgi vermektedir. Sıfır ile sonsuz arasında yer alan Atkinson endeksinin sıfır olması, toplumun gelir eşitsizliğine karşı duyarsız olduğunu ve önem vermediğini göstermektedir. Ancak, Atkinson endeksi ne kadar artarsa, hem gelir dağılımı eşitsizliği artar hem de söz konusu toplum gelir dağılımı eşitsizliğine daha duyarlı hale gelir. Endeksin sonsuz değerine sahip olması ise, o toplumun sadece gelirin en düşük kısmına sahip olan grupla ilgilendiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu endeks değerinin hesaplanmasına aşağıda yer verilmiştir (Atkinson, 1970: 257).

$$I = 1 - \left[\sum_i \left(\frac{y_i}{\mu} \right)^{1-\varepsilon} f(y_i) \right]^{\frac{1}{1-\varepsilon}}$$

Denklemden yer alan y , μ , ε ve $f(y_i)$ sırasıyla geliri, ortalama geliri, farklı gelir seviyelerindeki gelir transferine olan duyarlılığı ve i bölgesinin toplam nüfustan aldığı payı ifade etmektedir. Toplam gelirin 100 birim olduğu durumda Atkinson endeks değerinin 0.36 değerini alması, gelirin

eşit dağılmaması nedeniyle toplumun uğradığı refah kaybının 36 birim olduğunu ifade etmektedir. Ancak gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçümünde bazı durumlarda sadece Atkinson endeksinin tek başına yeterli olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Şöyle ki, Atkinson (2003) 1954-2001 dönemi verileri ile dokuz OECD ülkesi özelinde teknolojik gelişmenin ve küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisini araştırırken, eşitsizliğin sadece derece yönünden ölçülmesini yeterli bulmayarak aynı zamanda eşitsizliğin zaman içerisindeki değişimini de dikkate alan Gini katsayısını kullanmıştır.

1.2.4. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, toplumdaki bireylerin ve hane halklarının %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10 ve %20'lik 5'li gruplara ayrılması ve daha sonra bu grupların en az gelire sahip olan gruptan en fazla gelire sahip olan gruba doğru sıralanmasıyla elde edilen karşılaştırma yöntemini ifade etmektedir. Bu gösterge en yüksek gelir grubu diliminin en düşük gelir grubu dilimine oranlanması ile elde edilir. Sonuç olarak, elde edilen bu gösterge ne kadar büyükse, toplumda gelir adaletsizliğinin o kadar yüksek olduğunu gösterir. Göstergenin küçük olması ise toplumdaki birey ve hane halklarının milli gelirden aldıkları payların eşit olduğunu ifade etmektedir. Şöyle ki ile P80/P20 oranı 8 olarak hesaplanan bir ülkenin gelir dağılımında, en zengin kesimin en yoksul kesime göre gelirden 8 kat daha fazla pay aldığını söylemek mümkündür. Bu durum ise, gelir dağılımının eşit olmadığını bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Ancak bu göstergede söz konusu iki grup içerisindeki dağılım hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şöyle ki, gelirin yarısının %80'lik grup içerisinde eşit dağıldığını söylemek mümkün iken yine aynı gelirin yarısının tamamına 80. yüzdalık dilimdeki hane halkının sahip olduğunu söylemek de yanlış değildir (Costa ve Pérez-Duarte, 2019:16). Göstergenin bir diğer olumsuz yanı ise, en zengin ile en yoksul kesimi karşılaştırırken, orta gelir grubundaki gelir dağılımını göz ardı etmesi ve alt ile üst gelir grubu arasındaki dağılım hakkında bir bilgi sunamamasıdır (Haughton ve Khandker, 2009: 104).

1.2.5. Theil Endeksi

Theil endeksi, Henri Theil (1967) tarafından ortaya konulmuştur. Bu endeksin en önemli özelliği gelir dağılımı eşitsizliğini ölçerken hem ülke içi hem de ülkeler arası gelir dağılımı eşitsizliklerini ayrı ayrı hesaplamış olmasıdır. Şöyle ki, bu endeks ile gelir dağılımının gruplar arası yapısı ile bireylerin aynı gruplar arasındaki dağılımının yapısı arasındaki tutarsızlık ölçülebilmektedir. Ancak eşit dağılımlı gruplar bu endekse katkı sağlamamaktadır. Eğer bütün grupların geliri eşit dağılıma sahip ise, Theil endeksi 0 olmaktadır. Endeksin bire yaklaşması ise eşitsizliğin arttığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla endeksin değeri, grupların boyutuna göre değişmektedir (Conceição ve Ferreira, 2000: 8). Theil endeksine ait formüller aşağıda verilmiştir (Theil, 1967: 126; Shankar ve Shah, 2003: 1423).

$$T = \sum_i x_i \log \left(\frac{x_i}{q_i} \right)$$

x_i : i bölgesinin gelirden aldığı payı ve q_i : i bölgesinin toplam nüfustan aldığı payı göstermektedir.

Öte yandan hesaplanan endeks değeri nüfus büyüklüğüne bağlı olduğu için karşılaştırmalı bir analize imkân tanımaması dezavantajlarından biridir. Şöyle ki karşılaştırma yapılmak istenen iki ülkenin nüfusları aynı olmadığı gibi belirli bir dönem için Theil endekslerine bakılarak hangi ülkedeki gelir dağılımının daha adil olduğunu tespit etmek mümkün değildir.

1.2.6. Diğer Ölçme Yöntemleri

Gelir dağılımını ölçmede kullanılan ve ampirik çalışmaların daha az sayıdaki bir kısmında kullanılan diğer yöntemler; logaritmik sapmaların ortalaması yöntemi, görelî varyans yöntemi, değişme katsayısı yöntemi, Kuznets eğrisi veya Kuznets katsayısı yöntemi, Dalton eşitsizlik ölçütü, değişim aralığı ölçütü, görelî ortalama sapma yöntemi ve Pareto katsayısıdır.

Logaritmik sapmaların ortalaması yönteminde, gelir dağılımının alt grubundaki gelir farklılıkları üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir (Charles-Coll, 2011: 23). Şöyle ki, söz konusu gelir dağılımı ölçütünün alt gelir gruplarındaki gelir aktarımlarına üst gelir gruplarındaki gelir aktarımına oranla daha duyarlı olduğunu söylemek mümkündür. Bir diğer ölçüm yöntemi olan *görelî varyans yönteminde*, temelde varyans⁵ ile hesaplama yani gelirin ortalama gelirden ne kadar uzaklaştığını veya ortalama gelire göre ne ölçüde dağınık-toplu olduğunu anlayabilmek için hesaplanmaktadır. Ancak çıkan sonuç ortalama gelire bağılı olarak değişmektedir ve bu durumun olumsuzluğunu ortadan kaldırmak için görelî varyans yönteminden yararlanılmaktadır. Buna rağmen, görelî varyans yönteminin iki zayıf yönünden biri; bu yöntemin de logaritmik sapmaların ortalaması yönteminde olduğu gibi, gelir grupları arasındaki ilişkiden ziyade gelirlerin genel ortalama gelirden farklarını ölçmesidir. Diğer ise; Theil endeksinin aksine negatif veya eksi gelir durumlarında eşitsizliğin bundan etkilenmemesidir. Gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmede kullanılan bir başka yöntem ise, *değişme katsayısı yöntemidir*. Bu yöntem görelî varyans yönteminden farklı olarak ortalama gelir düzeyinden bağımsızdır. Ancak görelî varyans yönteminde olduğu gibi gelir aktarımlarına karşı duyarlıdır. Çok fazla veya çok az gelir olması durumunda transferlik etkisinin⁶ ölçümünde yetersiz olması ise değişme katsayısının etkinliğini zayıflatmaktadır. Diğer taraftan *Kuznets Eğrisi veya Kuznets Katsayısı yönteminde* sadece iki sektörlü (tarım-tarım dışı sektör) bir ekonomi varsayımı ile ekonomik büyüme ile gelir

⁵ Varyans, gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden “ölçekten bağımsız olma” özelliğini sağlamamaktadır.

⁶ Transferlik etkisi, bir toplumdaki gelirin düşük gelirli bir bireyden yüksek gelirli bir bireye aktarılmasıdır.

dağılımı arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşmıştır (Kuznets, 1955: 12). Kuznets'in modelinde; Kuznets katsayısı, üretimin tamamının tek bir sektör tarafından yapılması durumunda 1, sektörlerin ortalamalarının ülke ortalamasına eşit olması durumunda ise 0 değerini almaktadır. Doğal olarak, sektörel bir sınıflamaya tabi tutulması, modelin en önemli olumsuz yanı olarak görülmektedir. Diğer gelir dağılımı hesaplama yöntemlerinden farklı olarak *Dalton eşitsizlik ölçütünde* gelir, refahın bir ölçütü olarak modele dahil edilmektedir (Dalton, 1920; 348-361). Yani gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçülmesinden ziyade gelir dağılımının toplumsal refaha olan etkileri araştırılmıştır. Bu noktadan hareketle, bireylerin fayda fonksiyonlarının aynı olduğu ve toplam faydanın ise bireysel faydaların toplanmasıyla elde edileceği varsayılmaktadır.

Değişim aralığı, diğer bir deyişle göreceli genişlik ölçütü gelir dağılımı eşitsizliğini, dağılımdaki en büyük ve en küçük değer arasındaki farkın aritmetik ortalamaya oranı olarak hesaplanmaktadır (Idrees ve Ahmad), 2017: 3-4). Hesaplanan değişim katsayısının 0 olması gelirin eşit dağıldığını ifade ederken, n^7 değerini alması gelirin yalnızca bir kişiye ait olduğu anlamına gelmektedir. Ancak değişim ölçütünün etkinliğini zayıflatan en önemli husus, yalnızca en büyük ve en küçük değerleri karşılaştırabilmesi yani ara değerler hakkında bilgi verememesidir. Bu yöntemden farklı olarak *göreceli ortalama sapma yöntemi*, her bireyin gelirini dikkate almakta olup, dağılımın tamamı hakkında bilgi vermektedir. Ancak ortalama gelirden düşük veya yüksek gelire sahip olan gruplar içerisinde aynı gruba dahil herhangi iki birey arasındaki gelir aktarımında göreceli ortalama sapma, bu duruma duyarlılık göstermemektedir (Sen ve Foster, 1997: 26). Şöyle ki, ortalamanın altında gelire sahip olan düşük gelirli bir bireyden yüksek gelirli bir bireye gelir transferi mutlak fark alındığı için toplamda bir değişime yol açmayacaktır. Diğer taraftan *Pareto katsayısı*nda ise belirli bir gelir seviyesi ile bu geliri elde edenler arasında bir ilişkinin varlığı kabul edilmiştir. Hatta gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte bireylerin üst gelir grubuna çıkma olasılığının artacağı öngörülmektedir. En önemli olumsuz etkisi ise, farklı dönemlerde dahi gelir sınıflamalarının sabit kalmasıdır (Lorenz, 1905: 216). Dolayısıyla, bireylerin zamanla farklı gelir sınıflarına girebileceği veya yüksek gelir sınıfından bir anda daha yüksek bir gelir sınıfına geçebileceği varsayımının etkili olmadığı görülmüştür.

1.3. Finansal Gelişme

1970'li yıllarda McKinnon ve Shaw tarafından sistematik bir şekilde ortaya konulan finansal gelişme kavramı, bir ülkedeki ekonomik birimlerin finansal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik finansal kurumların, araçların, piyasaların, hizmetlerin ve varlıkların gelişimi olarak tanımlanmaktadır. Buna göre ekonomik birimlerin finansal ürün ve hizmetlere yönelik fırsatları değerlendirmeleri, girişimcilik faaliyetinde bulunmaları, eğitim ile diğer istek ve ihtiyaçlarını karşılamaları finansal gelişmeye bağlıdır. Bunun yanında bireylerin hanehalkı zenginliğinin, sosyal

⁷ Grubun n kişiden oluştuğu varsayımı yapılmıştır.

statülerinin ve siyasi bağlantılarının da finansal gelişmeden etkilendiği görülmektedir. Dolayısıyla finansal gelişmenin özellikle sermaye aktarımını etkileyerek ekonomik büyümeyi ve ekonomik birimlerin gelirlerini etkilemesi, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin incelenmesine neden olmuştur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde finansal gelişme, ekonomik büyümeyi etkileyerek gelir dağılımı üzerinde farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Ancak finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin hangi kanallar aracılığıyla olacağının kesin bir şekilde belli olmadığı tespit edilmiştir. Bu düşünceden hareketle ilgili literatüre bakıldığında bu kanallara dair iki temel varsayımın olduğu görülmektedir. Bu kanallardan ilki Gurley ve Shaw (1955) tarafından öne sürülen tasarrufların yatırımlara aktarılması aracılığıyla meydana gelen **sermaye birikimi** kanalıdır. İkinci kanal ise, Levine (1997, 2004) tarafından geliştirilen **faktör verimliliği** kanalıdır. Sermaye birikimi kanalında, yüksek tasarruf oranlarına sahip olan ülkelerin sermaye birikimlerinin ve ekonomik büyüme olanaklarının daha fazla olduğu ifade edilmektedir. McKinnon (1973) ve Shaw (1973)'in da desteklediği bu kanal, finansal gelişmenin etkisiyle yatırımların etkinliğinin tasarrufları artırması yoluyla ekonomik büyümeyi etkileyebileceği varsayımına dayanmaktadır.

Buradaki esas konu finansal gelişme ile birlikte ekonomik birimlerin hem servetlerinin hem de borçlarının birikmesidir. Finansal gelişmenin etkisiyle elde edilen kaynakların, düşük getiri sağlayan varlıklardan yüksek oranda getiri sağlayan varlıklara aktarılması sonucunda sermayenin verimliliği yani birikimi artmaktadır. Özellikle borcun birikimi büyüme süreci için önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Hatta bu durum Gurley ve Shaw (1955)'in finansal gelişmeyle birlikte borcun biriktiği ve harcamaların belirleyicilerinin de bu durumdan etkilendiği yani borçlanma ile finansal faktörler arasındaki ilişkiyi açıklamaması gerekçesiyle Keynesyen teoriyi⁸ eleştirmelerine neden olmuştur (Gurley ve Shaw, 1955: 523). İkinci kanal ise, iyileştirilmiş finansal teknolojilere ve yeniliklere uyum sağlanmasıyla birlikte tasarrufların yatırımlara dönüştürülebilme yöntemleri hususunda gerekli aktarım mekanizmalarının oluşturulması, bilgi asimetrisinin, bilgi edinme ve işlem maliyetlerinin azaltılması gibi faktörler ile hem yatırımların maliyetini azaltarak hem de tasarrufların etkin bir biçimde değerlendirilmesini sağlayarak ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Tasarruf ve yatırımlara yönelik finansal bilginin elde edilmesi konusunda aracı kurumların yatırımcılara bilgiyi tedarik etmesi ve dolayısıyla bilginin maliyetini azaltmaları ile hem zaman hem de finansal yönden ekonomideki kaynak dağılımının etkin bir biçimde olması sağlanmaktadır (Levine, 1997: 689, 695).

Sermaye birikimi ve faktör verimliliği kanallarından yola çıkarak yüksek enflasyondan dolayı mevduat veya borçlanma oranlarına uygulanan faiz politikalarının negatif reel faiz oranlarıyla

⁸ Keynesyen teoriye göre, finansal piyasaların temel işlevi ihtiyaç duyulan likitidenin sağlanmasıdır. Bu teori oldukça kısa bir zaman periyodunu benimsemektedir. Dolayısıyla zamanın kısalığından dolayı yatırım ve cari harcamalar servet veya borçlanmaya neden olmamaktadır. Çünkü Keynes'e göre; tasarruflar paralel bir biçimde yatırımlara dönüşmemektedir. Teorinin borçlanmayı analizin dışında bırakması, ödünç verilebilir fonların aktarılamaması nedeniyle faiz oranlarını etkileyemediği bir durumla sonuçlanmaktadır.

sonuçlandığı durumlar da görülebilmektedir. Diğer taraftan tasarrufların azalmasına da neden olan bu durumda, ödünç verilebilir fonlara olan talep artmakta iken bu fonların arzı azalmaktadır. Hükümetlerin finansal piyasalara ve özellikle de kredi tahsisine müdahalesi ile başlayan bu süreç, reel faiz oranlarının düşürülmesi, yurtiçi kredilerin kontrol altına alınması, öncelikli sektörler kredi sağlanması, bazı birey ve kurumlar için ayrıcalıklı işlemlerin yapılması ve hatta bazı olumsuzlukların görmezden gelinmesiyle sonuçlanmaktadır. Tasarrufların azalmasına ve kaynakların gerekli alanlara tahsisini engelleyen bu durum, girişimcilik faaliyetlerini de engelleyerek ekonomik büyüme oranında düşüşe neden olabilmektedir. Bu aşamada üzerinde durulması gereken bir diğer husus, hem yatırım hacminin hem de sermaye verimliliğinin azalmış olmasıdır. Dolayısıyla hükümetlerin negatif reel faiz uygulaması neticesinde oluşabilecek bütçe açıklarını daha az maliyetle finanse etmek için, bankalardan genellikle düşük ve hatta sıfır faiz oranlarıyla yoğun bir şekilde borçlanması ve yüksek zorunlu karşılıklar uygulaması mümkündür. Bu durum bankacılık faaliyetlerinin daha maliyetli, tasarrufların ise neredeyse imkansız hale gelmesine neden olmaktadır.

Faiz oranlarındaki tavan uygulamasının kaldırılması, zorunlu karşılık oranlarının azaltılması ve ayrıcalıklı kredilerin sonlandırılması diğer bir ifadeyle sistemden hükümet müdahalesinin kaldırılması, finansal gelişmenin sağlanmasında büyük bir etkiye sahip olabilmektedir. Dolayısıyla finansal piyasalar üzerindeki engellerin kaldırılması ile mevduat faiz oranlarının artmasının hem tasarrufları hem de yatırımları artırması kanalıyla ekonomik büyümeyi hızlandıracağı tahmin edilmektedir. Şöyle ki, finansal faktörler diğer maddi olmayan varlıklara göre gelir ve ekonomik büyüme için büyük önem taşımaktadır (Goldsmith, 1959: 114-115; Shrestha ve Chowdhury, 2007: 1530-1531). Çünkü finansal gelişme, ekonomik büyümenin temel faktörlerinden biri olan sermaye birikimini tasarruflar aracılığıyla etkilemektedir. Tasarrufların artması aynı zamanda tüketim harcamalarının azalmasına neden olacağından enflasyonla mücadelede etkin bir rol oynayacaktır. Bu noktadan hareketle McKinnon (1973) ve Shaw (1973)'a göre özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişmeyle birlikte faiz oranlarının artırılarak tasarrufları harekete geçirdiği ve bu yolla oluşturulan fonların etkin yatırımları finansa ederek ekonomik büyüme için itici güç haline geldiği vurgulanmaktadır⁹. Aksi durumda tasarrufların yetersiz olmasının yatırım eksikliği ve akabinde ekonomik büyüme engellerini beraberinde getireceği de vurgulanmaktadır. Bunun yanında faiz oranlarının artmasıyla birlikte, ekonomik birimler tasarruflarını yatırımlara aktarmak yerine faiz geliri elde etmeyi tercih edebilmektedirler. Bu nedenle faiz oranlarındaki beklenen artış,

⁹ McKinnon tarafından para talebi ile fiziki sermaye arasında tamamlayıcılık ilişkisinin olduğu ifade edilmiştir. Bu hipoteze göre faiz oranlarının artması, sermaye birikimi kanalıyla tasarrufların artmasını sağlamaktadır. Bunun yanında sermayenin getirisindeki artışla birlikte para talebi de artmaktadır. Bu durum, tasarrufların daha etkin yatırımlara yönlendirilmesinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla McKinnon tarafından fiziki sermaye, parayı finansal piyasanın dışında nakit şeklinde tutmanın bir alternatifi olarak görülmektedir. Buna karşın Neo-Klasik yaklaşımda, McKinnon tarafından paranın değer saklama fonksiyonunun göz ardı edildiği gerekçesiyle para talebi ile fiziki sermaye arasında ikame ilişkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü para, ekonomik birimler tarafından bir kanal yerine değer saklama gibi bir alternatif varlık olarak da görülebilmektedir. Bu durumda McKinnon, Neo-Klasik yaklaşımda olduğu gibi para talebi ile fiziki sermaye arasındaki ikame ilişkisini desteklemektedir (McKinnon, 1973: 59).

sermayenin marjinal verimliliğinin altında olmalıdır. Ya da faiz oranlarının artmasıyla birlikte ekonomik birimler artan para talebi karşısında paranın değer saklama fonksiyonuna yönelebilmektedirler. Bu durumda da yine faizin tasarrufları ve yatırımları harekete geçirmesi mümkün değildir. Bu düşünceden yola çıkarak gelişmiş veya gelişmekte olup olmadığına bakılmaksızın her ülke ekonomisinin etkin ve verimli bir sermaye birikimi elde etmesi ve sonrasında ise bu birikimini yatırıma dönüştürülmesi açısından finansal gelişme oldukça önemlidir.

Finansal gelişmenin sağlanmasında hükümet müdahalelerinin olmamasının oldukça önemli bir faktör olduğu konusunda literatürde bir fikir birliği bulunmaktadır. Ancak bu aşamada üzerinde durulması gereken bir nokta vardır ki, o da her ekonomi için McKinnon ve Shaw tarafından öne sürülen yaklaşımda olduğu gibi (hükümet müdahalesinin olmadığı ve finansal gelişmenin sağlandığı bir durumda), yatırım dağılımında etkinliğin sağlaması her zaman tasarruflarda bir artışa neden olmamaktadır. Dolayısıyla finansal gelişmenin finansal kriz ile sonuçlanması ihtimali de değerlendirilmelidir. Çünkü finansal gelişmeyle birlikte risk alma fırsatları da artabilmektedir. Şöyle ki, finansal kırılganlığın yüksek olduğu özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik birimler faiz oranlarının düşük olmasından yararlanmaktadır. Bankalar tarafından ise aşırı borç verilerek riskin borç alanlara aktarıldığı düşünülmektedir. Ancak bu durum borçluların borçlarını ödeyememeleri veya ödeme konusunda isteksiz olmalarını ifade eden ahlaki tehlikenin ortaya çıkmasına ve bankaların bu durumdan zarar görmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), finansal gelişmeyle birlikte bankacılık krizlerinin gerçekleşme ihtimalinin beş kata kadar arttığını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Kaminsky ve Reinhart (1999), bankacılık sektöründeki kırılganlıkların finansal gelişme doğrultusunda arttığını ileri sürmüşlerdir. Bunun yanında Sundararajan ve Balino (1990) tarafından finansal gelişmenin kredi talebinde aşırı artışa neden olduğu gerekçesiyle enflasyon gibi makroekonomik faktörleri olumsuz yönde etkilediğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte kredi imkanlarının büyük bir kısmının özel sektöre sağlanması durumunda da yine bankacılık krizi ihtimali artmaktadır. Ayrıca daha gelişmiş ekonomilerde veya kurumsal kalitenin¹⁰ yüksek olduğu koşullarda bu ihtimalin daha düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra finansal gelişmeyle birlikte zorunlu karşılık oranlarındaki düşüşler ve uluslararası sermaye piyasalarına erişiminin artması da bankacılık krizlerinin temel nedeni olarak görülmüştür (Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 1998: 83-86; Kaminsky ve Reinhart, 1999: 491).

McKinnon ve Shaw'ın yaklaşımına tepki olarak ortaya çıkan Taylor (1983)'un yapısalci yaklaşımında, finansal gelişmeyle birlikte faiz oranlarındaki müdahalenin kaldırılmasının kredi faizlerinde bir artışa neden olacağı ileri sürülmektedir. Kredi faizlerindeki bu artış, sermaye ihtiyacının büyük bir bölümünü kredilerden temin eden firmaların üretim maliyetlerinin artırmasına

¹⁰ Kurumsal kalite göstergesi; kanun ve düzen, bürokratik gecikme, sözleşmelerin uygulanması, bürokrasinin kalitesi ve yolsuzluk gibi değerlerle temsil edilmektedir.

neden olmaktadır. Maliyetlerdeki bu artış ise arz şokunu meydana getirerek fiyatların artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu süreci ücretlerin azalması, borçlanma maliyetlerinin artması, toplam talebin azalması ve akabinde üretimin azalması takip etmektedir. Dolayısıyla talebin ve üretimin aynı anda azalmasına neden olan bu durum, bir ekonomide resesyon ve enflasyonun aynı zamanda görüldüğü stagflasyon ile sonuçlanmaktadır. Bu da ekonomik büyümenin yavaşlamasını beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik sorunların nedeni olarak gösterilen finansal gelişme, faiz oranlarındaki sınırların kaldırılmasına neden olarak sermayeye erişimin maliyetli olmasına ve dolayısıyla yatırımların azalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle ekonomik birimlerin baskı altında tutularak faiz oranlarındaki artışın engellenmesi durumunda bir diğer deyişle finansal gelişmenin kısıtlı olduğu veya hiç olmadığı durumda ekonomik büyüme hız kazanmaktadır. Bu aşamada ortaya çıkan bir diğer nokta, finansal gelişmenin hızlı ekonomik büyüme için mutlak bir başarısızlık olmadığı ancak gerekli kaynakları bir araya getirme ve daha sonra bu kaynakları etkin yatırımlara dağıtma hususunda beklenen hareketin oldukça altında olduğudur (Serieux, 2008: 26).

McKinnon ve Shaw hipotezinde finansal gelişmeyle birlikte piyasalar etkin çalışmakta olup, bilgiye erişimin kolay olması nedeniyle asimetrik bilgi sorunun olmadığı öne sürülmüştür. Buna istinaden, Yeni-Keynesyen yaklaşımının McKinnon ve Shaw'ın yaklaşımına eleştirel yaklaşımındaki temel gerekçe, piyasada her zaman tam istihdamın gerçekleşmemesi, eksik istihdam ve asimetrik bilginin de görülebmesidir. Dolayısıyla finansal gelişmeyle birlikte tasarruf ve yatırımların azalması ve büyümede yavaşlama meydana gelmesi de ihtimaller dahilindedir. Çünkü finansal piyasalarda yapılan işlemlerde bilgi aktarımındaki sorunlar nedeniyle asimetrik bilgi sorunu oluşabilmektedir. Bu varsayımdan hareketle finansal gelişmenin etkisiyle faiz oranlarının yüksek olduğu bir ekonomide, kredi sağlayan bankaların asimetrik bilgi sorunu ile karşı karşıya olmaları nedeniyle getirisi oldukça düşük yatırımlara finansman sağlayarak daha fazla risk aldıkları görülebilmektedir.

Finansal gelişmenin bir ekonomi için her zaman tasarruf ve yatırımların etkin bir şekilde kullanımını sağlayamadığı durumlara rastlamak da mümkündür. Şöyle ki, finansal gelişme makroekonomik başarısızlıklar ve spekülasyonlar sonucunda doğal bir belirsizlik ortamında da oluşabilmektedir. Belirsizlik ortamının görüldüğü bu durum, yatırım ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye neden olmaktadır (Nguyen ve Lee, 2021: 2). Post-Keynesyen Yaklaşımına göre, finansal gelişme arz ve talep edenlerin beklentilerinden bağımsız değildir. Bu yüzden beklentiler, yatırımların hem mevcut hem de gelecekteki risk ve getirilerinin belirsizliğine bağlıdır. Çünkü bu belirsizlik ortamından etkilenen yatırımcılar, düşük risk ve getiri oranına sahip yatırımlar yerine yüksek risk ve getiriye sahip girişimlere yönelmektedir. Dolayısıyla belirsiz bir yatırım ortamının oluşmasına neden olan bu durumda, finansal gelişme ekonomik faaliyetlere daha fazla zarar vererek sistemi daha kırılgan ve savunmasız hale getirmektedir. Ancak bu aşamada üzerinde durulması gereken bir başka nokta vardır ki, o da belirsizliğin ekonomik büyüme

üzerindeki etkisinin bir ülkenin finansal sektörünün gelişmiş olup olmadığına bakılarak değerlendirilmesidir. Çünkü gelişmiş ekonomiler daha etkin bir finansal sektöre sahiptir. Böylece, iyi gelişmiş bir finansal sistemde, denetim ve destek hizmetleri sağlanarak, verimsiz yatırım kararları en aza indirilir ve riskler daha etkili bir şekilde yönetilebilir (Lensink, 2001: 301). Bu, finansal sektörü gelişmiş olan ekonomilerdeki firmaların riski dağıtma konusunda daha iyi bir durumda olduğu anlamına gelmektedir. Diğer taraftan az gelişmiş ve finansal piyasaların yeni oluşmaya başladığı veya yeteri kadar gelişmediği ekonomilere bakıldığında ise, özellikle kırsal bölgelerdeki tasarruf sahiplerinin genel olarak düşük sosyal üretkenliğe sahip olan gerçek varlıklara yatırım yaptığı görülmektedir. Bunun yanı sıra etkin bir şekilde yatırım yapmak isteyenler de yapacak oldukları yatırımları kendi gelirleri ile finanse edebilecek kadar tasarruf yapamayacak konumdadırlar. Bu koşullar altında, finansal gelişmeyle birlikte tasarrufların etkin yatırımcılara aktarılması sağlanmaktadır. Sonuç olarak, finansal gelişme ne kadar etkin sağlanırsa, yatırımların optimum bir şekilde tahsisine o kadar yaklaşılr (Patrick, 1966: 181-183).

1.4. Finansal Gelişme Ölçütleri

Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, doğrudan doğruya finansal gelişme kavramının nasıl ifade edildiğine bağlıdır. Gerek ampirik gerekse teorik çalışmalara bakıldığında finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif, negatif, ters-U ve U şeklinde bir ilişki görülürken aynı zamanda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisine yönelik herhangi bir bulguya rastlamayan çalışmalar da tespit edilmiştir. Dolayısıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin farklı sonuçların elde edilmesinin, finansal gelişme ölçütüne bağlı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca finansal gelişmeyi ölçmek amacıyla doğrudan bir ölçütün bulunmaması nedeniyle neredeyse her uygulamada finansal gelişmeyi temsilen farklı göstergelerin kullanılması, bu düşüncüyü destekler nitelikte kanıtlar sunmuştur.

Finansal gelişmeye ilişkin çalışmalar incelendiğinde, finansal gelişmenin genel olarak iki farklı sistem çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi dolaylı finansman yöntemi ile kurum temelli (bankalar, sigorta şirketleri gibi), ikincisi ise doğrudan finansmanın sağlanmasıyla piyasa temelli (hisse senedi ve tahvil piyasaları gibi) sistemdir (Gurley ve Shaw, 1955: 519-520; Gurley ve Shaw, 1956: 259). Doğrudan finansman, firmaların hisse senedi, finansman bonusu, tahvil vb. finansal ürünleri oluşturarak doğrudan tasarruf sahiplerine sunmasıyla gerçekleşmektedir. Bunun yanında piyasa temelli sistemde, tasarruf sahibi ve fon arz eden olmak üzere iki taraf vardır ve bunlar organize olmuş bir piyasada bir araya gelmektedirler. Dolaylı finansman ise, tasarruf sahiplerinin banka ve benzeri finansal araçlara yatırdığı varlıkların ekonomik birimlere kredi sağlamak amacıyla kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu piyasada üç taraf vardır; tasarruf sahipleri, bankalar (veya aracı kurumlar) ve fon talep edenler.

Hem finansal gelişmenin göstergesi hem de büyümeye olan katkısı yönünden değerlendirildiğinde, kurum temelli sistemin mi yoksa piyasa temelli sistemin mi tercih edileceği konusunda literatürde tam bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Boyd ve Prescott (1986)'a göre yatırım projeleri hakkında bilgi üretmeleri, borçluların taleplerinden farklı olarak devletin desteklediği fırsatları da içermesi; Diamond (1984)'a göre ise, bilgiyi en az maliyetle üretmeleri ve kredi sözleşmelerini takip etmesi; Bencivenga ve Smith (1991)'e göre tasarruf bileşimini üretken sermaye yatırımlarına doğru aktarmaları ve tasarrufların verimsiz varlıklar şeklinde tutulan kısmını azaltması ve sermayenin gereksiz veya yanlış tahsisini önleyerek büyümeyi teşvik etmesi, öngörülebilir para çekme talebine karşılık likit rezervler bulundurma gereğiyle kurum temelli sistemin piyasa temelli sistemden daha üstün olduğu vurgulanmıştır. Chakraborty ve Ray (2006)'a göre de kurum veya piyasa temelli sistemin ekonomik gelişmeyi etkilemede birbirlerine göre bir üstünlüklerinin olmadığı yani kurum temelli ekonomi ile piyasa temelli ekonominin neredeyse aynı oranlarda büyüme ve gelir dağılımına sahip olduğu varsayılmıştır. Ancak aynı çalışmada, kurum temelli ekonomilerde GSYİH'nin kalıcı olarak daha yüksek olduğu, gelir dağılımının daha eşit olduğu, yatırım seviyesinin daha yüksek olduğu ve piyasa temelli sisteme kıyasla firmaların daha fazla borç alabilmesini sağladığı, ayrıca daha fazla girişimciye finansman sağlayarak üretim faaliyetlerine daha fazla katılım olanağı tanıdığı da kabul edilmiştir.

Farklı bir bakış açısıyla Holmstrom ve Tirole (1993)'e göre piyasanın likitidesini arttırması ve buna bağlı olarak likitide tüccarlarını arttırması, bilgili bir tarafın özel bilgilerini gizlemesi ve bundan para kazanması nedeniyle bilginin marjinal değerini arttırması, spekülörlerin piyasaları takip etmeye daha fazla zaman ayırmasıyla artan bilgi akışı, hisse senedi fiyatının bilgi içeriğinin gelişmesi ve sonuç olarak firmaların daha verimli bir yönetim sözleşmesi tasarlama ve sağlaması; Boot ve Thakor (1997)'a göre kurum temelli sistem içerisindeki aracı kurumların işbirliği içinde faaliyetlerini koordine etmeleri ancak piyasa temelli sistemde acentelerin rekabet edebilmesi, ekonomik birimler tarafından oluşturulduğu için arz ve talebe yönelik bilgilerin bir araya getirilerek rasyonel beklentiler denge fiyatı oluşumunu sağlaması nedeniyle piyasa temelli sistemin kurum temelli sistemden daha üstün olduğunu destekler nitelikte kanıtlar sunulmuştur.

Levine 1997 yılındaki çalışmasında genel olarak finansal gelişmenin, tasarruf ve yatırımların etkin kullanımını sağladığını, teknolojik yeniliği ve uzun dönemli büyümeyi etkilediğini, bilgi ve işlem maliyetlerini azalttığını, ticareti kolaylaştırdığını, riski koruyup çeşitlendirdiği ve bir havuzda topladığını, mal ve hizmet alışverişini kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Levine yine aynı düşünceden hareketle 2002 yılındaki çalışmasında, piyasa veya kurum temelli sistemin ekonomik büyüme hızında herhangi bir farklılık oluşturmadığı, genel olarak finansal sistemdeki gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediğini ileri sürmüştür. Merton ve Bodie (1998)'e göre ise, sistemden ziyade işlevine odaklanılması gerektiği gerekçesiyle hem piyasa hem de piyasasistemin bir arada kullanıldığı genel finansal hizmetlerin sağlanmasının daha doğru olacağı ifade edilmiştir. Bu görüşlerden farklı olarak Huybens ve Smith (1999) ise finansal gelişmenin sağlanmasında iki

piyasa arasında tamamlayıcılık ilişkisinin mevcut olduğunu ileri sürerek, kurum temelli sistem ile piyasa temelli sistemin bir arada kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Luintel vd. (2008) ise, bir taraftan kurum temelli sistemde özellikle büyük bankaların etkin olmayan kaynak dağılımına neden olduğunu, artan bilgi maliyetlerinin yeniliği engellediğini ve rekabetin banka ile yakın ilişkide olan firmalar lehine gelişeceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak diğer taraftan bankaların düzenleyici kısıtlamalardan etkilenmediği bilgi toplama ve işlemede ölçek ekonomilerinden yararlandığını, kaynakları harekete geçirme ve riskleri yönetmede verimli olduğunu da ayrıca vurgulamışlardır. Bu görüşlerine rağmen Luintel vd. (2008) asimetrik bilgi, ahlaki tehlike ve ters seçim gibi sorunların finansal piyasalarda ani müdahale gerektirmediği sürece ve finansal kurumların da yeteri kadar verimli olması durumunda her iki finansal sistemin de (kurum temelli ve piyasa temelli) hemen hemen aynı finansal hizmetleri sağlayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Fakat burada ülkelerin farklı üretim yapılarına, bankacılık, finans ve sermaye piyasası gelişim düzeylerine sahip olmasının önemli bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla farklı ülke durumları, farklı mali ihtiyaçları karşılamak için farklı düzenlemeler gerektirebilmektedir.

Hem kurum hem de piyasa temeli ile değerlendirildiğinde finansal sistemlerin dört temel özelliğe sahip olduğu görülmektedir; derinlik, erişim, etkinlik ve istikrar. Diğer bir deyişle finansal gelişme; finansal derinliği (finansal sistemin büyüklük ve likitidesini), finansal erişimi (finansal hizmet ve araçlara erişebilme imkanını), finansal etkinliği (finansal hizmetlerin düşük maliyet ve sürdürülebilir gelirle sağlanmasını) ve finansal istikrarı (risklerin öngörülmesi ve önlem alınmasını) kapsamaktadır.

Dünya Bankası tarafından kabul gören finansal gelişme göstergeleri hem finansal kurumlar hem de finansal piyasalar bağlamında Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Dünya Bankası Finansal Gelişme Göstergeleri

	Finansal Kurumlar	Finansal Piyasalar
Derinlik	*Özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ye oranı *Finansal kuruluşların varlıklarının GSYİH'ye oranı *M2/ GSYİH *Mevduatlar/GSYİH *Finans sektörünün brüt katma değerinin GSYİH'ye oranı	*Borsa kapitalizasyonu ve ödenmemiş yurt içi özel borçların GSYİH'ye oranı *Özel borçlanma senetlerinin GSYİH'ye oranı *Kamu borçlanma senetlerini GSYİH'ye oranı *Uluslararası borçlanma senetlerinin GSYİH'ye oranı *Borsa kapitalizasyonunun GSYİH'ye oranı *İşlem gören hisse senetlerini GSYİH'ye oranı
Erişim	*1000 yetişkin başına düşen banka hesabı sayısı (ticari bankalar) *100.000 yetişkin başına düşen şube sayısı (ticari bankalar) *banka hesabı olan bireylerin yüzdesi *Kredi limitine sahip firmaların yüzdesi (tüm firmalar) *Kredi limitine sahip firmaların yüzdesi (küçük firmalar)	*En büyük 10 şirketin dışındaki piyasa kapitalizasyonunun yüzdesi *En büyük 10 şirketin dışındaki işlem gören şirketlerin ticaret hacimlerinin yüzdesi *Devlet tahvili getirileri (3 ay ve 10 yıl) *İç borçlanma senetlerinin toplam borçlanma senetlerine oranı *Özel borçlanma senetlerinin toplam borçlanma senetlerine oranı (yurt içi) *Yeni şirket tahvili ihraçlarının GSYİH'ye oranı
Etkinlik	*Net faiz marjı *Borç verme (kredi)-mevduat faizi arasındaki fark *Faiz dışındaki gelirlerin toplam gelire oranı *Sabit giderler (Toplam varlıklar içerisindeki yüzdesi) *Karlılık (varlık getirisi, öz sermaye getirisi) *Boone göstergesi (veya Herfindahl veya H istatistikleri)	*Borsa için ciro oranı (ciro/kapitalizasyon) *Eş zamanlı fiyat (ortak hareket) *Özel bilgi ticareti *Fiyat etkisi *Likitide/işlem maliyetleri *Devlet tahvilleri için kote edilmiş alış-satış fiyat farkı *Menkul kıymet borsasındaki tahvillerin (özel, halka açık) cirosu
İstikrar	*Z-Raporu *Sermaye yeterliliği oranları *Varlık kalitesi oranları *Likitide oranları *Diğer (net döviz pozisyonunun sermayeye oranı vb)	*Hisse senedi fiyatının oynaklık (standart sapma/ortalama) endeksi, devlet tahvili endeksi *Endeksin çarpıklığı (hisse senedi fiyatı, Devlet tahvili) *Kazanç manipülasyonuna karşı korunmasızlık *Fiyat/kazanç oranı *Zaman *Kısa vadeli tahvillerin toplam tahvillere oranı (yurtiçi, uluslararası) *Büyük tahvil getirileri ile korelasyon (Almanya, ABD)

Kaynak: Čihák vd., 2012:9

Tablo 1'de sunulan finansal gelişme göstergelerine ilişkin karşılaştırma yapılabilmesi hususunda Čihák vd., (2012) tarafından önerilen değişkenler derinlik, erişim, etkinlik ve istikrar göstergeleri için sırasıyla finansal kurumlar bağlamında; özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ye oranı, bin yetişkin başına düşen banka hesabı sayısı (ticari bankalar), net faiz marjı ve Z-raporudur. Finansal piyasalar için ise; borsa kapitalizasyonu ve ödenmemiş yurt içi özel borçların GSYİH'ye oranı, en büyük 10 şirketin dışındaki piyasa kapitalizasyonunun yüzdesi, borsa için ciro oranı ve hisse senedi fiyatının oynaklık endeksidir.

Finansal derinlik, ekonomik birimlerin finansal sisteme yönelik herhangi bir kontrol veya müdahaleye maruz kalmaksızın tasarruf ve yatırım faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri ve

sermayelerini harekete geçirebilmeleri olarak tanımlanmaktadır. Gurley ve Shaw (1955, 1967) tarafından ortaya atılan finansal derinlik, finansal gelişmenin en yaygın göstergesi olarak literatürün büyük bir kısmında dikkate alınmıştır. Finansal derinlik, aynı zamanda bireylerin daha fazla ve daha çeşitli finansal hizmetlere ulaşma imkanı elde etmesi ile finansal araçların hem oranının hem de kullanımının artmasını ifade etmektedir. Bunun yanında bir ekonomide fon arz edenler ile talep edenlerin bir araya geldiği ve finansal piyasalardaki fonların reel kesime aktarıldığı oranda finansal derinliğin gerçekleştiği görülmektedir. Bunun aksine reel kesime aktarılan fon oranının az olması ise reel sektördeki kaynak eksikliği nedeniyle hem finansal derinlikteki hem de ekonomik gelişmedeki zayıflığı göstermektedir. Finansal hizmetlerin etkin kullanımını esas alan finansal derinliğin, hız faktörünün dikkate alınarak uygulanması önerilmektedir. Aksi halde hızlı bir şekilde derinleşen finansal piyasalarda ekonomik ve finansal istikrarsızlık sorunu ortaya çıkabilmektedir. Hatta özellikle hem rekabetin hem de finansal derinliğin yoğun olduğu dönemlerde, aşırı risk alınması nedeniyle finansal krizlerin gerçekleşme ihtimali artmaktadır. Burada dikkati çeken bir diğer önemli nokta ise, finansal derinleşmenin eksik bir biçimde düzenlenmesi ve denetlenmesi durumunda, ekonomik birimlerin riskleri ve varlıkları sermaye yerine borçlanma ile karşılanmaktadır.

Finansal erişim, tüm ekonomik birimlerin finansal ürün veya hizmetlere uygun, kolay ve daha az maliyetle ulaşmasını sağlayarak daha fazla kişi ve kurumun sisteme dahil edilmesidir. Dünya bankasına göre finansal erişim; bir ekonomideki tüm birey ve kurumların gelirlerini düzenleme, ödeme, kredi, tasarruf ve sigorta işlemlerinde ihtiyaç duydukları finansal hizmet ve ürünlere uygun maliyetlerle ulaşmalarıyla birlikte aynı zamanda bu hizmetlerin güvenilirliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993) özellikle finansal erişimin sağlanamadığı durumlarda yoksulluğun ve gelir dağılımı eşitsizliğinin artacağını savunmuşlardır. Claessens (2006)'e göre ise, finansal erişim sadece finansal ürün ve hizmetlere ulaşımı değil, aynı zamanda uygun kalitedeki finansal ürün ve hizmetlerin uygun maliyetlerle sunulmasıdır. Claessens (2006) tarafından ekonomik birimlerin finansmana kısıtlı erişiminin, hem ekonomik büyüme endişelerine hem de refah kayıplarına neden olduğu ayrıca vurgulanmaktadır. Demirgüç-Kunt ve Klapper (2012)'e göre finansal erişim, tüm ekonomik birimlerin finansal ürün ve hizmetlere katılımının sağlandığı, fiyat ve fiyat dışındaki engellerin olmadığı bir sistemdir. Ancak bu aşamada üzerinde durulması gereken bir nokta vardır ki, o da finansal erişimin sadece finansal hizmetlerin kullanımıyla ölçülmemesi gerektiğidir. Çünkü bazı durumlarda ekonomik birimler finansal hizmetleri kullanmamayı tercih etmektedirler. Ya da bazı durumlarda ekonomik birimler finansal hizmetlere erişim sağlayabildikleri halde kültürel, dini veya farklı nedenlerden dolayı finansal hizmetleri kullanmamaktadırlar. Diğer taraftan ekonomik birimler finansal hizmetlere ihtiyaç duydukları halde yaşam alanlarına uzaklık, piyasa koşulları, fiyatların uygun olmaması, nakit şeklinde tasarruf yapma eğilimi veya bilgi eksikliğinden dolayı finansal hizmetlere erişim sağlayamayabilirler (Kempson ve Whyley, 1992: 14).

Finansal gelişmenin bir diğer göstergesi olan finansal etkinlikte, finansal kurumlar için ilk amaç aracılık maliyetinin ölçülmesidir. Finansal kurumlara yönelik etkinlik göstergeleri, Tablo 1'den de görüldüğü üzere net faiz marjı, kredi-mevduat faizi arasındaki fark, faiz dışındaki gelirlerin toplam gelire oranı, sabit giderler, karlılık ve firma yoğunlaşma ve rekabet ölçümü endeksleridir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki, o da etkin finansal kurumların aynı zamanda karlı olduğu varsayımının her koşulda geçerli olmayacağıdır. Çünkü ekonomik gelişmenin yaşandığı bir dönemde etkin olmayan bir finansal sistem faaliyet gösterdiğinde kar elde edebilmekteyken, olumsuz ekonomik şoklardan etkilenen etkin bir finansal sistem kayıplara neden olabilmektedir. Finansal piyasalar açısından etkinliğe bakıldığında, işlemlerin maliyetinin doğrudan ölçülmesinden ziyade işlemlerin etkinliğine odaklanılmaktadır. Finansal piyasalar için etkinliğin en temel ölçüsü, borsadaki cironun kapitalizasyona oranıdır. Čihák vd. (2012)'ne göre bu göstergenin kullanılmasının en önemli amacı, likiditenin diğer bir ifadeyle ciro oranının piyasa etkinliğini arttırmasıdır.

Finansal istikrar, finansal gelişmenin bir diğer önemli göstergesidir. Finansal derinlik, erişim ve etkinlik sağlansa dahi finansal istikrar olmadığı sürece bir ülkede başta ekonomik olmak üzere farklı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Şöyle ki finansal gelişmenin etkin bir biçimde sağlanmasıyla birlikte ekonomik büyüme ve bankaların kredi verme koşullarının iyileşmesi muhtemeldir. Ancak kredilerin aşırı büyümesi ve risk yönetimi ile denetimin olmadığı bir ekonomide, ilk aşamada finansal derinleşme ve erişim sağlanmış gibi düşünülebilir. Fakat bu durumda, ekonomik sistemin zamanla istikrarsız hale gelmesi ve finansal piyasalarda kırılganlığın artması beklenmektedir. Üstelik finansal piyasalardaki sorunlar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde görülebilmektedir. Bu durumdaki farklılık, ekonomilerin gelişmişlik düzeyinden ziyade düzenleyici, denetleyici ve kurumsal bir çerçeveye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle finansal istikrarı ölçmek için kullanılan temel göstergelere bakıldığında ise, en önemlisinin Z-raporu olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü Z-raporu, bir bankanın sağlamlığını, güvenilirliğini, objektifliğini ve riskini yani bankaya ait istikrarı göstermektedir. Bu noktadan hareketle Z-raporundan yüksek bir sonuç elde edilmesi iflas riskinin daha düşük olacağını ifade etmektedir. Çünkü yüksek bir Z-raporu, bankaların olumsuz kredi şoklarına karşı dirençli olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Z-raporu özellikle iflas riskini ölçmektedir diğer bir deyişle bir bankanın sermayesinin ve rezervlerinin tükenmesi veya varlıklarının değerinin borcunun değerinden daha düşük olması riskine odaklanmaktadır (Demirgüç-Kunt vd., 2008: 515; Čihák ve Hesse, 2010:99; Čihák vd., 2013: 19; Gould vd., 2016:742). Z-raporunun avantajlarının yanı sıra elbette bazı kısıtlamaları da mevcuttur. Bunlardan en önemlisi, Z-raporunun tamamen muhasebe verilerini temel almasıdır. Bundan dolayı bu gösterge, muhasebe ve denetim kapsamına göre güvenilir olmaktadır. Bir diğer sınırlılık ise, Z-raporunda her bir finansal kurum ayrı ayrı incelenmesine rağmen bir finansal kuruluş mali yükümlülüklerini yerine getiremediği zaman sistemdeki diğer finansal kuruluşların da bu durumdan etkilenebileceği riski göz ardı edilmektedir.

İlgili literatüre bakıldığında, Tablo 1’de sunulan göstergelerin haricinde finansal gelişmeyi temsilen farklı ölçütlerin de kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, Graff ve Karmann (2006) finansal gelişme göstergesi olarak finansal sistemde istihdam edilen işgücü oranını; Baiardi ve Morana (2016) ve Nasreddine ve Mensi (2016) en geniş para arzının gelire oranını (M3/GSYİH) kullanmışlardır. Diğer taraftan Hoi ve Hoi (2012) finansal gelişmeyi temsilen bir milyonun üzerinde nüfusa sahip olan finansal firma sayısını, bu firmaların kişi başına düşen ortalama işletme sermayesi ve sabit varlıklarını; Law vd. (2023) yetişkin başına banka otomatik para çekme makinesi (ATM) sayısı ile ödenmemiş kredi hesabı sayısını ele almışlardır. Bununla birlikte Mookerjee ve Kalipioni (2010), finansal gelişme ölçütü olarak çek ve tasarruf hesabı oluşturma ve kredi erişiminin önündeki engelleri; Clarke vd (2006), Batuo (2010), Jalil ve Feridun (2011), Younsi ve Bechtini (2018), Vo vd. (2023) ve Kebede vd. (2023) ise finansal gelişme göstergelerinin bileşik endeksini kullanmışlardır. Yine Tablo 1’de sunulan endekslerin dışında Gimet ve Lagoarde-Segot (2011) tarafından finansal gelişmeyi temsilen bankacılık verimliliği ve finansal hizmetlerde ülke uzmanlığı endeksleri kullanılırken; Bittencort vd. (2019) tarafından ise kişi başına düşen hisse senedi piyasası gelirinin kişi başına düşen gelire oranı kullanılmıştır.

1.5. Gelir Dağılımı Eşitsizliği İle Finansal Gelişme Arasındaki Teorik İlişki

Finansal piyasalarda etkinliğin sağlanmasıyla birlikte ekonomik birimler daha etkin yatırım yapabilme fırsatını elde etmektedir. Çünkü finansal gelişme özellikle düşük gelirli bireylerin borçlanma, girişimcilik ve eğitim gibi beşeri sermaye için ihtiyaç duydukları kaynağa ulaşabilmelerini sağlamaktadır. Bu şartlar altında düşük gelirli bireyler ile yüksek gelirli bireyler arasındaki gelirin daha adil bir şekilde dağılması ve yüksek büyüme oranlarına ulaşılması mümkün olmaktadır (Nikoloski, 2013: 898). Bu noktadan hareketle finansal gelişmenin düşük gelirli bireylerin refahında nispeten daha etkili olması ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltması muhtemeldir.

Finansal piyasalara erişimi kısıtlayan uygulamalar gelir dağılımı eşitsizliğinde kalıcı etkilere ve daha yavaş bir ekonomik büyümeye neden olabilmektedir. Bu bağlamda finansal piyasalara erişimi sınırlandıran engeller; bilgi asimetrisi, ters seçim, ahlaki tehlike, yüksek sabit maliyetler ve diğer düzenlemelerdir.¹¹ Söz konusu engeller nedeniyle düşük gelirli bireyler yüksek maliyetli finansal hizmetlerden etkilenmekte ve bu bireylerin etkin yatırım yapma olanakları sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla düşük gelirli bireylerin maliyetlerden etkilenme ihtimali yüksek gelirli bireylere oranla daha fazladır. Bir diğer ifadeyle finansal gelişmenin sınırlı olduğu bir sistemde, sadece finansal sermaye kaynaklarına sahip olan sınırlı sayıda ekonomik birim hizmet alabilmektedir. Çünkü düşük gelirli bireyler finansal piyasalardaki aksaklıklar nedeniyle ya sınırlı

¹¹ Örneğin; bankaların kredi kararında devlet müdahalesi, faiz oranlarının piyasada belirlenmesine izin verilmemesi, kredilerin fiyat ve tahsisi üzerindeki kontroller, bir banka hesabı açmak için kimlik vb. belgelerin talep edilmesi.

miktarda borçlanabilmekte ya da borçlanamamaktadırlar. Hatta finansal piyasalarda özellikle kredilere erişimin kısıtlı olması nedeniyle sermayeden yoksun olan düşük gelirli bireylerin yatırım yapma ve gelecek nesillerine miras bırakmaları mümkün değildir. Tüm bu şartlar altında bir ekonomide finansal gelişmenin gerçekleşmemesi veya sınırlı kalması sonucunda gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluğun arttığı görülmektedir (Banerjee ve Newman, 1991: 222). Çünkü zaten sınırlı bir servete sahip olan düşük gelirli bireylerin, sermaye piyasası kusurları nedeniyle mevcut servetlerini değerlendiremedikleri ve yatırım konusunda çekimser davrandıkları görülmektedir. Böylece düşük gelirli bireyler, gelir riskine karşı kendilerini tam olarak güvende hissedememekte ve kalıcı gelir dağılımı eşitsizliğinden etkilenmektedirler (Aghion ve Bolton, 1997: 151). Dolayısıyla finansal sistem, şüphesiz ki ekonomik fırsatların eşitlenmesinde ve gelir dağılımının iyileşmesinde potansiyel olarak önemli bir etkiye sahiptir (Seven ve Coşku, 2016: 35).

Ancak finansal sistemin derinliğinde veya likiditesinde bir gelişme olsa dahi bu gelişmenin gelir dağılımını iyileştiremediği görülebilmektedir. Şöyle ki finansal ürün ve hizmetlere erişimin eşit olmaması bir başka deyişle düşük gelirli bireylerin finansal hizmetlere erişiminin nüfusun geri kalanına göre sınırlı olması durumunda, finansal gelişme gelir dağılımı eşitsizliğine herhangi bir etkide bulunmayabilir. Bu süreçte finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin azalmasına neden olan temel faktörler; kredi piyasalarına erişimin kısıtlı olması, hükümet politikaları, yüksek gelirli bireylerin hem ekonomik hem de siyasi gücünün artması, düşük gelirli bireylerin özellikle bankacılık hizmetlerine erişimin kısıtlı olduğu kırsal bölgelerde yaşamasıdır (Seven ve Coşku, 2016: 56).

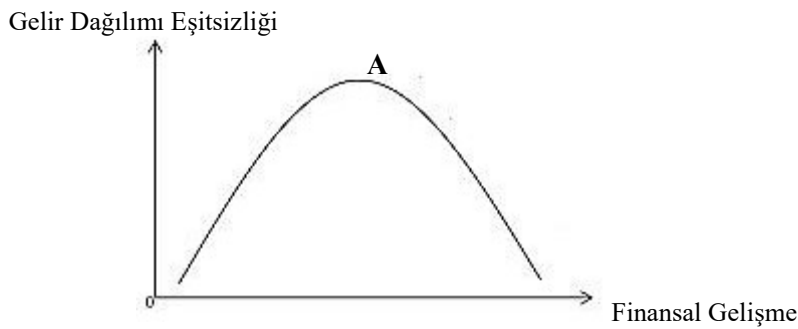
Diğer taraftan finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin de dikkate alınması gerekmektedir. Şöyle ki finansal sistem aracılığıyla tasarrufların artması, ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Bu durumda finansal sistemin yol açtığı tasarruf artışı ilk aşamada gelir dağılımında kötüleşmeye neden olmaktadır. Sonraki aşamada ise beşeri sermayenin ekonomik gelişmenin temel itici gücü haline geldiği, kredi kısıtlamalarının zamanla azaldığı ve daha fazla ekonomik birimin finansal ürün ve hizmetlerden yararlandığı görülmektedir. Son aşamada finansal gelişme gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı yönde hareket etmektedir (Greenwood ve Jovanovic, 1990: 1078-1079).

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik üç temel yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlar, Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından ortaya konulan Greenwood-Jovanovic Ters-U hipotezi, Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993)'nın öncülüğünde geliştirilen negatif doğrusal yaklaşım ve Rajan ve Zingales (2003)'in önerdiği pozitif doğrusal yaklaşımdır. Söz konusu teorilere ve öngörülerine aşağıda yer verilmiştir.

1.5.1. Greenwood-Jovanovic Ters-U Hipotezi

Greenwood-Jovanovic hipotezi, ilk defa Greenwood ve Jovanovic tarafından 1990 yılında önerilmiştir. Kuznets (1955)'in ekonomik gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ters-U hipotezi temeline dayanmaktadır. Greenwood-Jovanovic hipotezi, Finansal Kuznets eğrisi veya Finansal ters-U hipotezi olarak da adlandırılmaktadır. Kuznets (1955)'in ekonomik gelişme ile gelir dağılımı arasında ortaya koyduğu ilişkiye benzer şekilde, Greenwood-Jovanovic hipotezinde de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Greenwood-Jovanovic hipotezini genel anlamıyla ifade etmek gerekirse; finansal gelişmenin ekonomik gelişme aracılığıyla gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ters-U şeklinde olduğunu savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında finansal piyasalar oluşmamış veya oluşma aşamasındadır. Bu aşamada düşük gelirli bireyler, hem finansal alt yapının yetersizliği ve araçların az olması hem de finansal araçlara erişim maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle finansal araçları kullanamamaktadırlar. Bu durum, finansal gelişmeden elde edilen getirilerin kapsayıcı olmadığını ve finansal fırsatlara sadece yüksek gelirli bireylerin erişiminin sağlandığını göstermektedir. Finansal gelişmenin ilk aşamasını tanımlayan bu süreçte ekonomik büyümenin marjinal getirisi minimum düzeydedir ve bu getiriden sadece yüksek gelirli bireyler yararlanmaktadır (Biyase ve Chisadza, 2023: 962). Dolayısıyla bu aşamadaki tasarruf sahipleri de yine aynı şekilde yüksek gelirli bireylerdir. Bundan dolayı finansal gelişmenin ilk aşamada gelir dağılımı eşitsizliğini azaltması söz konusu değildir hatta gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Bu durum Grafik 1'de A noktasının sol tarafında oluşmaktadır.

Grafik 1: Greenwood-Jovanovic Ters-U Hipotezi

Ekonomik gelişmenin son aşamasına gelindiğinde ise, tasarrufların finanse edilmesi bir yandan finansal yapının oluşmasını sağlarken diğer yandan ekonomik fırsatların genişlemesini ve toplumdaki farklı sosyoekonomik koşullara sahip bireylerin de finansal kaynaklara ulaşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla finansal piyasalar belli bir gelişme hacmine ulaşarak düşük gelirli bireyler de dahil tüm ekonomik birimler için erişilebilir hale gelmektedir. Hatta özellikle düşük gelirli bireylerin krediye erişim sağlamalarıyla birlikte onlara eğitim ve sağlık harcamaları yapabilme, diğer bireylerin istihdamını sağlayabildikleri bir işletme kurabilme veya kendilerini

daha iyi duruma getirebilme imkanı tanınmaktadır. Böylece finansal hizmetler için sermaye tahsisinin daha etkin bir şekilde sağlandığı ve borçlanma kısıtlamalarının azaldığı temel yapı sağlanmıştır. Bu aşamada dikkat çeken önemli gelişme ise, gelirin ekonomik birimler arasındaki dağılımının önceki aşamalara kıyasla daha istikrarlı bir seyirde olup, finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirici bir etkiye sahip olmasıdır. Bu durum Grafik 1’de yer alan A noktasının sağ tarafındaki aşamayla temsil edilmektedir. Bu aşamada gözlemlenen bir diğer önemli gelişme ise ekonomik büyümenin ilk aşamaya göre daha yüksek bir düzeye ulaşması ve ekonomik gelişme hızının kademeli olarak artmasıdır (Greenwood ve Jovanovic, 1990: 1078-1079; Nikoloski, 2013: 899; Jauch ve Watzka, 2016: 294; Nyugen, 2021: 22-23). Sonuç olarak finansal gelişme ilk aşamada gelir dağılımı eşitsizliğini artırırken belirli bir düzeyden sonra tam tersi bir etki yaratarak gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır.

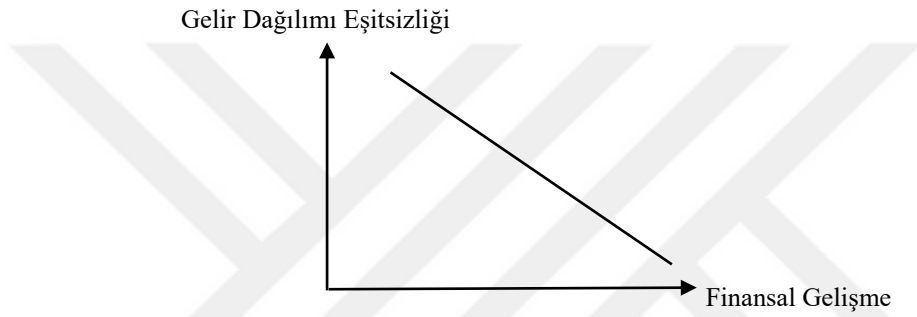
1.5.2. Eşitsizliği Daraltma Hipotezi

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığını öne süren negatif doğrusal veya eşitsizlik daraltma hipotezi, Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993)’nın çalışmaları ışığında ortaya konulmuştur. Hipoteze göre, gelişmiş finansal piyasalar düşük gelirli bireylerin kredilere erişimini kolaylaştırmakta ve böylece gelir dağılımı eşitsizliğinde bir azalmaya neden olmaktadır. Galor ve Zeira (1993)’ya göre bir ekonomide, beceri yoğun ve vasıfsız sektör olmak üzere bireyler için alternatif iki seçenek sunulmaktadır. Diğer taraftan Banerjee ve Newman (1993) ise bir ekonomide her bireyin yaşamını sürdürmek, ücretli işçi olmak, serbest meslek sahibi olmak ve yüksek gelir elde etmek amacıyla girişimcilik faaliyetinde bulundukları dört farklı seçeneğin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bireyin bu alternatifler arasındaki seçimi, başlangıçta sahip oldukları *servete* bağlıdır. Yani bireyler başlangıçta sahip oldukları servetin miktarına göre bir seçim yapma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla eşitsizlik daraltma hipotezine göre meslek seçiminin bireylere ve ülke ekonomisine en belirgin etkisi, gelir ve servet dağılımı üzerinde görülmektedir. Şöyle ki meslek seçimi ile gelir dağılımı paralellik göstermektedir. Finansal piyasalardaki kusurlar nedeniyle bireyler kısıtlı miktarda borçlanmaktadır. Bu durumda yüksek düzeyde yatırım gerektiren mesleklere, düşük gelirli bireylerin erişmesi oldukça zordur. Bu şartlar altında ücret sözleşmesi, finansal sözleşmelerin bir ikamesi olarak kabul edilmektedir.

Bireylerin sahip olduğu miras veya servet, hem Banerjee ve Newman (1993) hem de Galor ve Zeira (1993) için gelir dağılımı eşitsizliğinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Galor ve Zeira (1993)’ya göre serveti fazla olan bireyler yaşamlarının ilk dönemlerinde beşeri sermayelerine yatırım yaparak, yaşamlarının geri kalanını daha fazla gelirle sürdürmektedirler. Yaptıkları bu yatırımın getirisi ise, çocuklarına miras olarak kalmaktadır. Diğer taraftan serveti az olan bireyler ise, beşeri sermayelerine yatırım yapmak için borçlanmak zorunda kalmaktadırlar. Fakat ne yazık ki, beşeri sermaye yatırımının bölünmezliği ve finansal piyasaların gelişmemiş olması nedeniyle borçlanmanın kısıtlayıcı ve maliyetli olması bireylerin borçlanmasına engel olmaktadır. Bu sebeple

borç alamayan bireyler yaşamları boyunca vasıfsız bir şekilde çalışmakta ve düşük bir gelir elde ederek daha az miras bırakmaktadırlar. Bu döngü bir süre devam etmekte ve yoksulluk yeni nesillere de aktarılmaktadır. Bu döngüye engel olabilecek temel aracın finansal gelişme olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik büyümeyle birlikte finansal piyasalara erişim kademeli olarak sağlanmakta ve maliyetler azalmaktadır. Böylece finansal gelişme, düşük gelirli bireylerin etkin projeler için kredi fırsatlarına erişmesini, yatırım yapmasını ve borçlanma faaliyetinde bulunmasını sağlamaktadır (Galor ve Zeira, 2003: 43-39; Ahmed ve Masih, 2017: 4; Koh vd.: 2020: 416). Sonuç olarak Grafik 2’de de görüldüğü üzere gelir dağılımındaki eşitsizlik finansal gelişmenin etkisiyle azalmaya başlamaktadır.

Grafik 2: Eşitsizliği Daraltma Hipotezi

Her ne kadar birçok araştırmacı tarafından finansal kısıtlamaların sadece düşük gelirli bireylerin finansal olanaklara erişimini engellediği düşünülse de aslında bu durum aynı zamanda sermaye dağılımının etkinliğini de azaltmaktadır. Bu açıdan bakıldığında finansal gelişme, hem sermayenin etkinliğini arttırarak ekonomik büyümeyi hızlandırmakta hem de gelir dağılımını iyileştirerek özellikle de düşük gelirli bireylerin tabi olduğu kredi kısıtlamalarını azaltmaktadır. Dolayısıyla kredi kısıtlamalarının herhangi bir şekilde serbestleştirilmesi özellikle düşük gelirli bireylere fayda sağlamaktadır. Bu durum daha sonra sermaye tahsisinin verimliliğini arttırmakta olup, ekonomik birimlerin etkin yatırımları finanse etmeleriyle gelir dağılımını iyileştirmektedir. Çünkü finansal piyasaların gelişmediği bir ekonomide yüksek oranda gelir dağılımı eşitsizliğinin olacağı beklenen bir sonuçtur (Galor ve Zeira, 1993; Banerjee ve Newman, 1993; Beck vd. 2007:28; Claessens ve Perotti, 2007: 750; Hoi ve Hoi, 2012:7).

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmasındaki en önemli etken düşük gelirli bireylerin geçinmek veya ücretli işçi olmak için değil de serbest meslek sahibi veya girişimcilik faaliyetleri için borçlanmaya ihtiyaç duymalarıdır. Dolayısıyla düşük gelirli bireylerin, finansal hizmetlerden yararlanmaları ve teminat eksikliğinden dolayı alacakları finansal hizmetleri güvence altına almakta zorluk yaşamaları nedeniyle kredi kısıtlamaları gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır (Ang, 2010: 739-750). Bir diğer önemli konu ise, finansal gelişmenin sınırlı olması veya kredi imkanlarının tamamen ortadan kalkması durumunda, düşük gelirli bireylerin zaten kısıtlı olan varlıklarından daha az gelir elde etmeleri ve dolayısıyla daha az tasarruf yapmalarıdır. Bu

durum, düşük gelirli bireylerin ve zamanla tüm nüfusun yoksullaşmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir. Hatta ekonomik birimlerin gelecek nesillere servet bırakma ihtimalleri de ortadan kalkmaktadır (Banerjee ve Newman, 1991: 214; 1993: 281-283).

Buradan anlaşılan bir diğer nokta ise finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini beklenildiği gibi azaltabilmesi için, ilgili ülke ekonomisinin iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak veya ortadan kaldırmak adına uygulanan; devletin finans sektörüne olan müdahalesinin engellenmesi, faiz oranları kontrollerinin kaldırılması, zorunlu karşılık oranlarının düşürülmesi gibi finansal gelişme uygulamaları yüksek düzeyde riske neden olup, bireylerin borçlarını ödeyemediği durumlarla sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla birçok bankanın zarar görmesine neden olan faiz oranları ve yüksek riskin yol açtığı bu durum, finansal gelişme yerine daha fazla finansal kırılganlık ve daha adil bir gelir dağılımı yerine daha fazla yoksulluğa neden olabilmektedir (Andrianova ve Demetriades, 2005: 11-12). Yine aynı düşünceden yola çıkarak özellikle düşük gelirli bireylerin nispeten yoğun olduğu ekonomilerde, finansal gelişmenin hem ekonomik büyümeyi teşvik etmede hem de gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada etkisiz olduğu görülebilmektedir. Hatta Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998) tarafından yapılan bir çalışmada finansal gelişmenin bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasında önemli bir belirleyici olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır.

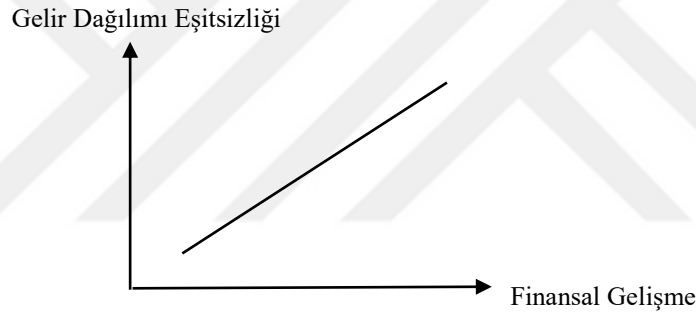
1.5.3. Eşitsizliği Genişletici Hipotez

Pozitif doğrusal veya eşitsizlik genişletici hipotez, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğinde bir artışa neden olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağlamda öncü niteliğinde olan çalışma Rajan ve Zingales (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışmada, özellikle *kurumsal kalitenin* zayıf olduğu ülkelerde finansal gelişmeden sadece yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin yararlandığı belirtilmiştir. Şöyle ki ters seçim, bilgi asimetrisi, ahlaki tehlike veya yatırımlar konusundaki belirsizlik gibi finansal gelişme engelleri karşısında, borçlanmanın belirli bir teminata bağlı olması gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü bu faktörler, hem sermaye etkinliğinin azalmasına neden olarak düşük gelirli bireylerin yüksek getiriye sahip projelere yatırımlarını engellemekte hem de finansmanın geri ödenmesine yönelik güvenilirliği azaltmaktadır. Buna göre yüksek gelirli bireyler, herhangi bir olumsuz durum karşısında meydana gelebilecek kayıpların giderilmesinde finansal kuruluşlara güvence vermektedirler. Bunun yanında yüksek gelirli bireylerin krediyi geri ödeme olasılıkları da yüksektir. Diğer taraftan finansal işlemlere yönelik teminat sunamayan düşük gelirli bireyler ise, kredi alma ve borçlanmada bir takım kısıtlamalara tabi olmakla beraber finansal gelişme sürecinde ihmal edilmekte ve yeterli finansal hizmet alamamaktadır.

Yapılan birçok çalışmada geri ödeme süresi ülkelere göre değişmekle birlikte teminatlar ne kadar kolay sağlanırsa kredi alma imkanının da o kadar kolay olduğu vurgulanmaktadır. Ancak

yine de bazen yüksek gelirli bireylere borç verileceği zaman, bireyin iyi tanınması veya finansal kurumların üzerinde herhangi bir kontrolünün olması nedeniyle teminat olmadan da kredi verilebilmektedir. Diğer taraftan düşük gelirli bireyler finansal gelişmeden yararlanabilmek için gerekli varlığa ve referans olarak gösterilebilecek bağlantılara sahip değildir (Rajan ve Zingales, 2003: 14-20). Nitekim düşük gelirli bireylerin bu durumu, finansal gelişmeye rağmen devam edebilmektedir. Çünkü yüksek gelirli bireyler ekonomik birimlerin finansal hizmet ve ürünlere erişimini engelleyebilmektedir. Bu bireyler finansal gelişmedeki kredi imkanlarının yüksek gelirli bireyler lehine olacak şekilde finansal hizmetleri yönlendirebilmektedirler. Bu noktadan hareketle yüksek gelirli bireylerin finansal gelişmenin her aşamasında güçlü oldukları söylenebilmektedir. Örneğin fonlar önemli bir finansal araç olup, bunlara sahip olan yüksek gelirli bireyler gücü de elinde bulundurmaktadır. Finansal gelişme sınırlı olsa dahi bu bireyler çok az uğraşla gelir elde edebilmektedir. Diğer taraftan düşük gelirli bireyler çoğu durumda gelişen finansal sisteme ulaşamamaktadır.

Grafik 3: Eşitsizliği Genişletici Hipotez

Grafik 2’de de sunulduğu gibi finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini genişletici etkisi, aslında yüksek gelirli bireylerin sistemin içinde güvenini sağlayan, düşük gelirli bireylerin ise sisteme erişimlerini sınırlandıran bir role sahiptir. Yüksek gelirli bireyler finansal tahsis üzerinde yetki sahibi olmakla birlikte aynı zamanda finansal kurumlar üzerinde de doğrudan kontrolü elinde bulundurmaktadırlar. Böylece finansal piyasalardaki zayıf düzenleme ve uygulamaların kurumsal yönetim kuralları, genellikle sistemde yer alan az sayıdaki yüksek gelirli bireyin faydasına olacak şekilde düzenlenmektedir (Claessens vd., 2002: 2743; Claessens ve Perotti, 2007: 762-764; Canavire-Bacarreza ve Rioja, 2008: 3). Bu konuda De Soto (2002)’ya göre özellikle devlet veya özel araziler üzerinde izin almadan mülk inşa eden düşük gelirli bireylerin, mülklerini teminat olarak gösteremeyecekleri için finansal hizmetlere erişimleri sınırlandırılmaktadır. Bu durumda olan düşük gelirli bireylere yine de destek olunmasının mülkiyet güvensizliğine neden olacağı da dikkate alınmaktadır.

Ekonomik birimlerin finansmana sınırlı bir şekilde erişimlerinden dolayı çalışma ve yaşam koşullarını belirleyebilmek için sahip oldukları alternatifler de önemli ölçüde azalmaktadır. Dolayısıyla bu durumu değiştirecek veya müdahale edecek bir altyapı bulunmamaktadır. Şöyle ki,

kurumsal kalitenin zayıf olmasıyla birlikte bir ekonomideki finansal hizmetlerin ve servetin kullanımı, diğer bireylere güven verecek gerekli bağlantılara sahip olan birkaç kişiyle sınırlı olmaktadır. Bu durum, finansal sistemdeki sınırlı sayıda bireyin sistemi korumaları ve bu sisteme yüksek gelirli bireyler dışında kimseyi almamaları ile devam etmektedir. Bu durumda gelirin sermaye sahipleri lehine eşit olmayan bir şekilde dağıldığı ve düşük gelirli bireylerin finansal fırsatlara erişimlerinin kısıtlı olduğu görülmektedir. Çünkü gelişmemiş veya az gelişmiş bir finansal sistemde, ekonomik birimler riski uygun bir şekilde dağıtma yeteğine sahip olmadıkları için yüksek risklere sahip finansal hizmetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda finansal hizmetlerin maliyetli olması ve nüfusun büyük bir bölümünün bu hizmetlere erişiminin kısıtlı olması beklenmektedir. Oysaki kurumsal altyapının mevcut veya uygun olması durumunda, söz konusu sorunların giderilmesinin ardından finansal hizmetlere erişimin sağlanabileceği düşünülmektedir. Gelişmiş bir finansal sistemde ekonomik birimler, riski farklı veya en iyi yatırımlara dağıtma becerisine sahiptirler. Böylece borç alan bireylerin finansal hizmetleri kullanmaları durumunda ortaya çıkabilecek riskler azalmaktadır (Rajan ve Zingales, 2003: 6-43). Aksi durumda hem ekonomik gelişme hem de gelirin eşit dağılımı sağlanamamaktadır. Bu durum düşük gelirli bireylerin gelirlerini artırma eğilimlerini dahi engelleyerek onların gelir dağılımında daha az pay almalarına neden olabilmektedirler (Clarke vd., 2006: 580; Shahbaz vd., 2017: 5-6). Böylece gelirden daha az pay alan, kentsel alanlara göç edemeyen, beşeri sermaye yatırımı yapamayan bu bireylerin, yeni bir iş kurmaları veya girişimde bulunmaları da oldukça zordur. Dolayısıyla düşük gelirli bireyler beşeri özellikleri zayıf işgücü piyasasında düşük ücretle çalışmaya devam etmektedirler. Sonuç olarak, gelir dağılımını genişletici yaklaşımda, finansal gelişmenin sadece yüksek gelirli bireylere fayda sağladığı ve düşük gelirli bireyler ile yüksek gelirli bireyler arasında gelir farklılığına neden olduğu savunulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ İLE FİNANSAL GELİŞMEYE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

Finansal gelişme, bir ülkedeki ekonomik birimlerin ürün ve hizmete ilişkin taleplerinin karşılanmasıdaki finansal kurumların, araçların, piyasaların ve varlıkların gelişimi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak gelişmiş veya gelişmekte olup olmadığına bakılmaksızın her ülke ekonomisinin etkin ve verimli bir sermaye birikimi elde etmesi ve sonrasında ise bu birikimin yatırıma dönüştürülmesi açısından finansal gelişme oldukça önemlidir. Dolayısıyla finansal gelişme, bir ülke ekonomisinin hem gelişimini hem de gelişme hızını etkilemektedir. Şöyle ki, finansal faktörler diğer maddi olmayan varlıklara göre gelir ve ekonomik büyüme için büyük önem taşımaktadır (Goldsmith, 1959: 114-115). Özellikle yavaş büyüyen bir ekonomiden hızlı büyüyen bir ekonomiye geçiş aşamasında düşük gelirli bireyler ile yüksek gelirli bireyler arasındaki gelir farkının artması aslında finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin araştırılmasının en güçlü nedenlerinden biri olarak düşünülmektedir (Greenwood ve Jovanovic, 1990:1076). Gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme arasındaki ilişkiye yönelik literatürde, bir önceki bölümde ayrıntılı bir biçimde açıklandığı üzere üç temel hipotez mevcuttur. Bunlardan ilki Greenwood-Jovanovic (1990)'in ilk defa Kuznets (1955)'in ekonomik gelişme ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ters-U hipotezi temeline dayanan Finansal Kuznets Eğrisi hipotezi veya Finansal ters-U hipotezidir. İkincisi ise Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993)'nın çalışmaları ışığında ortaya konulan finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığını öne süren negatif doğrusal veya eşitsizlik daraltma hipotezidir. Son olarak üçüncüsü finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğinde bir artışa neden olduğu şeklinde yorumlanan pozitif doğrusal veya eşitsizlik genişletici hipotezdir ve bu hipotezde öncü niteliğinde olan çalışma Rajan ve Zingales (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Mevcut tezde, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik çalışmalar altı grupta değerlendirilmiştir. Birinci grupta ters-U hipotezini destekleyen çalışmalar yer alırken ikinci gruptaki çalışmalarda gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin U biçimde olduğu öne sürülmüştür. Üçüncü grup çalışmalarda söz konusu ilişkide pozitif doğrusal hipotez desteklenirken dördüncü grupta ise negatif doğrusal hipotezin geçerliliğini destekleyen bulgular elde eden çalışmalar yer almıştır. Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir kanıtın bulunmadığını öne süren çalışmalar ise beşinci grubu oluşturmaktadır. Son olarak altıncı grupta kullanılan yöntem, ülke/ülke grubu, veri seti veya ele alınan ülkelere özgü faktörler

nedeniyle karma sonuçların elde edildiği çalışmalar yer almaktadır. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmalar her bir grup içerisinde kronolojik olarak sunulmuştur. Ayrıca bu çalışmalar ele alınan ülke, dönem, yöntem ve elde edilen sonuca göre derlenerek Tez'in ek kısmında özet olarak gösterilmiştir.

Ters-U hipotezini destekleyen **birinci grup çalışmalardan** biri Nikoloski (2013) tarafından yapılmıştır. Çalışmada finansal gelişme banka ve banka dışı mali araçlar tarafından özel firmalara ve hane halkalarına verilen krediler ile temsil edilmektedir. Kullanılan bu gösterge özel sektörün finansal aracılığı veya kredilere erişiminin de göstergesi olmasına rağmen, borç veren olarak Merkez Bankaları ve borç alan olarak hükümet ve kamu iktisadi teşebbüsleri bu veri setine dahil edilmemiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği ise Birleşmiş Milletlerin WIDER veri seti ile temsil edilmiştir. 1962-2006 dönemini gelişmiş ve gelişmekte olan 76 ülke özelinde dinamik çok değişkenli panel ve GMM'nin inceleyen Nikoloski (2013) gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin ters-U şeklinde olduğuna dair güçlü kanıtlar elde etmiştir.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi İran ekonomisi için hem kısa hem de uzun dönem bazında ele alan Shahbaz vd. (2015), ARDL yaklaşımı, Zivot ve Andrews Yapısal Kırılma Birim Kök Testi ve VECM (Vektör Hata Düzeltme Modeli) Granger nedensellik yöntemlerini kullanmışlardır. 1965-2011 döneminin ele alındığı çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin ters-U şeklinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmadaki bir diğer bulgu ise, diğer değişkenler sabit tutulduğu takdirde enflasyon ve küreselleşmedeki %1'lik artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.0248 ve %0.187 değerinde azalttığı bulgusudur. Ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ise U şeklinde bir ilişkinin olduğu analizden çıkarılabilecek bir diğer önemli sonuçtur.

Zhang ve Chen (2015) finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki dinamik etkisini ve karşılıklı nedensellik ilişkisini tahmin etmek amacıyla Çin için Yapısal Vektör Otoregresyon (SVAR) yöntemini kullanmışlardır. 1978-2013 döneminin ele alındığı çalışmada, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin ters-U şeklinde olduğu belirtilmiştir. Yani finansal gelişmenin ilk aşamalarında bir ekonominin artan gelir dağılımı eşitsizliğine sahip olacağı ancak ikinci hatta üçüncü aşamalarında ise gelir dağılımı eşitsizliğinin azalacağını kanıtlayan bulgular ortaya konulmuştur. Dolayısıyla finansal gelişmenin uzun dönemde hem düşük hem de yüksek gelirli bireyler için yararlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çin'in Gini katsayısının olmaması ve etkinliğinin düşük olması nedeniyle çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen kır-kent sakinlerinin gelir oranlarının kullanılmış olması dikkati çekmektedir. Finansal gelişmeyi temsilen aslında birçok çalışmada sıklıkla kullanılan ve McKinnon tarafından da önerilen M2/GSYİH değerinin yerine Goldsmith tarafından savunulan brüt finansal varlıkların GSYİH'ya oranı kullanılmıştır. Çünkü Zhang ve Chen (2015)'e göre finansal yeniliğin yaşanması çeşitli finansal araçları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla M2/GSYİH değerinin finansal gelişmeyi

yansıtma özelliğinin zaman geçtikçe azalacağı ifade edilmiştir. Finansal gelişme sadece ölçek genişlemesi gerekçesiyle değil aynı zamanda verimlilik artışı gerekçesiyle analize dahil edilmiştir. Finansal verimlilik finansal kuruluşların tasarruf mevduatı ve kredilerinin oranı kullanılarak hesaplanmıştır. Çalışmada, hem finansal gelişme ölçeğinin hemde finansal verimliliğin gelir dağılımı eşitsizliğinin önemli bir belirleyicisi olduğu görülmüştür. Ancak gelir dağılımı eşitsizliğinin finansal verimlilikten ziyade finansal ölçeğe bağlı olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır.

Ekonomik gelişme ile ilişkili olarak finansal gelişmenin arz önderliğinde mi yoksa talep takibinde mi gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediği sorusuna cevap arayan Akıncı ve Akıncı (2016), Türkiye özelinde yaptıkları çalışmalarında 1960-2014 dönemini dikkate almışlardır. Ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi sağlayacağı hipotezi talep takibi olarak adlandırılırken, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye neden olacağı hipotezi ise arz önderliği olarak tanımlanmaktadır. Enders-Siklos Eşbütünleşme Analizi, TAR ve M-TAR Analizi, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ve İki Aşamalı EKK yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada Dünya Bankası veri setinden yararlanılmıştır. Çalışmanın veri seti ekonomik büyüme için kişi başına düşen reel gayri safi yurtiçi hasıladaki büyüme oranından oluşmaktadır. Ayrıca finansal gelişme için ise para arzının (M2) GSYİH'ye oranı kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmında, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye neden olduğu bir diğer ifadeyle arz önderliği hipotezinin geçerli olduğu görülmüştür. Bununla birlikte finansal gelişmenin neden olduğu ekonomik büyüme süreciyle birlikte gelir dağılımı eşitsizliğinin belirli bir eşik düzeyine kadar güçlü bir şekilde arttığı, bu eşik düzeyinin aşılmasından sonra ise zayıf bir şekilde azaldığı bulgusuyla karşılaşılmıştır. Dolayısıyla bu bulguyla birlikte hem Kuznets (1955)'in hem de Greenwood ve Jovanovic (1990)'in Ters-U Hipotezinin Türkiye için geçerli olduğu kanıtlanmıştır.

Baiardi ve Morana (2016) tarafından ele alınan ve 1985-2013 dönemini kapsayan çalışma, 19 AB üyesi ülke için yapılmıştır. Çalışmada Panel EKK ve panel GMM kullanılmıştır. Bu yöntemler sonucunda, gelir dağılımı eşitsizliği ile ekonomik kalkınma arasında uzun dönemli ters-U şeklinde bir bağlantının olduğu tespit edilmiştir. Finansal gelişmenin ise, gelirin daha eşit bir biçimde dağılımına katkı sağladığı görülmüştür. Yine aynı düşünceden yola çıkarak finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin beklenildiği gibi ters-U şeklinde olduğu kanıtı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla analizde, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilmesi için bir eşik düzeyini aşması gerektiği görüşü kanıtlarla desteklenmiştir. Çalışmada ters-U eğrisine ülkeler açısından bakıldığında, mali ve ekonomik krizlerden daha fazla etkilenen ancak gelirin yeniden dağıtım politikalarının muhtemelen daha az belirgin olduğu Kıbrıs, Avusturya, Almanya, Malta, Slovakya, Yunanistan, Estonya, Fransa, Slovenya ve İspanya gibi ülkelerin gelir dağılımı eşitsizliğinde ortalamanın üzerinde bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bunun aksine ekonomik durgunluğa rağmen Belçika, Finlandiya, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya,

Lüksemburg, Hollanda ve Portekiz’de gelir dağılımı eşitsizliğinin nispeten az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Baiardi ve Morana, 2016’da yaptıkları çalışma ile yine aynı dönem ve aynı ülke grubunu dikkate aldıkları 2018 yılı çalışmalarında, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U hipotezini destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Her iki çalışmada ekonomik büyüme ve finansal gelişme dışındaki faktörlerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini test etmek amacıyla farklı kontrol değişkenler analize dahil edilmiştir. Bunlar yaş bağımlılık oranı, kamu harcamaları, kentleşme oranı, ticari açıklık, on yıllık devlet tahvili faiz oranı ile on yıllık Alman hazine tahvil faiz oranı arasındaki farktır. Bunun yanında Baiardi ve Morana, 2016 tarihli çalışmalarından farklı olarak 2018’deki çalışmalarına kentleşme değişkenini dahil etmişlerdir. Bir diğer farklılık ise, 2016 yılındaki çalışmada finansal gelişmeyi temsilen M3/GSYİH kullanılırken 2018 tarihli çalışmada finansal gelişmeyi temsilen üç farklı göstergenin (özel sektöre verilen kredilerin GSYİH’ya oranı, likit borçların GSYİH’ya oranı ve borsa kapitalizasyonunun GSYİH içerisindeki payı) kullanılmış olmasıdır. Ele alınan dönemde meydana gelen finansal krizlerin gelir dağılımını olumsuz bir biçimde etkilediği özellikle İrlanda, Portekiz, İspanya, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde bu durumun daha büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kamu harcamaları, kentleşme ve on yıllık devlet tahvili faiz oranı ile on yıllık Alman hazine tahvil faiz oranı arasındaki farkın gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı diğer taraftan yaş bağımlılık oranı ve ticari açıklıklığın ise gelir dağılımı eşitsizliğini artıracığı sonucuna varılmıştır.

Finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi teşvik ederek gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada önemli bir etkiye sahip olduğunu ileri süren Younsi ve Bechtini (2018), 1995-2015 dönemini kapsayan veri setinden yararlanmışlardır. Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS ülkeleri) olmak üzere beş ülke için yapılan bu çalışma, hem farklı yöntemlerin hem de finansal gelişmeyi temsilen dört farklı göstergenin kullanılmış olması literatüre farklı bir katkı niteliği taşımaktadır. Söz konusu yöntemler; Pedroni ve Kao Eş-Bütünleşme Testi, Havuzlanmış EKK, GMM ve Granger Nedensellik analizidir. Finansal gelişme göstergeleri ise M2/GSYİH, borsa kapitalizasyonu, bankacılık sektörü tarafından sağlanan yurtiçi krediler, özel sektöre sağlanan yurtiçi kredilerdir. Çalışmanın ampirik kısmında temel bileşenler analizi dört finansal gelişme endeksi üzerine uygulanarak bileşik bir finansal gelişme göstergesi oluşturulmuştur. Analiz sonucunda BRIC ülkelerinde ekonomik büyüme, finansal gelişme ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki olduğuna dair Finansal Kuznets Hipotezini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğinde bir artışa neden olduğu da diğer bulgular arasındadır. Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre, finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü, enflasyon ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı kanıtlanmıştır. Ancak ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Türkiye özelinde yapılan Destek vd. (2017)'nin çalışmalarında olduğu gibi finansal gelişme göstergesi olarak özel sektör tarafından sağlanan yurt içi krediler değişkeninin kullanımının yanı sıra özel sektöre bankalar tarafından sağlanan yurtiçi kredileri de analize dahil eden Pata (2019), 1987-2016 dönemini dikkate almıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği için Solt (2018) tarafından oluşturulan SWIID'den yararlanılan analizde Bayer-Hanck Eş-bütünleşme Testi (EG, JOH, BDM, BO), Kanonik Eş-bütünleşme Regresyonu ve Tam Değiştirilmiş EKK yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak her iki finansal gelişme göstergesi için de Finansal Kuznets Hipotezi'nin varlığı kanıtlanmıştır. Diğer taraftan çalışmada, enflasyon oranı ve kişi başına düşen sabit sermaye stoku katsayısının pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bununla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada finansal gelişmeden sonra gelen diğer bir önemli etkenin ise kentleşme olduğu ayrıca kanıtlanmıştır.

2000'li yıllarda yapılmış çalışmalardan bir diğeri de Chakroun (2019)'un finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin gelişmiş ve gelişmekte olan 60 ülke¹² ve 1980-2009 dönemi için test ettiği çalışmadır. Verilerin yıllık kullanıldığı çalışmada, Kim ve Lin (2011)'in farklı gelişme düzeylerine sahip ülkelerden oluşan bir örneklemin kullanılmasının, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılmasındaki farklı etkileri gözardı edebileceği görüşünden yola çıkarak ülkeler 25'i yüksek, 30'u orta düşük ve 5'i düşük gelirli olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Chakroun, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkiye sahip olup olmadığı sorusuna eşik değeri kapsamında cevap aramaya çalışmıştır. Bu eşik değeri, bir ülkenin finansal sistemindeki iyileşmenin gelir dağılımı eşitsizliğinin azalmasını sağlayabilmesi için ulaşılması gereken finansal gelişmişlik derecesini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bankacılık sektörü gelişmiş olan bir ülkede, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı hatta düşük gelirli bireylerin gelirinde bir artış sağladığı; ancak bankacılık sisteminin gelişmemiş olduğu ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı bulgusu yine çalışmada eşik değerinin önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada eşik değerinin, bankacılık sistemi gelişmiş olan ülkelerde %22.09 ile %26.43, daha az gelişmiş ülkelerde ise %26.90 ile %40.19 değerleri arasında gerçekleşeceği bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte Caner ve Hansen (2004) tarafından ortaya konulan araç değişkenler regresyon modeli sonuçlarına göre, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki ile güçlü bir eşik etkisinin varlığı kanıtlanmıştır. Aynı zamanda çalışmada, enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı ancak finansal gelişme ile birlikte bu etkinin azaldığı bulgusuna da ulaşılmıştır.

Nyugen vd. (2019), gelişmekte olan 21 ülkenin 1961-2017 dönemini ele almışlardır. Nyugen vd. (2019), literatürde finansal gelişme ve gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen kullanılan göstergelerin tutarsız olduğu ve ilgili çalışmalardan elde edilen bulguların bilgi eksikliğine neden

¹² Çalışma, Kuzey Amerika, Avrupa ve Orta Asya'da 17; Latin Amerika ve Karayipler'de 17; Güney ve Doğu Asya ve Pasifik'te 14; Sahraaltı Afrika'da 8; Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da 4 ülke olmak üzere 60 ülkeyi kapsamaktadır.

olduğunu ifade etmişlerdir. Bundan dolayı Nyugen vd. (2019), gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Solt (2016) tarafından önerilen SWIID, finansal gelişmeyi temsilen ise IMF tarafından geliştirilen ve birçok göstergesi¹³ kapsayan finansal gelişme endeksinden yararlanmışlardır. Ayrıca finansal gelişme için tek bir temsili değişkenin kullanılmasının yanıltıcı olabileceğini vurgulanarak finansal gelişmeyi temsilen ayrıca bankalar tarafından özel sektöre verilen yurt içi krediler, finansal sektör tarafından özel sektöre verilen yurtiçi krediler ve borsa kapitalizasyonu da analize dahil edilmiştir. Çalışmada çeşitli tahmin teknikleri ile birlikte Tamamen değiştirilmiş EKK ve Dinamik EKK yöntemleri kullanılarak gelişmekte olan piyasalarda finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U eğrisinin varlığı ispatlanmıştır. Burada dikkati çeken en önemli nokta, gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik finansal gelişmenin dört göstergesinin ayrı ayrı analize tabi tutulmasına rağmen sonucun değişmeyerek her bir gösterge için yine ters-U şeklinde bir ilişkinin ortaya çıkmasıdır. Bulgulardan çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı, kamu harcamalarının ise artıracığıdır. Bunun yanında Nyugen vd. (2019), Ang (2008) tarafından öne sürülen her bir ülke için finansal yapının, finansal piyasa büyüklüğünün ve finansal araçların etkinliğinin diğer ülkelerdeki emsallerinden farklı olduğu görüşünü desteklemişlerdir. Bundan dolayı gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik yararlı bir politika ortaya koyabilmek için tek ülkeli bir araştırmanın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Jaumotte vd. (2013)'nin çalışmasında, gelir dağılımı eşitsizliğini artıran en temel faktörün teknolojik gelişme olduğu bulgusu doğrultusunda, Çetin vd. (2021) finansal gelişme, teknolojik gelişme ve gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisini Türkiye özelinde incelemişlerdir. 1978-2018 dönemine ilişkin Hatemi-J Eş-bütünleşme Testi, ARDL yaklaşımı ve Granger Nedensellik analizinden yararlanılan çalışmada, iki farklı model oluşturulmuştur. İlk model için finansal gelişmeyi temsilen finans sektörü tarafından sağlanan yurt içi krediler kullanılırken ikinci model için geniş para arzı değişkeni kullanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine ait seri ise Solt (2019) tarafından oluşturulan SWIID veri setinden elde edilmiştir. Çalışmada iki farklı finansal gelişme göstergesinin kullanılmasına rağmen her iki gösterge için de finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmış ve nedenselliğin ekonomik büyümeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru olduğu bulgusuyla karşılaşılmıştır. Ayrıca teknolojik yenilik için ise toplam patent başvuru sayısının kullanıldığı analizde, Jaumotte vd. (2013) ile benzer şekilde teknolojik gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

¹³ IMF'nin önerdiği finansal gelişme endeksi, finans sektörünün derinliğini, erişimini ve verimliliğini açıklayan genel bir endekstir.

2021 yılında Türkiye özelinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma da Yılmaz ve Demirgil tarafından 1980-2018 dönemi için yapılmıştır. ARDL tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen analizde kullanılan 1980-2005 dönemi verileri Dumlu ve Aydın (2008) tarafından yapılan çalışmadan, 2006-2018 dönemine ait veriler ise TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Finansal gelişme göstergesi ise OECD veri tabanından sağlanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen katsayılar incelendiğinde finansal gelişmenin, finansal gelişmenin karesinin ve GSYİH'nın sırasıyla %10, %5 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte finansal gelişme katsayısının pozitif finansal gelişmenin karesine ait katsayısının ise negatif işaretli olduğu ve Finansal Kuznets eğrisinin Türkiye ekonomisi için geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analizden çıkarılabilecek bir diğer önemli bulgu ise gelirin uzun ve kısa dönem itibarıyla gelir dağılımını iyileştirmesidir.

2021 yılında Türkiye için yapılan çalışmalara bir örnek de Kuşçuoğlu ve Çiçek'ten gelmiştir. Çalışmada ARDL yaklaşımı ile 1978-2017 dönemi dikkate alınmıştır. Kuşçuoğlu ve Çiçek (2021), finansal kurumların gelişiminin özel sektöre verilen krediler ve/veya geniş para arzı ile temsil edilmesi ve finansal piyasaların gelişiminin firmaların piyasa değerleri ile ölçülmesini eleştirmişlerdir. Bu nedenle çalışmada, Svirydenka (2016) tarafından oluşturulan finansal gelişme endeksini kullanmışlardır. Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veri ise Solt (2020) tarafından geliştirilen SWIID' den elde edilmiştir. Analizden elde edilen bulgulara, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ileri sürdüğü gibi ters-U şeklinde olduğu görülmüştür. Bunun yanında literatürde bu alanda yapılan diğer çalışmalarda kontrol değişken olarak pek çok kez ele alınan kamu harcamaları, modern sektör, ticari açıklık, enflasyon oranı ve beşeri sermaye değişkenleri bu çalışmada da kullanılmıştır. Bu değişkenlere ait bulgular değerlendirildiğinde ise kamu harcamaları, modern sektör ve ticari açıklıktaki %1'lik artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.08, %0.91 ve %0.06 oranında azalttığı; enflasyon oranı ve beşeri sermayenin ise gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.02 ve %0.51 oranında arttırdığı görülmüştür.

Liang (2006), Jalil ve Feridun (2011), Zhang ve Chen (2015) ve Jung ve Vijverberg (2019) tarafından yapılan çalışmalarla benzer şekilde Fu vd. (2021) Çin ekonomisi için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Çalışmada, 1995-2013 dönemi itibarıyla sermayenin GSYİH'ye oranı ile banka borçları ve mevduatları toplamının GSYİH'deki payı olmak üzere iki farklı finansal gelişme göstergesi kullanılmıştır. Analizde ele alınan 26 İl kapsamında panel sabit etkiler ve sistem GMM kullanılmıştır. Çalışmada hem iki farklı finansal gelişme göstergesi hem de iki farklı yöntem için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklindeki bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Böylece analizde, finansal gelişmenin artmasıyla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğinin ilk aşamada kötüleştiği ancak finansal gelişmenin artmaya devam etmesiyle birlikte sonraki aşamada gelir dağılımının iyileştiği görülmüştür.

Özbek ve Oğul (2022), 1990-2019 dönemi Türkiye ekonomisi için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada ARDL yönteminin yanı sıra tamamen değiştirilmiş EKK, dinamik EKK ve Kanonik Eşbütünleşme Regresyon yöntemlerinden yararlanılmıştır. Literatürde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik kamu harcamaları değişkeninin göz ardı edildiği eleştirisi altında, analize kamu harcamaları dahil edilmiştir. Finansal gelişmeyi temsilen özel sektöre verilen krediler, gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID göstergeleri kullanılmıştır. Farklı yöntemlerin kullanıldığı analiz sonucunda, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında Finansal Kuznets Hipotezi'ni destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Bununla birlikte ekonomik gelişme ile kamu harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Vo vd. (2023), gelir dağılımı eşitsizliği verisini Nyugen vd. (2019) ile benzer şekilde SWIID'den temin etmişlerdir. 1990-2021 döneminin ele aldığı çalışmada, 12 Asya-Pasifik ülkesi için çeşitli modeller¹⁴ kullanılmıştır. Finansal gelişme göstergesi, Temel Bileşenler Analizi kullanılarak elde edilen finansal gelişme endeksi ile temsil edilmiştir. Bu bağlamda ilgili endeksin, finansal gelişmeyi temsilen kullanılan geniş para arzı, banka kredileri ve özel krediler olmak üzere üç göstergeyi dikkate alarak, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin tam olarak anlaşılır olmasına imkan tanıyacağı düşünülmektedir. Burada dikkati çeken önemli bir diğer nokta vardır ki, o da finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin kişi başına düşen gelirden etkilendiğinin düşünülmesi ve kişi başına düşen gelirin etkileşim değişkeni olarak çalışmaya dahil edilmesidir. Şöyle ki çalışma, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin kişi başına düşen gelire bağlı olduğu temeline dayanmaktadır. Bu noktadan hareketle Vo vd. (2023), özellikle kişi başına düşen gelirin düşük olduğu durumda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırıcı etkisinin daha fazla; kişi başına düşen gelirin artması durumunda ise finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırıcı etkisinin daha az olduğu bulgusuyla karşılaşmışlardır.

Biyase ve Chisadza (2023), Güney Afrika özelinde 1980-2017 dönemine ait verilerle finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada, Solt (2016) tarafından önerilen SWIID'den elde edilen gelir dağılımı eşitsizliği ile yurtiçi kredilerin GSYİH'ye oranı şeklinde ifade edilen finansal gelişme göstergeleri kullanılmıştır. Bununla birlikte analize, açıklayıcı değişken olarak enflasyon oranı ve kurumsal etki değişkenleri eklenmiştir. Çalışmada, ekonomik büyümenin marjinal getirisinin ilk aşamada oldukça düşük seviyelerde olduğu ve bu getiriye sadece yüksek gelirli bireylerin eriştiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla ekonomik büyümenin ilk aşamalarında finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanında ekonomik büyüme devam ettikçe finansal gelişmenin daha kapsayıcı olmasıyla birlikte farklı gelir grubundaki bireylerin de finansal

¹⁴ Doğrusal Etkileşim Modeli, Doğrusal İkinci Dereceden Model ve Tam İkinci Dereceden Model.

olanaklara erişimi sağlanmaktadır. Böylece ekonomik büyümenin sonraki aşamalarında, finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiği görülmüştür. Sonuç olarak, Biyase ve Chisadza (2023) tarafından finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ters-U şeklinde olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Buna karşın Güney Afrika örneğinde yönelik Hassan ve Meyer (2020) tarafından yapılan çalışmada söz konusu etkinin U şeklinde, Haffeejee ve Masih (2018) tarafından yapılan çalışmada ise negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte enflasyon ve kurumsal etki değişkenlerine ait katsayıların istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Altunöz (2023), hem Finansal hem de Klasik Kuznets eğrisini Türkiye özelinde test etmiştir. 1992-2019 dönemine ait verilerin dikkate alındığı çalışmada, ARDL tahmin yöntemi kullanılmıştır. Finansal gelişme göstergesi IMF'den, gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veri ise OECD ve Dünya Bankası gibi iki farklı kaynaktan temin edilmiştir. Jung ve Vijverberg (2019)'ın çalışmalarında finansal gelişme göstergesi olarak toplam kredilerin GSYİH'ya oranı kullanılmasına rağmen Altunöz (2023)'ün çalışmasında söz konusu değişken finansal gelişme göstergesi olarak kullanılmamış olup kontrol değişkeni olarak analize dahil edilmiştir. Genel olarak elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beklenildiği gibi ters-U şeklinde bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak analizde, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ters-U şeklindeki ilişkinin varlığını ortaya koyan Klasik Kuznets eğrisine ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Çalışmada ayrıca toplam kredilerin GSYİH içerisindeki payının gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı fakat doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı görülmüştür.

İkinci grup çalışmalarda, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin U şeklinde olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda, finansal gelişmenin ilk aşamada gelir dağılımı eşitsizliğini belli bir noktaya kadar azalttığı ancak daha sonra arttırdığı ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda Park ve Shin (2017)'in çalışmaları da finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik U şeklinde kanıtlar bulan çalışmalardan biridir. Çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen hem Solt (2016) tarafından önerilen SWIID hem de en zengin %1'in milli gelirden aldığı payın kullanılması dikkati çekmektedir. 1960-2011 dönemi 162 ülke özelinde gerçekleştirilen çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etki derecesinin bazı faktörlere bağlı olduğu üzerine yoğunlaşmıştır. Bu faktörler; ilkökul eğitimi oranı, kanun ve düzen ile makroekonomik istikrardır. Çalışma bulgularından beklendiği gibi ilkökul eğitim oranı arttığında ve kanun ve düzen iyileştirildiğinde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada daha etkili olduğu görülmüştür. Diğer taraftan finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinde, makroekonomik istikrarın herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini belirli bir seviyeye ulaşmadan önce azalttığı belirli bir seviyeden sonra ise arttırdığını ileri süren nadir çalışmalardan biri de Hassan ve Meyer (2020) tarafından yapılmıştır. 1970-2018 döneminin ele alındığı çalışmada, en gelişmiş ve sağlam finansal sistemlere sahip olan ülkelerden biri olması gerekçesiyle Güney Afrika analiz edilmiştir. ARDL yönteminin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliği için Küresel Tüketim ve Gelir Projesi'nden temin edilen veriler kullanılmıştır. Finansal gelişmeyi temsilen ise bu alanda yapılan çalışmaların büyük bir kısmında ele alınan bankalar tarafından özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ya oranı ile geniş para arzının GSYİH'ye oranı olmak üzere iki farklı gösterge kullanılmıştır. Analiz sonucunda finansal gelişmenin kalkınmanın ilk aşamalarında gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak belirli bir eşikten sonra arttırmaya başladığını kanıtlar nitelikte U şeklindeki bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu eşik değerinin özel krediler için %62,87, geniş para arzı için ise %57,42 olduğu saptanmıştır. Çalışmada ayrıca kişi başına düşen GSYİH'nın gelir dağılımını iyileştirdiği buna karşın enflasyonun ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Üçüncü grup çalışmalarda, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığına dair bulgular elde edilmiş olup, pozitif doğrusal ilişki veya eşitsizliği genişletici hipotez savunulmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Gimet ve Lagoarde-Segot (2011), finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelerken, finansal piyasaların ve bankaların sadece büyüklüğünü değil aynı zamanda özelliklerini ve zamanla değişen dinamiklerini de analiz etmişlerdir. Çalışmada, 1994-2002 dönemi itibarıyla 49 ülke için iki model oluşturulmuştur. Bu modellerden ilkinde gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Deininger ve Squire (1996)'den temin edilen veri seti ile imalat sektöründeki ücret eşitsizliğini gösteren Theil endeksi kullanılmıştır. İkinci modelde ise, Tahmini Hanehalkı Gelir Eşitsizliği (EHII) ve Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi-Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Organizasyonundan (UTIP-UNIDO) elde edilen veriler kullanılmıştır. Bunun yanında çalışmada, hem piyasa hem de kurum temelli finansal gelişme göstergeleri ayrı ayrı incelenmiştir. Bankacılık sektörü göstergeleri; yurtiçi kredilerin GSYİH'ya oranı, bankacılık verimliliği,¹⁵ finansal hizmetlerde ülke uzmanlığı¹⁶ ve şok kırılganlığının likit rezerv kırılganlığına oranıdır. Piyasa göstergeleri ise piyasa kapitalizasyonu, M2/GSYİH oranı ve ciro oranıdır. Bayesian SVAR yönteminin kullanıldığı analizde, genel olarak gelir dağılımının finansal sistemlerin büyüklüğünden ziyade özelliklerine bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Şöyle ki bankacılık ve finans piyasalarının uluslararası entegrasyonunun, karlılığının ve verimliliğinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin, bankacılık ve finans piyasalarının büyüklüğüne göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kurum temelli finansal gelişme göstergelerinin, piyasa temelli finansal gelişme göstergelerine göre gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde daha güçlü ve pozitif yönlü

¹⁵ Borç verme faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki fark olarak ifade edilmiştir.

¹⁶ Finans ve sigorta sektörü ihracatının ticari ihracata oranı olarak hesaplanmıştır.

bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru bir nedensellik ilişkisinin elde edilmesi ise çalışmadaki bir diğer önemli sonuçtur.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığını ileri süren çalışmalardan bir diğeri de Jaumotte vd. (2013)'ne aittir. 1981-2003 dönemine ilişkin gelişmiş ve gelişmekte olan 51 ülkeyi kapsayan bir veri setinin kullanıldığı çalışmada, Panel Kantil Regresyon ve Görünüşte İlişkisiz Regresyon Tahmincisi ele alınmıştır. Mevcut literatür incelendiğinde özellikle ticari küreselleşme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yoğunlaşıldığı ve finansal küreselleşme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların az olduğunu vurgulayan Jaumotte vd. (2013), küreselleşmenin farklı alt bileşenlerinin gelir dağılımı eşitsizliğini farklı biçimlerde etkilediğini ileri sürmektedirler. Dolayısıyla bu çalışmada, son yıllarda gelişmekte olan ve yüksek gelirli ülkelerde görülen gelir dağılımı eşitsizliğindeki artışın ne kadarının ticari ve finansal küreselleşme artışından, ne kadarının teknolojinin yayılmasından ve diğer faktörlerden kaynaklandığını araştırmak için ülkeler arasında detaylı bir inceleme yapılmıştır. Söz konusu inceleme sonucunda özel sektöre verilen kredilerin GSYİH içerisindeki payı ile temsil edilen finansal derinleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte ihracat ve ithalat toplamının GSYİH'ye oranı, tarımsal ihracat, imalat ihracatı, hizmet ihracatı ve ithalatın GSYİH'ye oranı şeklinde analize dahil edilen ticari küreselleşmenin gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan sınır ötesi varlıklar ve yükümlülüklerin GSYİH'ye oranı, ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım oranı, öz sermaye ve iç borç stokunun GSYİH'ye oranı ve sermaye hesabı açıklığı endeksi ile temsil edilen finansal küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirdiği ortaya koyulmuştur. Doğrudan yabancı yatırım, istihdamı ve geliri artırırken bu durumun nispeten daha yüksek beceri ve eğitime sahip olanların yararına olma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Buradan anlaşılabacağı üzere hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde içe doğru doğrudan yabancı yatırımların, yüksek vasıflı işçilere olan göreceli talebi de artırdığı sonucuna varılmıştır. Analiz gelişmiş ekonomiler açısından değerlendirildiğinde ise dışa doğru doğrudan yabancı yatırımların, göreceli olarak daha düşük vasıflı sektörlerdeki istihdam olanaklarını azaltarak gelir dağılımı eşitsizliğini artıracak sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada özellikle doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığına yönelik bir sonuç elde edilmesine rağmen gelir dağılımı eşitsizliğini artıran en temel faktörün teknolojik gelişme olduğu dikkati çekmiştir.

Li ve Yu (2014), Galor ve Zeira (1993) ile benzer şekilde finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirmede etkili olduğunu ve bu etkinin beşeri sermayesi daha fazla olan ülkelerde daha fazla olduğunu ortaya koyan kanıtlar sunmuşlardır. Finansal reformların gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinde beşeri sermayenin rolünü araştıran çalışma, 1996-2005 dönemi 18 Asya ülkesi için gerçekleştirilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID'den elde edilen Gini katsayısı, finansal gelişme için özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ye oranı kullanılırken finansal reformlar için ise Abiad vd. (2008) tarafından oluşturulan finansal reform endeksi kullanılmıştır.

Tamamen baskı altında yönetilen finansal sistemden tamamen serbest olan finansal sisteme doğru 0 ile 3 arasında değer alan finansal reform endeksi yedi göstergeden meydana gelmektedir. Bu göstergeler; kredi kontrolleri ve zorunlu karşılıklar, faiz oranı kontrolleri, giriş engelleri, devlet mülkiyeti, menkul kıymetler piyasasına ilişkin politikalar, bankacılık düzenlemeleri ve sermaye hesabına ilişkin kısıtlamalardır. Beş model halinde incelenen çalışmada, ilk modelde temel kontrol değişkenler, ikinci modelde makroekonomik değişkenler, üçüncü modelde finansal değişkenler, dördüncü modelde kriz kuklası ve son olarak beşinci modelde ise tüm kontrol değişkenler Dinamik Panel GMM ile test edilmiştir. Analizde, finansal reformların gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynadığı ancak finansal gelişmeyi temsilen kullanılan özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı yönünde bulgular ortaya konulmuştur. Ayrıca beşeri sermaye, iç güvenlik pazarı cirosu ve nüfusun, gelir dağılımını iyileştirici bir etkisinin olduğu görülmüştür. Diğer taraftan yaşam beklentisi, kamu harcamaları ve bankacılık krizinin gelir dağılımı eşitsizliğini kötüleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında kişi başına düşen reel GSYİH, enflasyon oranı, ticari açıklık, kurumsal kalite ve ticaret hadlerinin büyümesinin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Türkiye özelinde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığına dair bulgulara ulaşan çalışmalardan bir diğeri de Akıncı vd. (2015) tarafından ele alınmıştır. Türkiye ekonomisinin İBBS-1 Düzeyi kapsamındaki 12 bölge için incelendiği nadir çalışmada, 2006-2012 dönemine ilişkin veriler kullanılmıştır. Çalışmada Beck vd. (2007) ile benzer ancak Türkiye özelinde yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında nadir olarak kullanılan beşinci ve birinci %20'lik grup itibarıyla yıllık ortalama kullanılabilir gelir ele alınmıştır. Finansal gelişme verisi için literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak, Türkiye Bankalar Birliğinden elde edilen ihtisas ve ihtisas dışı krediler analize dahil edilmiştir. Pedroni ve Kao Panel Eş-bütünleşme analizinin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin beşinci %20'lik grubun gelirini arttırdığı fakat birinci %20'lik grubun gelirine herhangi bir etkide bulunmadığı tespit edilmiştir. Analizden elde edilen bu bulgu, Akıncı vd. (2015) tarafından finansal gelişmenin zengin ve yoksul sınıf arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Türkiye örneği için finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi sınoyan bir diğeri çalışma Argun (2016) tarafından ele alınmıştır. Gelişmekte olan 10 ülkenin 1989-2013 döneminin incelendiği çalışmada, yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Ampirik literatürde yer alan pek çok çalışmada görüldüğü gibi finansal gelişmeyi temsilen yurtiçi finansal sektör kredilerine ait serilere yer verilmiştir. Analiz neticesinde, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgu, Türkiye özelinde finansal gelişme göstergesi olarak özel sektöre verilen kredilerin kullanıldığı birçok çalışmayla çelişmektedir. Bunlar Kanberoğlu ve Arvas (2014), Pata (2019), Kuşcuoğlu ve Çiçek (2021), Çetin vd. (2021) ve Özbek ve Oğul (2022) tarafından yapılan çalışmalardır. Enflasyon oranı ve ihracatın ithalatı karşılama oranının gelir dağılımı eşitsizliğini azaltan birer belirleyici olduğu bulgusu dikkat çekmektedir.

Bunun yanında kişi başına düşen gelir ile gelir dağılımı arasında Kuznets ters-U hipotezinin varlığına dair sonuçlar elde edilmiştir.

Adams ve Klobodu (2016) tarafından yapılan çalışmada, iki farklı finansal gelişme göstergesinin kullanılmasına rağmen 21 Sahra Altı Afrika ülkesi için finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuyla karşılaşılmıştır. Söz konusu finansal gelişme göstergeleri özel sektöre verilen yurtiçi krediler ve Merkez bankası varlıklarının mevduatlara oranıdır. 1985-2011 döneminin ele alındığı çalışmada, Rajan ve Zingales (2003) tarafından öne sürülen finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik eşitsizlik genişletici hipotezi destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Aynı zamanda Rajan ve Zingales (2003)'in öne sürdüğü üzere kurumsal kalitenin zayıf olması durumunda finansal gelişmenin ekonomik refahı iyileştirmede ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmadığı görüşü Adams ve Klobodu (2016) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla örtüşmekte olup, yolsuzluk kontrolünün gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuna varılmıştır. Çalışmadaki söz konusu tüm bulgulara havuzlanmış ortalama grup tahmincisi yöntemiyle ulaşılmıştır.

Sehrawat ve Giri (2016) finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirdiğine dair bulgulara 6 Güney Asya ülkesi için ulaşmışlardır. Sehrawat ve Giri (2016), bu konuda yapılan çalışmalardan farklı olarak gelir dağılımını temsilen çalışan başına tarımsal katma değer ile endüstriyel katma değer arasındaki oranı kullanmışlardır. Söz konusu bu oranın 100'ü aşması kırsal kesimdeki bireylerin kazançlarının kentsel kesimdekilerden daha hızlı arttığını 100'den az olması ise tam aksi durumun yaşandığını göstermektedir. Finansal gelişme ise geniş para arzı (M3) ve özel sektöre verilen krediler göstergeleri ile temsil edilmiştir. 1986-2012 döneminin ele alındığı çalışmada her iki finansal gelişme göstergesinin de gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı sonucuna panel veri analizi kapsamında varılmıştır. Ayrıca çalışmada, ekonomik büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı ticari açıklığın ise azalttığı belirlenmiştir. Bununla birlikte Granger nedensellik testine göre ekonomik büyümeden, özel sektöre verilen kredilerden ve geniş para arzından gelir dağılımına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Finansal gelişmeyi temsilen üç farklı göstergenin kullanılmasına ve her bir göstergenin hem ayrı ayrı hem de aynı anda analize dahil edilmesine rağmen finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin olduğuna dair bulguların elde edildiği nadir çalışmalardan biri de Haan ve Sturm (2017) tarafından yapılmıştır. İlgili göstergeler şu şekildedir; finansal gelişme, finansal serbestleşme ve finansal krizler. Bu bağlamda finansal gelişmeyi temsilen özel sektöre verilen krediler, finansal serbestleşme için ise Fraser Enstitüsü'nün ekonomik özgürlük endeksinin çeşitli bileşenlerine dayanan finansal liberalizasyon ölçüsü kullanılmıştır. Bununla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğine ait veri, Dünya Gelir Eşitsizliği veri tabanından (WIID) temin edilmiştir. 1975-2005 döneminin ele alındığı çalışmada, ekonomik kurumlara nazaran siyasi kurumların varlığında finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Diğer taraftan Rajan ve Zingales (2003)'in yüksek kaliteli kurumların varlığında finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı öngörüsünün aksine çalışmada, kurumsal kalitenin finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinde önemli bir rol oynamadığı görülmüştür. Fakat bu durumun, sadece ekonomik kurumların kalitesi için geçerli olduğu ayrıca vurgulanmıştır. Şöyle ki, siyasi kurumların kalitesinin finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini önemli ölçüde etkilediği ancak ekonomik kurumların kalitesinin söz konusu ilişkide herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca analizde 121 ülke için panel sabit etkiler modeli kullanılarak demokratik hesap verilebilirlik arttıkça finansal liberalizasyonun gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olumlu etkisinin arttığı belirlenmiştir.

Finansal gelişme için farklı göstergeler kullanılmasına rağmen yine de finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini kötüleştirdiğine dair bulgular elde eden Haan ve Sturm (2017) ile benzer şekilde bir çalışma da Kar ve Kar (2019) tarafından BRICH ekonomileri için gerçekleştirilmiştir. 1990-2014 döneminin ele alındığı çalışmada, Havuzlanmış ortalama grup yönteminden yararlanılmıştır. Modelde yer alan gelir dağılımı göstergesi SWIID, finansal gelişme göstergeleri ise Dünya Bankasından alınmıştır. Söz konusu finansal gelişme göstergeleri özel sektöre bankalar tarafından sağlanan krediler, mevduat bankaları varlıkları ve finansal sistemin likit yükümlülükleridir. Analiz sonucunda her üç finansal gelişme göstergesinin de gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirdiğine dair bulgular elde edilmiştir. Bunun yanında BRICH ekonomilerindeki modern sektörün avantajına olan bir değişimin, Kuznets (1955)'in görüşünü destekler nitelikte gelir dağılımı eşitsizliğini kötüleştirdiği tespit edilmiştir. Modelde açıklayıcı değişken olarak yer alan kişi başına düşen reel GSYİH'nın büyüme oranının ve beşeri sermayenin gelir dağılımını iyileştirdiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Baylan (2021), Türkiye için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 1990-2017 dönemi itibarıyla araştırmıştır. Zaman serisi analizi ile Granger Nedensellik yönteminin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen finans dışı özel sektörün toplam kredi kullanım oranı ile sadece iç borç stoğunu kullanan Jaumotte vd. (2013)'nden farklı olarak kamu brüt borç stoku (iç ve dış borç toplamı) göstergesi analize dahil edilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veriler ise SWIID'den elde edilmiştir. Analizde kullanılan her iki finansal gelişme göstergesinin de gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beklenenin aksine herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

1980-2014 dönemi için finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini küreselleşme değişkeni ile ortak bir çerçevede ilk kez ampirik olarak test eden Sethi vd. (2021), dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerden biri olan Hindistan ekonomisini ele almışlardır. Gelir dağılımı eşitsizliği için Gini katsayısı kullanılmış olup, bu veri SWIID'den temin edilmiştir. Finansal gelişme göstergesi için bankacılık sektörünün gelişimi ve borsa gelişim göstergelerinden, küreselleşme verisi için KOF küreselleşme endeksinden yararlanılmıştır. Çalışmada, ARDL

tahmini sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı, Granger nedensellik testi sonucunda ise hem uzun hem de kısa dönemde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine neden olduğu bulunmuştur. Analize toplam, ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere dört farklı küreselleşme göstergesi dahil edilmiştir. İlgili küreselleşme endekslerinden yalnızca toplam, ekonomik ve sosyal küreselleşme endekslerinin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada kısa dönemde küreselleşmenin tüm göstergeleri (toplam, siyasi, sosyal ve ekonomik küreselleşme) ve finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bununla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğinden eğitime ve toplam küreselleşmeye doğru da tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Uzun dönemde ise finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru çift yönlü, küreselleşmenin tüm göstergelerinden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru ise tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı ortaya konulmuştur. Enflasyon ile eğitimden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin tespiti de analizden elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Perugini ve Tekin (2022) tarafından yapılan çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirli koşullara bağlı olduğu ifade edilmiştir. GMM'nin kullanıldığı çalışmada, 48 ülke ekonomisinin 1996-2014 dönemi SWIID kaynağından elde edilen Gini katsayısı ve Dünya Bankası'ndan temin edilen özel sektöre verilen krediler değişkeni kullanılmıştır. Analiz sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığına dair bulgular elde edilmiştir. Ancak siyasi istikrar, yüksek kurumsal kalite, yolsuzluğun kontrol edilmesi ve mülkiyet haklarının daha iyi korunduğu durumlarda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırma eğiliminin hafiflediği tespit edilmiştir. Bunun yanında söz ve hesap verilebilirlik ve hükümet etkinliğinin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunmamıştır.

Keskin (2022) tarafından ele alınan çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen mevcut çalışmalardan farklı olarak üst, orta ve alt gelir grubunun gelirden aldığı pay kullanılmıştır. Oysaki ampirik literatürde Akıncı vd. (2015) tarafından beşinci ve birinci %20'lik grup itibarıyla yıllık ortalama kullanılabilir gelir, Keskin (2022) tarafından %10'luk, %40'lık ve %50'lik grubun gelirden aldığı pay, Li vd. (1998) tarafından yüksek gelirli bireyler için birinci %20'lik dilimde yer alan grubun geliri ile düşük gelirli bireyler için nüfusun en alttaki %80'inin geliri kullanılmıştır. Beck vd. (2007) tarafından yapılan çalışmada ise sadece en düşük %20'lik gelir diliminde yer alan bireylerin gelirden aldığı pay kullanılmıştır. Bu kapsamda Keskin (2022) tarafından 1987-2019 döneminin ele alındığı çalışmada, IMF'nin oluşturduğu finansal gelişme endeksi kullanılmıştır. Üç farklı model ile incelenen ARDL tahmini sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde finansal gelişmenin en yüksek gelir grubunun gelirden aldığı payı arttırdığı, orta gelir grubunun gelirden aldığı payı azalttığı ve son olarak en düşük gelire sahip grubun gelirden aldığı paya herhangi bir etkide bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla söz konusu bu gelir grupları arasındaki farklılığın oluşması, Keskin (2022) tarafından finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı şeklinde yorumlanmıştır. Diğer taraftan ekonomik büyümenin orta gelire sahip grubun

gelirden aldığı payı arttırdığı fakat en yüksek gelire sahip grubun gelirinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı analizden elde edilen bir başka bulgudur. Bir diğer bulgu ise enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmasıdır.

Akalin vd. (2024), Türkiye için 1988-2020 dönemi itibariyle finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ARDL modeli ile incelemişlerdir. Çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen kullanılan Gini katsayısı SWIID'den finansal gelişme verisi ise IMF veri tabanından temin edilmiştir. ARDL analizi sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, Altunöz (2023) tarafından Türkiye örneği için IMF kaynaklı finansal gelişme göstergesinin kullanıldığı çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Bunun yanında çalışmada, kişi başına düşen gelirin ve enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dördüncü grup çalışmalar, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığını yani negatif doğrusal veya eşitsizliği daraltan hipotezi destekleyen araştırmalardan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, Li vd. (1998) tarafından ortaya konulmuştur. Li vd. (1998), gelişmiş ve gelişmekte olan 49 ülke bazında gelir dağılımı eşitsizliğinin ülkeler içinde ve ülkeler arasında istikrarlı olma eğiliminde olan faktörler tarafından mı yoksa değişkenlik gösteren faktörler tarafından mı belirlendiği sorusuna cevap aramışlardır. 1947-1994 döneminin ele alındığı çalışmada ülkelerin çoğunluğunda (42 ülke) gelir dağılımı eşitsizliğinin yavaş değiştiği tespit edilmiş ve bu durum, ilgili ülkeler özelinde ekonomik, sosyal, politik ve demografik olmak üzere yapısal faktörlerin gelir dağılımı eşitsizliğinin düzeyinin belirlenmesinde son derece önemli bir etkisinin olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Analizde yer alan diğer 7 ülke için ise gelir dağılımı eşitsizliğinin daha büyük ve daha hızlı bir şekilde değiştiği sonucuna varılmıştır. Araç değişkenler yöntemi ile EKK yönteminden yararlanılan analizde, finansal gelişmeyi temsilen finansal sektörün derinliği (M2/GSYİH) ve özellikle düşük gelirli bireyler açısından teminata dayalı bir varlık olarak belirlenen arazinin ilk dağıtımını temsil eden değişken kullanılmıştır. Yüksek gelirli bireyler için nüfusun en üst beşte birlik kesiminin gerçek geliri düşük gelirli bireyler için ise nüfusun en alttaki %80'ninin gerçek geliri gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen analize dahil edilmiştir. Çalışmada birçok değişken için yıllık gözlem eksikliğini gidermek amacıyla beş yıllık ortalamaya sahip veriler kullanılmıştır. Li vd. (1998) bu konu üzerine, beş yıllık ortalamaların kısa dönemli dalgalanmaları azalttığını ve esas ilgilenilen yapısal ilişkilere odaklanmayı sağladığını ileri sürmektedir. Sonuç olarak tüm yüksek gelirli bireylerin kredi piyasalarına daha kolay ulaşabildikleri varsayımı altında arazi dağıtım katsayısının yüksek gelirli bireyler için anlamlı çıkmadığı görülmektedir. Düşük gelirli bireyler açısından bakıldığında ise arazi dağılımının fayda sağladığı yani gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Finansal derinliğin ise hem düşük hem de yüksek gelirli bireylerin gelir artışını aynı yönde etkilemesi ve bununla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğini azaltması ise analizde ulaşılan bir diğer bulgudur. Benzer şekilde siyasal özgürlüğün ve

ortaöğretimin genişletilmesinin de hem düşük hem de yüksek gelirli bireyler için gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Liang (2006), veri eksikliği nedeniyle Çin özelinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmaya yönelik herhangi bir girişimin bulunmadığını ifade etmiştir. Bundan dolayı Liang (2006), bu eksikliğin üstesinden gelebilmek amacıyla Çin'in 29 Eyaleti için söz konusu ilişkiyi 1986-2000 dönemi itibarıyla incelemiştir. GMM'nin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğine ait veri Kentsel Hanehalkı Gelir ve Harcama Araştırması'ndan elde edilmiştir. Finansal gelişme için ise finansal sektörün GSYİH içerisindeki payı, toplam kredilerin brüt sermaye oluşumuna oranı ve özel sektöre verilen krediler kullanılmıştır. 1970'lerin sonlarında tek bankacılık sisteminin terk edilmesiyle çeşitlendirilmiş bir finansal kurumsal sisteme dönüşen ve finansal sistemi büyük ölçüde hala banka temelli olan Çin ekonomisinin dikkate alındığı analizde, finansal gelişme için kullanılan tüm göstergeler ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beklenildiği gibi negatif bir ilişki saptanmıştır. Analizde kullanılan kişi başına düşen harcanabilir gelir ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında U şeklinde bir ilişki belirlenmiştir. Bunun yanında üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip nüfusun payının ve kentsel kayıtlı işsizlik oranının gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan kentsel devlete ait birimlerdeki istihdamın toplam kentsel istihdama oranının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Beck vd. (2007) tarafından öne sürülen ve 72 ülkenin 1960-2005 döneminin ele alındığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen gelire göre %20'lik dilimlere ayrılan nüfusun gelirden aldığı pay oranı kullanılmıştır. Bu çalışmada, finansal gelişmenin özellikle gelirden aldığı pay ile en düşük %20'lik gelir diliminde yer alan bireylerin gelir dağılımını ne yönde etkilediği sorusuna cevap aranmıştır. Beck vd. (2007), literatürdeki mevcut çalışmaların büyük bir kısmında finansal gelişmeyi temsilen kullanılan geniş para tanımının, toplumun tasarruflarının özel sektör projelerine aktarılmasını ölçememesi; merkez bankası varlıklarını, birçok ülkede merkez bankasının kredi tahsisinde doğrudan bir rolünün olmaması; ticari banka verisini ise, toplumun kaynaklarına aracılık eden tek finansal kurumun ticari bankalar olmaması ve finansal gelişmede ülkeler arası önemli farklılıkları gözden kaçırmaları nedeniyle eleştirmişlerdir. Bu çalışmada tüm bu eksiklerin üstesinden gelmek amacıyla, finansal gelişmeyi temsilen ülke gelirine önemli bir etki yaratan özel krediye ilişkin veriler kullanılmıştır. GMM'nin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin düşük gelirli bireylere katkı sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Hatta finansal gelişmenin gelirden aldığı pay ile en düşük %20'lik gelir diliminde yer alan bireyler üzerindeki etkisinin %60'ını toplam büyüme, yaklaşık %40'ını ise gelir dağılımı eşitsizliğindeki azalmalar yoluyla meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmış olunmasına rağmen finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini nasıl azaltacağı sorusuna cevap vermede yetersiz kaldığı görülmüştür.

Ur Rehman vd. (2008) tarafından yapılan çalışma, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerineki etkisine yönelik kanıt arayan çalışmalardan biridir. 51 ülkenin 1975-2002 dönemini dikkate alan çalışma, düşük gelirli, alt-orta gelirli, üst-orta gelirli ve yüksek gelirli olmak üzere dört farklı ülke grubu çerçevesinde analiz edilmiştir. Düşük, alt-orta ve üst-orta gelirli ülkeler için finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, yüksek gelirli ülkeler için ise finansal gelişme katsayısının negatif işarete sahip olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla sıradan EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada, ülkelerin ekonomik kalkınma durumuna bakılmaksızın finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuna varılmıştır.

Batuo vd. (2010), finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığı sorusuna cevap aramışlardır. 1980-2000 dönemi için 22 Afrika ülkesinin ele alındığı çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen likit yükümlülüklerin GSYİH'ye oranı, geniş para arzının GSYİH'ye oranı ve bankaların GSYİH'sının payı olarak yurt içi özel sektör kredilerinden oluşan bileşik bir finansal gelişme endeksi kullanılmıştır. Bununla birlikte GMM'nin kullanıldığı analizde, gelir dağılımı eşitsizliğine ait veri WIDER-WIID (Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırma Enstitüsü, 2007) kaynağından alınmıştır. Afrika'da yirmi yıldan fazla devamlılık gösteren mali ve ekonomik reformlara rağmen gelir dağılımı eşitsizliğinin hala yüksek seviyelerde olması, Batuo vd. (2010)'nin analize yalnızca Afrika ülkelerini dahil etmesinin temel gerekçesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, ekonomik büyüklük ve nüfus bakımından en büyük 22 Afrika ülkesini kapsamaktadır. Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde, ilgili değişkenlerin hem yıllık hem de beş yıllık ortalamaları kullanıldığında her iki dönem için de ters yönlü bir etkisinin varlığı ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra analizde, finansal gelişme için hem ayrı ayrı kullanılan her bir gösterge hem de bu göstergelerden oluşan bileşik finansal gelişme endeksi için finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığına dair kanıtlar sunulmuştur. Şöyle ki, finansal gelişmedeki %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde %0.02-%0.05 değerinde bir azalma sağladığı görülmüştür. Çalışmada kullanılan diğer değişkenlere bakıldığında, beşeri sermayenin (ilkokula kayıt oranı) ve modern sektörün (imalat ve hizmetler sektörünün katma değerinin) gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca enflasyonun gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanında çalışmada, kişi başına düşen gelir ile gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik öngörülen Kuznets eğrisine dair bir bulguya ulaşılamamıştır.

Kappel (2010), finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik literatürdeki çalışmaların çoğunda her ülke ve zamana yönelik kolayca temin edilebilmesi açısından özel sektöre verilen kredilere ait göstergenin yaygın kullanımını eleştirmiştir. Bundan dolayı Kappel (2010), hem bankacılık sektörü hem de borsa gelişim göstergelerine ilişkin 1960-2006 dönemini içeren verileri kullanmıştır. 78 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin dikkate alındığı çalışmada, borsa (piyasa) göstergeleri; hisse senedi piyasası kapitalizasyonu, hisse senedi piyasası ciro oranı,

finansal hizmetlere erişimi olan nüfusun yüzdesidir. Bankacılık sektörünün gelişim göstergeleri ise; mevduat bankaları tarafından verilen krediler ile mevduat bankaları ve diğer mali kuruluşlar tarafından verilen kredilerdir. Son olarak finans ve hisse senedi piyasalarının ortak gelişimini test etmek amacıyla ortak finansman gelişim endeksi analize dahil edilmiştir. Sıradan EKK ve iki aşamalı EKK yönteminin kullanıldığı analizde, gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik veri temini UNU-WIDER Birleşmiş Milletler Dünya Gelir Eşitsizliği veri sisteminden sağlanmıştır. Analiz sonucunda, finansal gelişmenin tüm göstergelerinin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte analiz sonucunda, borsa gelişim göstergelerine nispeten bankacılık sektörü gelişim göstergelerinin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada daha etkili olduğu dikkat çekmektedir. Şöyle ki özel kredinin, piyasa kapitalizasyonunun ve finansmana erişimi olan nüfusun oranındaki %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.1, %0.09 ve %0.2 oranında azalttığı kanıtlanmıştır. Çalışmada ayrıca eğitim gibi kamu mallarının eksikliğinin, arazi mülkiyeti açısından daha fazla eşitsizliğin ve etnik ayrımcılığın gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan kamu harcamalarına ilişkin katsayının ise negatif ancak istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Zhang ve Chen (2015) ile Liang (2006) gibi Çin ekonomisini ele alan çalışmalardan bir diğeri de Jalil ve Feridun (2011) tarafından yapılmıştır. Çin özelinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik Zhang ve Chen (2015)'in çalışmalarından farklı ancak Liang (2006)'ın çalışmasıyla ise benzer sonuçların elde edildiği analizde, 1978-2006 dönemi incelenmiştir. Çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen likit yükümlülüklerin GSYİH'ya oranı, özel sektöre verilen kredinin GSYİH içerisindeki payı, ticari banka varlıklarının ticari banka ve merkez bankası varlıklarının toplamına oranı kullanılmıştır. Buna karşın hisse senedi piyasaları değişkeni hem veri eksikliği hem de gelişmekte olan ülkelerin çoğunda hisse senedi piyasalarının küçük çapta olması ve oldukça düşük düzeyde bir öneme sahip olması gerekçesiyle analize dahil edilmemiştir. Bu düşünceden hareketle söz konusu üç finansal gelişme göstergesine ek olarak temel bileşenler analizi de çalışmada finansal gelişmeyi temsilen kullanılan bir diğer değişkendir. ARDL yaklaşımının kullanıldığı çalışmada, hem kısa hem de uzun dönem katsayı işaretlerinin aynı ancak büyüklüklerinin farklı olması ile birlikte finansal gelişmenin tüm göstergelerinin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla analiz sonucunda, uzun dönem katsayı büyüklüklerinin kısa döneme nazaran daha büyük olması, aslında değişkenlerin uzun dönemde daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Liang (2006), ayrıca Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından ileri sürülen finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ters-U şeklindeki ilişkiye dair bulguya Beck vd. (2007) ile benzer şekilde ulaşamamıştır. Çalışmada ayrıca kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif, ticaret oranıyla ise pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olası etkisini ekonomi okuryazarlığı bağlamında açıklamaya çalışan Prete (2012), 30 ülkeyi kapsayan bir örneklem üzerinden analiz

gerçekleştirmiştir. 30 ülkeye dair 1980-2005 dönemini kapsayan çalışmada Dinamik Panel GMM ve Standart İki Aşamalı EKK yönteminden yararlanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik verinin Beck vd. (2007)'nden temin edildiği, finansal gelişme göstergesinin ise mevduat bankaları ve diğer aracı kurumlar tarafından sağlanan özel kredinin GSYİH'ye oranı ile temsil edildiği çalışmada, finansal okuryazarlığın yüksek olduğu ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğinin daha az arttığı bulgusuyla karşılaşılmıştır. Finansal gelişmenin ise ancak finansal okuryazarlık ile bağlantılı olduğu ölçüde gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde negatif yönlü etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelir dağılımı eşitsizliğine ait Gini katsayısının SWIID'den temin edildiği bir diğer çalışma, Agnello vd. (2012) tarafından yapılmıştır. Çalışmada finansal gelişme için dokuz gösterge analize dahil etmiştir. Söz konusu bu göstergeler; hükümet kontrolünün kaldırılması ve finans sektörünün yönünü ölçen toplam mali reform endeksi, kredi kontrolleri, kredi tavanları, yönlendirilmiş kredilerin rezervlere oranı, faiz oranı kontrolleri, menkul kıymet piyasaları, özelleştirme, uluslararası sermaye akışları, giriş engelleri/rekabet yanlısı önlemlerdir. 62 ülkenin 1973-2005 dönemini dikkate alan çalışmada, yönlendirilmiş kredilerin rezervlere oranının ve aşırı yüksek zorunlu karşılıkların kaldırılmasının gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada özellikle önemli bir rol oynadığı bulgusuna panel sıradan EKK yöntemi aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmada aynı zamanda menkul kıymet piyasalarındaki reformların gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan Kuznets eğrisinin yani gelir dağılımı eşitsizliği ile kişi başına düşen GSYİH arasındaki ters-U şeklindeki bir ilişkinin varlığı da analiz sonucunda desteklenmiştir. Ayrıca hükümet büyüklüğünün gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, ticari açıklığın ise arttırdığına dair bulgular elde edilmiştir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini inceleyen bir diğer çalışma da Hamori ve Hashiguchi (2012) tarafından yapılmıştır. 1963-2002 dönemi 126 ülke bazında ele alınan çalışmada, bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir kısmında olduğu gibi Panel Dinamik GMM kullanılmıştır. Ancak çalışmada, ilgili literatürdeki birçok çalışmadan farklı olarak imalat sektöründeki ücretlerin baz alındığı ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında bireylerin imalat sektöründe çalışmadığı gerekçesiyle tercih edilmeyen gelir dağılımı eşitsizliği verisi kullanılmış olup, bu veri Teksas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi (UTIP)'nden temin edilmiştir. Finansal derinleşme için ise M2/GSYİH ve özel sektöre verilen yurtiçi kredinin GSYİH'ya oranı olmak üzere iki farklı gösterge kullanılmıştır. Analiz sonucunda finansal gelişmenin her iki göstergesinin de gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan her iki finansal gelişme göstergesi ile kişi başına düşen GSYİH arasındaki etkileşim katsayısının pozitif olduğu görülmüştür. Bu bulgudan hareketle, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak kişi başına düşen GSYİH arttıkça bu etkinin azaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca ticari açıklık, kişi başına düşen GSYİH ve enflasyon oranının gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı

sonucuna ulaşılmıştır. Finansal gelişme ve ticari açıklıklığın gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde asimetrik bir etkiye sahip olduğu da çalışmadan elde edilen diğerk bulgular arasındadır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıp azaltmayacağını ve azaltacaksa söz konusu bu durumun gerçekleşme zamanını belirlemek üzere Baling ve Pirae (2013), İran için 1973-2010 dönemini incelemişlerdir. ARDL modelinin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen bankacılık sektörü tarafından sağlanan özel kredilerin GSYİH içerisindeki payı ve $M2/GSYİH$ 'ye oranı olmak üzere iki farklı gösterge kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif ve doğrusal bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Bunun yanında çalışmada, kişi başına düşen gelir ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif, kurumsal kalite ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak elde edilen bulgulara göre enflasyon oranı ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Türkiye örneğinde inceleyen çalışmalardan ilki bilindiğı üzere Kanberoğlu ve Arvas (2014)'a aittir. 1980-2012 dönemi, Dumlu ve Aydın (2005) tarafından oluşturulan ve TÜİK'ten elde edilen gelir dağılımı eşitsizliği verisi ile Dünya Bankasından edinilen yurtiçi özel sektör kredilerinin GSYİH'ye oranından yararlanılmıştır. ARDL tahmini ile EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada, yurtiçi özel sektör kredilerinin GSYİH içerisindeki payında meydana gelen %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini %0.041 oranında azalttığı sonucuna varılmıştır. Diğerk taraftan elde edilen bulgular ışığında kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla ve enflasyon oranındaki %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.064 ve %0.010 oranında azalttığı görülmüştür. Bununla birlikte çalışmada, dış ticaretin GSYİH içerisindeki payında meydana gelen %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini %0.004 gibi oldukça düşük bir oranda arttırdığı bulgusu elde edilmiştir.

Kanberoğlu ve Arvas (2014) ile benzer şekilde Türkiye örneğinin incelendiğı ve finansal gelişmenin özel sektöre verilen yurtiçi krediler ile temsil edildiğı bir çalışma da Çetin ve Şeker (2016) tarafından ele alınmıştır. Çalışmada, 1963-2006 dönemi dikkate alınmış ve Kanberoğlu ve Arvas (2014)'ın çalışmaları ile benzer şekilde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ARDL yaklaşımı ile araştırılmıştır. Analiz sonucunda, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğı tespit edilmiştir. Bununla birlikte analizde, enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı ancak ticari dışa açıklığın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak ekonomik büyümenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada ayrıca Granger Nedensellik testi sonuçlarına göre finansal gelişme, ekonomik büyüme, enflasyon oranı ve ticari dışa açıklıktan gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.

Satti vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada, Hamori ve Hashiguchi (2012) ile benzer şekilde özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımını iyileştirdiğine dair bulgular elde edilmiştir. 1991-2011 dönemi üçer aylık veri setiyle Kazakistan örneğinin incelendiği çalışmada, ARDL tahmini yardımıyla gelir dağılımı ile Dünya Bankası kaynaklı özel sektöre verilen krediler, ekonomik büyüme, ticari açıklık ve enflasyon değişkenleri ele alınmıştır. Sonuç olarak bakıldığında çalışmada finansal gelişme, enflasyon ve ticari açıklığın gelir dağılımını iyileştirdiği buna karşın ekonomik büyümenin ise kötüleştirdiği sonucuna varılmıştır.

Haffee ve Masif (2018) finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin asimetric mi yoksa simetric mi olduğunu Güney Afrika özelinde inceleyen nadir çalışmalardan birini ele almışlardır. 1975-2015 dönemini içeren çalışmada, bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir kısmında gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen kullanılan Gini katsayısı analize dahil edilmemiştir. Bunun yerine Güney Afrika'ya ait veri eksikliği gerekçesiyle Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi'nin Tahmini Hanehalkı Gelir Eşitsizliği değeri kullanılmıştır. Finansal gelişme için ise Dünya Bankasından elde edilen yurt içi kredilerin GSYİH'ye oranı analize dahil edilmiştir. Ayrıca doğrusal ARDL modelinde, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde negatif yönlü etkisi tespit edilmiştir. Buna karşın finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde ne uzun ne de kısa dönemli bir asimetrinin olmadığı görülmüştür. Analizden elde edilen bir diğer sonuç ise gelir dağılımı eşitsizliği ile kişi başına düşen gelir arasında pozitif, ticaretin GSYİH'ye oranı arasında ise negatif bir ilişkinin ortaya konulmasıdır.

Türkiye için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin bir örnek de Altıntaş ve Çalışır (2018)'dan gelmiştir. 1993-2016 döneminin sınındığı çalışmada, Türkiye özelinde ilk defa hem banka hem de piyasa temelli olmak üzere finansal gelişmenin iki bileşeni ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda banka temelli finansal gelişme göstergesini temsilen özel sektöre verilen krediler kullanılırken, piyasa temelli finansal gelişme göstergesi için sermaye piyasası değerinin GSYİH içerisindeki payı kullanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin ise Frederick Solt tarafından oluşturulan SWIID veri tabanından yararlanılmıştır. ARDL tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmada, her iki finansal gelişme bileşeni ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin Gimet ve Lagoarde-Segot (2011)'un çalışmalarında olduğu gibi pozitif yönde olmasının aksine negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Gimet ve Lagoarde-Segot (2011)'a göre gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde banka temelli finansal gelişme göstergesinin daha baskın olduğu ifade edilirken, buna karşın Altıntaş ve Çalışır (2018)'a göre piyasa temelli finansal gelişme göstergesinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde daha fazla bir etkiye sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Ean vd. (2020), ülkelerin ekonomik yapılarındaki farklılıklar nedeniyle gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştirmeye yönelik evrensel bir politikanın söz konusu olmayacağını ileri sürmektedir. Finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik ASEAN-3, ASEAN-5

ve ASEAN-8 ülkeleri için 2005-2018 döneminin baz alındığı çalışmada, panel eşbütünleşme, tamamen değiştirilmiş sıradan EKK ve Panel Granger Wald istatistikinden yararlanılmıştır. Çalışmada gelir dağılımını temsilen SWIID'den temin edilen Gini katsayısı, finansal gelişmeyi temsilen ise ampirik çalışmalarda birçok kez ele alınan özel sektöre verilen krediler kullanılmıştır. Her üç ülke grubu için elde edilen bulgulara göre finansal gelişme gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Çalışmada ayrıca bölgesel entegrasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkileri farklı faktörlerle sınanmıştır. Bu faktörlere yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde tarım ürünleri ihracatının ASEAN-3 ve ASEAN-8 ülkelerinde gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı fakat ASEAN-5 ülkelerinde arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Hizmet ihracatının ise tam tersi bir etkiyle ASEAN-3 ve ASEAN-8 ülkelerinde gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan Azam ve Raza (2018) ve Tekbaş (2022) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen bulguların aksine, Ean vd. (2020) özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımını azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada ayrıca imalat ürünleri ihracatının tüm ülke gruplarında gelir dağılımını iyileştirdiğine buna karşın ithalatın ise kötüleştirdiğine dair bulgular elde edilmiştir. Finansal entegrasyon göstergelerinden sermaye girişlerinin üç ülke grubu için de gelir dağılımını azalttığı sermaye çıkışlarının ise arttırdığı sonucuna varılmıştır. Son olarak aynı şekilde eğitimin üç ülke grubunda da gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı enflasyonun ise sadece ASEAN-3 ülkelerinde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmasına rağmen diğer ülke gruplarından arttırdığına dair sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada aynı zamanda finansal ve ticari entegrasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak ticari entegrasyonun gelir dağılımı üzerindeki iyileştirici etkisinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Bir ülkenin farklı finansal kurumlara bağlı olmasının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olası etkilerini araştıran Akisik ve Gal (2023), muhasebe standartların özellikle de Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının bu ilişkideki rolünü inceleyen nadir çalışmalardan birini yapmışlardır. Havuzlanmış Yatay Kesit ve GMM'nin kullanıldığı çalışmada, gelişmiş, gelişmekte olan ve düşük gelirli ekonomiler olmak üzere üç grupta ele alınan 122 ülke üzerinden analiz yapılmıştır. Ayrıca çalışmada 1998-2018 dönemine ait finansal gelişme göstergesi için IMF, gelir dağılımı eşitsizliği için ise Dünya Bankası veri tabanından yararlanılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara, muhasebe standartlarının özellikle de Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının etkin bir şekilde kullanıldığı ülkelerde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı belirlenmiştir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile yatırımcılara ve kredi veren kurumlara yönelik daha iyi bilgi sağlanmasının finansal gelişmeyi desteklediği ve bu yolla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada doğrudan bir etkisinin olduğu çalışmada ayrıca vurgulanmıştır.

2004-2018 dönemini içeren çalışmada, Kebede vd. (2023) finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisini 23 Afrika ülkesi için test etmişlerdir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması yönünde finansal gelişmenin küresel bir politika haline geldiğini ancak finansal gelişmenin dağıtımsal etkisi hakkında çok az şeyin bilindiğini ileri süren Kebede vd. (2023), bu konuya

açıklama getirmeyi amaçlamışlardır. Dolayısıyla analizde, gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik SWIID'den yararlanılmış olup, finansal gelişmenin çok boyutlu olarak endeksleme yoluyla daha güvenilir ve doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için ise iki aşamalı bir temel bileşen analizi kullanılmıştır. Temel sabit etki analizinin de kullanıldığı çalışma bulguları incelendiğinde; finansal katılımın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. Elde edilen bu bulguya göre ortalama değer analizinin baz alındığı ve yeterli kanıtın ortaya konulmadığı öne sürülerek, finansal gelişmenin etkisinin gelir dağılımı eşitsizliğinin beşte birlik dilimleri arasında değişip değişmediğini incelemek amacıyla yeni bir panel nicelik regresyonu kullanılmıştır. Bu bağlamda panel nicelik regresyonu kapsamında ulaşılan bulgular finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğinin daha yüksek dilimlerinde daha fazla olumlu etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bir başka deyişle çalışmada, Chakroun (2019), Kim ve Lin (2011), Bolarinwa ve Akinlo (2021) ile Lee vd. (2022) tarafından öne sürüldüğü gibi bir eşik değerinin olduğu ve bu değer üzerindeki finansal gelişme düzeyinin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, eşik değerinin altında ise finansal gelişmenin önemli bir etkiye sahip olmadığı vurgulanmıştır. Bunun yanında çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin hem gelir dağılımı eşitsizliğinin fazla görüldüğü hem de oldukça kaliteli kurumlara sahip ülkelerde daha olumlu bir dağıtım etkisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Law vd. (2023)'nin çalışmaları, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını araştıran çalışmalardan biridir. 2004-2019 dönemini dikkate alan çalışmada, 73 gelişmekte olan ülke örnekleme ele alınmıştır. Ülkeler arası yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunda olduğu gibi bu çalışmada da yine GMM kullanılmıştır. Ayrıca sonuçların tek bir yönteme bağlı olmasını engellemek amacıyla panel kantil regresyonu da kullanılmıştır. Analizde gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik veri SWIID'den temin edilirken finansal gelişmeye ilişkin dört farklı gösterge ise IMF ve finansal erişim anketinden elde edilmiştir. İlgili finansal gelişme göstergeleri; finansal katılım endeksi, 1000 yetişkin başına düşen mevduat hesabı sayısı, 100000 yetişkin başına banka otomatik para çekme makinesi sayısı ve brüt üzerinden ödenmemiş kredi hesaplarıdır. Bu konuda yapılan çalışmalarda, gelişmekte olan ekonomilerde yaşlı nüfusun finansal gelişme üzerindeki rolünün göz ardı edildiğini ileri süren Law vd. (2023), yaşlı nüfusun finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini önemli ölçüde azalttığını ve gelir dağılımı üzerinde yaş etkisinin önemli ölçüde arttığını belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle yaşlı nüfusu fazla olan ülkelerde, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin daha az olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmada ayrıca yaşlı nüfusun finansal hizmetlere erişim ve kullanımlarında zorluklarla karşılaştıkları için finansal faaliyetlerin azaldığı ve finansal gelişmişlik düzeyinin bu durumdan etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak gelir dağılımı eşitsizliğine etkileri değerlendirildiğinde kişi başına düşen gelir ve beşeri sermaye katsayısının sırasıyla negatif ve pozitif olduğu görülmüştür. Ancak kamu harcamaları ve enflasyon oranı incelendiğinde katsayıların anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik herhangi bir kanıtın bulunmadığını öne süren çalışmalar **beşinci grupta** yer almaktadır. Bu çalışmalara bir örnek Fowowe ve Abidoye (2013) tarafından Afrika ülkelerine ilişkin 1981-2005 dönemi için gerçekleştirilmiştir. Dinamik panel veri modellerinden GMM'nin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliği verisi Dünya Bankası'ndan temin edilmiştir. Çalışmada finansal gelişme göstergesi olarak finansal araçların özel sektöre verdiği kredinin GSYİH'ya oranı kullanılmıştır. Ancak düşük gelirli bireyler için özel kredinin mevcut olmaması gerekçesiyle çalışmada bu eksikliğin üstesinden gelebilmek amacıyla finansal aracılığın başka bir boyutu olan para ve para benzerleri (M2) değeri kullanılmıştır. 22 Afrika ülkesi için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu bulgusuna ulaşan Batuo vd. (2010)'nin aksine 22 Afrika ülkesi için Fowowe ve Abidoye (2013) söz konusu ilişkiye dair herhangi bir kanıtın olmadığı sonucuna varmışlardır. Hem özel kredi hemde M2 ile temsil edilen finansal gelişme göstergelerinin her ikisi için de sonucun aynı olduğu dikkati çekmektedir. Dolayısıyla McKinnon (1973) ve Shaw (1973)'in öncü çalışmalarını takiben birçok Afrika ülkesinin faiz oranlarının serbestleştirilmesi, bankaların yeniden yapılandırılması, mali piyasaların genişletilmesi, yönlendirilmiş kredilerin¹⁷ kaldırılması ve merkez bankalarının güçlendirilmesi gibi finansal gelişme faaliyetlerinin benimsenmesi gerekçesiyle çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı yönündeki beklentinin gerçekleşmediği görülmüştür. Ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyebileceği düşünülen bazı faktörler de analize dahil edilmiştir. Söz konusu bu faktörler; ticari açıklık, enflasyon oranı, GSYİH deflatorünün büyümeye oranı ve son olarak da ülkenin sosyo-ekonomik özellikleri ve nüfus artışının bir ölçüsü olarak başlangıçtaki yaşam beklentisidir. Buna göre çalışmada ayrıca ticari açıklığın gelir dağılımı eşitsizliğini önemli ölçüde azalttığı enflasyon oranının ise arttırdığı diğer kontrol değişkenlerin ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Seven ve Coşku (2016) tarafından 1987-2011 dönemi için gerçekleştirilen çalışmada, gelişmekte olan ülkelere odaklanılmıştır. Bunun ilk nedeni bu ülkelerin temel ekonomik ve siyasi kurumlarındaki yapısal farklılıkların gelişmiş ülkelere nazaran daha çok sayıda gelir dağılımı eşitsizliğinin belirleyicilerine sahip olmasıdır. İkinci neden ise, belirli bir ülke grubuna odaklanılarak örneklem heterojenliğini azaltmaktır. Üçüncü nedeni, gelişmiş ülkeler için finansal sistemlerin daha çeşitli ve yüksek düzeyde olması sebebiyle finansal sektörün gelişmişlik göstergesinin, finansal gelişme düzeyini tam olarak temsil edemeyeceği öngörüsüdür. Finansal sektörün iki bileşeninin yani bankacılık ve borsa değişkeninin gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki eş zamanlı ve ayrı ayrı etkisini inceleyen ilk kapsamlı çalışmalardan biri olması ise çalışmayı literatürden ayıran bir diğer önemli farklılıktır. Bu düşünceden hareketle dinamik panel GMM'nin kullanıldığı çalışmada, 45 gelişmekte olan ülke özelinde finansal gelişme ile gelir

¹⁷ Yönlendirilmiş krediler, sadece hükümet ile yakın ilişkide olan işletmelerin erişebildiği ve bankaların düşük faiz oranı nedeniyle yeterli miktarda kredi getirisi sağlayamadığı bir finansal baskı aracıdır (Fowowe ve Abidoye, 2013: 469).

dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki bulunmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye özelinde ilk defa hem Finansal Kuznets Eğrisinin geçerliliğini 2002-2017 dönemi itibarıyla hem de Çevresel Kuznets Eğrisinin varlığını 1990-2017 dönemini dikkate alarak inceleyen Torusdağ ve Barut (2020), Bayer-Hanck Eş-bütünleşme testini kullanmışlardır. Finansal gelişmeyi temsilen özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ye oranı kullanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği için ise Dünya Gelir Dağılımı Eşitsizliği Veri Tabanından yararlanılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgularda, Çevresel Kuznets Eğrisinin Türkiye için geçerli olduğu fakat Finansal Kuznets Eğrisini destekleyen herhangi bir sonuca ulaşamadığı görülmüştür. Dolayısıyla çalışmada, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca Altunöz (2023) tarafından hem Finansal Kuznets hem de Klasik Kuznets Eğrisi'ni Türkiye özelinde incelendiği çalışmada doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusunun aksine Torusdağ ve Barut (2020) tarafından söz konusu iki değişken arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Dumrul vd. (2021), finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olası etkisine yönelik Türkiye örneğini inceleyen diğer bir çalışmayı ele almışlardır. Çalışmada, Türkiye örneği için hem Keskin (2022) hem de Altunöz (2023) tarafından kullanılan IMF kaynaklı finansal gelişme göstergesinin kullanılması dikkati çekmiştir. Ayrıca çalışma, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi veri setinden hesaplanan serilerin yanı sıra ayrıca Theil endeksinden yararlanılması yönüyle de aslında Gimet ve Lagoarde-Segot (2011)'ün çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Yapısal Kırılmalı Eş-bütünleşme Analizi sonucunda, 1980-2017 dönemi itibarıyla çalışmada, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta vardır ki, o da Türkiye için Gini katsayısına ilişkin veri yetersizliği gerekçesiyle çalışmada Theil endeksi ele alınmıştır. Fakat buradaki en önemli husus ise Theil endeksinin ücret tabanlı bir değer olduğu bir diğer deyişle genel gelir dağılımı eşitsizliğine nazaran imalat sanayiindeki ücret eşitsizliğini temsil ettiği gerçeğinin göz ardı edilmiş olmasıdır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığına dair bulgular elde eden çalışmalardan biri de Tekbaş (2022) tarafından ASEAN-5 ekonomileri için yapılmıştır. Yatay kesit bağımlılığının dikkate alındığı çalışmada, 1992-2014 dönemi Gini katsayısı, özel sektöre verilen krediler ve kişi başına düşen gelir veri seti kullanılmıştır. Gini verisi SWIID'den, finansal gelişme verisi ise Dünya Bankası'ndan temin edilmiştir. Ampirik literatürde finansal gelişmeyi temsilen pek çok kez kullanılan özel sektöre verilen krediler ile ekonomik büyüme değişkenlerinin gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığına dair bulgular elde edilmiştir. Halbu ki ASEAN-5 ülkeleri için Azam ve Raza (2018) tarafından yapılan çalışmada özel sektöre verilen krediler ile gelir dağılımı arasında ters-U şeklindeki bir ilişkiye rastlanmıştır.

Bir çalışmada kullanılan yöntem, ülke, ülke grubu ve finansal gelişme veya gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin göstergelere göre karma sonuçların elde edildiği **altıncı grup çalışmalardan** bir tanesi Clarke vd. (2006) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. 83 ülkenin 1960-1995 dönemini dikkate alan çalışmada, uzun dönemde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı öne sürülerek, Galor ve Zeira (1993) ve Banerjee ve Nevman (1993) ile tutarlı sonuçlar ortaya konulmuştur. Yani çalışmada finansal gelişmenin olduğu ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ileri sürdüğü gibi, finansal gelişme sağlandıkça gelir dağılımı eşitsizliğinin de bir süre artacağına yönelik hipotez, Clarke vd. (2006) tarafından finansal gelişmenin yalnızca yüksek gelirli bireylere fayda sağlamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Ayrıca çalışmada 1960-1995 dönemi finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki uzun dönemli ilişki, kesitsel analiz ile beş yıllık dönemler halinde dikkate alınmıştır. Bununla birlikte çalışmadaki bir diğer farklılık ise, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliğinin birlikte hareket ettiği süreci gözlemlemek amacıyla panel veri analizinin kullanılmasıdır. Diğer taraftan çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında, ters-U şeklinde bir ilişkiye uzun vadeli yatay kesit bulgularına göre rastlanmazken, kısa ve orta dönemli panel verilerine göre zayıf olmakla birlikte ulaşılmıştır.

Bireyler ve hanehalklarının en az gelirden en fazla gelire doğru beş grupta sınıflandırıldığı ve her beşte birlik grup için gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada Canavire-Bacarreza ve Rioja (2008), 1960-2000 dönemini ele almışlardır. Levine (2005)'e göre finansal gelişmenin literatürde sıkça kullanılan göstergesi olarak özel sektöre verilen krediler değişkeni, Canavire-Bacarreza ve Rioja (2008) tarafından da kullanılmıştır. Söz konusu ilişkiye yönelik Latin Amerika ve Karayipler'ler için kanıtların arandığı analizde GMM kullanılmıştır. Analiz bulguları, finansal gelişme ile en düşük ve en yüksek gelire sahip beşte birlik grubun geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişkinin varlığını kanıtlar nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur. Diğer taraftan finansal gelişme ile ikinci (düşük-orta), üçüncü (orta gelirli) ve dördüncü (orta-yüksek gelirli) beşte birlik grubun geliri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Law ve Tan (2009), gelir dağılımı eşitsizliğinin özellikle gelişmekte olan ülkelere görüldüğü gerekçesiyle gelişmekte olan 35 ülke örneklemini kullanmışlardır. GMM'nin kullanıldığı analizde, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen UTIP kapsamında Galbraith ve Kum (2005) tarafından sağlanan ölçüt ve Solt tarafından oluşturulan SWIID'den elde edilen Gini katsayısı olmak üzere iki farklı gösterge kullanılmıştır. Ancak Teksas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi'nden elde edilen gelir dağılımı eşitsizliği göstergesinin imalat sektöründeki ücretlere göre hesaplandığı ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda bireylerin imalat sektöründe çalışmaması dolayısıyla Law ve Tan (2009) analizlerini Solt tarafından oluşturulan SWIID'den elde edilen göstergesi kullanarak tekrar gözden geçirmişlerdir. Finansal gelişme için ise, özel sektör kredisi ile likit yükümlülüklerden oluşan

bankacılık sektörü gelişmişlik göstergesi ve borsa kapitalizasyonu ile birlikte işlem gören toplam hisse değerini içeren borsa gelişim göstergesi olmak üzere iki farklı gösterge analize dahil edilmiştir. 1980-2000 döneminin ele alındığı çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen bankacılık sektörü gelişmişlik göstergesi için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında U şeklinde bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Ancak analizde finansal gelişmenin bir diğer göstergesi olarak kullanılan borsa kapitalizasyonu baz alındığında, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca analizde, kişi başına düşen gelirin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı; yolsuzluk ve enflasyonun ise arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Mookerjee ve Kalipioni (2010), gelişmiş ve gelişmekte olan 70 ülke için finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini 2000-2005 dönemi itibariyle incelemişlerdir. Sıradan EKK, Araç değişkenler ve standart iki aşamalı EKK yöntemlerinin ele alındığı çalışmada, finansal gelişmeyi temsilen aynı zamanda finansal erişimi de ifade eden bin kişi başına banka şubesi sayısı ölçüsü kullanılmıştır. Ayrıca finansal erişime yönelik engellerin de ülkeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde önemli düzeyde olumsuz etki oluşturabileceği gerekçesiyle analizde iki farklı finansal gelişme engelinin kullanılması da dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki çek ve tasarruf hesabı oluşturma önündeki engellerdir. İkincisi ise kredi erişiminin önündeki engellerdir. Sonuç olarak bankacılık hizmetlerine daha fazla erişimin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgularla aynı doğrultuda olmak üzere, hem sıradan EKK hem de Araç değişkenler yöntemi yardımıyla çek ve tasarruf hesabı açmak için gereken minimum tutarın gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan krediye erişim ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin sıradan EKK yöntemine göre pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, Araç değişkenler yöntemine göre ise bulguların anlamlı olmadığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada bin kişi başına telefon sayısı ile temsil edilen altyapı değişkeni dışında kişi başına düşen gelir, ticari açıklık ve enflasyonun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte çalışmada kişi başına düşen gelirin ve ticari açıklığın gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin negatif olduğu saptanırken enflasyonun gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin pozitif olduğu belirlenmiştir.

Kim ve Lin (2011), finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin doğrusal olduğunun kabul edilmesinin yanlış sonuçlara yol açtığını ifade etmektedirler. Kim ve Lin (2011), söz konusu ilişkinin doğrusal olmadığı ve bir eşik değerine bağlı olduğunu ileri sürerek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ilişkin bir paneli 1960-2005 gibi geniş bir dönem itibariyle ele almışlardır. EKK ile Caner ve Hansen (2004) Araç değişkenler yönteminin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Gini büyümesi ve en düşük gelir payının büyümesi kullanılmıştır. Finansal gelişme için ise üç farklı gösterge kullanılmıştır. Bunlar; özel kredi, likit yükümlülükler ve banka varlıklarıdır. Bu bağlamda Rajan ve Zingales (2003)'ün de özellikle belirttiği gibi iyi bir projeye sahip herhangi bir girişimcinin veya firmanın finansman elde etme kolaylığını ölçebilen finansal gelişme göstergesi olarak özel kredilerin de analize dahil edilmesi

önem arz etmektedir. Analizde ayrıca borsa gelişimine ait piyasa kapitalizasyonu, ciro oranı ve ticaret değeri olmak üzere üç gösterge kullanılmıştır. Toplamda 72 ülkeyi kapsayan bir örneklem üzerinden yapılan analizde, bir ülkenin belirli bir finansal gelişme eşiğinin üzerinde olması durumunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, aksi halde eşik değerinin altında olması halinde ise finansal gelişmenin düşük gelirli bireylere daha fazla zarar verdiğinden dolayı gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Şöyle ki, bankacılık sektöründeki %1’lik bir artış finansal aracılığın daha az gelişmiş olduğu bir rejimde (eşik değerinin altında) gelir dağılımı eşitsizliğini %0.20-0.29 oranında arttırırken, diğer taraftan finansal aracılığın daha fazla geliştiği rejimde (eşik değerinin üzerinde) ise %0.70-1.23 oranında bir azalma sağladığı kanıtlanmıştır. Yine hisse senedi piyasasındaki %1’lik artışın daha az likit hisse senedi piyasalarına sahip rejimde gelir dağılımı eşitsizliğini %0.08-1.18 oranında arttırdığı, ancak daha fazla likit hisse senedi piyasalarına sahip rejimde ise %0.39-0.91 oranında bir azalmaya neden olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilmesi için asgari düzeyde bir finansal gelişmişlik düzeyine sahip olması gerektiği, söz konusu çalışmada tespit edilmiştir.

Delis vd. (2014), kredi kontrolleri ile zorunlu karşılık oranı, faiz oranı kontrolleri, bankacılık sektörüne giriş, sermaye hesabı işlemleri, banka özelleştirmeleri, menkul kıymetler piyasalarının serbestleştirilmesi ile bankacılık sektörünün denetimi ve sermaye düzenlemesi endeksi olmak üzere yedi bankacılık düzenlemesi ile finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisini incelemişlerdir. 1997-2005 dönemi için 97 ülke bazında hem dinamik Panel GMM hem de standart iki aşamalı EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID ve Theil endeksinden yararlanılmıştır. Analizde finansal gelişmeye yönelik kullanılan göstergelerden menkul kıymet piyasalarının serbestleştirilmesi değişkeni dışındaki tüm göstergeler ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Burada dikkati çeken bir diğer nokta ise, faiz oranı kontrollerinin serbestleştirilmesi ve bankacılık sektörünün özelleştirilmesinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin, hem istatistiksel hem de ekonomik açıdan bakıldığında diğer göstergelere nazaran oldukça önemli olmasıdır. Diğer taraftan çalışmada, menkul kıymet piyasalarının serbestleştirilmesinin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine olan etkisinin, bir ülkenin finansal piyasasının dünya piyasasına açık veya kapalı olma durumuna göre değişebileceğini 100’den fazla ülke için inceleyen Kunieda vd. (2014), 1985-2009 dönemini ele almışlardır. Dolayısıyla hem uluslararası finansal entegrasyon hem de finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi sınavan çalışmada, ülkeler arası analizin yanı sıra dinamik Panel GMM kullanılmıştır. Bu kapsamda ekonomiye ülke dışından sermaye giriş ve çıkışının olması, modelin temelini belirlemektedir. Sonuç olarak bakıldığında, bir ülke ekonomisine ülke dışında sermaye giriş-çıkışının engellenmesi halinde bir diğer deyişle ülke ekonomisinin dünya pazarına kapalı olması durumunda, iç piyasadaki

finansal sistemin geliştiği ve böylece finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğinde azalma sağladığı tespit edilmiştir. Fakat bunun aksine bir ekonominin finansal olarak dünya pazarına açık olması durumunda, kredi kısıtlamalarının izin verdiği sürece dünya faiz oranları üzerinden yalnızca yetenekli bireylerin dünya finans piyasasında işlem yapabildiği gerekçesiyle finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID, finansal gelişme için ise özel kredilerin GSYİH'ye oranı kullanılmıştır.

Farklı finansal gelişme göstergeleri aracılığıyla gelir dağılımının en önemli belirleyicilerini araştıran Bahmani-Oskooee ve Zhang (2015), 17 ülke grubunu ele almıştır. Jauch ve Watzka (2016) ve Baylan (2021) ile benzer yöntemin kullanıldığı çalışmada, 17 ülkenin her biri farklı dönemler itibariyle analize dahil edilmiştir. Çalışmada, Gini katsayısı gelir dağılımını temsilen kullanılmış olup, UTIP veri tabanından elde edilmiştir. Finansal gelişme göstergeleri ise özel sektöre verilen krediler, banka mevduatları, likit yükümlölükler, banka varlıkları ve kredilerin varlıklara oranı olup, Dünya Bankasından temin edilmiştir. Analiz sonucunda içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı 10 ülkede kısa dönemde finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiğine, 5 ülkede kötüleştirdiğine ve 2 ülkede ise söz konusu ilişkinin ters-U şeklinde olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Uzun dönem itibariyle finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini Türkiye dahil 3 ülkede azalttığı ve 9 ülkede arttırdığı sonucuna varılmış buna karşın 5 ülkede ise söz konusu ilişkiye yönelik herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Ayrıca Türkiye dahil 4 ülkede ekonomik büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığına geri kalan diğer ülkelerde ise arttırdığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Dış ticaretin ise sadece 6 ülkede gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı diğer ülkelerde ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 8 ülke haricindeki diğer ülkelerde kamu harcamalarının gelir dağılımını kötüleştirdiği belirlenmiştir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisinin, kullanılan değişkenlere bağılı olarak farklı etkilere neden olabileceğini öne süren çalışmalardan hareketle; Furceri ve Loungani (2015), 1970-2010 dönemini kapsayan 149 ülkeye ait bir veri setini ele almışlardır. Zaman ve ülke etkisini dikkate alan panel sıradan EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID, finansal küreselleşme için ise Chinn ve Ito (2008)'nun çalışmalarından sağlanan sermaye hesabı serbestleştirme reformları verisi kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisinin finansal kurumların düzeyine bağılı olduğu varsayımı da öne sürülmüştür. Bir diğer deyişle güçlü finansal kurumlara sahip ülkelerde finansal küreselleşmenin tüketimin daha iyi yumuşatılmasına ve dalgalanmaların azaltılmasına olanak sağlayarak gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. Aksi durumda ise finansal küreselleşmenin, finansal erişimi yüksek gelirli bireyler lehine sağlayacağı ve dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliğini artıracığı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle finansal gelişme için üç göstergeden meydana gelen bir model tahmin edilmiştir. Söz konusu finansal gelişme göstergeleri; kredi piyasası özgürlüğü, kredi piyasasının GSYİH'ye oranı ve son olarak geçmiş yıllarda resmi bir finans kuruluşundan borç alan

yetişkinlerin toplam yetişkinlere oranı¹⁸ şeklindedir. İlk olarak sermaye hesabı açıklığının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin kredi piyasası kurumlarının düzeyine bağlı olduğu ve orta vadeli etkinin yüksek gelirli ülkelerde nispeten daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Finansal gelişmeyi temsilen kullanılan bir diğer değişken olan özel sektöre verilen kredilerin GSYİH içerisindeki payının çok yüksek olduğu ülkelerde sermaye hesaplarının serbestleştirilmesinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki orta vadeli etkisinin negatif yönde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak düşük düzeyde finansal kapsayıcılık veya katılıma sahip ülkelerdeki finansal serbestleşme reformlarının orta vadede gelir dağılımı eşitsizliğinde %3'ten fazla bir artışa neden olduğu, nispeten yüksek düzeyde finansal kapsayıcılık veya katılıma sahip ülkelerdeki finansal serbestleşme reformlarının ise orta vadede gelir dağılımı eşitsizliğini %1'den daha az arttırdığı görülmüştür. Sermaye hesabı serbestleşmesine yönelik reformların gelir dağılımı eşitsizliğini kısa dönemde (serbestleşmeye yönelik reform döneminin ortaya çıkmasından bir yıl sonra) yaklaşık olarak 0.8 oranında, orta vadede ise (serbestleşme yönelik reform döneminden 5 yıl sonra) yaklaşık 1.4 oranında artırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada finansal küreselleşmenin eşitsizlik üzerindeki etkisinin kriz ve kriz dışı reform dönemleri arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği de diğer bulgular arasındadır. Şöyle ki, krizin yaşandığı reform dönemlerinde orta vadede gelir dağılımı eşitsizliğinde %3.5'ten fazla bir artış meydana gelirken kriz dışı reform dönemlerinde ise yaklaşık %1 oranında artış tespit edilmiştir. Analizde ulaşılan bir diğer bulgu ise finansal küreselleşme reformlarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkisinin finansal kurumların güçlü olduğu ve finansal kriz dönemlerinde olmayan ülkelere önemli ölçüde daha az olduğudur. Diğer taraftan çalışma sonuçları sermaye hesabı kısıtlama reformları ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermesine rağmen katsayısı istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Ayrıca analize dahil edilen kontrol değişkenler arasında GSYİH büyümesi ve kişi başına düşen GSYİH düzeyinin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı, tarımın payındaki ve kişi başına düşen GSYİH karesindeki değişimin ise gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir.

Denk ve Cournède (2015)'nin çalışmaları da finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisi üzerine kanıt arayan çalışmalardan biridir. 1974-2011 dönemini dikkate alan çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğinin daha etkili bir şekilde ölçülebileceği gerekçesiyle 33 OECD ülkesini kapsayan bir örneklem üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada finansal gelişmeyi temsilen üç gösterge kullanılmıştır. Bunlar finansın katma değeri, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından finansal olmayan özel sektöre verilen krediler (aracılı krediler) ve borsa kapitalizasyonudur. Sonuç olarak bakıldığında finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde olumsuz bir etki yarattığı bulgusu, zamana bağlı sabit etkiler ve sıradan EKK yöntemi ile kanıtlanmıştır. Ancak söz konusu bu ilişkinin çalışmada finansal gelişmeyi ölçmek amacıyla kullanılan diğer finansal kuruluşlar tarafından finansal olmayan özel sektöre verilen krediler (aracılı krediler) ve borsa kapitalizasyonu için değerlendirildiğinde geçerli olduğu görülmüştür.

¹⁸ Bu değişken, finansal kapsayıcılık ve katılım olarak ifade edilmektedir.

Bunun aksine finansal gelişmenin bir diğer göstergesi olan finansın katma değerinin, gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bulgulardan çıkarılabilecek diğer önemli sonuçlar, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin finansal krizlerden etkilenmemesi, işsizlik oranı ve yetişkin nüfustaki ortalama okul yılı sayısı ile temsil edilen beceri düzeyinin ise gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmasıdır.

Gelir dağılımı eşitsizliği verisi için SWIID ve EHII olmak üzere Solt (2014) tarafından oluşturulan iki farklı kaynağın kullanıldığı ve bu kaynaklar üzerinde sağlamlık testlerinin yapıldığı nadir çalışmalardan biri Nasreddine ve Mensi (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. 1980-2012 döneminin ele alındığı çalışmada GMM kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada, 138 ülke düşük, orta, üst-orta ve yüksek gelirli ülkeler olmak üzere dört grupta analize tabi tutulmuştur. Bu sınıflamadan hareketle finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisine yönelik Galor ve Zeira (1993) ile Banerjee ve Newman (1993)'in negatif doğrusal, Greenwood ve Jovanovic (1990)'in doğrusal olmayan ve ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin Kuznets (1955) ters-U hipotezi sınanmıştır. Çalışmada ayrıca özel sektöre verilen banka kredileri ile likit yükümlülüklerin GSYİH'ye oranı ($M3/GSYİH$) bankacılık gelişme değişkeni ve ciro oranı ile borsada işlem gören şirketlerin piyasa değeri ise borsa gelişme endeksi olarak finansal gelişme göstergesini içermektedir. Analize dahil edilen diğer değişkenler ise toplam nüfus, lise eğitime kayıt oranı, ekonomik büyüme, enflasyon oranı, ticari açıklık ve kamu harcamalarıdır. Finansal gelişme göstergesi olarak borsada işlem gören şirketlerin piyasa değeri kullanıldığında orta gelirli ülkelerde; ciro oranının kullanıldığı durumda yüksek gelirli ülkelerde Galor ve Zeira (1993) ile Banerjee ve Newman (1993)'in negatif doğrusal hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Finansal gelişme göstergesi olarak borsada işlem gören şirketlerin piyasa değerinin kullanılması halinde sadece yüksek gelirli ülkeler için Greenwood ve Jovanovic (1990)'in öne sürdüğü gibi ters-U şeklinde bir ilişkiye dair bulgular elde edilmiştir. Benzer ilişkiye bankacılık gelişme değerinin kullanılması durumunda ise üst-orta ve yüksek gelirli ülkeler için ulaşılmıştır. Çalışmada aynı zamanda Kuznets (1955)'in ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklindeki ilişkiye yönelik hipotez yerine U şeklinde bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Diğer taraftan enflasyon oranı ile gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik ilişkinin, finansal gelişme göstergesi olarak borsa gelişim endeksinin kullanılması durumunda pozitif, likit yükümlülüklerin GSYİH'ye oranının ($M3/GSYİH$) kullanılması halinde ise negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte finansal gelişmenin tüm göstergeleri için lise eğitime kayıt oranının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda ticari açıklık ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik katsayı işareti açısından incelendiğinde finansal gelişme göstergesi olarak kullanılan banka gelişim endeksi için pozitif, borsa gelişim endeksi için ise negatif olduğu görülmüştür. Diğer taraftan kamu harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ve likit yükümlülüklerin GSYİH'ye oranı haricinde geri kalan tüm finansal gelişme göstergeleri için toplam nüfusun gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı tespit edilmiştir.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalardan bir diğeri de Jauch ve Watzka (2016) tarafından 138 ülke ve 1960-2008 dönemi için iki farklı ekonometrik yöntem kullanılarak yapılmıştır. Bu yöntemlerden ilki GMM bir diğeri ise panel veri analizidir. GMM aracılığıyla finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U hipotezini destekleyen nitelikte bulgulara ulaşılan çalışmada, Panel veri analiziyle finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında öngörülen pozitif ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Diğer bir ifadeyle finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Panel sabit etkiler modelindeki bir diğer önemli sonuç ise, finansal gelişmenin brüt Gini katsayısı üzerindeki etkisinin net Gini katsayısı ile karşılaştırıldığında %45 daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği için SWIID'den yararlanılmıştır. Diğer taraftan finansal gelişmeyi temsilen ise özel sektöre verilen krediler baz alınmıştır. Çalışmada ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğinin kişi başına düşen gelir ile birlikte önce arttığı daha sonra ise brüt gelirin yaklaşık 2.500, net gelirin ise 3.000 ABD dolarından fazla olduktan sonra azaldığı görülmüştür.

Kuineda vd. (2014) ile benzer şekilde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini finansal serbestleşme yoluyla ele alan bir çalışma da Bumann ve Lensink (2016) tarafından yapılmıştır. 1973-2008 dönemine ait verilerle 106 ülkenin incelendiği çalışmada, GMM kullanılmıştır. Çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin ele alınan veriler Galbraith ve Kum (2005) tarafından yayınlanan veri setinden elde edilmiştir. Finansal gelişme için mevduat bankaları ve diğer finansal kuruluşlar aracılığıyla verilen özel kredilerin GSYİH içindeki payı finansal serbestleşmeyi temsilen ise Chinn ve Ito (2008) tarafından geliştirilen sermaye hesabı açıklık endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak bakıldığında analizde, sermaye hesaplarının serbestleştirilmesi sonrasında finansal gelişme seviyesinin %25'i aştığı ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığı bunun aksine finansal gelişme oranının daha düşük olduğu ülkelerde ise arttığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle finansal gelişme ne kadar yüksek olursa sermaye hesabı serbestleştirilmesinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin o kadar düşük olabileceği ortaya konulmuştur. Dolayısıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini düzenleyici bir etkide olduğu kanıtlanmıştır.

Topuz ve Dağdemir (2016), finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini 1995-2011 dönemi için farklı ekonomik gelişme seviyelerine sahip ülkeler özelinde incelemişlerdir. Çalışmada, düşük ve düşük-orta, üst-orta, yüksek ve 94 ülkenin toplam geliri olmak üzere ülkeler dört farklı panelde ele alınmıştır. Finansal gelişmenin göstergesi olarak özel sektöre hem bankalar tarafından hem de banka ve diğer finans kuruluşları tarafından verilen kredilerin GSYİH'ye oranı, banka mevduatları ile banka ve diğer finans kurumlarının toplam mevduatları kullanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği için WIID'den yararlanılmıştır. Sistem GMM'nin kullanıldığı analizde, finansal gelişmenin düşük ve düşük-orta, üst-orta gelirli ve tüm ülkelerin kullanıldığı panellerde gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı; yüksek gelirli ülkelerde ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan serilerin karelerinin alınarak modele dahil edilmesi halinde ise Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ters-U hipotezinin katsayılar yönüyle

desteklenmesine rağmen istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Eğitime katılım oranı ve dışa açıklı oranının neredeyse bütün panellerde gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, kişi başına GSYİH büyüme oranının ise arttırdığı sonucu analizden elde edilen bir diğer bulgudur. Çalışmada, son olarak enflasyon oranı ve kamu harcamaları ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Chen ve Takuji (2016), finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini hem kısa hem de uzun dönem itibarıyla 88 ülke ekonomisi için incelemişlerdir. 1961-2012 döneminin ele alındığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı SWIID'den elde edilmiştir. Finansal gelişme göstergesi olarak özel sektöre verilen kredilerin kullanıldığı çalışmada, dinamik panel ve havuzlanmış ortalama grup tahmin yönteminden yararlanılmıştır. Sonuç olarak çalışmada, uzun dönem itibarıyla finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kısa dönem itibarıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini kötüleştirdiği görülmüştür. Çalışmada ayrıca gelir, ticari açıklık ve enflasyonun uzun dönemde gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı belirlenmiştir. Buna karşın kısa dönemde ise söz konusu kontrol değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığına dair bulgular elde edilmiştir. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisinin finansal krizlere karşı kırılganlık ve yönetim kalitesiyle de ilişkilendirilebileceğini öne süren Chen ve Takuji (2016), analiz sonucunda daha fazla krizin ve daha düşük yönetim kalitesinin kısa dönemde gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye özelinde Finansal Kuznets eğrisinin geçerliliğini kamu harcamaları ve enflasyon oranının etkileri ile inceleyen bir diğer çalışma da Destek vd. (2017) tarafından ele alınmıştır. 1977-2013 döneminin dikkate alındığı çalışmada finansal gelişme için Dünya Bankasından temin edilen özel sektör tarafından sağlanan yurtiçi kredilerin GSYİH'ye oranı kullanılırken gelir dağılımı eşitsizliği için Solt (2016) tarafından oluşturulan SWIID'den yararlanılmıştır. ARDL yönteminin kullanıldığı çalışmada, Türkiye için kısa dönemde finansal gelişme ve finansal gelişmenin karesine ait değişken katsayıları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamsız olmasına rağmen uzun dönemde Finansal Kuznets eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte kişi başına düşen reel GSYİH'nin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, kamu harcamaları ve enflasyon oranının ise gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı hem kısa hem de uzun dönem analizinden elde edilmiştir. Diğer taraftan Granger Nedensellik analizi sonuçlarına göre ise finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine, kişi başına düşen reel GSYİH'ye, kamu harcamalarına ve enflasyon oranına doğru tek yönlü bir nedenselliğin varlığına kısa dönem itibarıyla ulaşılmıştır. Bunun yanında kişi başına düşen reel GSYİH ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ve gelir dağılımı eşitsizliği ile enflasyon oranı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca finansal gelişme ve kamu harcamalarından gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.

Kavya ve Shijin (2020) ile benzer şekilde Hepsağ (2017), farklı ülke ekonomileri üzerinde hem Finansal Kuznets eğrisini hem de Klasik Kuznets eğrisini sınamıştır. G-7 ülkelerinden ABD için 1961-2014, Almanya için 1971-2015, İngiltere için 1961-2015, İtalya için 1967-2015 ve Kanada için 1965-2008 dönemleri itibariyle finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki dinamik EKK ve ARDL modelleri ile tahmin edilmiştir. Gelir dağılımını temsilen Gini katsayısı kullanılmış olup, WIID'den temin edilmiştir. Finansal gelişme göstergesi olarak pek çok çalışmada kullanıldığı gibi özel sektöre verilen krediler değişkeni kullanılmış ve bu seri Dünya Bankası'ndan alınmıştır. ABD, İtalya ve Kanada ekonomilerinde finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında Finansal Kuznets eğrisinin varlığına ulaşılmıştır. Şöyle ki, söz konusu beş ülkede finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini ilk aşamada arttırdığı buna karşın finansal gelişmenin ABD, İtalya ve Kanada için sırasıyla %172, %66 ve %121 seviyesinin üzerinde olması durumunda ise gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan Almanya ve İngiltere ekonomilerinde ise finansal gelişmenin gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığına dair kanıtlar elde edilmiş olup, bu bulgu Kavya ve Shijin (2020) tarafından yapılan çalışmada orta ve düşük gelirli ülkeler için ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermiştir. Çalışmada ayrıca Klasik Kuznets eğrisi de sınanmış olup, söz konusu beş ülke için ne Klasik Kuznets eğrisine yönelik ne de ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine dair herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Buna benzer şekilde Kavya ve Shijin (2020) tarafından yapılan çalışmada Klasik Kuznets eğrisine yönelik herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisine yönelik farklı bulguların elde edildiği bir diğer çalışma da Ahmed ve Masih (2017) tarafından Malezya'nın 1970-2007 dönemi için gerçekleştirilmiştir. Ahmed ve Masih (2017), 2000'li yılların en yüksek finansal gelişme düzeyine sahip ülkelerinden biri olan Malezya için finansal sisteme yönelik daha etkin politikaların belirlenmesi amacıyla söz konusu ilişkiyi hem banka hem de piyasa temelli finansal gelişme göstergeleriyle incelemişlerdir. ARDL tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmada, birinci modelde banka temelli finansal gelişme göstergesi kullanılmıştır. İkinci model ise çalışma bulgularının güvenilirliğini test etmek amacıyla kullanılan piyasa temelli finansal gelişme göstergesiyle oluşturulmuştur. Ayrıca analizde ele alınan banka temelli finansal gelişme göstergelerinden bankalar tarafından verilen yurtiçi krediler değişkeni değil tüm finansal kuruluşlar tarafından verilen özel sektör kredileri değişkeni kullanılmıştır. Hatta yurtiçi kredilerin İslami bankacılık ve kalkınma finans kurumlarına ait kredileri de kapsamı özellikle dikkat çekmektedir. Diğer taraftan gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veri için EHII'dan yararlanılmıştır. Çalışmanın temel modelinde banka temelli finansal gelişme göstergesi olarak yurtiçi krediler ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik uzun dönem katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bunun aksine kısa dönemde bu etkinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak şunu belirtmekte fayda vardır ki, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beklenenin aksine herhangi bir ilişkinin olmaması İslami bankacılık ve kalkınma finans kurumlarına ait verilerin analize dahil edilmesine bağlanmıştır. Bu modelde ayrıca ticari açıklığın gelir dağılımı

eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla tahmin edilen uzun dönem katsayılar testi, gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde yalnızca ticari açıklığın bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Hatta ticari açıklığın gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki bu etkisinin hem yurtiçi krediler hemde piyasa değerinin finansal gelişme göstergesi olarak kullanıldığı her iki modelde de geçerli olduğu kanıtlanmıştır. Yine hem yurtiçi krediler hemde piyasa değerinin finansal gelişme göstergesi olarak kullanıldığı her iki model için de GSYİH ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkiye rastlanmazken kısa dönemde bu etkinin anlamlı ve ters yönlü olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci modeline bakıldığında ise, piyasa temelli finansal gelişme göstergesi olan borsa kapitalizasyonu ile gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin katsayının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Brei vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada Ahmed ve Masih (2017) ve Altıntaş ve Çalışır (2018) ile benzer şekilde finansal gelişmenin hem piyasa hem de kurum temelli olmak üzere iki bileşeni ele alınmıştır. 97 ülke ekonomisi için 1989-2012 dönemi piyasa ve kurum temelli finansal gelişme göstergeleri sırasıyla borsa kapitalizasyonu ve özel sektöre verilen kredilerden oluşmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen kullanılan Gini katsayısı ise WIID'den temin edilmiştir. Analizde, piyasa ve kurum temelli finansal gelişme göstergeleri ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında U şeklinde bir ilişki bulunmasına rağmen her iki göstergenin etki derecelerinin farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Şöyle ki, her iki finansal gelişme göstergesi gelir dağılımı eşitsizliğini bir eşik değerine kadar azaltmakta ve bu eşik değerinden sonra ise arttırmaktadır. Ancak özel sektöre verilen kredilerin %41, borsa kapitalizasyonunda ise %10 eşik düzeyine kadar gelir dağılımını iyileştirdiği bu değerlerden sonra ise kötüleştirdiği görülmüştür. Bundan dolayı özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerinde borsa kapitalizasyonu kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada aynı zamanda ekonomik gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik Kuznets'in ters-U hipotezini destekleyen kanıtlara ulaşılmıştır. Bunun yanında analizde, medeni hukuk ülkelerinde özel sektöre verilen krediler ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında U şeklinde bir ilişki bulunmasına karşın ortak hukuk ülkelerinde özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olmadığı görülmüştür.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bir örnek de Bittencourt vd. (2019)'nden gelmiştir. Bittencourt vd. (2019), finansal gelişmenin ABD eyaletleri düzeyinde gelir dağılımı üzerindeki rolünü inceleyen nadir çalışmalardan birini yaparak 1976-2011 dönemini ele almışlardır. 50 eyalet özelinde panel sabit etki tahminin kullanıldığı çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Çalışmada 50 eyalet, ortalamanın üstünde ve altında gelir dağılımına sahip olan eyaletler şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Finansal gelişmenin artmasıyla birlikte ortalamanın üzerinde gelir dağılımı eşitsizliğine ait grupta etki artan bir oranda seyrederken, ortalamanın altında gelir dağılımı eşitsizliğine sahip grup için ilişkinin ters-U şeklinde olduğu görülmüştür. Çalışmada finansal sektör verisinin bankalar, kurumlar ve finansal piyasalar bazında elde edilmesinin zorluğu

gerekçesiyle, finansal gelişmeyi temsilen kişi başına düşen nominal borsa zenginliğinin kişi başına düşen nominal kişisel gelire oranı kullanılmıştır.

Jung ve Vijverberg (2019) de 1998-2014 dönemi için Çin ekonomisinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye kanıt arayan bir çalışma yapmışlardır. 1998, 2003, 2008 ve 2013 yıllarının mekânsal panel modeli ile tahmin edildiği çalışmada, Liang (2006)'ın çalışmasıyla benzer şekilde Çin'de 29 idari birim (21 il, 4 belediye ve 4 özerk bölge) analize dahil edilmiştir. Aslında Çin için yapılan daha önceki çalışmalarda idari birim sınıflaması, bölgesel gelir dağılımı eşitsizliğinde sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak ilgili çalışmalarda bazı idari birimlerin gelir dağılımı eşitsizliği değerlerinin eksik olması, mekânsal modellerin kullanılmasını engellemiştir. Bu noktadan hareketle Jung ve Vijverberg, eksik olan verileri temin etmek amacıyla GMM'den yararlanarak mekânsal modellerin Çin için kullanılmasını sağlayan nadir çalışmalardan birini yapmışlardır. Finansal gelişme için ise üç farklı gösterge kullanılmıştır. Bunlar; il bazında finans sektörünün brüt katma değerinin GSYİH içerisindeki payı, toplam mevduatın il GSYİH'sine oranı ve toplam kredinin il GSYİH'sine oranıdır. Bu bağlamda, yapılan çalışma sonucunda finansal gelişmenin göstergesi olarak kullanılan il bazında finans sektörünün brüt katma değerinin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ve bu etkinin finansal gelişmenin ilk yıllarında daha güçlü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan analiz sonucunda, toplam mevduatın il GSYİH'sine oranı ve toplam kredinin il GSYİH içerisindeki payının analiz boyunca önemsiz olduğu yani gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada herhangi bir etkisinin olmadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca analizde, bir idari birimde meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliğinin komşu birimlerdeki eşitsizlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada, hem il düzeyinde GSYİH'nin hem de ticari açıklığın gelir dağılımı eşitsizliğini önemli ölçüde arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin, ülke gelirine göre değişebileceğine dikkati çeken Altunbaş ve Thornton (2019), 121 ülkeyi üst-orta, düşük ve yüksek gelirli olmak üzere üç grupta ele almıştır. 1980-2015 dönemini içeren çalışmada, Kantil Regresyon analizinin yanı sıra Panel sabit etki modelinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak finansal gelişmenin üst-orta gelirli ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, düşük ve yüksek gelirli ülkelerde ise arttırdığı bulunmuştur. Bunun yanında düşük gelirli ülkelerde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkisinin Rajan ve Zingales (2003)'in öne sürdüğü gibi kurumsal kalitenin zayıf olmasından kaynaklanmadığı, bunun aksine finansal piyasaların gelişmesi yoluyla meydana geldiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte ticari açıklık ve kamu harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen Zhang ve Naceur (2019), literatürden farklı olarak finansal gelişmenin beş göstergesini (erişimi, verimliliği, istikrarı, derinliği ve liberalizasyonu) dikkate alarak söz konusu etkiyi araştırmışlardır. Finansal erişim, bin

yetişkin başına banka hesabı ve en büyük on şirketin toplam işlem değeri ile temsil edilmiştir. Finansal verimlilik için ise, net faiz marjı ve borsa ciro oranı kullanılmıştır. Bununla birlikte finansal istikrar, yasal sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı ve hisse senedi fiyat endeksinin oynaklığı olarak analize dahil edilmiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir kısmında finansal gelişmeyi temsilen kullanılan özel sektöre verilen kredilerin GSY H'ye oranı ve borsanın GSY H içerisindeki değeri ise finansal derinlik göstergesi olarak kabul edilmiştir. Finansal liberalizasyon ise iki gösterge ile temsil edilmektedir; yurtiçi ve yurtdış liberalizasyon. Yurtiçi liberalizasyon; faiz oranı kontrolü, giriş engelleri, kredi kontrolü ve  zelleştirme değişkenlerinin bileşiminden oluşurken, dış liberalizasyon ise Uluslararası  demeler Bankası'nın uzun vadeli dış alacaklar oranı ile ifade edilmiştir. Ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik verinin Dünya Bankası'ndan alındığı çalışmada kişi başına reel GSY H, kamu harcamaları, ticari açıklık, enflasyon oranı da analize dahil edilmiştir. Bu bağlamda 1961-2011 dönemine ilişkin gelişmiş ve gelişmekte olan 143 ülke düşük, orta ve yüksek gelirli olmak üzere    grupta ele alınarak EKK ve Araç değişkenler yöntemi ile analize tabi tutulmuştur. Sonuçlar finansal erişimin, derinliğin, verimliliğin ve istikrarın sağlanmasıyla gelir dağılımını iyileştirdiğini göstermiştir. Bunun aksine çalışmada, finansal liberalizasyonun gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı bulgusu dikkat çekmektedir. Analizden elde edilen diğer bulgulara göre kişi başına reel GSY H, kamu harcamaları ve ticari açıklık, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmakta iken enflasyon gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır.

Putriani ve Prastowo (2019), 13  lke ekonomisinden 49  slam bankası mevduatları ile temsil edilen finansal derinliğin ve sermaye yeterlilik oranı ile temsil edilen finansal istikrarın gelir dağılımı üzerindeki etkilerini sınamıştır. Çalışmada 2010-2015 dönemi dikkate alınmıştır. Panel veri analizi ile gelir dağılımı eşitsizliğinin finansal derinlikle birlikte azaldığı ancak kişi başına düşen gelirle arttığı belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli bulgu ise finansal istikrarın gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olmadığı yönündedir. Bu bulgu, Ahmed ve Masih (2017) tarafından  slami bankacılık ve kalkınma kurumlarına ait verilerle Malezya örneğinin incelendiği çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Böylece Putriani ve Prastowo (2019) tarafından banka mevduatlarının gelir dağılımını iyileştirdiği ancak sermaye yeterlilik oranının gelir dağılımına herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin sınılandığı çalışmalardan bir diğeri de Lee ve Chiu (2019) tarafından yapılmıştır. Çalışma, faklı ekonomik gelişme düzeylerine sahip ülkeler arasında karşılaştırma yapabilmek amacıyla 32'si yüksek, 27'si düşük gelirli olmak üzere 59 ülkeyi kapsamaktadır. Lee ve Chiu (2019), özellikle tek bir grup ülke ekonomisini ele almak yerine düşük ve yüksek gelirli olan ekonomiler arasındaki ikileme dikkat çekmeyi amaçlamışlardır. Bu noktadan hareketle 1985-2015 dönemini dikkate alan çalışma hem düşük hem de yüksek gelirli ülkeler için finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ekonomik, finansal ve siyasi risk göstergelerine göre ortaya koymayı amaçlamıştır. Yumuşak Geçişli Panel

Regresyon yönteminin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini pozitif yönde mi yoksa negatif yönde mi etkileyeceği sorusuna ülkenin risk durumuna bağlı olarak karar verilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Bu bağlamda ekonomik risk baz alındığında, yüksek gelirli ülkeler için gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme arasında ters-N ve ters-U şeklinde bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Şöyle ki daha istikrarlı bir ekonomik ortamda, yüksek gelirli ülkelerde gelir eşitsizliğinin artabileceğini ancak bu durumun finansal gelişmenin sağlanmasıyla iyileştirilebileceğinin altı çizilmiştir. Düşük gelirli ülkeler tarafına bakıldığında ise, ekonomik istikrarın yüksek olmasıyla birlikte finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde daha düşük oranda olumlu bir etkisinin olduğu gözden kaçmamıştır. Diğer taraftan finansal risk baz alındığında, finansal gelişmenin düşük gelirli ülkeler için gelir dağılımını önemli ölçüde iyileştirdiği fakat yüksek gelirli ülkeler için finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Son olarak siyasi riskin temel alınması durumunda, istikrarlı bir siyasi ortamda hem düşük hem de yüksek gelirli ülkeler için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı ispatlanmıştır. Ancak istikrarsız bir siyasi ortamda, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin kayda değer olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Türkiye özelinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi hem dört farklı finansal gelişme göstergesi hem de bu göstergelerin Temel Bileşenler Analizi ile birleştirildiği finansal gelişme endeksiyle incelendiği çalışma Koçak ve Uzay (2019) tarafından ele alınmıştır. Çalışma bu yönüyle Destek vd. (2020)'nin yine Türkiye örneği için yaptıkları çalışmalarıyla benzerlik göstermekle birlikte elde edilen sonuçlar itibarıyla farklılaşmaktadır. Çalışmada kullanılan söz konusu finansal gelişme göstergeleri bankaların mevduat varlıkları, finansal sistemin mevduatları, yurtiçi krediler ve para arzıdır. Çalışmada Türkiye ekonomisi için gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veriler ise Dumrul vd. (2021)'nde olduğu gibi Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi kapsamında oluşturulan Theil endeksinden temin edilmiştir. 1980-2013 döneminin dikkate alındığı çalışmada, bankaların mevduat varlıkları, finansal sistem mevduatları, yurtiçi krediler, para arzı ve Temel Bileşenler Analizi ile oluşturulan finansal gelişme endeksi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu bulgulardan yola çıkarak finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Fakat finansal gelişmenin karesine ilişkin katsayı incelendiğinde pozitif işaretli olduğu gözlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bu bulgu finansal gelişmenin ilk aşamada gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağını ancak belirli bir aşamadan sonra artıracak olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak bakıldığında çalışmada hem Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından ortaya koyulan Greenwood-Jovanovic Ters-U hipotezini hem de Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993) tarafından önerilen eşitsizlik daraltma hipotezini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Maki Yapısal Kırılma Eş-bütünleşme, Dinamik Sıradan EKK ve Tamamen değiştirilmiş EKK yöntemlerinin kullanıldığı analizde, ayrıca ekonomik büyüme ve modernleşmenin beklenildiği gibi

gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak enflasyonun ise tahmin edildiği üzere gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Parlaktuna (2020), finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin Akıncı vd. (2015)'nin çalışmasında olduğu gibi Türkiye'de İBBS Düzey 1 sınıflamasına göre oluşturulan 12 bölgeyi incelemiştir. 2007-2017 döneminin ele alındığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması kapsamında oluşturulan hane halkı kullanılabilir gelirinden yararlanılmıştır. Finansal gelişmeye yönelik veri ise Türkiye Bankalar Birliği tarafından sağlanan bölgelerin finansal gelişim endekslerinin (M1 ve M2'nin GSYİH'ye oranı ile kişi başına düşen krediler olmak üzere 3 farklı göstergenin) temel alınmasıyla her bir bölge için Temel Bileşenler Analizi vasıtasıyla oluşturulmuştur. Söz konusu göstergelerin finansal derinlik ölçütleri olduğu dikkat çekmektedir. ARDL yaklaşımının ele alındığı çalışmada, bölgeler gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler olmak üzere ayrıca ikinci bir sınıflamaya tabii tutulmuştur. Bu düşünceden hareketle gelişmiş bölgeler özelinde elde edilen bulgular incelendiğinde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin Ege ve Akdeniz Bölgeleri için negatif; İstanbul, Batı Marmara, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgeleri için ise pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan söz konusu etkiye yönelik sonuçlar az gelişmiş bölgeler için değerlendirildiğinde Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için negatif; Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu bölgeleri için ise pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca kişi başına düşen GSYİH, enflasyon oranı ve işsizlik oranı ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beklenildiği gibi sırasıyla pozitif, negatif ve negatif bir ilişki bulunmuştur.

Destek vd. (2020), Younsi ve Bechtini (2018)'nin çalışmalarıyla benzer şekilde finansal gelişme endeksi, bankacılık sektörü gelişim endeksi (banka mevduatları, finansal sistem mevduatı, likit yükümlülükler, mevduat bankalarının verdikleri yurici özel krediler), borsa gelişim endeksi (borsa kapitalizasyonu, borsa ciro oranı, borsada işlem gören toplam değer) ve son olarak tahvil piyasası gelişim endeksi (ödenmemiş yurt içi borç senetler, ödenmemiş yurt içi kamu borçlanma senetleri) olmak üzere dört farklı finansal gelişme verisini Temel Bileşenler Analizi ile birleştirmişlerdir. Bu doğrultuda çalışma, finansal gelişme göstergelerinin hem ayrı ayrı hem de Temel Bileşenler Analizi ile birleştirilmiş bir şekilde analize dahil edilmesi yönüyle Türkiye için yapılan daha önceki çalışmalardan farklılık göstermektedir. 1990-2015 dönemi itibarıyla Türkiye örneğinin incelendiği çalışmada, ARDL yönteminden yararlanılmıştır. Sonuç olarak bakıldığında çalışmada, hem genel finansal gelişme endeksi hem de bankacılık gelişim endeksi için Younsi ve Bechtini (2018)'nin BRIC ülkeleri için yapılan çalışmalarında olduğu gibi finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki olduğuna dair Finansal Kuznets Hipotezini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Ancak analizde borsa gelişim endeksi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığını kanıtlayan Destek vd. (2020), tahvil piyasası gelişim endeksi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif ve istatistiksel

olarak anlamlı olmayan bir ilişkiye ulaşmışlardır. Ayrıca söz konusu bu ilişkilerin hem finansal gelişmenin tüm göstergeleri için hem de kısa ve uzun dönem itibarıyla geçerli olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kamu harcamaları ve ekonomik büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı enflasyonun ise arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Solt (2016) tarafından önerilen SWIID ile finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan Kavya ve Shijin (2020), 1984-2014 dönemini ele almışlardır. Çalışma, 28 yüksek gelirli, 41 orta gelirli ve 16 düşük gelirli olmak üzere 85 ülkeyi içermektedir. Ayrıca söz konusu panel verilere en iyi uyumu sağlayarak verilerdeki potansiyel içsellik ve ülkeye özgü gözlenemeyen etkiler sorununun üstesinden gelmek amacıyla Dinamik Panel GMM kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada, finansal gelişmenin etkin olduğu ekonomilerin, gelirin eşit dağılımına yol açacak şekilde uzun vadeli ekonomik büyüme yaşayacağı öngörülmektedir. Buna göre analiz, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı (Kuznets Ters-U Hipotezi), finansal gelişme ile gelir dağılımı (Finansal Eğri Hipotezi) ve ekonomik büyüme ile birlikte finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini (Finansal Kuznets Hipotezi) ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulgularına ayrıntılı bir şekilde bakıldığında, Kuznets Ters-U hipotezinin yüksek gelirli ülkeler için geçerli olduğu ancak orta ve düşük gelirli ülkeler için sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Finansal Eğri hipotezine göre, finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ters-U şeklindeki ilişkinin yalnızca yüksek gelirli ülkeler için geçerli olduğu, düşük ve orta gelirli ülkeler için U şeklinde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal Kuznets Hipotezi için elde sonuçlar, yüksek, orta ve düşük gelirli ülkeler için finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi teşvik etmesinde ve kötüleşen gelir eşitsizliğinin giderilmesinde yetersiz, sonuçların istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Buradan anlaşılabileceği üzere, en gelişmiş veya çok gelişmiş ülkelerin dahi finansal gelişmenin olanaklarından yararlanamadığı durumlar görülebilmektedir.

Nandelenga ve Oduor (2020)'un çalışmaları da yine finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye kanıt arayan çalışmalardan biridir. 1980-2018 dönemi 20 Sahra Altı Afrika ülkesinin dikkate alındığı çalışmada, Araç değişkenler ve GMM ile birlikte özellikle homojenlik ve toplama sorunlarına neden olduğu gerekçesiyle doğrusal olmayan ARDL yönteminin de kullanılması, çalışmanın literatürdeki diğer çalışmalarda kullanılan yöntemler açısından farklılaşmasını sağlamıştır. Finansal gelişmeyi temsilen likitide yükümlülükler, M3 para arzı ve özel sektöre verilen krediler kullanılmıştır. Sonuç olarak bakıldığında hem kısa hem de uzun dönemde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında 17 ülke için asimetric bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Şöyle ki, kısa dönem için elde edilen bulgulara göre pozitif finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini bazı ülkeler için azalttığı bazı ülkeler için ise arttırdığı görülmüştür. Ancak negatif bir finansal gelişmenin ise gelir dağılımı eşitsizliğini daha da şiddetlendirdiği ortaya konulmuştur. Diğer taraftan uzun dönem sonuçları değerlendirildiğinde; pozitif bir finansal gelişmenin yine bazı ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı fakat negatif

bir finansal gelişmenin ise yine bazı ülkeler için gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken diğer bazı ülkeler için artırdığı görülmüştür. Haffee ve Masih (2018)'in doğrusal olmayan ARDL yöntemini kullandıkları çalışmalarında Güney Afrika örneği için elde ettikleri bulgu ile benzer şekilde Nandelenga ve Oduor (2020) da finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna analiz sonucunda ulaşmışlardır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini 16 gelişmekte olan ülke örneği için inceleyen Özcan (2020), 1992-2015 dönemini Panel Eş-Bütünleşme yöntemiyle ele almıştır. Çalışmada, finansal gelişme verisi için Küresel Finansal Kalkınma Veri Tabanından yararlanılırken, gelir dağılımı eşitsizliği için Teksas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi'nden elde edilen veriler ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü tarafından elde edilen verilerden yeni bir hanehalkı gelir dağılımı eşitsizliği ölçütü oluşturulmuştur. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki uzun dönemli etkisinin varlığı Ortak Korelasyonlu Etkiler yöntemiyle incelendiğinde katsayının Brezilya, Yunanistan ve Rusya için negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ancak geri kalan ülkeler için katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Uzun dönem katsayılarının Artırılmış Ortalama Grup yöntemi ile incelendiği analizde ise Brezilya, Rusya ve Türkiye'de finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı; Bulgaristan, Kolombiya, Hırvatistan, Macaristan, Malezya, Polonya ve Romanya'da artırdığı ancak panelde yer alan diğer ülkeler için katsayının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Ang (2008), Nyugen vd. (2019) ve Sethi vd. (2021) ile benzer şekilde Sekmen ve Topuz (2020) finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ülkelere özgü faktörlerden dolayı farklılık gösterdiğini ifade etmişlerdir. Türkiye'nin de dahil edildiği 22 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomisinin 1993-2016 döneminin baz alındığı çalışmada, Kónya (2006) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi kullanılmıştır. Bu doğrultuda finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki nedensellik ilişkisi, ülke özelinde değerlendirilerek ülkeler arası farklılıklar ortaya konulmuştur. Çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğine ait Gini serisi SWIID veri tabanından elde edilmiştir. Finansal gelişmeyi temsilen ise IMF bünyesinde oluşturulan 9 farklı finansal gelişme endeksi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgularda sadece Fransa, Şili, Polonya, Tayland ve Ukrayna'da finansal kurumlardaki gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğine neden olduğu tespit edilmiştir. Finansal kurumların derinliği, erişimi ve etkinliğinin gelişmesinin sırasıyla altı, beş ve iki ülke ekonomisinde gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığına dair bulgular elde edilmiştir. Diğer taraftan finansal piyasalar temel ve derinlik endeksinden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru nedensellik ilişkisinin varlığına Belçika, Fransa, Almanya ve Hollanda olmak üzere dört ülke için ulaşılmıştır. Finansal piyasaların erişiminden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda ve İngiltere için, finansal piyasaların etkinliğinden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru ise yalnızca Belçika özelinde bir nedenselliğin varlığına dair bulgular elde edilmiştir. Diğer taraftan gelir dağılımı eşitsizliğinden finansal gelişmeye doğru nedenselliğin varlığına dair kanıtların yetersiz olduğu finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin büyük ölçüde

finansal gelişme tarafından yönlendirildiği Sekmen ve Topuz (2020) tarafından ayrıca ifade edilmiştir.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini farklı yöntemler ile sınavan çalışmalara bir örnekte Van (2021)'den gelmiştir. 1995-2016 dönemi 79 ülke üzerinden gerçekleştirilen analizlerde Dinamik EKK, Tamamen değiştirilmiş EKK, Pedroni (2004) ile Gengenbach, Urbain ve Westerlund (2016) eşbütünleşme testleri ve Kantil Regresyon yöntemi kullanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı kullanılmış olup, bu veri Solt (2016) tarafından oluşturulan SWIID'den temin edilmiştir. Finansal gelişme için ise IMF'nden yararlanılmıştır. Bu veriler ışığında Kantil Regresyon sonuçlarına göre gelirin eşit bir dağılıma sahip olmadığı ülkelerde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ters-U hipotezini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Diğer taraftan eşit gelir dağılımına sahip olan ülkeler için ise Rajan ve Zingales (2003)'in gelir eşitsizliğini genişletici hipotezini destekleyen kanıtlar eşliğinde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte Dinamik EKK ve Tamamen değiştirilmiş EKK analizleri ile hem Greenwood ve Jovanovic (1990)'in hem de Kuznets (1955)'in ters-U hipotezinin geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Enflasyon oranının ve kamu harcamalarının hem gelir dağılımının eşit olduğu hem de eşit olmadığı ülkeler için gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı analizden çıkarılan diğer bir önemli sonuçtur.

Kavya ve Shijin (2020) ile benzer şekilde, aynı teknik ile Alshubiri (2021), 17 OECD ve 15 Asya ülkesi gibi farklı ülke gruplarını incelemiştir. Havuzlanmış sıradan EKK ve GMM tahmincileri gibi birçok farklı testin uygulanmasıyla birlikte finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi finansal sektörün türüne göre analiz edilmiştir. Şöyle ki, resmi (banka mevduatları/GSYİH), yarı resmi ((mali mevduat- banka mevduatı)/GSYİH), gayri resmi ((para arzı-finansal mevduat)/GSYİH), gayri resmi-yarı resmi finans sektörü ((para arzı-banka mevduatı)/GSYİH) finansal gelişme göstergeleri GSYİH'ye göre oluşturulup analize dahil edilmiştir. Bununla birlikte resmi (banka mevduatları/para arzı), yarı resmi ((finansal mevduat-banka mevduatları)/para arzı), gayri resmi ((para arzı-finansal mevduat)/para arzı), gayri resmi-yarı resmi finansal aracılık ((para arzı-banka mevduatları)/para arzı) ise finans sektörünün önemini para arzına göre ölçmektedir. Bu noktadan hareketle Dünya Bankasından elde edilen verilerle 2002-2018 dönemine ilişkin bulgular incelendiğinde yarı resmi ve gayri resmi sektörlerin önemine yönelik finansal gelişme göstergelerinin hem OECD hem de Asya ülkeleri için genel olarak gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Ancak bulgular ayrıntılı olarak incelendiğinde OECD ülkeleri için gelir dağılımı eşitsizliği ile resmi finansal sektörü ve resmi finansal aracılık arasında negatif; gayri resmi-yarı resmi finansal sektör, gayri resmi-yarı resmi finansal aracılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Analiz Asya ülkeleri için değerlendirildiğinde ise resmi finansal sektör katsayısının negatif olmakla birlikte anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde Asya ülkeleri için yarı resmi finansal sektör, gayri resmi finansal aracılık ve gayri

resmi-yarı resmi finansal aracılık katsayılarının negatif ve anlamlı olduğu dikkati çekmektedir. Bununla birlikte gayri resmi finansal sektör, gayri resmi-yarı resmi finansal sektör, gayri resmi finansal aracılık ve yarı resmi finansal aracılık katsayılarının ise Asya ülkeleri özelinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç ise finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini ani değil de kademeli olarak azaltmasıdır. Bunun yanında Asya ülkeleri için resmi finans sektörünün diğer sektörlerle nazaran aşırı gelişmesi sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı elde edilen bulgular arasındadır.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik mevcut çalışmalarda tek finansal gelişme göstergesinin kullanımını eleştiren Bolarinwa vd. (2021), çalışmalarında farklı olarak finansal derinleşme, verimlilik, istikrar ve erişimden oluşan dört farklı finansal gelişme göstergesi benimsemişlerdir. Kıtadaki yaygın eşitsizlik ve düşük finansal gelişmeden hareketle 40 Afrika ülkesinin yüksek, orta-düşük ve düşük gelirli olmak üzere üç grupta ele alındığı çalışmada, 1999-2015 dönemi analize tabi tutulmuştur. Dinamik Panel GMM'nin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin yüksek ve orta düşük gelirli ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğini eşit derecede azalttığı, düşük gelirli ülkelerde ise herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması için yüksek ve orta düşük Afrika ülkelerinin sağlık politikalarına, düşük gelirli ülkelerin ise finansal gelişmeden ziyade ekonomik büyümeye yönelik politikalara öncelik vermesi gerektiği önerilmiştir. Çalışmadan elde edilen bir diğer bulgu ise finansal gelişmeyi temsilen sadece özel kredilerin GSYİH'ye oranının gösterge olarak kullanılması durumunda, finansal gelişmenin yüksek, orta-düşük ve düşük gelirli olmak üzere tüm ülke grupları için gelir dağılımı eşitsizliğini artırmasıdır. Ancak Afrika bağlamında finansal gelişmeyi ölçmek için söz konusu bu ölçüme oldukça az önem verilmesi gerektiği çalışmada ayrıca vurgulanmıştır.

Bolarinwa vd. (2021) ile aynı dönem ve ülke grubu için Bolarinwa ve Akinlo (2021), 7'si yüksek, 13'ü orta-düşük ve 20'si düşük gelirli 40 Afrika ülkesinin 1999-2015 dönemini kapsayan çalışmada, GMM kullanmışlardır. Afrika için yapılan çalışmalarda finansal gelişme düzeyini ölçmek için özel kredi, para arzı ve banka mevduatı verilerinin kullanımını eleştiren Bolarinwa ve Akinlo, ilgili çalışmada finansal gelişmeyi temsilen finansal kalkınma derinliği, verimliliği, istikrarı ve erişimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Çalışma, aynı zamanda hem dinamik panel eşik modelinin yenilikçi yöntem ile kullanılması hem de eşik kanıtının Afrika için raporlanmasını sağlayan ilk analiz olma özelliğini taşımaktadır. Finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığının ortaya konulduğu analizde, Bolarinwa vd. (2021) tarafından yapılan çalışmadan farklı olarak düşük gelirli ülkelerde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, yüksek gelirli ülkelerde ise artırdığı sonucuna varılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğini gidermek amacıyla finansal gelişmenin, belli bir eşik düzeyine (değere) sahip olması gerektiği bulgulardan çıkarılabilecek bir diğer önemli sonuçtur.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin reel faiz oranı ile GSYİH büyüme oranı arasındaki farkın işaretine ve büyüklüğüne bağlı olarak değişebileceğini bir diğer ifadeyle koşullu bir etkinin söz konusu olduğunu öne süren Benczúr ve Kvedaras (2021), 1978-1980 dönemi OECD ve AB ülkelerini incelemeyi amaçlamışlardır. GMM'nin kullanıldığı çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğine neden olan faktörlerin daha iyi gözlenebilmesi gerekçesiyle analiz nispeten homojen bir grup ülke için yapılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin veriler için hem Solt (2016) tarafından oluşturulan SWIID hem de Dünya Varlık ve Gelir Veri Setinden yararlanılmıştır. Bununla birlikte finansal gelişme göstergesi olarak da yapısal kırılmalar gerekçesiyle Dünya Bankası Küresel Finansal Kalkınma veritabanı ve Uluslararası Ödemeler Bankası olmak üzere iki farklı veri kaynağından GSYİH'ye oranla özel sektöre verilen yurtiçi banka kredileri serisi kullanılmıştır. Analizden elde edilen bulgulara göre finansal gelişme ile Dünya Varlık ve Gelir Veri Setinden alınan gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan GSYİH büyüme oranının reel faiz oranından büyük olduğu durumda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı belirlenmiştir. Ancak GSYİH büyüme oranı reel faiz oranından küçük olduğunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artıracığı sonucuna varılmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise, GSYİH büyüme oranı ile reel faiz oranı arasındaki farkın aynı zamanda kredilerin etkisine bağlı olmasıdır. Böylece GSYİH büyüme oranı ile reel faiz oranı arasındaki farkın yüksek olması durumunda gelir dağılımı eşitsizliğinin de arttığı tespit edilmiştir. Bu etkinin Dünya Varlık ve Gelir Veri Setinden alınan gelir dağılımı eşitsizliği için daha yüksek olacağı çalışmada ayrıca vurgulanmıştır.

Ridzuan vd. (2021) tarafından yapılan çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi Malezya, Tayland, Filipinler ve Endonezya ekonomileri için incelenmiştir. Ridzuan vd. (2021) Malezya örneği için Ahmed ve Masih (2017) ve Özcan (2020) tarafından yapılan çalışmalardan farklı olarak kısa dönem itibarıyla finansal gelişmenin gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığı ancak uzun dönemde söz konusu etkinin ters-U şeklinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Endonezya örneğinde Husain vd. (2020) tarafından yapılan çalışmalarda finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki U şeklindeki ilişkinin ortaya konulmasına karşın, Ridzuan vd. (2021) tarafından söz konusu ilişkinin negatif yönlü olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Ridzuan vd. (2021), Sekmen ve Topuz (2020) ile benzer şekilde Tayland ekonomisi için kısa dönem itibarıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak uzun dönemde Sekmen ve Topuz (2020)' dan farklı olarak Ridzuan vd. (2021) finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında U şeklinde bir ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Ayrıca tahmin edilen ARDL modeli kapsamında finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirdiğine dair bulguların, kısa dönemde Filipinler için uzun dönemde ise Endonezya için geçerli olduğu görülmüştür. Çalışmada 1970-2016 dönemi gelir dağılımına ait veri Küresel Tüketim ve Gelir Projesi veri tabanından alınmış ve finansal gelişmeyi temsilen geniş para arzı kullanılmış olup, bu veri Dünya Bankası'ndan temin edilmiştir. Ayrıca kişi başına düşen gelir, ticari açıklık ve enflasyon oranı

açıklayıcı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Ekonomik büyümenin Malezya ve Endonezya’da, ticarete açıklığın Malezya ve Tayland’da, enflasyonun ise yalnızca Tayland’da gelir dağılımını iyileştirdiğine dair bulgulara ulaşılmıştır.

Lee vd. (2022), Lee ve Chiu (2019) ile aynı yöntemi dikkate aldıkları çalışmalarıyla, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki zamanla değişen etkisini ortaya koymuşlardır. Buna göre Yumuşak Geçişli Panel Regresyon yönteminin kullanılmasının nedeni, katsayı heterojenliği ve zaman değişimini çözmek amacıyla eşik etkisini doğrusal panel modeli spesifikasyonuna dahil etmektir. 37 ülkeyi 2001-2015 dönemi için ele alan yazarlar, ülkeleri gelir düzeylerine, borçlanma durumlarına ve doğrudan yabancı yatırım girişlerine göre farklı alt gruplara ayırmışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre yüksek gelirli ve kredi vermeyen ülkeler için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkide doğrudan yabancı yatırımların önemli bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan yüksek gelire sahip olmayan veya doğrudan yabancı yatırım düzeyi düşük olan ülkelerde ise, gelir dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldırmak için finansal gelişmenin güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilmesi için doğrudan yabancı yatırımlar ile etkileşim içerisinde olunması gerektiği vurgulanmıştır. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta ise, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak finansal gelişmenin derecesinin artmasıyla bu etkinin azalacağı bulgusudur. Çalışmanın bir diğer katkısı ise, gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Solt (2016) tarafından önerilen SWIID kaynağından elde edilen Gini katsayısı, finansal gelişmeyi temsilen ise iki tür göstergenin kullanılmasıdır. Bu göstergelerden ilki, mevduat bankaları ve finansal kuruluşlardan alınan krediler, banka mevduatları, finansal sistem mevduatları, özel krediler ve cari borçlardır. İkinci gösterge ise, yurt içi borsasında kayıtlı yurt içi borsa değerinin GSYİH’ye bölünmesiyle elde edilen borsa sermayesidir.

19 OECD ülkesi kapsamında Alexiou vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada, finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ele alınan gelir dağılımı ve finansal gelişme göstergesine bağlı olarak değiştiği ileri sürülmüştür. Çalışmada ampirik literatürden oldukça farklı olarak SWIID kaynaklı vergi öncesi ve vergi sonrası Gini katsayısı ile Galbraith ve Kum (2005) tarafından geliştirilen imalat ücret verilerine dayanan Gini endeksi olmak üzere üç farklı gelir dağılımı ölçütü kullanılmıştır. Finansal gelişmeyi temsilen kullanılan üç farklı gösterge ise mevduat bankası varlıkları, özel sektöre mevduat bankaları tarafından verilen krediler, özel sektöre finansal kuruluşlar tarafından verilen yurtiçi krediler ve son olarak banka mevduatlarıdır. Elde edilen panel tahmin sonuçlarında sadece özel sektöre mevduat bankaları ve finansal kuruluşlar tarafından verilen yurtiçi kredilerin vergi sonrası (hanehalkı temelli) hesaplanan gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve gelir dağılımı eşitsizliğini kötüleştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte mevduat bankası varlıkları haricinde geri kalan üç finansal gelişme göstergesinin vergi öncesi (piyasa temelli) hesaplanan gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı sonucuna varılmıştır. Son olarak sadece özel sektöre mevduat bankaları tarafından verilen

kredilerin imalat ücret verilerine dayanan gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı diğer finansal gelişme göstergelerinin ise istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı etkilerinin olmadığı görülmüştür. 2000-2017 döneminin ele alındığı çalışmada ayrıca sendikaların gelir dağılımını genel olarak iyileştirdiğine ancak kredi piyasası düzenlemelerinin etkisinin belirsiz olduğuna dair bulgularla karşılaşılmıştır.

Verma ve Giri (2022) tarafından yapılan çalışmada, Sehrawat ve Giri (2016) ile benzer şekilde Asya ekonomileri ele alınmıştır. Çalışmada 22 Asya ekonomisi için finansal erişimin, kullanılabilirliğin ve derinliğin gelir dağılımı üzerindeki etkileri farklı finansal gelişme boyutlarına dayanarak açıklanmıştır. Çalışmada finansal erişim, 100.000 yetişkine düşen ticari banka şubesi sayısı; finansal kullanılabilirlik, 1000 yetişkine düşen ticari bankalardaki mevduat hesabı sayısı; finansal derinlik ise hem ticari bankalardan hanehalkına verilen ödenmemiş kredileri hem de özel sektöre verilen yurtiçi kredileri içermektedir. Gelir dağılımı için ise Gini katsayısı kullanılmış olup, bu veri SWIID'den temin edilmiştir. Çalışmada 2005-2020 dönemi için Değiştirilmiş EKK, ARDL ve Granger Nedensellik analizleri kullanılmıştır. Öncelikle Değiştirilmiş EKK modeli sonucunda ticari bankalardan hanehalkına verilen ödenmemiş kredilerin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı diğer finansal gelişme göstergelerinin ise gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığına dair bulgular elde edilmiştir. Bu analiz sonucunda ayrıca ekonomik büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı enflasyonun ise arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. ARDL modeli sonucunda ise uzun dönemde 1000 yetişkine düşen ticari bankalardaki mevduat hesabı sayısının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak ticari bankalardan hanehalkına verilen ödenmemiş kredilerin ise gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı diğer finansal gelişme göstergelerinin ise herhangi bir etkiye sahip olmadığı bulgusuyla karşılaşılmıştır. Kısa dönem katsayılarına bakıldığında sadece 100.000 yetişkine düşen ticari banka şubesi sayısı ve özel sektöre verilen yurtiçi kredilerin gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuna rastlanmıştır. Çalışmada Granger Nedensellik testinden elde edilen bulgular incelendiğinde ticari bankalardaki mevduat hesabı sayısı ve ekonomik büyümeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya konulmuştur. Ayrıca ticari bankalardan hanehalkına verilen ödenmemiş krediler ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığına ulaşılmıştır.

Altiner vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada 30 ülke kapsamında 2000-2015 dönemine ait IMF tarafından yayınlanan finansal gelişme endeksi dikkate alınmıştır. Finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik ampirik literatürde genel olarak ülkelerin gelişme düzeylerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Buna karşın Altiner vd. (2022), bu çalışmalardan farklı olarak ülkeleri finansal gelişme düzeylerine göre sınıflandırmışlardır. Çalışmada 30 ülke düşük, orta ve yüksek finansal gelişme performansına sahip ülkeler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. On ülkeden oluşan her bir grup için finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ayrı ayrı panel veri analizi yardımıyla test edilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin verinin Harvard Dataverse'ten sağlandığı çalışmada, GSYİH, enflasyon oranı ve siyasi haklar ile medeni özgürlüklerin ortalaması

açıklayıcı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Yüksek finansal gelişme düzeyine sahip ülkelerde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında Avustralya için negatif yönlü bir ilişki bulunurken Kore, Fransa ve İsviçre için ise hem Klasik Kuznets hem de Finansal Kuznets hipotezini destekleyen kanıtlara ulaşılmıştır. Bu grupta yer alan diğer altı ülke için finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiye dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır. Finansal gelişme açısından orta düzeyde performans gösteren ülkelerin tahmin sonuçları incelendiğinde finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında beş ülke için Finansal Kuznets hipotezi ile örtüşen bulgulara ulaşılrken bir ülke için tam aksine U şeklindeki ilişkiye ulaşılmış ve iki ülke için ise pozitif bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Düşük finansal gelişme performansına sahip ülkelere yönelik çalışma bulguları değerlendirildiğinde finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında iki ülke için ters-U, dört ülke için U ve bir ülke için ise pozitif ilişkiye dair bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca gelir, enflasyon ve siyasi haklar ile medeni özgürlüklerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin ülkelere göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

120 ülke çerçevesinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini finansal erişim ve derinlik boyutlarıyla sınavan çalışma, Mbona (2022) tarafından yapılmıştır. Çalışmada Alexiou vd. (2022) ile benzer şekilde, SWIID'den elde edilen vergi öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı gelir dağılımı serisi kullanılmıştır. Altıntaş ve Çalışır (2018), Ahmed ve Masih (2017) ve Brei vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalarla benzer şekilde Mbona (2022), finansal gelişmenin finansal derinlik ve erişim boyutlarını hem kurum hem de piyasa temeline dayanarak ele almıştır. 2004-2019 dönemi itibarıyla GMM ile finansal kurum derinliği açısından elde edilen bulgulara göre derinliğin yurtiçi kredi olarak ölçüldüğü doğrusal modelde, gelir dağılımı eşitsizliğini daraltıcı hipotez desteklenmektedir. Ancak finansal piyasa derinliğinin doğrusal modele göre gelir dağılımı için önemli bir belirleyici olmadığı görülmüştür. Finansal piyasa derinliğinin karesinin dahil edildiği doğrusal olmayan modelde finansal piyasa derinliği ile gelir dağılımı arasında U şeklindeki bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. 100.000 yetişkin başına düşen ATM ve ticari banka sayısı olmak üzere her iki finansal kurum erişiminin göstergesinin gelir dağılımını iyileştiren önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Finansal piyasaya erişiminin doğrusal modele göre gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı belirlenmiştir. Buna karşın finansal piyasaya erişiminin her iki göstergeye ait karelerinin de eklendiği modelde finansal erişim ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

S  raphin ve Cyrille (2022) tarafından yapılan   alışmada finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkileri Fildişi Sahili   rneğinde test edilmiştir. Doğrusal ve doğrusal olmayan ARDL yöntemlerinin kullanıldığı   alışma, Ahmed ve Masih (2017)'in Malezya   zelinde yaptıkları   alışmaya dayanmaktadır. Ancak S  raphin ve Cyrille (2022), Ahmed ve Masih (2017)'ten farklı olarak enflasyon, eğitim ve n  fus b  y  me oranlarını modele dahil ederek kişi başına d  şen gelir değişkenini modelden   ıkarmışlardır. Ayrıca Ahmed ve Masih (2017)'in hem piyasa hem de kurum temelli finansal gelişme g  stergelerini kullanmışlardır. S  raphin ve Cyrille

(2022) ise söz konusu her iki göstergenin de sadece finansal derinliği yasıttığı gerekçesiyle bu durumu eleştirerek Svirydenka (2016) tarafından geliştirilen ve finansal gelişmenin derinlik, erişim ve verimlilik boyutlarını ele alan birleşik finansal gelişme göstergesini kullanmışlardır. Doğrusal ARDL modeli sonucunda finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini uzun dönemde artıran, kısa dönemde ise tam aksi yönde azaltan bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ticari açıklığın, enflasyonun ve eğitimin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Doğrusal olmayan ARDL yaklaşımında ise finansal gelişmedeki pozitif şokların gelir dağılımını kötüleştirdiğine negatif şokların ise gelir dağılımını iyileştirdiğine dair bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte finansal gelişmedeki artışların gelir dağılımı üzerindeki etkisinin azalışlardan mutlak anlamda daha fazla olduğu görülmüştür. Böylece 1986-2016 dönemi itibariyle Fildişi Sahili özelinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki asimetric etkilerini ortaya koyan kanıtlara ulaşılmıştır.

Finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin ülkelerin gelir durumundaki farklılıklara dayanarak incelendiği çalışma, Mallela vd. (2023) tarafından gerçekleştirilmiştir. Gelişmekte olan 70 ülkenin ele alındığı çalışmada, finansal gelişme ile işçi dövizlerinin¹⁹ gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada ikame mi yoksa tamamlayıcı mı olduğu üzerine yoğunlaşmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin oldukça yüksek olduğu ilgili ülkelerde, finansal kaynakların kıt olması ve işçi dövizlerinin bu ülkelerin ana gelir ve kredi erişim kaynaklarından biri olarak fark edilip analize dahil edilmesi ile literatüre önemli bir katkı sağlanacağı düşünülmektedir. 1984-2019 dönemini içeren çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliğinin fazla olduğu ülkelerde işçi dövizlerinin eşitsizliği azaltmada finansal kalkınmanın yerine geçtiği yani bir ikame etkisinin söz konusu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak gelir dağılımı eşitsizliğinin daha az olduğu ülkelerde işçi dövizlerinin finansal gelişme ile birlikte kullanılması gerektiği yani tamamlayıcı bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Bununla birlikte gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada finansal gelişme ile işçi dövizleri arasındaki ikame etkisinin tamamlayıcı etkisinden daha büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Havuzlanmış EKK ve Sabit Etki Tahmin yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada, işçi dövizlerinin gelir dağılımı eşitsizliğini artırmasının ya da azaltmasının nedenini anlamak için finansal gelişmenin mutlaka dikkate alınması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Khatatbeh ve Moosa (2023) da finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik kısmen de olsa farklı sonuçlar ortaya koymuşlardır. Finansal sektörün etkisinin gelişmiş ülkelerde daha belirgin olduğu ve bu ülkelerin finansal sektör yapısından daha fazla etkilendiği gerekçesiyle çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 20 ülke kullanılmıştır. 1980-2015 dönemi için Phillips ve Hansen (2019)'in tamamen değiştirilmiş Sıradan EKK ve gözlemlenemeyen bileşenler modeli kullanılarak finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında hem U hem de ters-U şeklinde iki

¹⁹ İşçi dövizleri serisi, farklı ülkelerde ikamet edip çalışan bireylerin kendi ülkelerine yaptıkları cari transferlerden oluşmaktadır (Mallela vd., 2023: 174).

farklı bulguya ulaşılmıştır. Khatatbeh ve Moosa (2023) tarafından çalışmada, iki farklı finansal gelişme göstergesinin ve iki farklı modelin kullanılmış olmasının farklı bulguların elde edilmesine neden olduğu ifade edilmiştir. Özel sektöre verilen kredilerin kullanılması durumunda, Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) yöntemi sonucunda finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında 20 ülkeden 4'ü için U, 7'si için ters-U; gözlemlenemeyen bileşenler modelinde ise 2 ülke için U, 7 ülke için ters-U şeklinde bir ilişki tespit edilmiştir. Finansal gelişmeyi temsilen borsa kapitalizasyonunun kullanılmasıyla FMOLS modeline göre finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında 20 ülkeden 2'si için U, 7'si için ters-U; gözlemlenemeyen bileşenler modelinde ise 4 ülke için U, 5 ülke için ters-U şekline dair kanıtlara ulaşılmıştır. Çalışmada gözlemlenemeyen veya eksik değişkenlerin modele dahil edilmesine gerek kalmadan dikkate alan gözlemlenemeyen bileşenler modelinin kullanılması Khatatbeh ve Moosa (2023)'nın literatüre yaptığı çok önemli bir katkı niteliği taşımaktadır. Ayrıca çalışmada gözlemlenemeyen bileşenler modeli sonuçlarının finansal gelişmenin her iki göstergesi için de anlamlı bulgular sunması, modele dahil edilmeyen ancak trend spesifikasyonu tarafından açıklanan başka önemli değişkenlerin olduğunu da göstermektedir. Çalışmada, finansal gelişmenin belirli bir seviyede gerçekleşmesi gerektiği, aksi takdirde aşırı finansal gelişmenin yeniden dağıtım politikalarının yanlış kullanımına ve gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasına yol açabileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, 20 ülke özelinde finansal gelişme için dönüm noktası belirlenmiştir.

İşcan ve Demirel (2024) tarafından yapılan çalışmada, 2002-2019 dönemi itibarıyla 19 gelişmekte ve 22 gelişmiş olmak üzere 41 ülke ele alınmıştır. Çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki Finansal Kuznets hipotezi çerçevesinde test edilmiştir. Bunun yanında ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki Kuznets hipotezi kapsamında incelenmiştir. Aynı zamanda ticaret açıklığı ile gelir dağılımı arasındaki ilişki ise Stolper-Samuelson hipotezi bağlamında araştırılmıştır. Çalışmada gelir dağılımını temsilen Gini katsayısı ve finansal gelişmeyi temsilen ise özel sektöre verilen krediler kullanılmış olup söz konusu veri seti Dünya Bankasından temin edilmiştir. Panel ARDL analizine göre 19 gelişmekte olan ülke için ticaret açıklığı, finansal gelişme ve ekonomik büyümedeki %1'lik artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.13, %0.27 ve %0.08 arttırdığı belirlenmiştir. 22 gelişmiş ülke için ticaret açıklık ve finansal gelişmedeki %1'lik artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.02 ve %0.05 azalttığı, ancak ekonomik büyümedeki %1'lik artışın gelir dağılımı eşitsizliğini %0.001 arttırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada kullanılan panel VECM nedensellik analizine göre 19 gelişmekte olan ülke için ekonomik büyümeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuş olup, ekonomik büyüme ile ticaret açıklığı ve ekonomik büyüme ile finansal gelişme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır. 22 gelişmiş ülke için ekonomik büyümeden gelir dağılımı eşitsizliğine ve finansal gelişmeden gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine ulaşılmış olup, ekonomik büyüme ile finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile ticaret açıklığı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi belirlenmiştir. Tüm bu bulguların yanında çalışmada, ekonomik büyüme ve finansal gelişmedeki artışların belirli bir eşik düzeyine kadar gelir

dağılımı eşitsizliğini arttırdığı, bu eşik düzeyinden sonra ise ekonomik büyüme ve finansal gelişmedeki artışların gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı belirlenmiştir. Bu bulgular Finansal Kuznets ve Kuznets hipotezini doğrulamaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler için Stolper-Samuelson hipotezi desteklenirken gelişmekte olan ülkeler açısından söz konusu hipoteze dair herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerinin incelenmesine yönelik, analizde kullanılan veri setine ve ekonometrik yöneme yer verilmiştir.

3.1. Veri Seti

Bu çalışmada amaç Türkiye özelinde finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki simetrik/asimetrik etkisini test etmektir. Çalışma Türkiye ekonomisi için 1980-2022 dönemi itibarıyla yıllık verileri içermektedir. Çalışmada bağımlı değişken olarak gelir dağılımı eşitsizliği serisi kullanılmıştır. Finansal gelişme göstergesi olarak özel sektöre verilen krediler, geniş para arzı (M2), banka mevduatları, mevduat bankalarının varlıkları ve mevduat faiz oranı serileri analize dahil edilmiştir. Kişi başına düşen gelir ve Tüketici Fiyat Endeksi baz alınarak hesaplanan enflasyon serisi ise analizde kullanılan diğer açıklayıcı değişkenlerdir. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait ayrıntılı tanımlar aşağıda verilmiş ve akabinde bu değişkenlerin kısaltmalarına ilişkin bilgiye Tablo 2’de yer verilmiştir.

Bağımlı Değişken:

-Gini Katsayısı: Frederick Solt tarafından oluşturulan Standartlaştırılmış Dünya Gelir Dağılımı Eşitsizliği veri setinden²⁰ temin edilen Gini katsayısı, bu çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğinin göstergesi olarak kullanılmıştır. Gini katsayısı değişkeni hane halkı kullanılabilir (vergi ve transfer sonrası) gelire göre oluşturulmuştur.

Bağımsız Değişkenler:

-Özel Sektöre Bankalar Tarafından Verilen Yurtiçi Krediler (%GSYİH): Özel sektöre sağlanan finansal kaynakların GSYİH içerisindeki payını göstermektedir. Özel sektöre verilen yurtiçi krediler bankalar tarafından tutulan öz sermaye haricindeki, krediler ile geri ödeme talebiyle meydana gelen diğer alacaklar için özel sektöre sağlanan finansal kaynakları ifade etmektedir.

²⁰ Gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin Gini katsayısı, Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği veri tabanından elde edilmiştir. <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/LM4OWF>

-Geniş Para Arzı (M2/GSYİH): Finansal gelişmenin bir göstergesi olarak geniş anlamda para arzının GSYİH içerisindeki yüzdesel payı kullanılmıştır. Bu kapsamda geniş para arzı; bankalar dışındaki para, merkezi hükümet dışındaki vadesiz mevduat, merkezi hükümet dışındaki yerleşik sektörlerin vadeli, tasarruf ve döviz mevduatları, banka ve seyahat çekleri ile mevduat sertifikaları ve ticari kağıtlar gibi diğer menkul kıymetleri içermektedir. Geniş para arzına ait seri Dünya Bankası Küresel Finansal Gelişme veri tabanından²¹ elde edilmiştir.

-Banka Mevduatları (%GSYİH): Finansal sistem mevduatları olarak da adlandırılan banka mevduatları, yurtiçi mevduat bankaları ve diğer finansal kurumlardaki vadeli, vadesiz ve tasarruf mevduatlarının toplam değerinin GSYİH'deki yüzdesel payını göstermektedir. Mevduat bankaları; hem ticari bankaları hem de vadesiz mevduatlar gibi transfer edilebilir mevduatları kabul eden diğer finansal kurumları da kapsamaktadır.

-Mevduat Bankaları Varlıkları (%GSYİH): Mevduat bankaları tarafından tutulan toplam varlıkların GSYİH'deki payını ifade etmektedir. Mevduat bankalarının varlıkları; merkezi, yerel yönetimler, finansal olmayan kamu işletmeleri ve özel sektörü içeren yurtiçi reel finans dışı sektörden alacakları kapsamaktadır.

-Mevduat Faiz Oranı: Mevduat faiz oranı, ticari veya benzeri bankalar tarafından vadeli, vadesiz veya tasarruf mevduatı karşılığında ödenen orandır. Bu oranın hesaplanmasında kullanılan kural ve koşulların ülkelere göre farklılık göstermesi, ülkelerin mevduat faiz oranlarına göre karşılaştırılmalarını sınırlandırmaktadır. Yıllık olarak hesaplanmıştır.

-Kişi Başına Düşen Gelir: Kişi başına düşen gelir, reel GSYİH'nin yıl ortası nüfusa oranı ile temsil edilmektedir. Alıcı fiyatları ile GSYİH, ekonomideki tüm yerleşik üreticilerin brüt katma değerine ürünlerden alınan vergilerin eklenmesi ve ürünlerin değerine dahil edilmeyen sübvansiyonların çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Kişi başına düşen gelir serisi ulusal para birimi cinsinden olup, Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından elde edilmiştir.

-Enflasyon Oranı: Tüketici fiyat endeksinden üretilmiştir. Bu seriye ilişkin veriler Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından²² alınmıştır.

²¹ Finansal gelişme serilerine yönelik gösterge için Dünya Bankası Küresel Finansal Gelişme veri tabanından yararlanılmıştır. <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development/Type/METADATA/preview/on>

²² Kişi başına düşen GSYİH ve enflasyon oranına ait seriler, Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından alınmıştır. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Tablo 2: Değişkenlerin Kısaltması ve Açılımı

Değişkenin Kısaltması	Değişkenin Açılımı
LGINI	Hane halkı kullanılabilir gelirine göre oluşturulan gelir dağılımı eşitsizliği
LOSK	Özel sektöre bankalar tarafından verilen kredilerin GSYİH içerisindeki payı
LM2	M2 geniş anlamda para arzının GSYİH içerisindeki payı
LBM	Banka mevduatlarının GSYİH içerisindeki payı
LMBV	Mevduat bankaları varlıklarının GSYİH içerisindeki payı
LMFO	Yıllık olarak hesaplanan mevduat faiz oranı
LKBDG	Kişi Başına Düşen reel GSYİH (Bin TL)
LENF	Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyat Endeksindeki Yüzde Değişim)

Not: Değişkenlerin önünde yer alan L harfi, ilgili serinin logaritmik transformasyonunu göstermektedir.

3.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmanın amacı, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık seviyelerini belirlemek amacıyla Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri kullanılmıştır. Her iki birim kök test sonuçlarında farklı durağanlık seviyelerine sahip olan serilerin kısa ve uzun dönemli etkileri, çalışmada ele alınan her bir finansal gelişme göstergesi için oluşturulan modeller kapsamında doğrusal ARDL modeli ile tahmin edilmiştir. Ardından finansal gelişme göstergelerinde meydana gelen pozitif ve negatif değişimlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyan doğrusal olmayan ARDL yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu modeller aşağıda sunulmuş olup, yararlanılan ekonometrik yöntemle ilişkin teorik bilgi verilmiştir.

Model I : $LGINI = f\{LM2, LKBDG, LENS\}$

Model II : $LGINI = f\{LBM, LKBDG, LENS\}$

Model III : $LGINI = f\{LMBV, LKBDG, LENS\}$

Model IV : $LGINI = f\{LMFO, LKBDG, LENS\}$

Model V : $LGINI = f\{LOSK, LKBDG, LENS\}$

3.2.1. Birim Kök Testi

Birim kök testleri, zaman serileri ile yapılan çalışmalarda kullanılan analizlerin ilk adımını oluşturmaktadır. Zaman serileri ile yapılan analizlerde, serilerin birim kök içermemesi diğer bir ifadeyle durağan olması gerekmektedir. Aksi takdirde, durağanlık koşulunu sağlamayan serilerin zaman içerisinde ortalama ve varyans değerlerinde değişim gözlenmekte olup, seriler arasında bir ilişki bulunmadığı halde anlamlı sonuçların elde edildiği sahte regresyonla karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini test etmeden önce çalışmada kullanılan değişkenlerin birim köke sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Logaritmik

transformasyona tabi tutulan değişkenlerin durağanlığını test etmek amacıyla, Genişletilmiş Dickey-Fuller ve Phillips-Perron birim kök analizlerinden yararlanılmıştır. Bu testlere ilişkin ayrıntılı tanımlara aşağıda yer verilmiştir.

3.2.1.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Dickey ve Fuller (1979, 1981)²³ tarafından geliştirilen ADF birim kök testinde, serilerin durağan olup olmadıklarına karar vermek amacıyla sabitsiz-trendsiz, sabitli ve sabitli-trendli olmak üzere üç alternatif model önerilmektedir. Bu çalışmada söz konusu üç model de test edilmiş olup, otokorelasyon sorunun giderilmesi amacıyla denklemin sağ tarafına bağımlı değişkenin uygun gecikmeli değerlerinin açıklayıcı değişken olarak ilave edildiği sabitsiz-trendsiz, sabitli ve sabitli-trendli modellere ilişkin denklemler sırasıyla aşağıda verilmiştir.

$$\Delta Y_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Trend + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

(1), (2) ve (3) numaralı eşitlikte yer alan, Y_t durağan olup olmadığı test edilen seriyi; Δ , ele alınan serinin birinci devresel farkını; α ve β katsayıları; p optimal gecikme uzunluğunu; $\sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i}$ bağımlı değişkenin p sayıdaki uygun gecikmeli değerlerini ve ε_t ise hata terimini göstermektedir. Bu bağlamda çalışmada, ADF regresyonundaki optimal gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre belirlenmiştir.

Optimal gecikmeli değerler için uygun olan kriter seçildikten sonra, α_1 katsayısına ilişkin t-istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon (1996) tablo kritik değerinin mutlak değerinden büyük ise, ilgili serinin seviyesinde durağan olduğuna karar verilmektedir. Aksi takdirde serinin durağan olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu durumda aynı süreç serinin farkları için de durağanlık koşulu sağlanana kadar test edilmektedir.

²³ Dickey, David. A., ve Fuller, Wayne. A. (1979). Distribution Of The Estimators For Autoregressive Time Series With A Unit Root. *Journal Of The American Statistical Association*, 74(366a), 427-431.

Dickey, David. A., ve Fuller, Wayne. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 1057-1072.

3.2.1.2. Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi

Phillips-Perron (1988) birim kök testinde, hata terimlerinin zayıf bağımlı ve heterojen dağılımlı olduğu varsayımı ileri sürülmüştür. Bunun aksine Dickey-Fuller testinde, hata terimlerinin bağımsız ve homojen (sabit varyanslı) olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla Phillips-Perron test istatistiği, hata terimlerine yönelik daha esnek varsayımlara sahip olup, ADF test istatistiğinden farklı olarak otokorelasyon sorununun önlenmesi amacıyla modellere bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri açıklayıcı değişken olarak eklenmemektedir. Bunun yerine aşağıda verilen modellerde yer alan α_1 katsayısına ilişkin t-istatistiği Newey-West (1987) tahmincisi ile düzeltilmektedir. PP birim kök testi için kullanılan sabitsiz-trendsiz, sabitli ve sabitli-trendli modeller aşağıdaki gibidir.

$$\Delta Y_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (5)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Trend + \varepsilon_t \quad (6)$$

Eşitlikte yer alan, Y_t durağanlığı incelenen seriyi; Δ , fark operatörünü; α katsayıları ve ε_t ise hata terimini göstermektedir. PP testinde ADF testi ile benzer şekilde α_1 katsayısına ilişkin t-istatistiğinin mutlak değeri ile MacKinnon (1996) tablo kritik değerinin mutlak değeri karşılaştırılarak serinin durağan olup olmadığına karar verilir.

3.2.1.3. Doğrusal Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) Modeli

Pesaran vd. (2001), serilerin seviyesinde veya birinci devresel farkında durağan olup olmadığına bakılmaksızın uygulanabilecek uzun dönemli bir ilişkinin varlığını test amacıyla ARDL yaklaşımını geliştirmişlerdir. Dolayısıyla bu modelin tercih edilmesinin en önemli nedeni bahsedildiği üzere serilerin $I(0)$ veya $I(1)$ gibi farklı düzeylerde durağan olmalarına rağmen seriler arasında uzun dönemli ilişkinin sınanmasına imkan tanımasıdır. ARDL yaklaşımı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı sınanmaktadır. İkinci aşamada ise birinci aşamada eş-bütünleşik oldukları belirlenen seriler için kısa ve uzun dönem katsayılar elde edilmektedir. Bu bağlamda öncelikle *Model I, II, III, IV* ve *V* için, seriler arasındaki uzun dönem ilişkinin varlığının sınanması amacıyla kısıtlanmamış hata düzeltme modeli (Unrestricted Error Correction Model-UECM) sırasıyla (7), (8), (9), (10) ve (11) numaralı denklemlerde tahmin edilmiştir.

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2 LM2_{t-1} + \alpha_3 LKBDG_{t-1} + \alpha_4 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (7)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LBM_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2 LBM_{t-1} + \alpha_3 LKBDG_{t-1} + \alpha_4 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (8)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LMBV_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2 LMBV_{t-1} + \alpha_3 LKBDG_{t-1} + \alpha_4 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (9)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LMFO_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2 LMFO_{t-1} + \alpha_3 LKBDG_{t-1} + \alpha_4 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (10)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LOSK_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2 LOSK_{t-1} + \alpha_3 LKBDG_{t-1} + \alpha_4 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (11)$$

Denklemlerde yer alan Δ , fark operatörünü; β_0 sabit terimi; $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ ve β_4 kısa dönem değişkenlerin katsayılarını; $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ ve α_4 uzun dönem değişken katsayılarını; ρ, q, r ve k optimal gecikme uzunluklarını ve ε_t ise hata terimini göstermektedir. (7), (8), (9), (10) ve (11) numaralı denklemlerin her biri farklı gecikme uzunlukları çerçevesinde tahmin edildikten sonra seriler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığı F-istatistiği yardımıyla belirlenmektedir. Eğer hesaplanan F-istatistiğinin değeri Pesaran vd. (2001) tarafından belirlenmiş alt kritik değerinden küçükse seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilememektir. Ancak hesaplanan F-istatistiğinin değeri üst sınır değerini aşıyorsa, bu durumunda seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmaktadır. Diğer taraftan hesaplanan F-istatistiği alt ve üst kritik sınır değerleri arasında ise uzun dönem ilişki hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Söz konusu bu bilgiler ışığında her bir model için seriler arasında uzun dönemli ilişki tahmin edilmekte olup, ARDL modelinin ikinci aşamasında yer alan uzun ve kısa dönem katsayılarının elde edilmesi amacıyla aşağıda yer alan denklemler tahmin edilmiştir.

$$LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (12)$$

$$LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} LBM_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (13)$$

$$LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} LMBV_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (14)$$

$$LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} LMFO_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (15)$$

$$LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} LOSK_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (16)$$

ARDL (ρ, q, r, k) modeli kullanılarak uzun dönem katsayılarının sırasıyla *Model I, II, III, IV* ve *V* için ayrı ayrı tahmin edildiği (12), (13), (14), (15) ve (16) numaralı denklemlerde yer alan β_0 sabit terimi; $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ ve β_4 katsayıları; ρ, q, r ve k optimal gecikme uzunluklarını ve ε_t ise hata terimini ifade etmektedir. ARDL (ρ, q, r, k) modeli yardımıyla uzun dönem katsayılarının tespit edilmesinin ardından kısa dönem katsayılarının elde edilmesi amacıyla aşağıdaki gibi hata düzeltme modelleri²⁴ (Error Correction Model-ECM) kurulmuştur.

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \tau EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (17)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \tau EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LBM_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (18)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \tau EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LMBV_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \varepsilon_t \quad (19)$$

$$\begin{aligned} \Delta LGINI_t = & \beta_0 + \tau EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LMBV_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (20)$$

$$\begin{aligned} \Delta LGINI_t = & \beta_0 + \tau EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta LOSK_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \Delta LKBDG_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta LENF_{t-i} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (21)$$

(17), (18), (19), (20) ve (21) numaralı denklemlerde kullanılan EC_{t-1} , hata düzeltme terimini; τ ise hata düzeltme teriminin katsayısını göstermektedir. Kısa dönemde meydana gelen sapmaların uzun dönemde dengeye gelebilmesi diğer bir ifadeyle kısa dönem ile uzun dönem arasındaki hata düzeltme sisteminin çalışabilmesi için EC_{t-1} serisine ait katsayının istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir değer alması gerekmektedir.

3.2.1.4. Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (NARDL) Modeli

Doğrusal ARDL eş-bütünleşme yöntemi simetrik bir yaklaşım olup, bağımsız değişkenlerde meydana gelen negatif veya pozitif şokların bağımlı değişken üzerindeki etki büyüklüğünün aynı olduğunu göstermektedir. Ancak doğrusal olmayan ARDL eş-bütünleşme yöntemi asimetrik bir

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Yamak, Rahmi ve Erdem, Havvanur, F. (2017), Uygulamalı Zaman Serisi Analizleri, Evviews Uygulamalı, Celepler Matbaa, Trabzon

yaklaşımına dayanarak bağımsız değişkenlerde yaşanan negatif veya pozitif şokların bağımlı değişken üzerindeki etki büyüklüğünün farklı olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda Shin, Yu ve Greenwood-Nimmo (2014)²⁵ tarafından önerilen doğrusal olmayan ARDL yöntemi ise, değişkenler arasında kısa ve uzun dönem asimetrik ilişkileri ortaya koymak amacıyla bağımsız değişkenlerin hem pozitif hem de negatif kısmi ayrıştırmaları toplamalarını kullanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki asimetrik etkisini sınamak için her bir finansal gelişme göstergesi negatif ve pozitif olarak ayrıştırılmıştır.

Doğrusal olmayan ARDL modelinin asimetrik fonksiyonel yapısı, ilgili modeller kapsamında yeniden oluşturulmuş ve aşağıda sunulmuştur. Modellerde yer alan $LM2_i^+$, LBM_i^+ , $LMBV_i^+$, $LMFO_i^+$ ve $LOSK_i^+$ sırasıyla geniş para arzı, banka mevduatları, mevduat bankası varlıkları, mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen kredilerdeki pozitif değişimlerin kümülatif toplamalarını; $LM2_i^-$, LBM_i^- , $LMBV_i^-$, $LMFO_i^-$ ve $LOSK_i^-$ ise sırasıyla geniş para arzı, banka mevduatları, mevduat bankası varlıkları, mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen kredilerdeki negatif değişimlerin kümülatif toplamalarını göstermektedir.

Model I : $LGINI = f\{LM2^+, LM2^-, LKBDG, LENF\}$

Model II : $LGINI = f\{LBM^+, LBM^-, LKBDG, LENF\}$

Model III : $LGINI = f\{LMBV^+, LMBV^-, LKBDG, LENF\}$

Model IV : $LGINI = f\{LMFO^+, LMFO^-, LKBDG, LENF\}$

Model V : $LGINI = f\{LOSK^+, LOSK^-, LKBDG, LENF\}$

Finansal gelişme göstergelerine ilişkin serilerin azalma ve artışları için negatif ve pozitif kısmi toplamaları ise (22), (23), (24), (25) ve (26) numaralı eşitlikler yardımıyla hesaplanmıştır.

Model I:

Pozitif kısmi toplamalar için; $LM2_i^+ = \sum_{i=1}^t \Delta LM2_i^+ = \sum_{i=1}^t \max(\Delta LM2_i, 0)$ (22)

Negatif kısmi toplamalar için; $LM2_i^- = \sum_{i=1}^t \Delta LM2_i^- = \sum_{i=1}^t \min(\Delta LM2_i, 0)$

Model II:

Pozitif kısmi toplamalar için; $LBM_i^+ = \sum_{i=1}^t \Delta LBM_i^+ = \sum_{i=1}^t \max(\Delta LBM_i, 0)$ (23)

Negatif kısmi toplamalar için; $LBM_i^- = \sum_{i=1}^t \Delta LBM_i^- = \sum_{i=1}^t \min(\Delta LBM_i, 0)$

²⁵ Shin, Y., Yu, B., ve Greenwood-Nimmo, M. (2014). Modelling asymmetric cointegration and dynamic multipliers in a nonlinear ARDL framework. *Festschrift in honor of Peter Schmidt: Econometric methods and applications*, 281-314.

Model III:

Pozitif kısmi toplamlar için; $LMBV_i^+ = \sum_{i=1}^t \Delta LMBV_i^+ = \sum_{i=1}^t \max(\Delta LMBV_i, 0)$ (24)

Negatif kısmi toplamlar için; $LMBV_i^- = \sum_{i=1}^t \Delta LMBV_i^- = \sum_{i=1}^t \min(\Delta LMBV_i, 0)$

Model IV:

Pozitif kısmi toplamlar için; $LMFO_i^+ = \sum_{i=1}^t \Delta LMFO_i^+ = \sum_{i=1}^t \max(\Delta LMFO_i, 0)$ (25)

Negatif kısmi toplamlar için; $LMFO_i^- = \sum_{i=1}^t \Delta LMFO_i^- = \sum_{i=1}^t \min(\Delta LMFO_i, 0)$

Model V:

Pozitif kısmi toplamlar için; $LOSK_i^+ = \sum_{i=1}^t \Delta LOSK_i^+ = \sum_{i=1}^t \max(\Delta LOSK_i, 0)$ (26)

Negatif kısmi toplamlar için; $LOSK_i^- = \sum_{i=1}^t \Delta LOSK_i^- = \sum_{i=1}^t \min(\Delta LOSK_i, 0)$

Finansal gelişme göstergelerinin pozitif ve negatif olarak ayrıştırılmasının ardından her bir model çerçevesinde (7), (8), (9), (10) ve (11) numaralı kısıtlanmamış hata düzeltme modelleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \Delta LM2_{t-i}^+ + \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \Delta LM2_{t-i}^- + \sum_{i=0}^r \beta_{4i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{5i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2^+ LM2_{t-1}^+ + \alpha_3^- LM2_{t-1}^- + \alpha_4 LKBDG_{t-1} + \alpha_5 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (27)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \Delta BM_{t-i}^+ + \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \Delta BM_{t-i}^- + \sum_{i=0}^r \beta_{4i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{5i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2^+ LBM_{t-1}^+ + \alpha_3^- LBM_{t-1}^- + \alpha_4 LKBDG_{t-1} + \alpha_5 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (28)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \Delta LMBV_{t-i}^+ + \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \Delta LMBV_{t-i}^- + \sum_{i=0}^r \beta_{4i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{5i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2^+ LMBV_{t-1}^+ + \alpha_3^- LMBV_{t-1}^- + \alpha_4 LKBDG_{t-1} + \alpha_5 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (29)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \Delta LMFO_{t-i}^+ + \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \Delta LMFO_{t-i}^- + \sum_{i=0}^r \beta_{4i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{5i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2^+ LMFO_{t-1}^+ + \alpha_3^- LMFO_{t-1}^- + \alpha_4 LKBDG_{t-1} + \alpha_5 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (30)$$

$$\Delta LGINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \Delta LOSK_{t-i}^+ + \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \Delta LOSK_{t-i}^- + \sum_{i=0}^r \beta_{4i} \Delta LKBDG_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{5i} \Delta LENF_{t-i} + \alpha_1 LGINI_{t-1} + \alpha_2^+ LOSK_{t-1}^+ + \alpha_3^- LOSK_{t-1}^- + \alpha_4 LKBDG_{t-1} + \alpha_5 LENF_{t-1} + \varepsilon_t \quad (31)$$

Doğrusal ARDL yaklaşımında olduğu gibi doğrusal olmayan ARDL yaklaşımında da seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin olup olmadığı yine F-istatistiği değerinin Pesaran vd. (2001) tarafından belirlenmiş tablo kritik değerleri ile karşılaştırılması sonucunda belirlenmektedir. (27),

(28), (29), (30) ve (31) numaralı denklemlerde yer alan her bir finansal gelişme göstergesine ilişkin uzun dönem pozitif ve negatif katsayıları sırasıyla $-\alpha_2^+/\alpha_1$ ve $-\alpha_3^-/\alpha_1$; kişi başına düşen gelir ve enflasyon değişkenlerine ait uzun dönem katsayıları ise sırasıyla $-\alpha_4/\alpha_1$ ve $-\alpha_5/\alpha_1$ şeklinde hesaplanmaktadır.

Doğrusal olmayan ARDL modelinde seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin tespit edilmesinin ardından kısa ve uzun dönem asimetri ilişkisi Wald testi yardımıyla üç farklı hipotez kapsamında belirlenmektedir. Bu hipotezlerin ilki uzun dönemdeki diğerleri ise kısa dönemdeki asimetrik ilişkiyi tespit etmeye yöneliktir.

Uzun dönemde asimetrik etkinin test edilmesinde finansal gelişme göstergelerinin negatif ve pozitif katsayılarının birbirine eşit olup olmadıkları sınanmakta olup, H_0 hipotezi $-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$ şeklinde ifade edilmektedir. Buna göre H_0 hipotezinin, $-\alpha_2^+/\alpha_1 \neq -\alpha_3^-/\alpha_1$ şeklinde oluşturulan alternatif H_1 hipotezine karşı reddedilmesi durumunda uzun dönemde asimetrik etkinin varlığına karar verilmektedir.

Kısa dönemde asimetrik etkinin test edilmesinde ilk olarak pozitif ve negatif finansal gelişme değişimlerin ayrı ayrı cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamalarının anlamlı olup olmadığı sınanmaktadır. Buna göre (27) numaralı denklem çerçevesinde $\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$ ise finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde kısa dönemde pozitif şoklarının etkisinin olmadığı ancak $\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \neq 0$ ise pozitif şoklarının etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde $\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$ ise finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde kısa dönemde negatif şoklarının etkisinin olmadığını bunun aksine $\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- \neq 0$ şeklinde ise finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde kısa dönemde negatif şoklarının etkisinin olduğunu göstermektedir.

Kısa dönemde her bir finansal gelişme göstergesinin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetri ilişkisinin varlığını sınamak amacıyla ikinci olarak pozitif ve negatif şokların etkilerinin birbirine eşit olup olmadıkları test edilmektedir. Kısa dönem simetri olduğunu ifade eden ve $\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$ şeklinde oluşturulan H_0 hipotezinin, $\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ \neq \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$ şeklindeki alternatif H_1 hipotezine karşı reddedilmesi durumunda kısa dönemde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin asimetrik olduğuna karar verilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye ekonomisinde 1980-2022 dönemi itibariyle finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki simetrik/asimetrik etkileri incelenmiş olup, elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak analizde kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri ve zamana göre seyrini gösteren grafikler sunulmuştur. Daha sonra değişkenlerin durağanlık özelliklerinin belirlenmesi amacıyla birim kök testlerine ait sonuçlar verilmiştir. Son olarak finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki simetrik ve asimetrik etkilerine ilişkin doğrusal ve doğrusal olmayan ARDL modellerinin bulgularına yer verilmiştir.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın veri seti gelir dağılımı eşitsizliği (GINI), geniş para arzı (M2), banka mevduatları (BM), mevduat bankası varlıkları (MBV), mevduat faiz oranı (MFO), özel sektöre verilen krediler (OSK), kişi başına düşen gelir (KBDG) ve enflasyon oranı (ENF) serilerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu aşamada öncelikle ilgili serilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur. Ortalama olarak 41.93 değerine sahip olan GINI değişkeni, en yüksek değerini %48 ile 1980 yılında en düşük değerini ise %39.50 ile 2013 yılında almıştır. OSK serisinin ortalama, maksimum ve minimum değerleri sırasıyla 31.13, 70.90 ve 13.59'dur. Serinin maksimum değeri 2020, minimum değeri ise 1980 yılında gerçekleşmiştir. ENF serisinin maksimum ve minimum değerleri 105.22 ve 6.25 olup, sırasıyla 1994 ve 2009 yıllarında gerçekleşmiştir. KBDG 1980 yılında 6985 bin TL ile en düşük, 2022 yılında 24971 bin TL ile en yüksek değerini almıştır. Serinin ortalaması ise 13281 bin TL'dir. M2 serisinin değerleri %71.61 ile %18.03 arasında yer almaktadır. Ortalama değeri ise %39.24'tür. BM serisi 68.57 olan maksimum değeri ile 35.48 olan ortalama değerinin yaklaşık olarak iki katıdır. Yine aynı şekilde MBV değişkeni de 92.93 olan maksimum değeri ile 45.38 olan ortalama değerinin iki katına yakındır. MFO serisi minimum değerini 1980'de maksimum değerini ise 14 yıl sonra 1994'te almıştır. Söz konusu değerler sırasıyla 8.00 ve 87.79'dur.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler

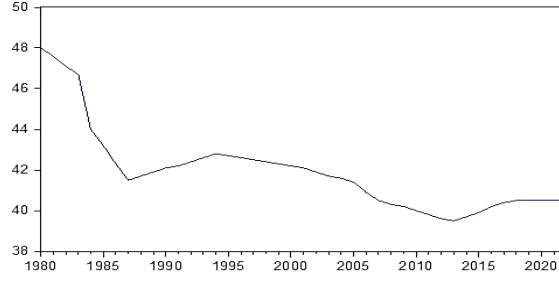
	GINI	OSK	M2	BM	MBV	MFO	KBDG	ENF
Ortalama	41.93	31.13	39.24	35.48	45.38	39.60	13281	39.39
Medyan	41.70	20.58	37.08	34.42	38.46	35.00	11419	34.61
Maksimum	48.00 (1980)	70.90 (2020)	71.61 (2021)	68.57 (2021)	92.93 (1994)	87.79 (1994)	24971 (2022)	105.22 (1994)
Minimum	39.50 (2013)	13.59 (1980)	18.03 (1980)	13.46 (1980)	20.39 (1980)	8.00 (1980)	6985 (1980)	6.25 (2009)
Standart Sapma	2.08	19.16	13.28	12.82	21.75	23.73	5098	30.25
Çarpıklık	1.52	0.91	0.49	0.50	0.69	0.55	0.72	0.46
Basıklık	5.01	2.19	2.30	2.61	2.07	1.98	2.34	1.89
Jarque-Bera	23.71***	7.17	2.62	2.00	4.89	4.04	4.53	3.76
Olasılık	0.00	0.03	0.27	0.37	0.09	0.13	0.10	0.15
Gözlem Sayısı	43	43	43	42	42	43	43	43

Not: *** üst indisi, %1 anlamlılık düzeyinde serinin durağan olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3'ten elde edilen bulgularda standart sapma değerlerine bakıldığında GINI, OSK, M2, BM, MBV, MFO, KBDG ve ENF serilerinin sırasıyla 2.08, 19.16, 13.28, 12.82, 21.75, 23.73, 5098 ve 30.25 değerini aldıkları görülmüştür. Tüm serilerin çarpıklık değerinin pozitif diğer bir ifadeyle sıfırdan büyük olması, serilerin sağa çarpık olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan GINI serisi haricindeki tüm serilerin basıklık değerlerinin 3'ten küçük olması ise bu serilerin basık olduğu anlamına gelmektedir. Jarque-Bera testlerinde ise OSK, M2, BM, MBV, MFO, KBDG ve ENF serilerinin normal dağılım sergilediği ancak GINI serisinin bunun aksini gösteren bir dağılıma sahip olduğu tespit edilmiştir.

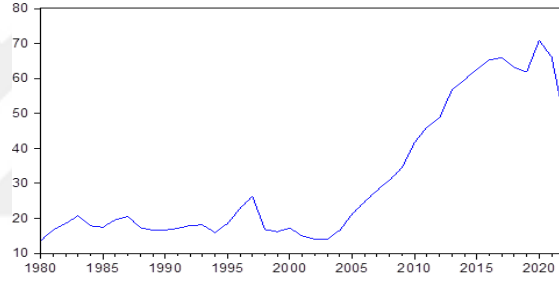
Grafik 4'te, GINI serisinin 1980-2022 dönemi itibarıyla zaman içerisindeki seyrine yer verilmiştir. Ele alınan dönemde GINI serisi ile temsil edilen gelir dağılımı eşitsizliğinin, 1980 yılından 1987 yılına kadar kademeli olarak düştüğü görülmüştür. Ancak 1988'den itibaren sürekli bir biçimde artmaya başlayan seri, 1994 yılında 1986-2022 dönemi itibarıyla en yüksek değere ulaşmıştır. Ancak GINI serisi, 1995 ile 2013 yılları arasında tekrar sürekli bir iyileşme eğilimi göstermiştir. Diğer taraftan söz konusu seri 2014 ile 2018 yılları arasında artmış ve 2019-2022 döneminde sabit bir trende girmiştir. Sonuç olarak bakıldığında, GINI serisi dalgalı olmakla birlikte genel olarak azalan bir seyir göstermiştir.

Grafik 4: GINI Serisinin Seyri

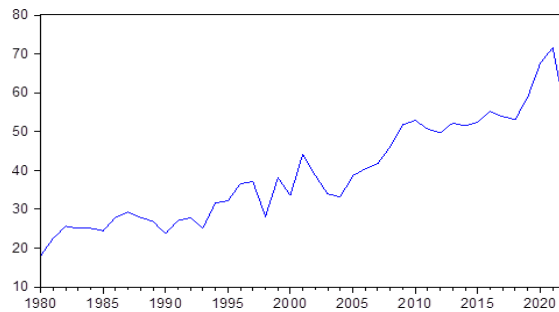
Özel sektöre verilen kredilerin GSYİH içerisindeki payının, ilgili dönem boyunca göstermiş olduğu değişimler Grafik 5’te sunulmuştur. Bu seri 1980-2004 döneminde dalgalı bir seyre sahip olmakla birlikte genel olarak belirli bir bant aralığında yer almaktadır. Ancak 2005-2017 döneminde söz konusu seri oldukça farklı bir eğilim göstererek artmıştır. İlgili dönem itibariyle de en yüksek değeri 2020 yılında alan serinin eğimi sonraki yıllarda değişerek azalmıştır.

Grafik 5: OSK Serisinin Seyri

Geniş para arzının GSYİH’deki payını gösteren Grafik 6’da, en düşük değerin 1980 yılına denk geldiği görülmüştür. İlgili seri, 1980-2021 dönemi itibariyle dalgalı bir seyir göstermekle birlikte genel olarak artan bir eğilime sahiptir. M2 serisinin ilgili dönem boyunca en yüksek değeri 2021 yılına karşılık gelmekle birlikte serinin 2022 yılında azalma eğiliminde olduğu görülmüştür.

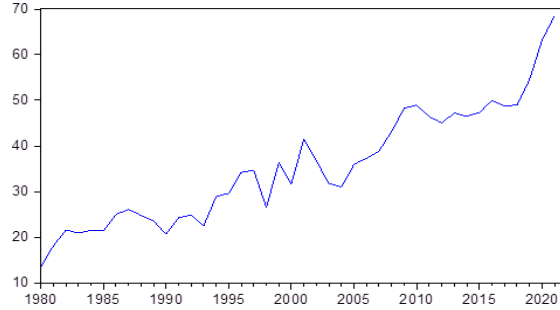
Grafik 6: M2 Serisinin Seyri

Banka mevduatlarının GSYİH içerisindeki oranının Türkiye özelinde değerlendirildiği Grafik 7’de seri, ilgili dönem boyunca dalgalı bir seyre sahip olmakla birlikte genel olarak artış yönünde

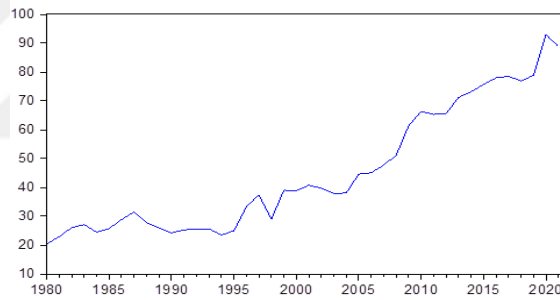
bir trend sergilemektedir. BM serisinde, bir önceki yıla göre en fazla artışın yaşandığı dönemler sırasıyla 1998-1999, 2000-2001 ve 2019-2020'dir.

Grafik 7: BM Serisinin Seyri

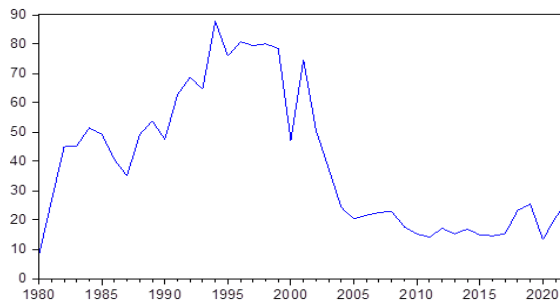
Mevduat bankaları varlıklarının GSYİH'deki payının 1980-1993 ile 1994-2021 dönemlerinde farklı eğimlere sahip olduğu Grafik 8'de görülmüştür. Dolayısıyla çalışmada MBV serisi ele alınan dönem itibariyle 1994 yılı öncesinde ve sonrasında oldukça farklı ortalama değerlere sahiptir.

Grafik 8: MBV Serisinin Seyri

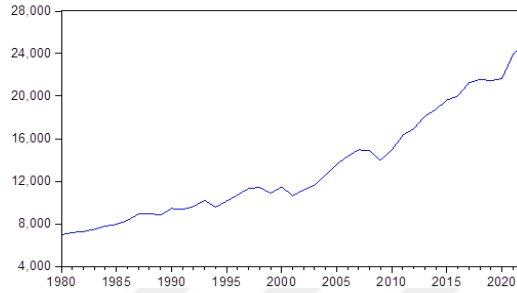
Grafik 9'da görüldüğü üzere MFO serisinin değeri 1980'den 1982 yılına büyük ölçüde artarak ulaşmıştır. Mevduat faiz oranı serisi, 1980-2003 döneminde 2004-2022 dönemine göre oldukça dalgalı bir seyir göstermiştir. En düşük değerini 1980'de alan serinin ikinci en düşük değeri 2020 yılına denk gelmiştir. İlgili dönem itibariyle en yüksek değeri ise 1994 yılına karşılık gelmektedir.

Grafik 9: MFO Serisinin Seyri

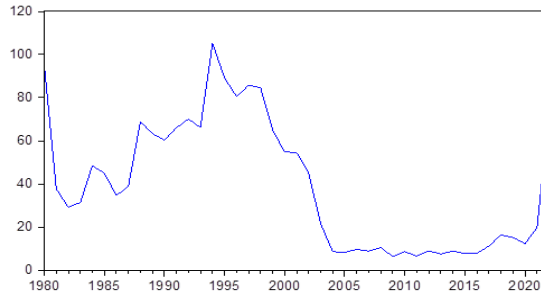
Ele alınan dönem boyunca bazı yıllarda ani azalmalar görülmesine rağmen Grafik 10'da da gözlendiği gibi KBDG serisi genel olarak artan bir eğilim sergilemektedir. Ani azalmaların gerçekleştiği yıllar sırasıyla 1989, 1991, 1994, 1999, 2001, 2009 ve 2019'dur. Kişi başına düşen gelirin Türkiye için ilgili dönem itibariyle seyrinin gösterildiği grafikte, bir önceki yıla nazaran en fazla artış değeri 2020 ile 2021 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Grafik 10: KBDG Serisinin Seyri

Grafik 11'de yer alan ENF serisine gelindiğinde ise, Türkiye'de 1980-1982 dönemi içerisinde enflasyon oranının tam azaldığı görülmüştür. 1983 ile 2004 yılları arasında oldukça dalgalı bir seyir gösteren ENF serisinin ele alınan dönem itibariyle en yüksek değeriyle 1994'te karşılaşmıştır. 2004-2021 dönemi, ENF serisindeki dalgalanmaların nispeten az olup, 2022'de ise bir önceki döneme göre oldukça yükseldiği görülmüştür.

Grafik 11: ENF Serisinin Seyri

4.2. Birim Kök Test Sonuçları

Serilerin durağanlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Genişletilmiş Dickey-Fuller ve Phillips-Perron birim kök testleri kullanılmıştır. Bu testler için analizde kullanılan serilerin hem seviyesinde hem de birinci devresel farkında olmak üzere sabitsiz-trendsiz, sabitli ve sabitli-trendli formu incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: ADF ve PP Birim Kök Test İstatistikleri

Değişken	ADF-t istatistikleri			PP-t istatistikleri		
	Sabitsiz-Trendsiz	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitsiz-Trendsiz	Sabitli	Sabitli-Trendli
LGINI	-1.210	-3.384**	-3.300*	-1.548	-3.282**	-2.561
LOSK	1.240	-0.873	-1.408	1.240	-0.956	-1.573
LM2	1.632	-1.180	-5.215***	3.276	-1.884	-5.169***
LBM	2.142	-0.819	-5.273***	3.032	-1.604	-5.266***
LMBV	2.151	-0.494	-2.458	4.812	-2.205	-2.368
LMFO	0.167	-2.444	-4.557***	0.143	-2.582	-4.366***
LKBDG	4.829	0.500	-2.102	6.940	1.293	-2.102
LENF	-0.501	-1.460	-0.433	-0.523	-1.460	-0.730
ΔLGINI	-3.481***	-3.686***	-4.096**	-3.496***	-3.758***	-4.227***
ΔLOSK	-4.513***	-4.508***	-4.437***	-4.414***	-4.345***	-4.262***
ΔLM2	-8.075***	-8.441***	-8.350***	-8.366***	-21.528***	-22.792***
ΔLBM	-7.824***	-8.516***	-8.374***	-7.912***	-14.556***	-14.207***
ΔLMBV	-6.399***	-7.076***	-7.027***	-6.403***	-7.939***	-9.450***
ΔLMFO	-7.257***	-7.144***	-6.919***	-7.746***	-7.611***	-7.294***
ΔLKBDG	-4.581***	-6.724***	-6.765***	-4.688***	-7.088***	-7.843***
ΔLENF	-4.504***	-4.378***	-4.441***	-4.498***	-4.370***	-4.464***

Not: ** , * ve * üst indisleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde serinin durağan olduğunu ifade etmektedir. Δ simgesi ise değişkenlerin birinci devresel farkını göstermektedir. ADF regresyonundaki optimal gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre belirlenmiştir.

Serilerin hem ADF hem de PP birim kök testi sonuçlarının yer aldığı Tablo 4'te, LGINI serisinin ADF testine göre sabitli ve sabitli-trendli formda sırasıyla %5 ve %10, PP testinde ise sadece sabitli formda %5 anlamlılık düzeyinde ve seviyesinde durağan olduğu görülmüştür. Ancak ilgili değişkene ait grafik incelendiğinde serinin trend içerdiği gözlemlenmiştir. Bundan dolayı LGINI serisinin durağanlığının belirlenmesinde sabitli-trendli formun dikkate alınması gerektiğinden, bu serinin seviyesinde ve sabitli-trendli formda durağan olduğunun kabul edilmesi uygun olacaktır. LM2, LBM ve LMFO serilerine ilişkin her iki test sonucunun birbirini destekler nitelikte sabitli-trendli formda seviyesinde durağan olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan her iki test sonucunda ulaşılan t-istatistiklerine göre LOSK, LMBV, LKBDG ve LENF değişkenlerinin seviyesinde durağan olmadığı tespit edilmiştir. İlgili değişkenlerin, hem ADF hem de PP testlerine göre birinci devresel farkında durağan olduğu görülmüştür. Dolayısıyla elde edilen ADF ve PP birim kök test sonuçları incelendiğinde, değişkenlerin farklı derecelerde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle seriler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiyi sınamak amacıyla ARDL modelinden yararlanılmıştır.

4.3. Doğrusal ARDL Modeli Sonuçları

Çalışmada serilerin durağanlık analizlerinden sonra seriler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiyi test etmek amacıyla oluşturulan *Model I, II, III, IV* ve *V* çerçevesinde ARDL yaklaşımı uygulanmıştır. Her bir model için bağımlı değişken olarak gelir dağılımı eşitsizliği (LGINI) serisi

kullanılmıştır. Finansal gelişmeyi temsilen *Model I*'de geniş para arzı (LM2), *Model II*'de banka mevduatları (LBM), *Model III*'te mevduat bankaları varlıkları (LMBV), *Model IV*'te mevduat faiz oranı (LMFO) ve *Model V*'te ise özel sektöre verilen krediler (LOSK) serileri bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Ayrıca kişi başına düşen gelir (LKBDG) ve enflasyon oranı (LENF) serileri söz konusu beş modele de dahil edilmiştir. Bu modeller kapsamında gerçekleştirilen doğrusal ARDL yaklaşımında öncelikle gelir dağılımı ile söz konusu bağımsız değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını sınavan sınır test istatistiğine, ardından serilerin uzun dönem elastikiyet katsayıları ile modelin tanısal testlerine ve son olarak hata düzeltme terimlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

İlk olarak geniş para arzının gayrisafi yurtiçi hasıla içerisindeki payını ifade eden ve çalışmada finansal gelişmenin bir göstergesi olarak kullanılan LM2 serisine ilişkin oluşturulan *Model I*, doğrusal ARDL yaklaşımı ile tahmin edilmiştir. Bu doğrultuda (7) numaralı denklem için ARDL (4, 1, 2, 3) en uygun model olarak belirlenmiştir. Optimal gecikme uzunluklarının tespit edilmesinde AIC bilgi kriteri dikkate alınmıştır.²⁶ Tahmin edilen ARDL modelinin sınır testinde F-istatistiğinin değeri 49.506 olup, %1 anlamlılık düzeyinde tablo üst kritik değerinden büyüktür.²⁷ Dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliği ile geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranının eş-bütünleşme ilişkisine sahip olduğu diğer bir ifadeyle uzun dönemde birlikte hareket ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Model I çerçevesinde gelir dağılımı ile sağ taraftaki geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edildikten sonra uzun dönem elastikiyet katsayıları (12) numaralı denklem kapsamında tahmin edilmiş ve bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir. Bu bulgular ışığında finansal gelişmeyi temsilen ele alınan LM2 geniş para arzı serisinin uzun dönem elastikiyet katsayısı negatif olup, %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla uzun dönemde geniş para arzında meydana gelen %1 oranındaki bir artış gelir dağılımı eşitsizliğini yaklaşık %0.059 oranında azaltmaktadır. Ekonomideki para arzının artmasıyla birlikte hane halkı, finansal gelişmenin imkanlarından nispeten daha fazla yararlanmakta ve finansal ürün veya hizmetlere kapsamlı bir şekilde katılım sağlayabilmektedir. Finansal gelişmenin McKinnon (1973) tarafından da ileri sürüldüğü gibi geniş para arzının artışı aracılığıyla sağlanması halinde ayrıca yatırım harcamaları ve tasarruflar artmakta olup, ekonomik büyüme gerçekleşmektedir. Ancak uzun dönem itibarıyla kişi başına düşen gelirin artması, gelir dağılımı eşitsizliğini de arttırmaktadır. Bu doğrultuda uzun dönemde kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı serilerine ait elastikiyet katsayılarının pozitif işaretli ve en az %5 düzeyinde anlamlı oldukları

²⁶ Doğrusal ARDL modeli kapsamında bütün modeller için AIC bilgi kriteri dikkate alınmıştır.

²⁷ *Model I, II, III, IV ve V* için Doğrusal ARDL sınır test istatistiklerine göre hesaplanan F-istatistiğine dair tablo alt [I(0)] ve üst [I(1)] kritik değerlerinin tüm modeller için aynı olduğu görülmüştür. Hesaplanan F-istatistiklerinin %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyindeki tablo alt [I(0)] kritik değerleri sırasıyla 2.37, 2.79 ve 3.65 iken tablo üst [I(1)] kritik değerleri sırasıyla 3.2, 3.67 ve 4.66'dır.

bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre Türkiye özelinde ele alınan dönem boyunca kişi başına düşen gelirden meydana gelen bu artışın düşük gelirli bireylerin aleyhine olduğu ve gelir dağılımı eşitsizliğini daha da kötüleştirdiği görülmektedir. Bundan dolayı kişi başına düşen gelirdeki artışın gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisinin telafi edilebilmesi için finansal gelişmenin sağlanmasında hız faktörünün de dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü hızlı bir şekilde derinleşen finansal piyasalarda ekonomik ve istikrar sorunlarının ortaya çıkması muhtemel olduğu gibi kişi başına düşen gelirin, gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemesi de beklenen sonuçlar arasındadır. Dolayısıyla bir ekonomideki faaliyetleri yönetme hususunda paranın işlevi sebebiyle değerinde zamanla meydana gelen değişimler o ekonomideki bireylerin gelirden aldıkları payı da etkilemektedir. Buna göre ilgili literatürün büyük bir bölümünde olduğu gibi bu çalışmada da enflasyon oranının gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştireceği bulgusuna, Tablo 5'te yer alan sonuçlara göre ulaşılmıştır.

Uzun dönem itibariyle finansal sisteme yönelik ters seçim veya ahlaki tehlike gibi asimetric bilgi sorunlarının giderilmesi, finansal sisteme erişimin daha az maliyetli ve kolay olmasıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki olumlu etkisi artabilmektedir. Finansal erişimin önündeki kısıtlamaların kaldırılması gibi bireylerin finansal sisteme ilişkin herhangi bir kontrol ya da müdahaleye gerek olmaksızın tasarruf ve yatırım yapabilmeleri yoluyla sermayelerini harekete geçirebilme olanaklarını elde etmeleri de yine finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki bir diğer olumlu yöndeki etkisini gösterebilmektedir.

Tablo 5: Model I – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları

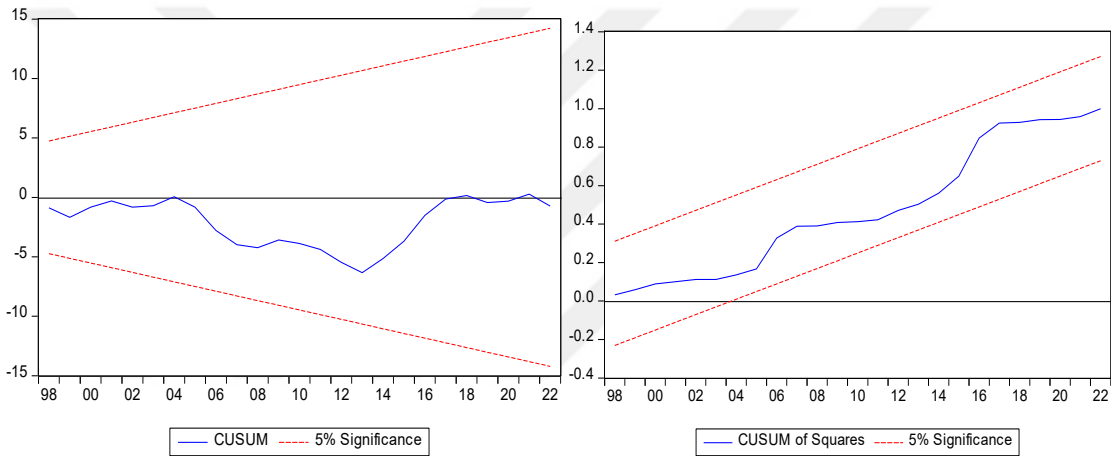
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LM2	-0.059***	0.015	-3.911
LKBDG	0.034**	0.017	2.009
LENF	0.021***	0.002	8.735
Sabit Terim	3.551***	0.119	29.935
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		49.506***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.557	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR ²		5.166	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR ²		7.245	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		1.377	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 5'te ayrıca Model I için, ARDL yaklaşımı ile elde edilen bulguların doğruluğunu sınamak amacıyla tanısal test sonuçlarına yer verilmiştir. Jarque-Bera test değeri 0.557 olup, modelin normal dağılıma uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Hata terimleri arasındaki ilişkinin

varlığını ifade eden otokorelasyon sorununun için Breusch-Godfrey LM testi uygulanmıştır. Breusch-Godfrey LM test değerinin 5.166 olduğu ve modelde otokorelasyon sorununun olmadığı görülmüştür. Hata terimi varyansının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla uygulanan Breusch-Pagan-Godfrey testine ilişkin katsayı değeri 7.245 bulunmuştur. Bu testten elde edilen bulguya göre modelde değişen varyans sorununun olmadığı tespit edilmiştir. Ramsey-Reset testi ile tahmin edilen modele ilişkin herhangi bir spesifikasyon veya model kurma hatasının olmadığı görülmüştür. Son olarak tahmin edilen katsayıların istikrarlı olup olmadıkları CUSUM ve CUSUMSQ testleri ile belirlenmiştir. Grafik 12’de sunulan test sonuçlarına göre *Model I* için tahmin edilen ARDL modelinin %5 anlamlılık düzeyinde istikrarlı bir model olduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 12: *Model I* – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Tablo 6’daki hata düzeltme tahmin sonuçları incelendiğinde, *Model I* kapsamında finansal gelişmeyi temsilen analize dahil edilen LM2 serisi beklentiler doğrultusunda kısa dönemde negatif işaretli ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olup, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. *Model I*’den elde edilen bu bulgu ampirik literatürde yer alan 49 ülke için Li vd. (1998), 51 ülke için Rehman vd. (2008), Brezilya özelinde Bittencourt (2010), Hindistan örneği için Ang (2010), 22 Afrika ülkesi kapsamında Batuo vd. (2010), 126 ülke grubu için Hamori ve Hashiguchi (2012), İran özelinde Baling ve Pirae (2013) ve Türkiye için Koçak ve Uzay (2019) tarafından yapılan çalışmaların bulgularını desteklemektedir. Bu bulguların aksine 49 ülke grubuna yönelik Gimet ve Lagoarde-Segot (2011), 6 Güney Asya ülkesi için Sehrawat ve Giri (2016), BRICS ülkeleri için Younsi ve Bechtini (2018) ve Hindistan özelinde Sethi vd. (2021) geniş para arzının gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığına dair sonuçlar elde etmişlerdir. Parlaktuna (2020) tarafından ele alınan çalışmada ise Türkiye’de İBBS Düzey 1 sınıflamasına göre oluşturulan 12 bölgenin bazılarında geniş para arzı serisinin katsayısı pozitif bazılarında ise negatif işaretli bulunmuştur. Diğer taraftan 22 Afrika ülkesi kapsamında Fowowe ve Abidoye (2013) tarafından yapılan çalışmada geniş para arzının gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Li vd. (2004) tarafından

yapılan çalışmada ise söz konusu ilişkinin ülkelere özgü etkilere ve ele alınan yöntemlere göre farklılık gösterdiğine dair bulgulara ulaşılmıştır.

Gelir dağılımı ile geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki kısa dönem ilişkinin incelendiği hata düzeltme modeli bulgularına göre kişi başına düşen gelir serisinin cari dönem katsayısı -0.011 olarak tahmin edilmiş olup, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ancak söz konusu serinin bir dönemlik gecikme katsayısının -0.036 olarak tahmin edilmiş olup, %1 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara göre kişi başına düşen gelir serisi gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde ancak bir dönem gecikmeli olarak negatif yönlü etki oluşturmaktadır. Enflasyon serisinde cari dönemde meydana gelen %1’lik bir artış gelir dağılımı eşitsizliğini %0.003 artırmaktadır. Fakat enflasyon serisinin bir ve iki dönemlik gecikme katsayısı sırasıyla -0.007 ve -0.003 olarak tahmin edilmiş olup, istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 6: Model I – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.106	0.062	-1.708
$DLGINI_{t-2}$	0.104*	0.057	1.836
$DLGINI_{t-3}$	0.190***	0.054	3.483
$DLM2_t$	-0.014***	0.005	-2.975
$DLKBDG_t$	-0.011	0.012	-0.893
$DLKBDG_{t-1}$	-0.036***	0.013	-2.835
$DLENF_t$	0.003**	0.002	2.160
$DLENF_{t-1}$	-0.007***	0.002	-3.663
$DLENF_{t-2}$	-0.003*	0.002	-1.802
ECM_{t-1}	-0.516***	0.030	-16.945

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. *D* harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 6’da (17) numaralı denklemde yer alan τ ile ifade edilen hata düzeltme terimine ait katsayının -0.52 olduğu görülmüştür. Bu değer beklenildiği gibi hem negatif hem de istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Bundan dolayı gelir dağılımı eşitsizliği, geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranında kısa dönemde meydana gelecek olan bir sapmanın %52’sinin bir dönem sonra düzeltilerek uzun dönem dengesine yaklaşması beklenmektedir.

İkinci olarak *Model II* çerçevesinde doğrusal ARDL modeli tahmin edilmiştir. (8) numaralı denklemde yer alan banka mevduatlarının gayrisafı yurtiçi hasıla içerisindeki payı ile temsil edilen finansal gelişme, enflasyon oranı ve kişi başına düşen gelirin, gelir dağılımı üzerindeki kısa ve uzun dönem etkilerini incelemek amacıyla ARDL (4,4,3,3) dereceli model en uygun model olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda sınır testinden elde edilen bulguya göre, hesaplanan F-istatistiğinin değeri 47.593 olup, %1 anlamlılık düzeyinde Pesaran vd. (2001) tablo üst kritik değerinden büyük

çıkıştır. Buna göre *Model II*'de gelir dağılımı ile modelin sağ tarafındaki banka mevduatları, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Gelir dağılımı ile banka mevduatları, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra (13) numaralı denklem kapsamında uzun dönem elastikiyet katsayıları elde edilmiş ve tanısal test istatistikleri ile birlikte Tablo 7'de özetlenmiştir. Finansal gelişmeye ilişkin oluşturulan banka mevduatları serisinin elastikiyet katsayısı incelendiğinde %1 düzeyinde anlamlı ve -0.097 olduğu görülmüştür. Buna göre banka mevduatlarının GSYİH içindeki payının artmasının gelir dağılımını iyileştirdiği, tahmin edilen uzun dönem katsayısı ile desteklenmiştir. Dolayısıyla banka mevduatlarının artmasıyla birlikte bankaların sunabileceği finansal hizmetlerin de artması beklenmektedir. Bu durumda finansal hizmetlerden sadece yüksek gelirli bireylerin değil aynı zamanda düşük gelirli bireylerin de yararlanması olasıdır. Ayrıca finansal gelişme ile birlikte tasarruf ve yatırıma yönelik bilginin elde edilmesinde etkin olan aracı kurumlar ekonomik birimlere istenilen bilgiyi tedarik edebilmektedirler (Levine, 1997: 691). Bu bilgiler ışığında banka mevduatlarının etkin yatırımlarla değerlendirilmesi aracılığıyla daha fazla kaynaktan gelir elde edilebilmektedir. Bu durumda finansal hizmetlerin hem erişimi hem de daha etkin kullanımı mümkün olup, gelirin dağılımı da beklenen etkide daha eşit bir şekilde sağlanabilmektedir.

Tablo 7: *Model II* – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları

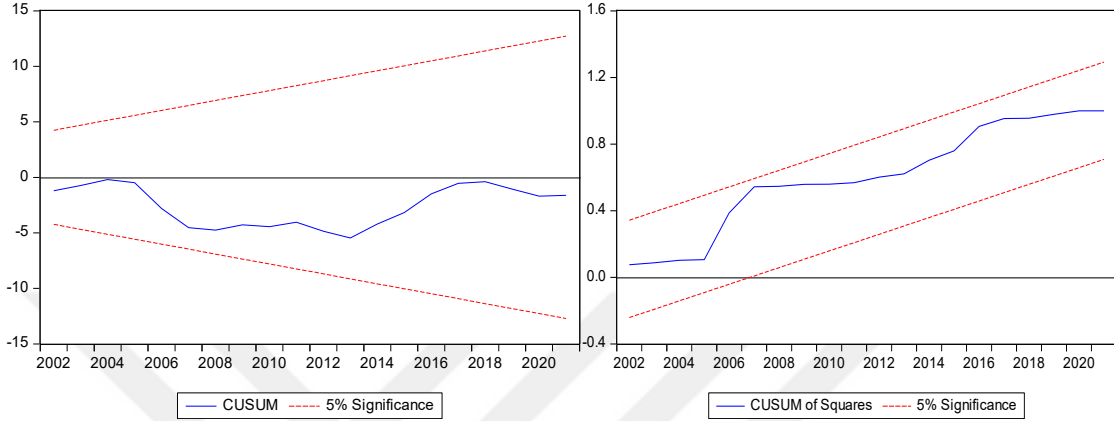
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LBM	-0.097***	0.017	-5.550
LKBDG	0.077***	0.019	4.057
LENF	0.022***	0.002	10.078
Sabit Terim	3.271***	0.128	25.578
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		47.593***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.148	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR ²		9.096	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR ²		11.331	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		1.023	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Kişi başına düşen gelir ve enflasyon değişkenlerinin *Model II*'de yer alan uzun dönem elastikiyet katsayıları sırasıyla 0.077 ve 0.022'dir. Tablo 7'de ayrıca rapor edilen *Model II*'nin tanısal test sonuçlarında, tahmin edilen ARDL modeline ilişkin Jarque-Bera normallik testinde modelin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının tespiti için yapılan sırasıyla Breusch-Godfrey LM ve Breusch-Pagan-Godfrey

testlerine göre herhangi bir sorunun olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca Ramsey-Reset testiyle de model kurmada herhangi bir spesifikasyon hatasının oluşmadığı belirlenmiş olup, CUSUM ve CUSUMSQ bulguları tahmin edilen katsayıların ve kurulan modelin istikrarlı olduğunu göstermiştir.

Grafik 13: Model II – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Grafik 13'te anlaşılabacağı üzere *Model II* için belirlenen ARDL (4,4,3,3) modelinde ardışık hata terimlerinin birikimli toplamının baz alındığı CUSUM ve ardışık hata terimlerinin karelerinin birikimli toplamına dayanan CUSUMSQ test sonuçlarının %5 anlamlılık düzeyinde kurulan model kapsamında istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Model II için (18) numaralı denkleme yönelik hata düzeltme modeli tahmin edilerek kısa dönem katsayılarına Tablo 8'de yer verilmiştir. Banka mevduatları serisine ait cari dönem katsayı değerinin -0.22 ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla hem uzun dönemde hem de kısa dönem itibarıyla sadece içinde bulunulan dönemde, beklentiler doğrultusunda banka mevduatlarının gelir dağılımını iyileştiren önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. *Model II*'den elde edilen bu bulgular ampirik literatürde yer alan bazı çalışmaları desteklemektedir. Örneğin 83 ülke için Clarke vd. (2006), Türkiye için Koçak ve Uzay (2019) ve 37 ülke için Lee vd. (2022) tarafından yapılan çalışmalarda benzer bulgular elde edilmiş olup, banka mevduatlarının gelir dağılımı eşitsizliğini negatif yönde etkileyen istatistiksel olarak anlamlı bir belirleyici olduğu kanıtlanmıştır. Diğer taraftan 45 ülke için Seven ve Coşku (2016), Çin için Jung ve Vijverberg (2019) tarafından yapılan çalışmalarda banka mevduatlarının gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Ampirik literatürde aynı çalışmada ülkeler/bölgeler itibarıyla farklı sonuçların elde edildiği ve bundan dolayı bulgularımızın hem örtüşüp hem de çeliştiği bazı çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar 17 ülke ekonomisi için Bahmani-Oskooee ve Zhang (2015), 94 ülke grubu için Topuz ve Dağdemir (2016), Türkiye örneği için Parlaktuna (2020) ile 22 ülke kapsamında Kavva ve Shijin (2020) tarafından yapılmıştır.

Tablo 8’den görüldüğü üzere kişi başına düşen gelirin cari dönemde gelir dağılımı üzerindeki kısa dönem etkisinin büyüklüğü -0.017 olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. Ancak ilgili serinin iki dönem gecikme katsayısının değeri -0.028 olup, istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre kişi başına düşen gelir ancak iki dönem gecikmeli olarak gelir dağılımını iyileştirmektedir. Ekonomik birimlerin bilgi eksikliği, piyasa koşulları, nakit tutma eğilimi ya da finansal hizmetlere ihtiyaç duydukları halde bulundukları yerleşim alanlarının söz konusu hizmetlerin sağlanmasına imkan vermemesi gibi etkenler, kısa dönemde finansal gelişmenin nispeten daha az olduğu durumda kişi başına düşen gelirin gelir dağılımını etkileyebilecek düzeyde olmamasına gerekçe olarak gösterilebilir. Diğer taraftan ekonomik birimler finansal olanaklara erişim imkanına sahip olsa dahi finansal ürünlerin karmaşık olduğunun düşünülmesi, dini, kültürel, sosyal yapı ya da farklı sebeplerden dolayı finansal hizmetleri kendi istekleri ile kullanmayabilirler (Kempson vd., 2001: 41; Kempson ve Whyley, (1999): 29). Finansal gelişmenin artmasıyla birlikte kişi başına düşen gelirin, gelir dağılımı eşitsizliğini uzun dönem itibariyle daha da derinleştirmesine neden olan bir diğer etken ise kontrol edilemeyen veya zaman itibariyle değişen dinamik faktörlerdir (Shorrocks, 1976: 274). Bunlar; şans, yetenek, ekonomik birimlerin zaman tercihlerindeki yani sabırlı olma derecelerindeki farklılıklar, tesadüfi bir süreç veya Türkiye özelinde ele alınan dönem boyunca kendine özgü belirsizliklerdir. Diğer taraftan Tablo 8’de yer alan kısa dönem enflasyon oranı serisine ilişkin cari dönem katsayısı istatistiksel olarak anlamsız bulunurken birinci ve ikinci dönem gecikme katsayıları %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli olup, sırasıyla -0.012 ve -0.008’dir.

Tablo 8: Model II – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.161**	0.059	-2.730
$DLGINI_{t-2}$	0.032	0.055	0.585
$DLGINI_{t-3}$	0.212***	0.049	4.295
$DLBM_t$	-0.022***	0.004	-5.053
$DLBM_{t-1}$	0.022***	0.006	3.819
$DLBM_{t-2}$	0.019***	0.006	3.340
$DLBM_{t-3}$	0.013**	0.005	2.724
$DLKBDG_t$	-0.017	0.013	-1.315
$DLKBDG_{t-1}$	-0.056	0.017	-3.386
$DLKBDG_{t-2}$	-0.028*	0.014	-1.944
$DLENF_t$	0.002	0.002	1.022
$DLENF_{t-1}$	-0.012***	0.002	-5.985
$DLENF_{t-2}$	-0.008***	0.002	-4.135
ECM_{t-1}	-0.584***	0.035	-16.898

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 8’de hata düzeltme terimine bakıldığında beklenildiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgu, kısa dönemde meydana gelen sapmaların %58’inin bir dönem sonra düzeltilerek uzun dönemde dengeye yaklaştığını göstermektedir.

Üçüncü olarak *Model III* için gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişmeyi temsilen kullanılan mevduat bankaları varlıklarının GSYİH içerisindeki payı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı doğrusal ARDL modeli ile tahmin edilmiştir. Buna göre (9) numaralı denklem kapsamında ARDL (4, 0, 1, 2) dereceli modelden yararlanılmıştır. Tahmin edilen ARDL modelinde hesaplanan F-istatistiği 44.560 olup, %1 anlamlılık düzeyinde gelir dağılımı ile mevduat bankaları varlıkları, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur.

Gelir dağılımı ile mevduat bankaları varlıkları, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki uzun dönem eş-bütünleşme ilişkinin varlığı tespit edildikten sonra (14) numaralı denklem çerçevesinde, uzun dönem elastikiyet katsayıları tahmin edilmiştir. Buna yönelik uzun dönem elastikiyet katsayıları ve tanısal test sonuçları Tablo 9’da özetlenmiştir. Mevduat bankaları varlıklarının uzun dönem elastikiyet katsayı değeri istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı olup, negatif işaretlidir. Elde edilen bu bulguya göre uzun dönemde mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı belirlenmiştir. *Model III*’ten elde edilen bu bulgular ampirik literatürdeki Ang (2010) tarafından Hindistan için yapılan çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Buna karşın bulgularımızın çeliştiği çalışmalar 21 Sahra Altı Afrika ülkesi kapsamında Adams ve Klobodu (2016), 175 ülke için Beck vd. (1999) ile BRICH ekonomileri için Kar ve Kar (2019) tarafından yapılan çalışmalardır. Söz konusu çalışmalarda mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı eşitsizliğini artırıcı nitelikte bir belirleyici olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca 92 ülke için Dollar ve Kray (2002), 45 ülke örneği için Seven ve Coşku (2016) ve 19 OECD ülkesi kapsamında Alexiou vd. (2022) tarafından yapılan çalışmalarda, mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olmadığına dair bulgular elde edilmiştir.

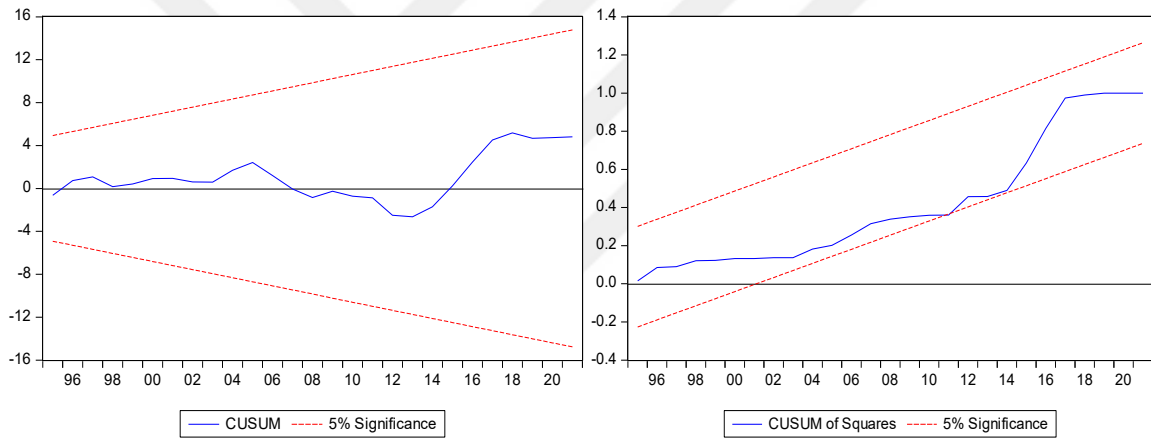
Tablo 9: *Model III*– Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LMBV	-0.038**	0.014	-2.694
LKBDG	0.033	0.023	1.437
LENF	0.020***	0.003	7.027
Sabit Terim	3.489***	0.175	19.943
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		44.560***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.051	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR ²		6.029	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR ²		8.372	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		2.037	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Kişi başına düşen gelirin elastikiyet katsayısının değeri *Model III*'te pozitif işaretli bulunmuştur. Ancak Tablo 9'da görüldüğü üzere ilgili serinin katsayısı istatistiksel olarak anlamsızdır. Enflasyon oranının elastikiyet katsayısının değeri ise 0.020 olup, %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bulunmuştur. *Model III*'e göre tahmin edilen ARDL modeline ilişkin tanısal test sonuçlarının ayrıca raporlandığı Tablo 9'da Jarque-Bera testi ile hata terimlerinin normal dağıldığı, Breusch-Godfrey LM testi yardımıyla herhangi bir otokorelasyon sorununun olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Değişen varyans sorunun olmadığı Breusch-Pagan-Godfrey testi ile kanıtlanmıştır. Ramsey-Reset testine göre herhangi bir model kurma hatasının olmadığı belirlenmiştir. Modele son olarak CUSUM ve CUSUMSQ testleri uygulanmıştır. Bu kapsamda *Model III*'e göre oluşturulan CUSUM ve CUSUMSQ test sonuçlarının sunulduğu Grafik 14'te hata terimleri %95 güven aralığında istenilen sınırlar içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla *Model III* için tahmin edilen katsayıların ve kurulan modelin istikrarlı olduğuna karar verilmiştir.

Grafik 14: Model III – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Model III kapsamında uzun dönem elastikiyet katsayıları tahmin edildikten sonra finansal gelişme, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranının gelir dağılımı üzerindeki kısa dönemli etkilerinin ortaya konulması amacıyla (19) numaralı denkleme göre oluşturulan ARDL yaklaşımına yönelik hata düzeltme modeli sonuçları Tablo 10'da raporlanmıştır.

Tablo 10: Model III – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.079	0.064	-1.230
$DLGINI_{t-2}$	0.089	0.060	1.468
$DLGINI_{t-3}$	0.141**	0.058	2.406
$DLKBDG_t$	-0.009	0.012	-0.777
$DLENF_t$	0.002	0.002	1.225
$DLENF_{t-1}$	-0.006***	0.002	-3.087
ECM_{t-1}	-0.484***	0.030	-15.994

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 10'da *Model III* için (20) numaralı denklem çerçevesinde tahmin edilen hata düzeltme modeline ilişkin verilen bulgulara, hem kişi başına düşen gelirin hem de enflasyon oranının cari dönemde gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığına dair kanıtlara ulaşılmıştır. ancak enflasyon oranının bir dönemlik gecikme katsayısı -0.006 olup, istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bu bulguya göre enflasyon oranı gelir dağılımı üzerinde ancak bir dönem gecikmeli olarak negatif yönlü bir etki oluşturmaktadır. Tahmin edilen hata düzeltme terimi katsayısı beklenildiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgudan hareketle kısa dönemde meydana gelecek olan dengeden sapmaların %48'inin bir dönem sonra azalarak uzun dönemde dengeye yaklaşılabileceği öngörülmektedir.

Finansal gelişme göstergesi olarak mevduat faiz oranının yer aldığı (10) numaralı denklem çerçevesinde ARDL (4, 3, 4, 2) modelinden yararlanılmıştır. *Model IV* için tahmin edilen doğrusal ARDL yaklaşımında sonuç olarak hesaplanan F-istatistiği %1 anlamlılık düzeyinde Pesaran vd. (2001) tablo üst kritik değerinden büyük çıkmıştır. F-istatistiğinin değeri 38.828'dir. Dolayısıyla gelir dağılımı ile mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki eş-bütünleşmenin diğer bir ifadeyle uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

ARDL modeli yardımıyla gelir dağılımı ile mevduat faiz oranının kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında eş-bütünleşme ilişkisinin bulunmasının ardından (15) numaralı denkleme yönelik uzun dönem elastikiyet katsayılarının tahmini yapılmış ve elde edilen bulgulara tanısal test sonuçlarıyla birlikte Tablo 11'de yer verilmiştir. Mevduat faiz oranı serisinin uzun dönem elastikiyet katsayısı %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve beklenilenin aksine negatif işaretli bulunmuştur. Faiz, üretim faktörlerinden biri olan sermayenin getirisini ifade etmektedir. Dolayısıyla özellikle yatırım ve tasarruf sahiplerinin gelirlerini önemli ölçüde etkileyen mevduat faiz oranlarının artması sermaye oluşumunu da arttırmakta ve gelir dağılımını emek aleyhine bozmaktadır. Bu gerekçe altında mevduat faiz oranının iyi bir finansal gelişme göstergesi olarak görülmediği ve finansal gelişmeyi teorik olarak da temsil edemeyeceği düşünülmektedir. Ampirik literatürde mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik her ne kadar farklı görüşler olsa da genel kanı mevduat faiz oranındaki artışların gelir dağılımını kötüleştirdiği yönündedir.

Doğrusal ARDL modeline ilişkin *Model IV* kapsamında elde edilen mevduat faiz oranının gelir dağılımında iyileşme sağladığına dair bulgular, Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993) tarafından öne sürülen finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı negatif doğrusal veya eşitsizlik daraltma hipotezi ile örtüşmektedir. Benzer şekilde 87 ülkeye yönelik Delis vd. (2013), 106 ülke kapsamında Bumann ve Lensink (2016), 41 ülke ekonomisi için Fagerstrom (2022) ve ABD için Best ve Dogra (2023) tarafından yapılan çalışmalarda mevduat faiz oranının gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştirdiğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Buna karşın Türkiye özelinde Özşahin (2010) ile Çetin ve Bükey (2017), Hindistan örneği için Ang (2010) ve ABD

özelinde Kaymak vd. (2020) ile Xavier (2020) tarafından yapılan çalışmalarda ise bu tez çalışmasının bulgularıyla aksi yönde, mevduat faiz oranının katsayısı pozitif işaretli bulunmuştur. Diğer taraftan ampirik literatürde mevduat faiz oranının gelir dağılımının belirlenmesinde güvenilir bir gösterge olmadığını ileri süren görüş de mevcuttur. Bu doğrultuda 23 ülke için Boyd ve Smith (1998) tarafından yapılan çalışmada gelir dağılımının mevduat faiz oranından etkilenmediğine dair elde edilen bulgular, söz konusu görüşle örtüşmektedir.

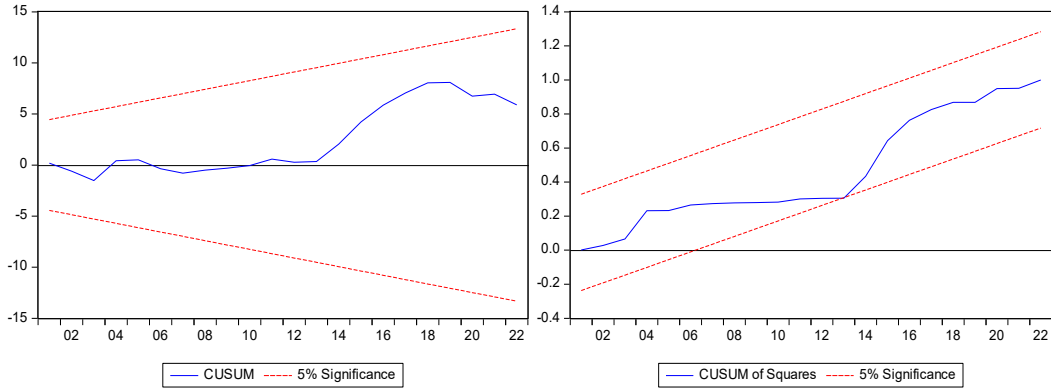
Tablo 11: Model IV – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LMFO	-0.053**	0.021	-2.550
LKBDG	-0.042***	0.012	-3.507
LENF	0.051***	0.012	4.177
Sabit Terim	4.135***	0.141	29.377
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		38.828***	
Normallik (Jarque-Bera)		1.267	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR ²		6.452	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR ²		12.851	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		2.914	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Kişi başına düşen gelirin uzun dönem itibarıyla %1 artması gelir dağılımı eşitsizliğini % 0.042 azaltmaktadır. Tablo 11’den elde edilen bu bulguya göre kişi başına düşen gelir, gelirin eşit bir şekilde dağılımında etkili bir belirleyicidir. Enflasyon oranının uzun dönem elastikiyet katsayısı *Model IV*’te en az %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli bulunmuştur. Tablo 11’de ayrıca *Model IV* çerçevesinde sınanan ARDL modeline ilişkin tanısal test sonuçlarına da yer verilmiştir. Jarque-Bera testi ile hata terimlerinin normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tahmin edilen modele yönelik otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının olup olmadığı sırasıyla Breusch-Godfrey LM ve Breusch-Pagan-Godfrey testi ile incelenmiş olup herhangi bir soruna rastlanmamıştır. Aynı zamanda Ramsey-Reset ile tahmin edilen ARDL modeline ilişkin herhangi bir spesifikasyon veya model kurma hatasının olmadığı yönünde bulgular elde edilmiştir. Tablo 11’de ve Grafik 15’te görüldüğü gibi *Model IV* kapsamındaki ARDL (4, 3, 4, 2) modelinde CUSUM ve CUSUMSQ test sonuçlarında herhangi bir istikrarsızlık görülmemiştir.

Grafik 15: Model IV – Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Gelir dağılımı ile modelin sağ tarafında yer alan mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki kısa dönemli ilişki (20) numaralı denkleme göre ARDL yaklaşımına dayalı hata düzeltme modeli ile tahmin edilmiş olup, sonuçları Tablo 12’de özetlenmiştir. Kısa dönemde mevduat faiz oranının cari dönem katsayısı %10 anlamlılık düzeyine sahip olup, -0.009’dur. Benzer şekilde mevduat faiz oranının iki dönemlik gecikme katsayısı da yine istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli bulunmuştur. Ancak buna karşın söz konusu değişkenin bir dönemlik gecikme katsayısı istatistiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 12: Model IV – Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.042	0.066	-0.644
$DLGINI_{t-2}$	0.238***	0.061	3.918
$DLGINI_{t-3}$	0.336***	0.062	5.416
$DLMFO_t$	-0.009*	0.005	-1.851
$DLMFO_{t-1}$	0.000	0.005	0.048
$DLMFO_{t-2}$	-0.008**	0.003	-2.580
$DLKBDG_t$	-0.041***	0.013	-3.045
$DLKBDG_{t-1}$	0.005	0.015	0.321
$DLKBDG_{t-2}$	0.037**	0.017	2.107
$DLKBDG_{t-3}$	0.054***	0.017	3.223
$DLENF_t$	0.003	0.002	1.083
$DLENF_{t-1}$	-0.011***	0.004	-3.024
ECM_{t-1}	-0.439***	0.029	-15.147

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 12’ye göre Model IV’te yer alan açıklayıcı değişkenlere ilişkin katsayılar incelendiğinde, kişi başına düşen gelirin bir dönem gecikmeli katsayısı haricinde geri kalan diğer dönemlere ait katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Enflasyon oranının cari dönem katsayısı 0.003 olarak tahmin edilmiş ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Buna göre cari dönemde enflasyon oranının gelir dağılımını açıklamada istatistiksel olarak yetersiz

kaldığı görülmüştür. Enflasyon oranı serisinin bir dönemlik gecikme katsayısı ise -0.011 olarak tahmin edilmiş ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre söz konusu değişken gelir dağılımı eşitsizliği serisi üzerinde bir dönem gecikmeli olarak negatif yönlü bir etki meydana getirmektedir. *Model IV*'e göre hata düzeltme terimi -0.44 olup, beklenildiği gibi hem negatif hem de istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla kısa dönemde meydana gelen bir sapmanın %44'ünün bir dönem sonra telafi edilerek uzun dönemde dengeye erişileceği beklenmektedir.

Model V'te diğer modellerden farklı olarak finansal gelişme göstergelerinden özel sektöre verilen kredilerin gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payı açıklayıcı değişken olarak kullanılmış olup, (11) numaralı denkleme göre ARDL (4, 0, 0, 2) dereceli model tahmin edilmiştir. Söz konusu modelin F-istatistiği 36.773 olup, %1 anlamlılık düzeyinde tablo üst kritik değerinden büyüktür. Dolayısıyla tahmin edilen doğrusal ARDL modeli sonucuna göre gelir dağılımı ile finansal gelişmeyi temsilen kullanılan özel sektöre verilen krediler, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında uzun dönem ilişki mevcuttur. Bu ilişkiye dair (16) numaralı denklem çerçevesinde uzun dönem elastikiyet katsayıları ve standart tanısıl test sonuçları elde edilerek Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: *Model V* – Doğrusal ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları ve Tanısal Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LOSK	-0.001	0.007	-0.116
LKBDG	-0.023*	0.012	-1.940
LENF	0.020***	0.003	6.772
Sabit Terim	3.881***	0.106	36.609
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		36.773***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.445	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR ²		20.047***	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR ²		10.554	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		8.063	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

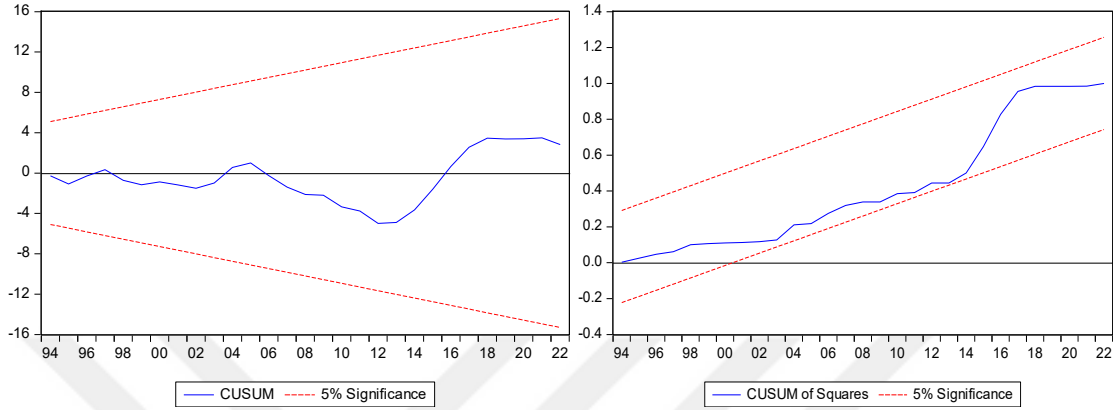
Tablo 13'te görüldüğü üzere özel sektöre verilen kredilerin uzun dönem elastikiyet katsayısı istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Dolayısıyla özel sektöre verilen kredilerin gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payının gelir dağılımı için önemli bir belirleyici olmadığı görülmüştür. *Model V* kapsamında elde edilen bu bulgu ampirik literatürde yapılan bazı çalışmaları desteklemektedir. Örneğin 27 Afrika ülkesi için Fowowe ve Abidoye (2013), Çin için Jung ve Vijverberg (2019), Türkiye için Torusdağ ve Barut (2020) ve ASEAN-5 ülkeleri için Tekbaş

(2022) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisine dair herhangi bir kanıt bulunmamıştır. Buna karşın bulgumuzla aksi yönde 83 ülke grubu için Clarke vd. (2006), Çin özelinde Liang (2006), 9 ülke kapsamında Beck vd. (2007), 78 ülke örneğinde Kappel (2010) ve Çin için Jalil ve Feridun (2011) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerin katsayısı negatif işaretli bulunmuştur. Benzer şekilde 126 ülke grubu için Hamori ve Hashiguchi (2012), Kazakistan özelinde Satti vd. (2015) 138 ülke grubunda Nasreddine ve Mensi (2016) ve AB üyesi 19 ülke örneğinde Biardi ve Morana (2018) ve tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımını iyileştirdiğine dair sonuçlar elde edilmiştir. 143 ülke çerçevesinde Zhang ve Naceur (2019), ASEAN ülkeleri için Ean vd. (2020), 10 ülke ekonomisinde Koçak (2021), Vietnam için Nguyen (2021), Hindistan özelinde Ang (2010) ile Sethi vd. (2021) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerdeki artışın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ortaya konulmuştur. İran örneği için Baling ve Pirae (2013) ile Shahbaz vd. (2015), Afrika ülkeleri için Batuo vd. (2010) ve Kebede vd. (2023) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen krediler için benzer bulguya ulaşılmıştır. Türkiye için yapılan çalışmalar kapsamında Çetin ve Şeker (2016), Kanberoğlu ve Arvas (2014), Çetin ve Bükey (2017) ve Altıntaş ve Çalışır (2018)'a göre özel sektöre verilen krediler gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde önemli bir azaltıcı etkiye sahiptir. Buna karşın elde edilen bu bulgular ile aksi yönde 51 ülke için Jaumotte (2013), 18 Asya ülkesine yönelik Li ve Yu (2014), 10 ülke için Argun (2016) ve 138 ülke grubu için Jauch ve Watzka (2016) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştireceği bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde 6 Güney Asya ülkesi için Sehrawat ve Giri (2016) ve 49 ülke kapsamında Gimet ve Lagoarde (2011) tarafından yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen kredilerin katsayısı pozitif işaretli bulunmuştur. 121 ülke için Haan ve Sturn (2017), BRICS ekonomilerinde Kar ve Kar (2019), Türkiye için Baylan (2021) ve 70 ülke grubu için Mallela vd. (2023) tarafından yapılan çalışmalarda benzer şekilde özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı tespit edilmiştir. Ampirik literatürde yapılan çalışmalarda özel sektöre verilen krediler ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye dair aynı çalışmada farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar 100'den fazla ülke için Kuineda vd. (2011), 94 ülke kapsamında Topuz ve Dağdemir (2016), G-7 ekonomileri için Hepsağ (2017), Malezya için Ahmed (2017), 59 ülke için Chiu ve Lee (2019) ve 20 ülke için Khatatbeh ve Moosa (2023) tarafından yapılmıştır.

Tablo 13'te sunulan kişi başına düşen gelirin uzun dönem elastikiyet katsayısı %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretlidir. Enflasyon oranının uzun dönem elastikiyet katsayısı ise %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif işaretli bulunmuştur. *Model V* için tahmin edilen ARDL modelinde, Jarque-Bera test sonuçlarına göre hata terimleri normal dağılım sergilemektedir. Ancak tahmin edilen modelde Breusch-Godfrey LM testine göre otokorelasyon sorunu tespit edilmiştir. Ayrıca Breusch-Pagan-Godfrey testi ile değişen varyans probleminin olmadığı görülmüştür. Ramsey-Reset testi yardımıyla tahmin edilen modele yönelik

herhangi bir spesifikasyon veya model kurma hatasının olmadığı sonucuna varılmıştır. Son olarak CUSUM ve CUSUMSQ test sonuçlarına göre tahmin edilen modelin istikrarlı olduğuna dair bulgular hem Tablo 13'te hem de Grafik 16'da sunulmuştur.

Grafik 16: Model V– Doğrusal ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

(21) numaralı denklem çerçevesinde *Model V* için doğrusal ARDL yaklaşımına dayalı kısa dönem ilişkinin sınıandığı hata düzeltme modeli tahmin edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 14'te sunulmuştur. Buna göre doğrusal ARDL modelinde hem özel sektöre verilen krediler hem de kişi başına düşen gelir serisine ait kısa dönem katsayılarının modelde yer almadığı görülmüştür. Diğer taraftan enflasyon oranına ilişkin bulgular incelendiğinde cari dönem katsayısı 0.003 olarak tahmin edilmiş olup, %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif işaretli bulunmuştur. Enflasyon oranının bir dönemlik gecikme katsayısının ise -0.005 olup, istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı ve negatif işaretli olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla enflasyon oranı serisinin gelir dağılımı üzerinde ancak bir dönem gecikmeli olarak iyileştirici bir etki oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 14: Model V– Doğrusal ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.024	0.070	-0.349
$DLGINI_{t-2}$	0.154**	0.066	2.320
$DLGINI_{t-3}$	0.209***	0.065	3.226
$DLENF_t$	0.003*	0.002	1.761
$DLENF_{t-1}$	-0.005**	0.002	-2.259
ECM_{t-1}	-0.502***	0.035	-14.465

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. *D* harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 14'te hata düzeltme terimi katsayısı beklenildiği gibi hem negatif hem de istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değer kısa dönemde meydana gelen dengeden sapmaların %50'sinin bir sonraki dönemde düzeltilerek uzun dönem dengesine yaklaştığını göstermektedir.

4.4. Doğrusal Olmayan ARDL (NARDL) Modeli Sonuçları

Çalışmada bağımlı değişken olarak gelir dağılımı eşitsizliği bağımsız değişken olarak ise geniş para arzı, banka mevduatları, mevduat bankaları varlıkları, mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen krediler olmak üzere beş farklı finansal gelişme göstergesi ile kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı kullanılmıştır. İlk olarak ARDL modeli ile her bir finansal gelişme göstergesi için ayrı ayrı tahmin edilen *Model I, II, III, IV* ve *V* kapsamında gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak bu noktada gelir dağılımı eşitsizliği ile finansal gelişme, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki ilişkinin zımni olarak simetrik olduğu varsayılmıştır. Oysaki söz konusu ilişki simetrik etkilere sahip olabileceği gibi asimetrik etkilere de sahip olabilir. Asimetrik etki sadece kısa veya uzun dönemde ortaya çıkabileceği gibi her iki dönemde birlikte de görülebilir. Bu aşamada finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki olası asimetrik etkileri *Model I, II, III, IV* ve *V* için ayrı ayrı doğrusal olmayan ARDL modeli ile incelenmiştir. Her bir modele yönelik doğrusal olmayan ARDL tahmin sonuçları ile uzun ve kısa dönem simetrik ve asimetrik ilişkiyi sıyan Wald test istatistiklerine ait bulgulara sırasıyla yer verilmiştir.

Öncelikle gelir dağılımı eşitsizliği, geniş para arzının GSYİH içerisindeki payı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı serilerinden oluşan *Model I* kapsamında doğrusal olmayan ARDL modeli tahmin edilmiştir. Optimal gecikme uzunlukları için AIC bilgi kriteri dikkate alınmıştır.²⁸ Buna göre ARDL (4, 4, 2, 4, 4) dereceli modeli en uygun model olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda F-istatistiği 11.365 olarak hesaplanmıştır.²⁹ Bu değer en az %1 anlamlılık düzeyinde Pesaran vd. (2001) tablo üst kritik değerinden büyük olup, gelir dağılımı eşitsizliği ile geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında asimetrik eş-bütünleşmenin diğer bir ifadeyle uzun dönem ilişkisinin varlığını göstermektedir. Söz konusu bu ilişkiye yönelik tahmin edilen uzun dönem elastikiyet katsayılarına, uzun dönem simetrik ve asimetrik etkiyi sıyan Wald test istatistiklerine ve tanıs test sonuçlarına dair bulgular Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15’te rapor edilen doğrusal olmayan ARDL modeline göre tahmin edilen uzun dönem elastikiyet katsayıları incelendiğinde, geniş para arzının uzun dönem pozitif katsayısı ($LM2^+$) istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı ve beklentiler doğrultusunda negatif işaretli bulunmuştur. Buna karşın geniş para arzının uzun dönem negatif katsayısının ($LM2^-$) ise bu çalışmanın beklentileriyle aksi yönde olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu bulguya göre gelir dağılımı eşitsizliği uzun dönem itibarıyla geniş para arzındaki

²⁸ Doğrusal olmayan ARDL modeli kapsamında bütün modeller için AIC bilgi kriteri dikkate alınmıştır.

²⁹ *Model I, II, III, IV* ve *V* için doğrusal olmayan ARDL sınır test istatistiklerine göre hesaplanan F-istatistiğine ilişkin tablo alt $I(0)$ ve üst $I(1)$ kritik değerlerinin tüm modeller için aynı olduğu görülmüştür. Hesaplanan F-istatistiklerinin %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyindeki tablo alt $I(0)$ kritik değerleri sırasıyla 3.29, 2.56 ve 2.2 iken tablo üst $I(1)$ kritik değerleri sırasıyla 4.37, 3.49 ve 3.09’dur.

pozitif değişimlerden etkilenmekte buna karşın negatif değişimlere karşı herhangi bir şekilde tepki vermemektedir. Tablo 15'ten de görüldüğü üzere geniş para arzı %1 arttığında gelir dağılımı eşitsizliği %0.063 azalmaktadır. Bu doğrultuda bir finansal gelişme göstergesi olarak analize dahil edilen ve söz konusu ilişkiye yönelik literatürde de oldukça sık kullanılan geniş para arzının, finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini yansıtan iyi bir gösterge olduğu kanısına varılmıştır.

Geniş para arzındaki negatif şoklar gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayıp, söz konusu göstergeye ilişkin elde edilen bu bulgu bu tez çalışmasının beklentileriyle örtüşmemektedir. Gelir dağılımının geniş para arzındaki negatif şoklara tepki vermemiş olmasına, ekonomik birimlerin geniş para arzındaki pozitif değişimlere karşılık negatif değişimlere daha yavaş bir şekilde uyum sağlamaları gerekçe olarak gösterilebilmektedir. Bununla birlikte geniş para arzı düşüşlerinin gelir dağılımını etkileyebilmesi için belirli bir eşik değerine diğer bir ifadeyle asgari bir finansal gelişme düzeyine sahip olması gerektiği de yine bu durumun bir diğer gerekçesi olarak görülmektedir. Bir ülke ekonomisinde para arzını belirleyen bankacılık sistemi, merkez bankası ve mevduat sahiplerinin kararları doğrultusunda para arzına yönelik negatif şokların dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gelir dağılımının bu durumdan etkilenmemesini sağlayan bir diğer önemli faktör olarak değerlendirilebilmektedir. Finansal ürünlerin, süreçlerin ve araçların gelişimine paralel olarak ekonomik birimlerin farklı alternatiflere sahip olması yine gelir dağılımının geniş para arzı düşüşlerine tepki vermemesine neden olabilmektedir. Kaynakların ve risklerin etkin dağılımının sağlandığı, mülkiyet haklarının korunduğu, yolsuzluğun kontrolünün sağlandığı diğer bir deyişle kurumsal kalitenin yüksek olduğu ekonomilerde de yine gelir dağılımı geniş para arzı düşüşlerine karşı tepki vermeyebilmektedir.

Tablo 15: Model I – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları

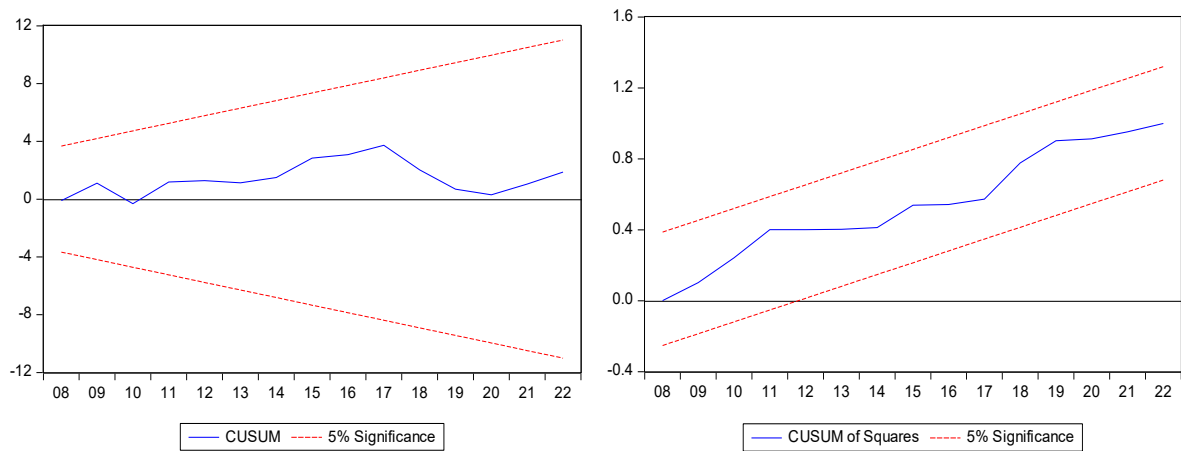
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$LM2^+$	-0.063***	0.021	-3.088
$LM2^-$	-0.034	0.026	-1.304
LKBDG	0.090***	0.024	3.674
LENF	0.027***	0.006	4.716
Sabit Terim	2.871***	0.206	13.942
Uzun Dönem Wald İstatistiği			
$-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$		2.708	
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		11.365***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.648	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR^2		0.041	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR^2		28.633	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		0.942	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 15'te görüldüğü gibi doğrusal olmayan ARDL modelinde uzun dönem simetrik/asimetrik etkinin tahmin edildiği Wald testi sonuçlarına göre geniş para arzının GSYİH içerisindeki payının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi simetriktir. Şöyle ki $LM2^+$ ve $LM2^-$ serileri sırasıyla geniş para arzındaki pozitif ve negatif değişimleri ifade etmekte olup, *Model I* için uzun dönem katsayılarının birbirine eşit olduğunu diğer bir ifadeyle uzun dönem simetrik ilişkinin olduğunu gösteren H_0 hipotezi ($-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$) herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilmemektedir. Dolayısıyla H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilememesi, uzun dönemde LM2 serisinin LGINI serisi üzerinde simetrik bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan LKBDG ve LENF serilerine ait katsayılar *Model I* kapsamındaki istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif işaretlidir. Buna göre kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı uzun dönem itibariyle gelir dağılımını kötüleştirilmektedir.

Tanısal test bulgularının yer aldığı Tablo 15'te, öncelikle Jarque-Bera testi ile *Model I*'in normal dağılıma uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Daha sonra Breusch-Godfrey LM testi sonucunda modelde herhangi bir otokorelasyon sorunu tespit edilmemiştir. Değişen varyans sorununun sınanması amacıyla yapılan Breusch-Pagan-Godfrey testine göre ise *Model I* için değişen varyans sorunu belirlenmemiştir. Ayrıca Ramsey-Reset testi ile tahmin edilen *Model I*'e yönelik herhangi bir spesifikasyon veya model kurma hatasının olmadığı görülmüştür. Son olarak tahmin edilen parametrelerin istikrarlı olup olmadıklarını sınavan CUSUM ve CUSUMSQ testlerinden elde edilen bulgulara hem Tablo 15'te hem de Grafik 17'de yer verilmiştir. Bu bulgulara göre *Model I* için tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL modelinde CUSUM ve CUSUMSQ istatistiklerinin %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içerisinde kaldığı ve modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 17: *Model I* – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Doğrusal olmayan ARDL modelinde gelir dağılımı eşitsizliği ile geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasındaki kısa dönem ilişkinin incelendiği hata düzeltme modeli ve

Wald testi sonuçlarına Tablo 16’da yer verilmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında gelir dağılımı eşitsizliğinin kısa dönemde sadece geniş para arzındaki artışlardan değil aynı zamanda düşüşlerden de etkilendiği görülmektedir. Şöyle ki $DLM2_t^+$ ve $DLM2_{t-1}^+$ serilerinin cari ve bir dönemlik gecikme katsayılarına göre geniş para arzındaki artışlar gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Diğer taraftan geniş para arzının iki dönemlik gecikme katsayısının ($DLM2_{t-2}^+$) negatif işaretli olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsız bulunması, geniş para arzında meydana gelen iki dönem sonraki pozitif yönlü değişimlerin gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemediği anlamına gelmektedir. Geniş para arzının üç dönemlik gecikme katsayısının %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif işaretli olması oldukça dikkat çekmektedir. Dolayısıyla özellikle geniş para arzının gerçekleştiği dönemde ve bir sonraki dönemde geniş para arzı gelir dağılımını iyileştirmekte ancak üç dönem sonra kötüleştirmektedir. Ayrıca $DLM2_t^-$ ve $DLM2_{t-1}^-$ serilerinin cari ve bir dönemlik gecikme katsayıları sırasıyla 0.020 ve 0.029 olup istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre geniş para arzındaki düşüşler gelir dağılımı eşitsizliğini iki dönem boyunca azaltmaktadır.

Tablo 16: Model I – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.050	0.049	-1.025
$DLGINI_{t-2}$	0.024	0.038	0.649
$DLGINI_{t-3}$	0.170***	0.036	4.749
$DLM2_t^+$	-0.042***	0.007	-5.970
$DLM2_{t-1}^+$	-0.031***	0.006	-5.123
$DLM2_{t-2}^+$	-0.005	0.006	-0.772
$DLM2_{t-3}^+$	0.020***	0.005	3.620
$DLM2_t^-$	0.020***	0.006	3.416
$DLM2_{t-1}^-$	0.029***	0.009	3.122
$DLKBDG_t$	-0.051***	0.010	-5.184
$DLKBDG_{t-1}$	-0.085***	0.014	-6.080
$DLKBDG_{t-2}$	-0.053***	0.014	-3.746
$DLKBDG_{t-3}$	0.021*	0.011	1.840
$DLENF_t$	0.002**	0.001	2.168
$DLENF_{t-1}$	-0.014***	0.002	-8.221
$DLENF_{t-2}$	-0.013***	0.002	-6.704
$DLENF_{t-3}$	-0.005**	0.002	-2.686
ECM_{t-1}	-0.456***	0.048	-9.535

Kısa Dönem Wald İstatistikleri

$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$	2.424
$\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$	5.530**
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$	4.016*

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Kişi başına düşen gelir kısa dönem itibariyle istatistiksel olarak anlamlı olup, üç dönem boyunca gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemektedir. Ancak kişi başına düşen gelirdeki artışın içerisinde bulunulan dönemde ve sonraki iki dönemde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken üç dönem sonra artırdığı görülmektedir. Tablo 16’da doğrusal olmayan ARDL modeline ilişkin enflasyon oranının katsayısına bakıldığında ise hem cari dönem hem de sonraki üç dönem boyunca istatistiksel olarak en az %5 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Cari dönemde enflasyon oranı gelir dağılımı eşitsizliğini artırmaktayken sonraki üç dönem itibariyle gelir dağılımını iyileştirmektedir. Son olarak hata düzeltme terimi katsayısının işaretinin beklenildiği gibi negatif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu, kısa dönemde meydana gelen dengeden sapmaların uzun dönem itibariyle dengeye yaklaştığını ifade etmektedir.

Tablo 16’da sunulan kısa dönem geniş para arzı ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki simetri/asimetri ilişkisine dair Wald testi bulgularına göre H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$) pozitif geniş para arzındaki değişimin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade etmekte olup, herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilememiştir. Diğer taraftan negatif geniş para arzı değişiminin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamını ifade eden H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$) %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Dolayısıyla kısa dönem itibariyle geniş para arzı artışlarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki kümülatif etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, ancak geniş para arzı düşüşlerinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre kısa dönemde negatif geniş para arzı değişimleri gelir dağılımı eşitsizliğini etkilerken pozitif geniş para arzı değişimleri ise etkilememektedir. Bu durumda gelir dağılımı eşitsizliğinin geniş para arzı değişimine verdiği tepkinin asimetrik olduğunu söylemek mümkündür.

Pozitif ve negatif geniş para arzı değişimlerinin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının birbirine eşit olduğu bir diğer ifadeyle simetri olduğu şeklinde oluşturulan H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$) %10 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Dolayısıyla H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmesi kısa dönem itibariyle geniş para arzının gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde asimetrik bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

*Model II'*de diğer modellerden farklı olarak finansal gelişme göstergelerinden biri olan banka mevduatlarının GSYİH'deki payı serisi açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Buna göre finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin doğrusal olmayan yönünün ortaya konulması amacıyla tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL modelinde ARDL (4, 4, 2, 4, 4) en uygun model olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda LGINI ile LBM^+ , LBM^- , LKBDG ve LENF serileri arasında asimetrik eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. F-istatistiğinin değeri 11.887 olarak hesaplanmış olup, %1 anlamlılık düzeyinde tablo üst kritik değerinden büyük çıkmıştır.

Doğrusal olmayan ARDL modelinde tahmin edilen uzun dönem elastikiyet katsayılarının yer aldığı Tablo 17 incelendiğinde, banka mevduatlarının uzun dönem pozitif katsayısı uzun dönem negatif katsayısından mutlak anlamda iki kat fazla olup, %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna karşın banka mevduatları serisinin uzun dönem negatif katsayısı negatif işaretli olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgular incelendiğinde banka mevduatları artışlarının gelir dağılımını iyileştirdiği ancak banka mevduatları düşüşlerinin gelir dağılımını herhangi bir şekilde etkilemediği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda banka mevduatları artışlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin bu tez çalışmasının beklentileriyle örtüştüğü ancak düşüşlerinin düşünüldüğü kadar önemli bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Bu durum gelir dağılımının sadece banka mevduatları artışlarına karşı duyarlılık gösterdiği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak bakıldığında *Model II* kapsamında elde edilen bulgulara göre gelir dağılımının uzun dönem itibarıyla banka mevduatları şoklarına verdiği tepki asimetriktr.

Bankalar, mevduatlar aracılığıyla ekonomik birimlere kredi sağlamakta olup, ekonomide kaydi para oluşturarak para arzını genişletmektedirler. Bu amaçla bankalar, mevduat olarak tutulan para hacminin artırılmasıyla ekonomik birimlere finansal aracılığın sağlanmasının yanı sıra mevduat hesabı bakiyesi dahilinde farklı hizmetleri de sunmaktadırlar. Bunlar otomatik fatura ödemeleri, düşük işlem maliyetleri, güvenli depolama ve şubesiz bankacılık gibi hizmetlerdir. Finansal gelişmenin sağladığı bu hizmetler dolayısıyla finansal erişim de artmakta olup, daha fazla ekonomik birim finansal gelişmenin olanaklarından yararlanmaktadır. Bu durum banka mevduatlarındaki pozitif değişimlerin gelir dağılımını iyileştirdiği yönündeki bulgumuzu desteklemektedir. Diğer taraftan bir ekonomide bu bağlamda para oluşturmeyan, mevduat toplamayan ve diğer kaynaklardan gelir elde eden finansal araçlar da mevcuttur. Bunlar emeklilik fonları, döviz borsaları, sigorta firmaları, finans firmaları ve yatırım ve fon ortaklıkları ve bazı mikro finans kurumlarıdır. Bunlar ekonomik birimler için farklı alternatifleri ortaya koyarken bankaların da içerisinde bulunduğu finansal araçlar için gelir kaybına yol açabilmektedir. Ekonomik birimler piyasa, likitide, kredi ve faaliyet riskinin daha iyi yönetildiği bankalara karşılık tasarruflarını değerlendirmek ve depolamak amacıyla bu kurumlara veya finansal olmayan sisteme yönelebilmektedirler. Ekonomik birimlerin bu yönelimlerine bir gerekçe olarak Durkaya ve Ceylan (2006) mevduatların vergilendirilmesini göstermiştir. Çünkü bu durum finansal sektörden fon kaçışlarına sebep olabilmesi ve sonuç olarak finansal piyasalarda yer alması gereken tasarrufların altın, döviz ve gayrimenkul gibi gömüleme alanlarına çekilmesine neden olmaktadır. Bunların yanı sıra ekonomik birimler tasarruflarını tüm bu ekonomi sisteminin işleyişi içerisinde çekerek iktisat teorisi açısından bir kaybı ifade eden ve yine gömüleme olarak adlandırılan kendince güvenli bir ortamda da tutabilmektedirler. Bu noktadan hareketle gelir dağılımının banka mevduatlarındaki negatif değişimlerden herhangi bir şekilde etkilenmediği durumlarla karşılaşılmaktadır. Ayrıca LKBDG ve LENF değişkenlerinin doğrusal olmayan ARDL modelinde tahmin edilen uzun dönem elastikiyet katsayılarının %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif işaretli oldukları görülmektedir.

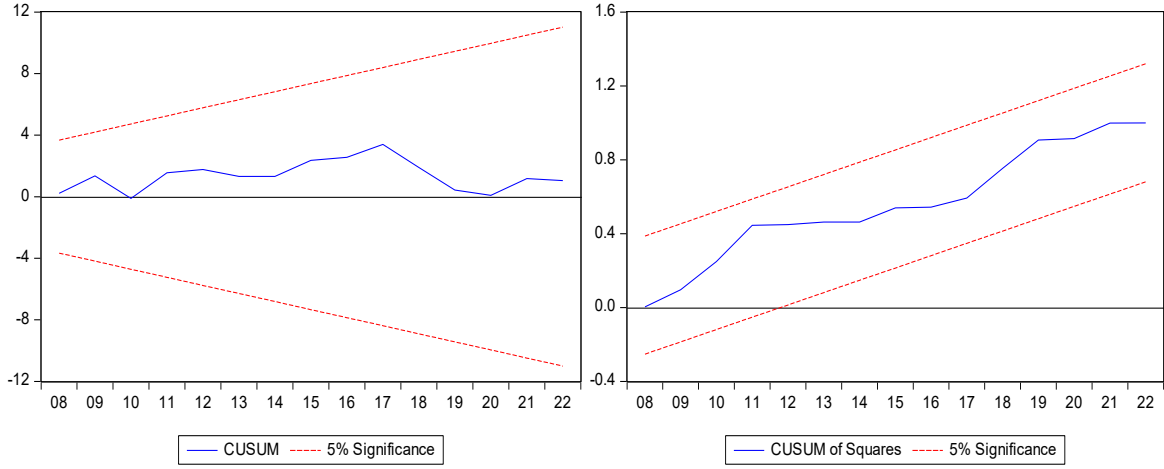
Tablo 17: Model II – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
LBM^+	-0.064***	0.021	-3.088
LBM^-	-0.032	0.026	-1.304
LKBDG	0.090***	0.024	3.674
LENF	0.024***	0.006	4.716
Sabit Terim	2.892***	0.206	13.942
Uzun Dönem Wald İstatistiği			
$-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$	4.551**		
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		11.887***	
Normallik (Jarque-Bera)		0.354	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR^2		0.159	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR^2		27.224	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		0.684	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Banka mevduatlarındaki pozitif ve negatif şokları ifade eden LBM^+ ve LBM^- serilerinin uzun dönem elastikiyet katsayılarının birbirine eşit olup olmadıklarını inceleyen Wald testi sonuçlarına göre uzun dönem simetrik ilişkinin varlığını ifade eden H_0 hipotezi ($-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$) %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Dolayısıyla H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmesi, uzun dönem itibarıyla banka mevduatlarının gelir dağılımı üzerinde asimetrik bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan tanısal test sonuçlarının da rapor edildiği Tablo 17’de, Model II’nin normal dağılıma uygun olduğu ve ilgili modelde herhangi bir otokorelasyon ve değişen varyans sorununun tespit edilmediği görülmüştür. Ayrıca modelde herhangi bir spesifikasyon veya model kurma hatasının olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte hem Tablo 17 hem de Grafik 18’de gösterilen CUSUM ve CUSUMSQ test sonuçlarına göre tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL modelinde %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir istikrarsızlık gözlenmemiştir.

Grafik 18: Model II – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Tablo 18’de rapor edilen doğrusal olmayan ARDL modeline ilişkin kısa dönem katsayılar incelendiğinde, DLGINI serisinin $DLBM^+$ serisinden sadece t, t-1 ve t-3 döneminde, $DLBM^-$ serisinden ise hem t hem de t-1 döneminde etkilendiği görülmüştür. Diğer taraftan $DLBM^+$ serisinin t-2 dönemindeki etkisinin büyüklüğü 0.004 olmasına rağmen bu büyüklük istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgulardan hareketle, banka mevduatlarındaki artışların cari dönemde ve aynı zamanda bir sonraki dönemde gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak üç dönem sonra arttırdığı, banka mevduatlarındaki azalışların ise hem içerisinde bulunulan dönemde hem de bir sonraki dönemde gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Kişi başına düşen gelir kısa dönem boyunca gelir dağılımı eşitsizliğini t, t-1 ve t-2 döneminde azaltmakta buna karşın t-3 döneminde ise arttırmaktadır. Enflasyon oranı ise gelir dağılımı eşitsizliğini cari dönem haricinde geri kalan üç dönem boyunca etkilemektedir. Ayrıca hata düzeltme terimi katsayısı -0.47 olup, beklenildiği gibi negatif işaretli ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Buna göre kısa dönemde meydana gelen sapmaların bir dönem sonra yaklaşık %47’sinin telafi edilerek uzun dönemde tekrardan dengeye yaklaşması beklenmektedir.

Tablo 18: Model II – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.031	0.047	-0.668
$DLGINI_{t-2}$	0.050	0.038	1.328
$DLGINI_{t-3}$	0.198***	0.037	5.374
$DLBM_t^+$	-0.036***	0.007	-5.461
$DLBM_{t-1}^+$	-0.018***	0.005	-3.424
$DLBM_{t-2}^+$	0.004	0.005	0.780
$DLBM_{t-3}^+$	0.021***	0.005	4.221
$DLBM_t^-$	0.017**	0.007	2.586
$DLBM_{t-1}^-$	0.025**	0.010	2.757
$DLKBDG_t$	-0.047***	0.010	-4.884
$DLKBDG_{t-1}$	-0.076***	0.013	-5.866
$DLKBDG_{t-2}$	-0.042***	0.013	-3.196
$DLKBDG_{t-3}$	0.022*	0.011	1.975
$DLENF_t$	0.000	0.001	0.461
$DLENF_{t-1}$	-0.014***	0.002	-8.437
$DLENF_{t-2}$	-0.012***	0.002	-6.434
$DLENF_{t-3}$	-0.004**	0.002	-2.387
ECM_{t-1}	-0.465***	0.048	-9.752
Kısa Dönem Wald İstatistikleri			
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$	0.789		
$\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$	4.521*		
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$	2.257		

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Kısa dönem finansal gelişme simetrisine yönelik Wald testi sonuçlarının sunulduğu Tablo 18'e bakıldığında, pozitif banka mevduatları şoklarının cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade eden H_0 hipotezinin ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$) herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilemediği görülmüştür. Oysaki negatif banka mevduatları şoklarının cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamını gösteren H_0 hipotezinin ($\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$) %10 anlamlılık düzeyinde reddedildiği tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgulara göre kısa dönemde banka mevduatları artışlarının gelir dağılımı üzerindeki kümülatif etkisinin anlamlı olmadığı ancak banka mevduatları düşüşlerinin gelir dağılımı üzerindeki kümülatif etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bundan dolayı banka mevduatlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin kısa dönemde asimetric olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra pozitif ve negatif banka mevduatları şoklarının cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının birbirine eşit olduğunu bir diğer ifadeyle simetrik olduğunu ifade eden H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$) herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilememiştir. Buna göre H_0 hipotezinin alternatif asimetri

hipotezine karşı reddedilememesi, kısa dönem itibariyle banka mevduatlarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde simetrik bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Gelir dağılımının, bir finansal gelişme göstergesi olarak mevduat bankaları varlıklarının gayrisafi yurtiçi hasıla içerisindeki payına verdiği tepkinin belirlenmesi amacıyla *Model III* çerçevesinde doğrusal olmayan ARDL modeli tahmin edilmiştir. ARDL (4, 3, 4, 4, 3) dereceli modeli kapsamında uygulanan eş-bütünleşme testi sonucunda F-istatistiği 9.138 çıkmıştır. Buna göre söz konusu modelde gelir dağılımı ile mevduat bankaları varlıkları, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında bir ilişkinin olmadığını ifade eden H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Böylece LGINI ile $LMBV^+$, $LMBV^-$, LKBDG ve LENF serileri arasında asimetrik eş-bütünleşme ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 19’da rapor edilen doğrusal olmayan ARDL modelinde uzun dönem elastikiyet katsayılarına bakıldığında, mevduat bankaları varlıkları serisinin uzun dönem pozitif katsayısının ($LMBV^+$) 0.011 olup, istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Buna karşın ilgili değişkenin uzun dönem negatif katsayısının ($LMBV^-$) ise 0.097 olup, istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliğinin mevduat bankaları varlıklarındaki negatif değişimlere azalarak tepki verirken pozitif değişimlere ise herhangi bir şekilde tepki vermediği görülmüştür. Oysaki *Model III*’ten elde edilen bulgulardaki beklenti, mevduat bankaları varlıklarındaki pozitif değişimlerin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltan, negatif değişimlerin ise gelir dağılımı eşitsizliğini arttıran etkiye sahip bir belirleyici olması yönündeydi. Bu doğrultuda mevduat bankaları varlıklarının büyük bir bölümünü oluşturan krediler, ekonomik birimler açısından borçlanmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla mevduat bankaları varlıklarının azalması aslında ekonomik birimlerin borçlanmasını da kısıtlamaktadır. Ancak belirli konularda faaliyet gösteren diğer bankalar mevduat toplama haricinde kredi sağlama ve portföylerinde menkul kıymet bulundurma gibi imkanları ekonomik birimlere sağlamaktadırlar. Buna göre diğer bankaların da mevduat bankaları ile benzer hizmetleri sunabilmesi ve ekonomik birimler açısından bir alternatif sunması aslında mevduat bankaları varlıklarındaki negatif şoklara rağmen gelir dağılımının iyileşmesine ve pozitif şoklara rağmen de duyarlı olmamasına bir gerekçe olarak gösterilebilmektedir.

Tablo 19: Model III – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları

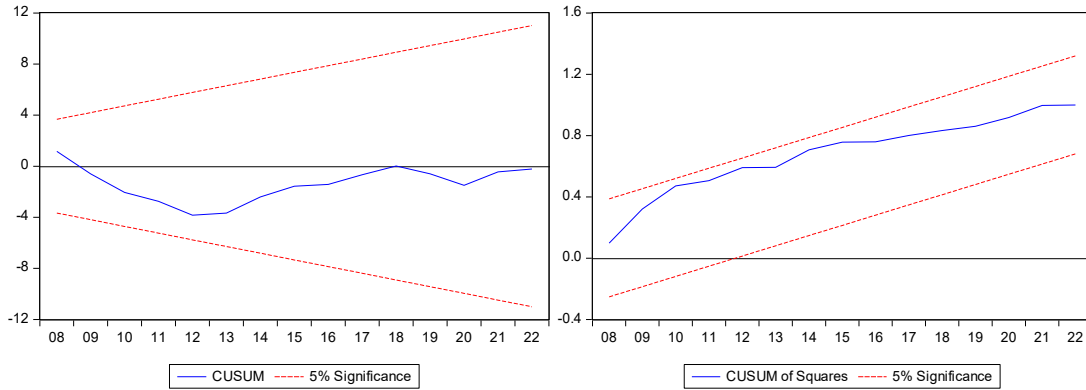
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$LMBV^+$	0.011	0.029	0.363
$LMBV^-$	0.097**	0.043	2.261
LKBDG	0.013	0.038	0.336
LENF	0.024***	0.004	5.989
Sabit Terim	3.581***	0.332	10.770
Uzun Dönem Wald İstatistiği			
$-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$	4.551***		
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		9.138***	
Normallik (Jarque-Bera)		2.027	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR^2		0.431	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR^2		29.175	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		1.050	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Model III için doğrusal ARDL modeli ile benzer şekilde doğrusal olmayan ARDL modelinde de uzun dönem itibariyle enflasyon oranının gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde pozitif etkiye sahip bir belirleyici olduğuna fakat kişi başına düşen gelirin gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığına dair bulgular elde edilmiştir. *Model III* çerçevesinde uzun dönem simetrik ve asimetrik etkiyi ortaya koyan Wald testi sonuçları incelendiğinde uzun dönem simetrik ilişkinin varlığını ifade eden H_0 hipotezinin $(-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1)$ %1 anlamlılık düzeyinde reddedildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmesi aslında uzun dönem itibariyle mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı üzerinde asimetrik bir etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca Tablo 19’da yer alan doğrusal olmayan ARDL tahmini kapsamında *Model III*’e uygulanan tanısal test sonuçlarına göre herhangi bir otokorelasyon, değişen varyans, hata terimlerinin normal dağılmama problemleri ve spesifikasyon hatası tespit edilmemiştir. Ayrıca tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL modelinde parametrelerin istikrarlılığının sınındığı CUSUM ve CUSUMSQ test bulguları Tablo 19 ve Grafik 19’da sunulmuştur. Buna göre CUSUM ve CUSUMSQ istatistiklerinin %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içerisinde kaldığı ve modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 19: Model III – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test

Sonuçları

Model III kapsamında doğrusal olmayan ARDL modeline ilişkin kısa dönem katsayılarının sunulduğu Tablo 20’de, gelir dağılımının kısa dönemde mevduat bankaları varlıklarının sadece artışlarına değil aynı zamanda düşüşlerine de tepki verdiği görülmektedir. Şöyle ki mevduat bankaları varlıklarındaki pozitif değişimler gelir dağılımı eşitsizliğini cari dönemde azaltmasına rağmen bir dönem sonra herhangi bir şekilde etkilememekte ve iki dönem sonra arttırmaktadır. Diğer taraftan mevduat bankaları varlıklarındaki negatif değişimler cari dönemde ve üç dönem sonra gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Ancak mevduat bankaları varlıklarının bir ve iki dönemlik gecikme katsayısı sırasıyla -0.004 ve 0.005 olarak tahmin edilmiş olup, her iki katsayı da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kişi başına düşen gelir kısa dönem itibariyle gelir dağılımı eşitsizliğini t döneminde azaltmaktayken t-3 döneminde arttırmaktadır ve diğer dönemlerde ise herhangi bir şekilde etkilememektedir. Enflasyon oranı ise gelir dağılımı eşitsizliğini cari dönem dışında geri kalan iki dönem boyunca negatif yönde etkilemektedir. Ayrıca tahmin edilen hata düzeltme terimi katsayısının değeri -0.396 olup, beklentiler doğrultusunda negatif işaretli ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu değere göre kısa dönemde meydana gelen sapmaların yaklaşık %40’ının bir dönem sonra düzeltilerek uzun dönem dengesine yaklaşması öngörülmektedir.

Tablo 20: Model III – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	0.079	0.050	1.580
$DLGINI_{t-2}$	0.230***	0.044	5.218
$DLGINI_{t-3}$	0.274***	0.052	5.298
$DLMBV_t^+$	-0.026***	0.007	-3.948
$DLMBV_{t-1}^+$	-0.005	0.007	-0.759
$DLMBV_{t-2}^+$	0.017**	0.008	2.273
$DLMBV_t^-$	0.057***	0.014	4.177
$DLMBV_{t-1}^-$	-0.004	0.009	-0.433
$DLMBV_{t-2}^-$	0.005	0.009	0.525
$DLMBV_{t-3}^-$	0.055***	0.011	4.864
$DLKBDG_t$	-0.058***	0.011	-5.497
$DLKBDG_{t-1}$	-0.010	0.011	-0.937
$DLKBDG_{t-2}$	0.008	0.010	0.807
$DLKBDG_{t-3}$	0.041***	0.011	3.758
$DLENF_t$	-0.001	0.001	-0.699
$DLENF_{t-1}$	-0.015***	0.002	-6.364
$DLENF_{t-2}$	-0.009***	0.002	-4.304
ECM_{t-1}	-0.396***	0.046	-8.550
Kısa Dönem Wald İstatistikleri			
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$	0.989		
$\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$	4.819**		
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$	6.424**		

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Doğrusal olmayan ARDL modelinde kısa dönem mevduat bankaları varlıklarının simetrisine/asimetrisine ilişkin Wald testi bulgularına Tablo 20’de ayrıca yer verilmiştir. Bu bulgulara göre pozitif mevduat bankaları varlıkları değişimlerinin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade eden H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$) herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilemezken, negatif mevduat bankaları varlıklarının cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamını ifade eden H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$) %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Bu durum kısa dönem itibariyle mevduat bankaları varlıkları artışlarının gelir dağılımı üzerindeki kümülatif etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını buna karşın düşüşlerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca pozitif ve negatif mevduat bankaları varlıkları değişimlerinin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının birbirine eşit olduğunu bir diğer ifadeyle simetrik olduğunu ifade eden hipotez ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$) de %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Buna göre H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmiş olması kısa dönem itibariyle mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı üzerindeki asimetrik etkisini ortaya koymaktadır.

Finansal gelişme göstergelerinden mevduat faiz oranının açıklayıcı değişken olarak kullanıldığı *Model IV* için ARDL(4, 4, 3, 4, 0) en uygun model olarak belirlenmiştir. Doğrusal olmayan ARDL sınır test istatistiğine göre F-istatistiği 7.165 olup, Pesaran vd. (2001)'nin tablo üst kritik değerlerinden büyük çıkmıştır. Dolayısıyla LGINI ile $LMFO^+$, $LMFO^-$, LKBDG ve LENF serileri arasında asimetrik eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilmiştir. Söz konusu ilişkiye yönelik doğrusal olmayan ARDL tahmin sonuçlarına, standart tanısal testlerine ve uzun dönem simetrik/asimetrik etkiyi araştıran Wald test istatistiklerine Tablo 21'de yer verilmiştir. İlgili tabloda görüldüğü üzere gelir dağılımı uzun dönemde mevduat faizi düşüşlerinden etkilenmekteyken artışlarına karşı herhangi bir tepki göstermemektedir. Diğer bir ifadeyle mevduat faiz oranındaki düşüşler bu çalışmanın beklentileriyle örtüşmekte olup gelir dağılımını iyileştirirken, artışlar gelir dağılımını herhangi bir şekilde etkilememektedir. Buna göre özellikle yatırım ve tasarruf sahiplerinin gelirlerini önemli ölçüde etkileyen mevduat faiz oranındaki negatif değişimler, sermayeden elde edilen faiz gelirin ve servetin yoğunlaşmasını azaltarak emeğin gelirin artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum gelir dağılımını emeğin avantajına dönüştürdüğünden gelir dağılımını iyileştirmektedir. Çünkü gelir dağılımının farklı faktörlerden etkilenmesi mümkün olduğu gibi aynı zamanda sermaye ve emek gibi üretim faktörlerinin kendi aralarındaki ilişkiden etkilenmesi de mümkündür.

Tablo 21: *Model IV* – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları

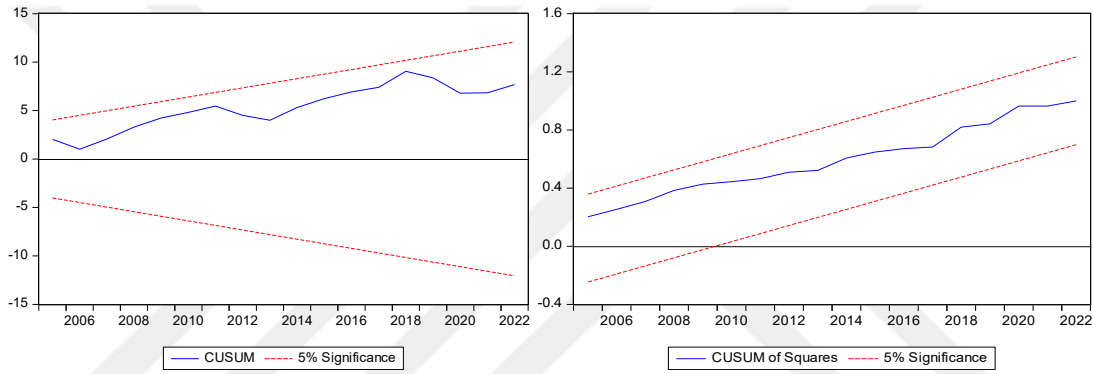
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$LMFO^+$	-0.022	0.016	-1.421
$LMFO^-$	0.029*	0.017	1.781
LKBDG	0.094**	0.043	2.182
LENF	0.005	0.008	0.682
Sabit Terim	2.929***	0.365	8.030
<i>Uzun Dönem Wald İstatistiği</i>			
$-\alpha_2^+/\alpha_1 - \alpha_3^-/\alpha_1$	2.551***		
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		7.165***	
Normallik (Jarque-Bera)		6.891	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR^2		0.023	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR^2		18.529	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		0.426	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir

Doğrusal olmayan ARDL modeli ile elde edilen *Model IV*'e yönelik uzun dönem elastikiyet katsayılarının sunulduğu Tablo 21'de, kişi başına düşen gelirin gelir dağılımını kötüleştirdiği ve

enflasyon oranının gelir dağılımını herhangi bir şekilde etkilemediği görülmüştür. $LMFO^+$ ve $LMFO^-$ serilerinin uzun dönem katsayılarının birbirine eşit yani simetri olduğunu ifade eden H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmesi ise mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerinde asimetric bir etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Tablo 21’de rapor edilen tanısal test sonuçlarına göre herhangi bir otokorelasyon, değişen varyans ve spesifikasyon sorunu tespit edilmemiştir. Aynı zamanda hata terimlerinin normal dağılım sergilediği ve modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda Grafik 20’de sunulan CUSUM ve CUSUMSQ test istatistiklerine göre *Model IV*’te yapısal bir değişme olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Grafik 20: *Model IV* – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Tablo 22’de rapor edilen doğrusal olmayan ARDL modeline yönelik kısa dönem katsayılarına bakıldığında, mevduat faiz oranındaki artışın cari etkisinin negatif olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra mevduat faiz oranındaki pozitif şokların hem bir hem de iki dönemlik gecikme katsayıları da anlamlı bulunmamıştır. Buna karşın mevduat faiz oranındaki pozitif şokların gelir dağılımı üzerinde ancak üç dönem gecikmeli olarak bir etkiye bulunduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki mevduat faiz oranı üç dönem gecikmeli olarak gelir dağılımını kötüleştirmektedirken t , $t-1$ ve $t-2$ döneminde herhangi bir şekilde etkilememektedir. Diğer taraftan mevduat faiz oranının kısa dönem negatif katsayısı cari dönemde istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Ancak iki ve üç dönemlik gecikme katsayıları %1 düzeyinde anlamlı olup, negatif işaretlidir. Dolayısıyla mevduat faiz oranlarındaki negatif şoklar gelir dağılımını 1-1 ve $t-2$ dönemlerinde kötüleştirmektedir. Kişi başına düşen gelir, gelir dağılımını cari dönemde iyileştirmektedirken üç dönem gecikmeli olarak kötüleştirmektedir. Fakat geri kalan diğer dönemlerde gelir dağılımını herhangi bir şekilde etkilememektedir.

Tablo 22: Model IV – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	0.135**	0.061	2.204
$DLGINI_{t-2}$	0.181***	0.051	3.539
$DLGINI_{t-3}$	0.287***	0.062	4.644
$DLMFO_t^+$	-0.008	0.005	-1.651
$DLMFO_{t-1}^+$	0.005	0.005	1.009
$DLMFO_{t-2}^+$	0.010	0.006	1.727
$DLMFO_{t-3}^+$	0.011**	0.004	2.675
$DLMFO_t^-$	-0.001	0.004	-0.359
$DLMFO_{t-1}^-$	-0.020***	0.005	-3.709
$DLMFO_{t-2}^-$	-0.018***	0.005	-3.347
$DLKBDG_t$	-0.024*	0.012	-1.971
$DLKBDG_{t-1}$	-0.016	0.016	-0.991
$DLKBDG_{t-2}$	0.009	0.014	0.616
$DLKBDG_{t-3}$	0.032**	0.015	2.205
ECM_{t-1}	-0.380***	0.051	-7.412
Kısa Dönem Wald İstatistikleri			
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$	1.208		
$\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$	11.972***		
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$	10.894***		

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Hata düzeltme teriminin katsayısı -0.38 olması, denge durumundan sapmaların %38'inin bir sonraki dönemde düzeleceği ve uzun dönemde dengeye doğru hareket edileceği anlamına gelmektedir. Tablo 22'de sunulan kısa dönem mevduat faiz oranı simetrisine yönelik Wald test istatistikleri incelendiğinde, pozitif mevduat faiz oranı cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade eden H_0 hipotezi herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilememiştir. Diğer taraftan negatif mevduat faiz oranı cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade eden H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Buna göre negatif mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerindeki kümülatif olarak bir etkisinin olduğu buna karşın pozitif mevduat faiz oranının ise herhangi bir kümülatif etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte pozitif ve negatif mevduat faiz oranı şoklarının simetri diğer bir ifadeyle birbirine eşit olduğunu ifade eden H_0 hipotezi ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$) ise %1 düzeyinde reddedilmiştir. Bu durum mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerinde kısa dönem itibarıyla asimetrik etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Model V için tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL sınır testi sonuçlarına göre gelir dağılımı ile özel sektöre verilen krediler, kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranı arasında uzun dönem eş-bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Hesaplanan F-istatistiği 43.409 olup, tablo üst kritik

değerinden büyük çıkmıştır. ARDL (4, 0, 2, 3, 4) dereceli modeline göre tahmin edilen doğrusal olmayan ARDL modeli sonuçları, uzun dönem asimetrik etkiyi inceleyen Wald test istatistikleri ve tanısal test bulgularına Tablo 23'te yer verilmiştir. Buna göre özel sektöre verilen kredilerin gayri safi yurt içi hasıla içerisindeki payı %1 arttığında gelir dağılımı eşitsizliği %0.037 azalmaktadır. Buna karşın özel sektöre verilen kredilerin gayri safi yurt içi hasıla içerisindeki payı %1 azaldığında ise gelir dağılımı eşitsizliği %0.030 azalmaktadır. Her iki katsayı değeri birbirine yakın olup, gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılmasında özel sektöre verilen kredilerdeki artışın mı yoksa azalışın mı daha etkili olacağı konusu Türkiye özelinde bir miktar belirsizlik içermektedir. Çünkü özel sektöre verilen kredilerdeki hem pozitif hem de negatif değişimler gelir dağılımını iyileştirmektedir. Ampirik literatüre bakıldığında, 20 Afrika ülkesi için Nandelenga ve Oduor (2020) tarafından yapılan çalışmada 8 ülke için çalışmamızla benzer sonuç elde edilmiş olup, özel sektöre verilen kredilerin hem pozitif hem de negatif şoklarının gelir dağılımını etkilediğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Güney Afrika örneğinde Haffee ve Masih (2018) tarafından yapılan çalışmada ise özel sektöre verilen kredilerdeki pozitif ve negatif şoklar arasında herhangi bir marjinal fark olmadığına dair kanıtlar elde edilmiştir. Kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranındaki %1'lik bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini sırasıyla %0.099 ve %0.012 artıracığı doğrusal olmayan ARDL modelinin uygulandığı *Model V*'ten elde edilen bir diğer bulgudur.

Tablo 23: *Model V* – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları, Wald Test İstatistikleri ve Tanısal Test Sonuçları

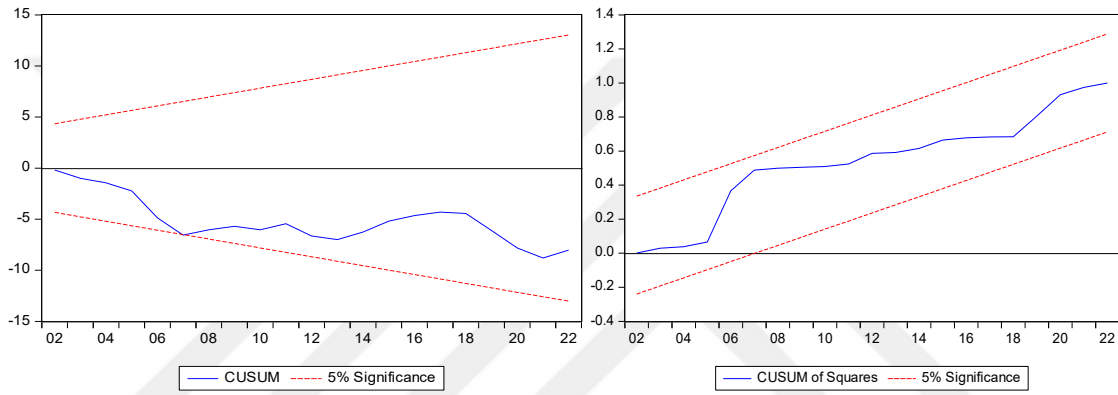
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$LOSK^+$	-0.037***	0.010	-3.798
$LOSK^-$	0.030***	0.008	3.690
LKBDG	0.099***	0.023	4.255
LENF	0.012***	0.004	3.362
Sabit Terim	2.838***	0.202	14.074
Uzun Dönem Wald İstatistiği			
$-\alpha_2^+/\alpha_1 = -\alpha_3^-/\alpha_1$	28.516***		
Tanısal İstatistikler		Katsayı	
F-istatistiği		43.409***	
Normallik (Jarque-Bera)		1.693	
Otokorelasyon (Breusch-Godfrey LM Testi) NR^2		2.987	
Değişen Varyans (Breusch-Pagan-Godfrey Testi) NR^2		18.019	
Spesifikasyon (Ramsey-Reset) F-istatistiği		0.280	
CUSUM		İstikrarlı	
CUSUMSQ		İstikrarlı	

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 23'te ayrıca uzun dönem asimetrik etkinin sınanmasına yönelik Wald testi bulguları sunulmuştur. Özel sektöre verilen kredilerdeki sırasıyla pozitif ve negatif şokları ifade eden $LOSK^+$ ve $LOSK^-$ serilerinin uzun dönem katsayılarının birbirine eşit olduğunu ifade eden H_0

hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Bu durumda H_0 hipotezinin alternatif asimetri hipotezine karşı reddedilmesi, özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerindeki uzun dönem asimetrik etkisini ortaya koymaktadır. İlgili tablodaki tanısal test sonuçlarına bakıldığında, *Model V*'te herhangi bir otokorelasyon, değişen varyans, spesifikasyon hatası ve hata terimlerinin normal dağılmama sorunları tespit edilmemiştir. Ayrıca modeldeki katsayıların istikrarlılığını sınavan CUSUM ve CUSUMSQ test istatistiklerinin %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içerisinde kaldığı Grafik 21'de görülmüştür. Buna göre modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 21: *Model V* – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonuçları

Doğrusal olmayan ARDL modelinde kısa dönem katsayılarına göre, özel sektöre verilen krediler değişkeninin sadece negatif katsayısının ($DLOSK^-$) modelde yer aldığı buna karşın pozitif katsayısının ($DLOSK^+$) ise yer almadığı tespit edilmiştir. Söz konusu serinin cari dönem katsayısı 0.002 olup, istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bir dönemlik gecikme katsayısının ise -0.010 olup, istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla özel sektöre verilen kredilerdeki azalışlar gelir dağılımı eşitsizliğini bir dönem gecikmeli olarak arttırmaktadır. Diğer taraftan kişi başına düşen gelirin gelir dağılımını cari dönem dışında geri kalan diğer dönemlerde iyileştireceği bulgusuna ulaşılmıştır. Enflasyon oranı ise gelir dağılımını hem cari hem de üç dönem gecikmeli olarak iyileştirmektedir. Hata düzeltme teriminin katsayı işareti beklentiler doğrultusunda negatif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu değer -0.579 olup, kısa dönemde meydana gelen dengeden sapmaların %58'inin bir sonraki dönemde düzelerek uzun dönem dengesine yaklaştığını göstermektedir.

Tablo 24: Model V – Doğrusal Olmayan ARDL Modeli Hata Düzeltme Model Sonuçları ve Wald İstatistikleri

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
$DLGINI_{t-1}$	-0.113**	0.053	-2.152
$DLGINI_{t-2}$	0.102*	0.049	2.053
$DLGINI_{t-3}$	0.259***	0.046	5.530
$DLOSK_t^-$	0.002	0.005	0.387
$DLOSK_{t-1}^-$	-0.010*	0.006	-1.738
$DLKBDG_t$	-0.005	0.010	-0.550
$DLKBDG_{t-1}$	-0.049***	0.011	-4.283
$DLKBDG_{t-2}$	-0.022*	0.011	-1.950
$DLENF_t$	-0.003*	0.001	-1.956
$DLENF_{t-1}$	-0.011***	0.002	-6.292
$DLENF_{t-2}$	-0.007***	0.002	-4.205
$DLENF_{t-3}$	-0.004**	0.002	-2.200
ECM_{t-1}	-0.579***	0.032	-17.957
Kısa Dönem Wald İstatistikleri			
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = 0$	-		
$\sum_{i=0}^n \beta_{3i}^- = 0$	0.313		
$\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^+ = \sum_{i=0}^n \beta_{3i}^-$	-		

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. D harfi ise ilgili serinin birinci devresel farkını ifade etmektedir.

Tablo 24'teki kısa dönem özel sektöre verilen krediler simetrisine ait Wald testi sonuçları incelendiğinde özel sektöre verilen kredilerdeki negatif yönlü değişimin cari ve geçmiş dönem değerlerinin toplamının anlamlı olmadığını ifade eden H_0 hipotezinin ($\sum_{i=0}^q \beta_{2i}^- = 0$) herhangi bir anlamlılık düzeyinde reddedilmediği görülmüştür. Bu bulguya göre özel sektör kredilerindeki negatif yönlü değişimin gelir dağılımı üzerindeki kümülatif etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Önceden belirtildiği gibi özel sektöre verilen krediler değişkeninin pozitif katsayısı ($DLOSK^+$) modelde yer almamıştır. Negatif katsayısı ise modelde yer almasına rağmen bu katsayıların kümülatif etkisi istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Dolayısıyla özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin kısa dönemde asimetric olduğunu söylemek mümkün değildir. Model V'ten elde edilen bulgular ampirik literatürde yer alan bazı çalışmaların bulgularını desteklemektedir. Afrika ülkeleri için Nandelenga ve Oduor (2020) tarafından yapılan çalışmada, mevcut çalışmayla benzer şekilde uzun dönemde özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerinde asimetric etkilere sahip olduğuna dair bulgulara ulaşılrken kısa dönemde ise bulgularımızın aksine özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerindeki asimetric etkisinin varlığı ortaya konulmuştur. Güney Afrika örneğinde Haffejee ve Masih (2018) tarafından yapılan çalışmada ise özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerinde ne uzun ne de kısa dönemde herhangi bir asimetric etkiye sahip olmadığına dair sonuçlar elde edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik birimlerin ürün ve hizmete yönelik taleplerinin karşılanmasında elde edilen gelirin etkin dağılması ve verimli yatırım kanallarına aktarılması açısından finansal gelişme oldukça önem arz etmektedir. Özellikle gelirin dağılımında önemli bir potansiyel belirleyici olan finansal gelişmenin hangi kanallar aracılığıyla sağlanacağı belirsizlik içermektedir. Bu bağlamda finansal gelişmenin gelir dağılımını iyileştirebilmesi için ülkeye özgü faktörlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Özellikle finansal kırılganlığın yoğun olduğu ekonomilerde finansal kuruluşlar krediler vasıtasıyla riski ekonomik birimlere aktarabilmektedir. Ancak bu durum çoğu zaman ekonomik birimlerin borçlarını ödeyememe veya ödeme konusunda isteksiz olmaları nedeniyle ahlaki tehlike sorunu ile sonuçlanabilmektedir.

Diğer taraftan finansal gelişme ile birlikte hükümet müdahalelerinin kaldırılması kredi faiz oranlarında bir artışa sebebiyet verebilmektedir. Kredi aracılığıyla sermayesini elde eden firmalar için bu durum üretim maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır. Maliyetlerdeki artışın ürün veya hizmet fiyatlarına yansması mal ve hizmet talebinde azalma meydana getirmektedir. Bunların yanı sıra finansal gelişmenin sağlandığı ülkenin tam istihdam düzeyinde mi yoksa eksik istihdam düzeyinde mi olduğunun tespiti oldukça önem arz etmektedir. Çünkü eksik istihdam düzeyindeki ekonomilerde finansal gelişmeyle birlikte asimetrik bilgi sorunları ortaya çıkabilmektedir. Benzer şekilde ülke ekonomisinin içerisinde bulunduğu belirsizlik ortamı ve ekonomik birimlerin beklentileri de finansal gelişmeye bağlı olarak yatırımların cari ve gelecek dönemdeki risk ve getirileri üzerinde olası bir etkiye sahiptir. Tüm bu hususlardan hareketle, finansal gelişmenin gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltabilmesi için ülke ekonomisinin dinamiklerine göre özellikle hangi finansal gelişme ölçütünün dikkate alınması gerektiği ve gelir dağılımının finansal gelişmedeki pozitif şoklardan mı yoksa negatif şoklardan mı etkilendiği ortaya konulmalıdır.

Bu alanda yapılan ampirik çalışmalarda, finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki birçok ülke özelinde çeşitli yöntemler ve farklı dönemler itibarıyla araştırılmıştır. Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar genel olarak üç temel yaklaşım üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından öne sürülen *Greenwood-Jovanovic ters-U hipotezi* veya *Finansal Kuznets hipotezi*dir. Bu yaklaşımda finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında ters-U şeklindeki bir ilişkinin varlığı ortaya konulmaktadır. İkinci olarak Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993) tarafından önerilen *eşitsizlik daraltıcı yaklaşım* finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında negatif bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Son olarak Rajan ve Zingales (2003)

tarafından ortaya atılan *eşitsizliği genişletici yaklaşım* finansal gelişme ile gelir dağılımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.

Ampirik literatürde söz konusu üç temel yaklaşımın yanı sıra farklı bulguların elde edildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların bazılarında finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ters-U bazılarında ise U şeklinde olduğu görülmüştür. Bunun yanında finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin bir kısım çalışmalarda pozitif bir kısım çalışmalarda ise negatif yönlü olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Ampirik çalışmaların daha az sayıdaki bir kısmında finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Literatürün büyük bir kısmında ise ele alınan ülke/ülkeler, dönem, yöntem, veri seti ve ülke ekonomisinin kriz veya reform döneminde olması ya da asgari düzeyde bir finansal gelişmişlik düzeyine sahip olunması gerekliliği gibi unsurlardan dolayı finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Bugüne kadar finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini Türkiye örneği için inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların tamamında zımni olarak finansal gelişme şoklarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin simetrik olduğu bulguları sunulmuştur. Türkiye örneğinde finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkilerinin incelendiği bir çalışmanın varlığı bilimiz dahilinde değildir. Bunun yanında birçok çalışmada ülkeye özgü faktörler gözardı edilmiş olup, ülke grupları üzerinden finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki sınanmıştır. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda finansal gelişmeye ilişkin tek bir göstergenin kullanılması veya birden fazla finansal gelişme göstergesinin bir endekse dönüştürülerek söz konusu ilişkinin incelenmesi bilgi kaybına yol açarak bu sonuçlara olan güvenilirliği azaltmaktadır. Bu noktadan hareketle mevcut çalışmada, 1980-2022 dönemi Türkiye ekonomisi için finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki kısa ve uzun dönem simetrik/asimetrik etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla beş farklı finansal gelişme göstergesi ayrı ayrı ele alınmıştır. Söz konusu finansal gelişme göstergeleri; geniş para arzı, banka mevduatları, mevduat bankası varlıkları, mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen kredilerdir. Çalışmada mevduat faiz oranı dışındaki diğer göstergelerin gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payları kullanılmıştır. Oluşturulan her bir model için öncelikle doğrusal ARDL modeli tahmin edilmiştir. Ardından simetrik/asimetrik ilişkinin varlığı her bir model için doğrusal olmayan ARDL yaklaşımı ile sınanmıştır.

Çalışmada öncelikle gelir dağılımı eşitsizliği ile geniş para arzı, kişi başına düşen gelir ve enflasyon arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkiler incelenmiştir. Tahmin edilen doğrusal ARDL modelinin bulguları beklenildiği gibi geniş para arzındaki artışın gelir dağılımındaki eşitsizliği hem kısa ve hem de uzun dönem itibarıyla iyileştirdiği yönündedir. Elde edilen bu bulgu geniş para

arzının artmasının finansal gelişmeye yönelik ters seçim, ahlaki tehlike gibi asimetrik bilgi sorunlarını azalttığını göstermektedir. Bununla birlikte finansal sistem üzerindeki müdahale veya kısıtlamaların kaldırılması finansal ürün ve hizmetlere erişimi kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla finansal sistemin daha kapsamlı ve erişilebilir olmasını sağlayan bu durum, daha fazla ekonomik birimin tasarruf, yatırım ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarını desteklemekte olup, finansal gelişmenin olanaklarından yararlanmalarını sağlayabilmektedir. Elde edilen bu bulgular ampirik literatürde Li vd. (1998), Rehman vd. (2008), Bittencourt (2010), Ang (2010), Batuo vd. (2010), Hamori ve Hashiguchi (2012), Baling ve Pirae (2013) ve Koçak ve Uzay (2019) tarafından yapılan çalışmaların bulgularını desteklemektedir. Mevcut çalışmada doğrusal olmayan ARDL modeli kapsamında elde edilen bulgulara, uzun dönem itibariyle gelir dağılımı eşitsizliği geniş para arzındaki pozitif değişimlere tepki verirken negatif değişimlere herhangi bir şekilde tepki vermemektedir. Şöyleki geniş para arzındaki artışlar gelir dağılımını iyileştirirken düşüşler gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Bu bulgular beklentiler doğrultusunda ekonomik birimlerin geniş para arzındaki negatif şoklara nazaran pozitif şoklara karşı daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye ekonomisindeki merkez bankası, bankacılık sistemi ve mevduat sahiplerinin para arzını belirleme hususundaki kararlarının sürdürülebilir nitelikte olmasıyla açıklanabilmektedir. Kurumsal kalite ise para arzındaki düşüşlere karşı gelir dağılımının herhangi bir tepki vermemesine etki ettiği düşünülen bir diğer önemli faktördür. Çünkü kurumsal kalitenin zayıf olması durumunda, yalnızca yüksek gelir düzeyine sahip sınırlı sayıdaki birim finansal gelişmenin olanaklardan yararlanabilmektedir. Dolayısıyla yüksek kurumsal kalite aracılığıyla para arzındaki düşüşlere rağmen kaynakların ve risklerin etkin dağılımı sağlanarak, ekonomik birimlerin finansal sisteme erişim imkanlarının korunduğu düşünülmektedir.

Banka mevduatlarının hem uzun hem de kısa dönem itibariyle gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. Bu bulgulara göre banka mevduatlarının artmasıyla birlikte bankaların ekonomik birimlere sağladığı finansal hizmetlere yönelik kaynaklar artmakta ve daha fazla ekonomik birimin finansal gelişmenin olanaklarından yararlanması sağlanmaktadır. Bu gelişmeler ışığında finansal aracılık hizmetlerinin finansal faaliyetlere yönelik bilgi maliyetlerini azaltıp ekonomik birimlerin bilgiye daha kolay erişimlerini sağlamaları, banka mevduatlarının gelir dağılımını iyileştiren oldukça önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ampirik literatürde Clarke vd. (2006), Koçak ve Uzay (2019) ve Lee vd. (2022) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu tez çalışmasında doğrusal olmayan ARDL modeli sonucunda elde edilen bulgulara göre banka mevduatları gelir dağılımı üzerinde uzun dönemde asimetrik kısa dönemde ise simetrik bir etkiye sahiptir. Banka mevduatlarındaki pozitif şokların beklenildiği gibi gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı ancak negatif şokların gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bankalar diğer finansal kuruluşlar ile benzer şekilde ekonomik birimler için hem finansal aracılık hem de düşük işlem maliyeti, şubesiz işlem yapma ve güvenli depolama gibi hizmetler sunabilmektedirler. Dolayısıyla banka mevduatlarının artmasıyla birlikte bankalar tarafından sunulan hizmetlerin artması ve çeşitlenmesi beklenmektedir. Bu durum

ise ekonomik birimlerin finansal gelişmenin imkanlarından daha fazla yararlanmalarıyla birlikte gelir dağılımının iyileşmesini sağlamaktadır. Bilindiği üzere diğer finansal kuruluşlar da bankalar ile benzer şekilde birçok finansal hizmeti sunmaktadır. Ekonomik birimler yatırım ve tasarruf yapabilmek veya gelirlerini koruyabilmek ve arttırabilmek amacıyla bankalara bir alternatif olarak farklı finansal kuruluşlara yönelebilmektedir. Ayrıca ekonomik birimler mevduatlarını finansal sistem dışında altın, döviz veya gayrimenkul gibi alanlarda değerlendirebilmektedir. Bunların yanı sıra ekonomik birimler mevduatlarını tüm bu ekonomik sistemin içinden çekerek iktisat teorisi açısından bir dışlamayı ifade eden kendince güvenli bir alanda da tutabilmektedirler. Dolayısıyla tüm bu durumlar, banka mevduatlarındaki negatif değişimlere rağmen gelir dağılımının bu durumdan herhangi bir şekilde etkilenmemesine gerekçe olarak gösterilebilmektedir.

Doğrusal ARDL modeli ile tahmin edilen uzun dönem katsayılarına göre mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımını iyileştirdiği ancak kısa dönemde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Mevduat bankaları, banka benzeri ve banka dışı finansal kuruluşlardan mevduat toplama yetkisine sahip olması yönüyle ayrılmaktadır. Mevduat bankalarının tasarruf sahiplerinden elde ettiği mevduatları ekonomik birimlere aktarması aslında kaynakların etkin dağılımını da sağlayabilmektedir. Dolayısıyla mevduat bankaları varlıkları gelirin yeniden dağılımına aracılık etmekte olup, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Elde edilen bulgular Ang (2010) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermekte olup, söz konusu çalışmada mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı öne sürülmüştür. Doğrusal olmayan ARDL modelinde tahmin edilen uzun dönem elastikiyet katsayıları incelendiğinde, gelir dağılımının mevduat bankası varlıklarındaki azalışlara duyarlı olduğu ancak artışlara karşı herhangi bir tepki vermediği görülmüştür. Bu tez çalışmasının beklentisi mevduat bankaları varlıklarındaki artışların gelir dağılımını iyileştirmesi, düşüşlerin ise gelir dağılımını kötüleştirilmesi yönündedir. Çünkü mevduat bankalarındaki negatif değişimler aslında kısıtlı olan finansal olanakların sınırlı ekonomik birimlere sunulmasına ve düşük gelirli birçok ekonomik birimin de sistemin dışında kalmasına neden olabilmektedir. Halbuki mevduat bankaları benzer faaliyetleri gerçekleştiren diğer finansal kuruluşlar ile aynı sistem içerisinde yer almakta olup, ekonomik birimlerin taleplerinin karşılamasında bir alternatif sağlamaktadır. Dolayısıyla mevduat bankaları varlıklarındaki düşüşlere rağmen gelir dağılımının iyileşmesi, ekonomik birimlerin diğer finansal kuruluşlara yönelmesi ile açıklanabilmektedir.

Mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerindeki simetrik/asimetrik etkileri doğrusal ve doğrusal olmayan ARDL modeli ile incelenmiş olup, mevduat faiz oranının gelir dağılımını kısa ve uzun dönem itibarıyla azalttığı belirlenmiştir. Modelden elde edilen bu bulgu da tez çalışmasının beklentileriyle örtüşmemektedir. Bu bulgu ayrıca ampirik literatürde yapılan bazı çalışmaları desteklemektedir. Bu çalışmalar Delis vd. (2013), Bumann ve Lensink (2016), Fagerstrom (2022) ve Best ve Dogra (2023) tarafından yapılan çalışmalardır. Bu durum Türkiye ekonomisinde üretim faktörlerinden sermayenin geliri olan faizin artmasıyla sermaye gelirinin, çalışma sonucu elde

edilen ücrete tercih edilmesi anlamına gelmektedir. Mevduat faiz oranının gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik literatürde her ne kadar farklı görüşler yer alsa da genellikle mevduat faiz oranının gelir dağılımını açıklamada önemli bir belirleyici olmadığı düşünülmekle birlikte bazı çalışmalarda gelir dağılımını kötüleştireceği ileri sürülmüştür. Diğer taraftan analiz sonucunda kısa ve uzun dönem itibarıyla mevduat faiz oranındaki gelir dağılımı üzerinde asimetrik etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Mevduat faiz oranındaki negatif şokların gelir dağılımını iyileştirdiği pozitif şokların ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Gelir dağılımında üretim faktörlerinin etkisinin ayrı ayrı olabileceği gibi kendi aralarındaki etkileşimlerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bağlamda mevduat faiz oranındaki negatif değişimlerin beklentiler doğrultusunda gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmasının, emek gelirinin artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Özel sektöre verilerin kredilerin incelendiği modelde ilgili değişken katsayısı anlamsız bulunmuş dolayısıyla özel sektöre verilen kredilerin Türkiye ekonomisinde gelir dağılımının önemli bir belirleyicisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgu Fowowe ve Abidoye (2013), Jung ve Vijverberg (2019), Torusdağ ve Barut (2020) ve Tekbaş (2022) tarafından yapılan çalışmaların bulgularıyla örtüşmekte olup, özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımının bir belirleyicisi olmadığına yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Asimetrik etkinin incelendiği model sonuçları neticesinde özel sektöre verilen kredilerdeki artışlarla düşüşlerin gelir dağılımını iyileştirdiği ve etki derecelerinin de birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye özelinde gelir dağılımını iyileştirmek amacıyla özel sektöre verilen kredilerdeki pozitif değişimlere mi yoksa negatif değişimlere mi başvurulacağı belirsizlik içermektedir. Bu bulgularla benzer şekilde Haffeeje ve Masih (2018) tarafından yapılan çalışmada özel sektöre verilen kredilerdeki artışların ve düşüşlerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinde herhangi bir marjinal fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı üzerindeki uzun dönem etkisinin asimetrik olduğu fakat kısa döneme ilişkin herhangi bir kanıtın bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar ise Haffeeje ve Masih (2018) ile Nandelenga ve Oduor (2020) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Her bir finansal gelişme göstergesi için ayrı ayrı tahmin edilen doğrusal ARDL modeli kapsamında geniş para arzı, banka mevduatları ve mevduat bankaları varlıklarının gelir dağılımı eşitsizliğinin birer belirleyicisi olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın mevduat faiz oranının önemli bir finansal gelişme göstergesi olmadığı olsa dahi finansal gelişmeyi teorik olarak da temsil edemeyeceği düşünülmektedir. Özel sektöre verilen kredilerin ise gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığına dair bulgular elde edilmiştir. Türkiye örneğinde gelir dağılımı üzerinde en fazla etkiye sahip olan finansal gelişme göstergeleri banka mevduatları ve mevduat bankaları varlıklarıdır. Her bir modelde açıklayıcı değişken olarak yer alan kişi başına düşen gelir ve enflasyon oranının gelir dağılımı üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir. Kişi başına düşen gelirin geniş para arzı ve banka mevduatları ile birlikte yer

aldığı modellerde gelir dağılımını kötüleştirdiği, mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen krediler ile beraber yer aldığı modelde ise gelir dağılımını iyileştirdiği görülmüştür. Diğer taraftan banka mevduatları varlıklarının yer aldığı modelde ise kişi başına düşen gelirin gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Enflasyon oranı ise herhangi bir finansal gelişme göstergesini ayırt etmeksizin tüm modellerde gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır.

Sonuç olarak çalışmadan elde edilen tüm bu bulgularda, Türkiye ekonomisi için her bir finansal gelişme göstergesinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin farklılık arz ettiği görülmektedir. Bununla birlikte ele alınan dönem itibarıyla gelir dağılımı eşitsizliğinin büyük ölçüde geniş para arzı, mevduat bankaları varlıkları ve banka mevduatları ile açıklandığı, buna karşın mevduat faiz oranı ve özel sektöre verilen kredilerin gelir dağılımı eşitsizliğini açıklamada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Asimetrik ilişkinin ise, finansal gelişme sağlandıkça düşük gelir grubundaki bireylerin olumlu etkilenirken yüksek gelir grubundaki bireylerin bu durumdan pek etkilenmemesi, buna karşılık finansal gelişmenin finansal krizlerle durma veya gerileme aşamasına girmesiyle her iki gelir grubunun da bu durumdan etkilenmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Özellikle düşük gelir grubundaki bireylerin, finansal gelişme ile birlikte finansal okuryazarlık ve finansal imkanlara erişimi kolaylaşmaktadır. Ancak yüksek gelir grubundaki bireyler bu imkanlara finansal gelişme öncesinde de sahiptirler. Bunun yanında belirlenen asimetrik ilişkide, finansal sistem içerisindeki ürün/hizmet çeşitliliğinin ve bu alternatiflerin ekonomik birimler için kapsayıcılığının farklı olmasının, kurumsal kalitenin, ters seçim ve ahlaki tehlike gibi asimetrik bilgi sorunlarının etkili olduğu da düşünülmektedir. Bu çalışmada veri eksikliği gerekçesiyle finansal gelişme göstergelerinden sadece kurum temelli finansal gelişme göstergeleri kullanılmış olup, piyasa temelli göstergeler kullanılamamıştır. Veri temini ile birlikte piyasa temelli göstergelerle de analiz yapılabilir. Böylece gelir dağılımının kurum ve piyasa temelli şoklara ne şekilde tepki vereceğini karşılaştırmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, Samuel ve Klobodu, Edem Kwame Mensah (2016), "Financial Development, Control of Corruption and Income Inequality", **International Review of Applied Economics**, 30(6), 790-808.
- Ahmed, Azleen Rosemy ve Mansur Masih (2017), "What is the Link Between Financial Development and Income Inequality? Evidence from Malaysia" **MPRA Paper No:79416**.
- Ahmed, F. M. (2016), "A Note on Some Measures of Income Distribution", **International Journal of Business and Statistical Analysis**, 3(1), 27-35.
- Aghion, Philippe ve Patrick Bolton (1997), "A Theory of Trickle-Down Growth and Development", **The Review of Economic Studies**, 64(2), 151-172.
- Agnello, Luca vd. (2012), "Financial Reforms and Income Inequality", **Economics Letters**, 116(3), 583-587.
- Akalin, Güray vd. (2024), "Türkiye'de Finansal Gelişme Gelir Eşitsizliğini Nasıl Etkilemektedir?", **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, 10(1), 111-124.
- Akıncı, Gönül Yüce ve Akıncı, Merter (2016), "Ters-U Hipotezi Bağlamında Ekonomik Büyüme, Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği Mekanizmaları Üzerine", **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, 53(622), 61-77.
- Akıncı, Merter vd. (2015), "Gelir Eşitsizliğini Azaltmada Finansal Sistem Ne Kadar Etkin? Türkiye Ekonomisi İçin Bölgesel Panel Veri Analizi", **TISK Akademi**, 10(20), 286-316.
- Akisik, Orhan ve Graham Gal (2023), "IFRS, Financial Development and Income Inequality: An Empirical Study Using Mediation Analysis", **Economic Systems**, 47(2), 101069.
- Alexander, Nichole Danielle (2014), **The Education Lorenz Curve: Exploring Education and Social Mobility in a Lorenz Curve Framework**, Doktora Tezi, University of Denver-The Faculty of Social Sciences.
- Alexiou, Constantinos vd. (2022), "Income Inequality and Financialization: A Not so Straightforward Relationship", **Journal of Economic Studies**, 49(1), 95-111.
- Alshubiri, Faris (2021), "Financial Deepening Indicators and Income Inequality of OECD and ASIAN Countries", **The Journal of Economic Asymmetries**, 24, e00211.
- Altiner, Ali vd. (2022), "The Relationship Between Income Inequality and Financial Development: Panel Data Analysis", **Business and Economics Research Journal**, 13(3), 349-366.

- Altıntaş, Nurullah ve Çalışır, Mustafa (2018), “Finansal Gelişmenin Bankacılık ve Sermaye Piyasası Bağlamında Gelir Dağılımına Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, 7(1), 81-97.
- Altunbaş, Yener ve John Thornton (2019), “The Impact of Financial Development on Income Inequality: A Quantile Regression Approach”, **Economics Letters**, 175, 51-56.
- Altunöz, Utku (2023), “Analysis of Turkey's Classic and Financial Kuznets Curves in Regards to the Level of Development and Increased Distribution”, **Journal of Ekonomi**, 5(2), 60-69.
- Ang, James B. (2010), “Finance and Inequality: The Case of India”, **Southern economic journal**, 76(3), 738-761.
- Andrianova, Svetlana ve Panicos Demetriades (2008), “Sources and Effectiveness of Financial Development: What we Know and What we Need to Know”, Basudeb Guha-Khasnobis ve George Mavrotas (Ed.), **Financial Development, Institutions, Growth and Poverty Reduction**, 1. Baskı içinde (10-37), London: Palgrave Macmillan UK,
- Ando, Albert, ve Franco Modigliani (1960), “The Permanent Income and the Life Cycle Hypothesis of Saving Behavior: Comparisons and Tests”, **Consumption and Savings**, 2, 49-174.
- Argun, Adalet İdil (2017), “Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 1, 61-74.
- Atkinson, Anthony Barnes (2003), “Income Inequality in OECD Countries: Data and Explanations”, **Cesifo Economic Studies**, 49(4), 479-513.
- Azzoni, Carlos R. (2001), “Economic growth and regional income inequality in Brazil”, **The Annals of Regional Science**, 35, 133-152.
- Atkinson, Anthony Barnes. (1970), “On The Measurement of Inequality”, **Journal of Economic Theory**, 2(3), 244-263.
- Bahmani-Oskooee, Mohsen ve Zhang, Ruixin (2015), “On the Impact of Financial Development on Income Distribution: Time-Series Evidence”, **Applied Economics**, 47(12), 1248-1271.
- Baiardi, Donatella ve Claudio Morana (2016), “The financial Kuznets Curve: Evidence for the Euro Area”, **Journal of Empirical Finance**, 39, 265-269.
- Baiardi, Donatella ve Claudio Morana (2018), “Financial Development and Income Distribution Inequality in the Euro Area”, **Economic Modelling**, 70, 40-55.
- Baligh, Nafiseh ve Khosrow Piraei (2013), “Financial Development and Income Inequality Relationship in Iran”, **Middle-East Journal of Scientific Research**, 13(7), 56-64.
- Banerjee, Abhijit V. ve Andrew F. Newman (1993), “Occupational Choice and the Process of Development”, **Journal of Political Economy**, 101(2), 274-298.

- Banerjee, Abhijit V. ve Andrew F. Newman (1991), "Risk-Bearing and the Theory of Income Distribution", **The Review of Economic Studies**, 58(2), 211-235.
- Baumol, William J. (1986), "Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What the Long-Run Data Show", **The American Economic Review**, 76(5), 1072-1085.
- Batuo, Michael Enowbi vd. (2010), "Financial Development and Income Inequality: Evidence from African Countries", **African Development Bank**, 44, 1-27.
- Baylan, Mustafa (2021), "Türkiye'de Finansallaşma ve Gelir Dağılımı, 1990-2017", **Journal of Economics and Research**, 2(1), 46-58.
- Beck, Thorsten vd. (2007), "Finance, inequality and the poor", **Journal of Economic Growth**, 12, 27-49.
- Beck, Thorsten vd. (2007), "Finance, Inequality and the Poor", **Journal of Economic Growth**, 12, 27-49.
- Becker, Gary S. (1967), **Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education**, 3. Baskı, University of Chicago press, London.
- Becker, Gary S. ve Tomes, Nigel (1979), "An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility", **Journal of Political Economy** 87(6), 1153-1189.
- Bellù, Lorenzo Giovanni ve Liberati, Paolo (2006), "Policy Impacts on Inequality Welfare Based Measures of Inequality: The Atkinson Index", **Food and Agriculture Organization of The United Nations**, <http://www.fao.org/3/am391e/am391.pdf> (21.12.2022).
- Bencivenga, Valerie R. ve Bruce D. Smith (1991), "Financial Intermediation and Endogenous Growth", **The Review of Economic Studies**, 58(2), 195-209.
- Best, James, ve Dogra, Keshav (2023), Capital Management and Wealth Inequality. **FRB of New York Staff Report**, (1072).
- Bittencourt, Manoel vd. (2019), "Does financial development affect income inequality in the US States?", **Journal of Policy Modeling**, 41(6) 1043-1056.
- Bodie, Zvi ve Robert C. Merton (1998), "A conceptual framework for analyzing the financial environment", **Working Paper**, No:95-062.
- Biyase, Mduduzi ve Carolyn Chisadza (2023), "Symmetric and Asymmetric Effects of Financial Deepening on Income Inequality in South Africa", **Development Southern Africa**, 40(2), 961-978.
- Brei, Michael vd. (2018), "Financial Structure and Income Inequality", **Bank For International Settlements Working Papers**, No:756

- Bolarinwa, Segun Thompson ve Anthony Enisan Akinlo (2021), “Is there a nonlinear relationship between financial development and income inequality in Africa? Evidence from dynamic panel threshold”, **The Journal of Economic Asymmetries**, 24, e00226.
- Boot, Arnoud WA ve Anjan V. Thakor (1997), “Financial System Architecture.” **The Review of Financial Studies**, 10(3), 693-733.
- Boyd, John H. ve Edward C. Prescott (1986), “Financial Intermediary-Coalitions”, **Journal of Economic Theory**, 38(2), 211-232.
- Bolarinwa, Segun Thompson vd. (2021), “The Effect of Financial Development on Income Inequality in Africa”, **Development Southern Africa**, 38(2), 311-329.
- Bumann, Silke ve Robert Lensink (2016), “Capital Account Liberalization and Income Inequality”, **Journal of International Money and Finance**, 61, 143-162.
- Bükey, Abdullah Miraç ve Çetin, Başak Işıl (2017), “Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 3(1), 103-117.
- Canavire-Bacarreza, Gustavo J. ve Felix K. Rioja (2008), “Financial Development and the Distribution of Income in Latin America and the Caribbean”, **IZA Discussion Paper Series**, No.3796.
- Carter, Anne P. (1970), **Structural Change in the American Economy**, 3th Ed., Harvard University Press, Cambridge.
- Čihák, Martin ve Heiko Hesse (2010), “Islamic Banks and Financial Stability: An Empirical Analysis”, **Journal of Financial Services Research**, 38, 95-113.
- Čihák, Martin vd. (2012), “Benchmarking Financial Systems Around the World”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 6175.
- Čihák, Martin vd. (2013), “Financial Development in 205 Economies, 1960 to 2010”, **National Bureau of Economic Research**, No. w18946.
- Chakraborty, Shankha ve Ray, Tridip (2006), “Bank-Based Versus Market-Based Financial Systems: A Growth-Theoretic Analysis”, **Journal of Monetary Economics**, 53(2), 329–350.
- Champernowne, David G. (1953), “A Model of Income Distribution”, **The Economic Journal**, 63(250), 318-351.
- Chakroun, Mohamed (2020), “Threshold Effects in the Relationship Between Financial Development and Income Inequality”, **International Journal of Finance & Economics**, 25(3), 365-387.

- Charles-Coll, Jorge A. (2011), "Understanding Income Inequality: Concept, Causes and Measurement", **International Journal of Economics and Management Science**, 1(3), 17-28
- Chen, Wang ve Takuji Kinkyo (2016), "Financial Development and Income Inequality: Long-Run Relationship and Short-Run Heterogeneity", **Emerging Markets Finance and Trade**, 52(3), 733-742.
- Chiu, Yi-Bin ve Chien-Chiang Lee (2019), "Financial development, income inequality, and country risk", **Journal of International Money and Finance**, 93, 1-18.
- Claessens, Stijin vd. (2002), "Disentangling the Incentive and Entrenchment Effects of Large Shareholdings", **The Journal of Finance**, 57(6), 2741-2771
- Claessens, Stijin (2006), "Access to Financial Services: A Review of the Issues and Public Policy Objectives", **The World Bank Research Observer**, 21(2), 207-240.
- Claessens, Stijin. ve Perotti, Enrico (2007), "Finance and Inequality: Channels and Evidence", **Journal of Comparative Economics**, 35(4), 748-773.
- Clarke, George RG vd. (2006), "Finance and Income Inequality: What do the Data Tell Us?", **Southern Economic Journal**, 72(3), 578-596.
- Collard, Sharon vd. (2001), **Tackling Financial Exclusion**, 1th Ed., Policy Press, UK.
- Cong Nguyen vd. (2019), "Financial Development and Income Inequality in Emerging Markets: a New Approach", **Journal of Risk and Financial Management**, 12(4), 173.
- Conceição, Pedro ve Ferreira, Pedro (2000), "The Young Person's Guide To The Theil Index: Suggesting Intuitive Interpretations And Exploring Analytical Applications", **UTIP Working Paper**, No: 14, 2-52.
- Costa, Rita. Neves ve Pérez-Duarte, Sebastien (2019), "Not All Inequality Measures Were Created Equal: The Measurement of Wealth Inequality", **Its Decompositions, and an Application to European Household Wealth**, ECB Statistics Paper, No. 31.
- Cullis, James ve Van Koppen, Barbara (2007), "Applying The Gini Coefficient to Measure Inequality of Water Use in The Olifants River Water Management Area, South Africa", **International Water Management Institute**, Research Report: 113.
- Çetin, Murat, ve Fahri Şeker (2016), "Finansal Gelişmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bir Kanıt", **International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal**, 3(2), 52-63.
- Çetin, Murat vd. (2021), "Financial Development, Technological Innovation and Income Inequality: Time Series Evidence from Turkey", **Social Indicators Research**, 156(1), 47-69.

- Dalton, Hugh (1920), “The Measurement of Inequality of Incomes”, **The Economic Journal**, 30(19), 348-361.
- Davies, James B. ve Shorrocks, Anthony F. (2000), “The distribution of wealth”, **Handbook of Income Distribution**, 1, 605-675.
- De Haan, Jakob ve Jan-Egbert Sturm (2017), “Finance and income inequality: A review and new evidence”, **European Journal of Political Economy**, 50, 171-195.
- Delis, Manthos D. vd. (2014), “Bank Regulations and Income Inequality: Empirical evidence”, **Review of Finance**, 18(5), 1811-1846.
- De Soto, Hernando (2002), “The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else”, **Canadian Journal of Latin American & Caribbean Studies**, 27(53), 172.
- Denk, Oliver ve Boris Cournède (2015), “Finance and Income Inequality in OECD Countries”, Available at SSRN 2649944.
- Demirgüç-Kunt, Asli ve Enrica Detragiache (1998), “The determinants of banking crises in developing and developed countries”, **Staff papers**, 45(1), 81-109.
- Demirgüç-Kunt, Aslı vd. (2008), “Banking on the Principles: Compliance with Basel Core Principles and Bank Soundness”, **Journal of Financial Intermediation**, 17(4), 511–542.
- Demirgüç-Kunt, Asli ve Ross Levine (2009), “Finance and inequality: Theory and evidence”, **Annual Review of Financial Economics**, 1(1), 287-318.
- Demirgüç-Kunt, Asli ve Leora F. Klapper (2012), “Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 6025.
- Destek, Mehmet Akif vd. (2017), “Türkiye’de Finansal Gelişim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Finansal Kuznets Eğrisi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 18(2), 153-165.
- Destek, Mehmet Akif vd. (2020), “The Relationship Between Financial Development and Income Inequality in Turkey”, **Journal of Economic Structures**, 9(1), 11.
- Diamond, Douglas W. (1984), “Financial Intermediation and Delegated Monitoring”, **The Review of Economic Studies**, 51(3), 393-414.
- Dumrul, Cüneyt vd. (2021), “Finansal Kuznets Eğrisi Hipotezi: Yapısal Kırılmalı Eş-Bütünleşme Testleri ile Türk Ekonomisine İlişkin Ampirik Bir Analiz”, **Sosyoekonomi**, 29(50), 337-359.
- Durkaya, Mehmet ve Servet Ceylan (2006), “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”, **Maliye Dergisi**, 150, 79-89.

- Ean, Tan Ger, vd. (2020), "Regional Economic Integration and Income Inequality in Selected ASEAN Countries", **International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences**, 10(2), 648-664.
- Fagerstrom, Matthew (2022), Interest Rates and Inequality: Does the Choice of Inequality Measure Matter?, **Available at SSRN**, No: 4239796.
- Fu, Zhe vd. (2021), "Bank Competition, Financial Development, and Income Inequality", **Contemporary Economic Policy**, 39(1), 42-58.
- Furceri, Davide ve Loungani, Prakash (2015), Capital Account Liberalization and Inequality, **IMF Working Paper**, No: 15/243.
- Galor, Oded ve Joseph Zeira (1993), "Income Distribution and Macroeconomics", **The Review of Economic Studies**, 60(1) 35-52.
- Greenwood, Jeremy. ve Jovanovic, Boyan (1990), "Financial Development, Growth, and the Distribution of Income", **Journal of Political Economy**, 98(5), 1076-1107.
- Goldsmith, Raymond W. (1959), "Financial Structure and Development as a Subject for International Comparative Study", The Comparative Study of Economic Growth and Structure, **National Bureau of Economic Research**, 114-123.
- Gould, David M. Vd. (2016), "Finance, Growth and Shared Prosperity: Beyond Credit Deepening", **Journal of Policy Modeling**, 38(4), 737-758.
- Gurley, John G. ve Edward S. Shaw (1955), "Financial Aspects of Economic Development", **The American Economic Review**, 45(4), 515-538.
- Gurley, John G. ve Edward S. Shaw (1956), "Financial Intermediaries and the Saving-Investment Process", **The Journal of Finance**, 11(2), 257-276.
- Graff, Michael ve Alexander Karmann (2006), "What Determines the Finance-Growth Nexus? Empirical Evidence for Threshold Models", **Journal of Economics**, 87(2), 127-157.
- Hamori, Shigeyuki ve Yoshihiro Hashiguchi (2012), "The effect of Financial Deepening on Inequality: Some International Evidence", **Journal of Asian Economics**, 23(4), 353-359.
- Hasan, Ishak (2016), "Pengaruh Pembangunan Sektor Pertanian Terhadap Distribusi Pendapatan dan Kesempatan Kerja di Indonesia", **Jurnal Ilmu Ekonomi dan Pembangunan**, 16(1), 54-64.
- Haughton, Jonathan ve Khandker, Shahidur S. (2009), "Handbook on Poverty and Inequality" **The World Bank Publication**, Report No: 48338, <http://documents.worldbank.org/curated/en/488081468157174849/Handbook-on-poverty-and-inequality> (19.01.2023).
- Hepsağ, Aycan (2017), "Financial Kuznets Curve Hypothesis: The Case of G-7 Countries", **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 7(2), 135-156.

- Higgins, Matthew ve Jeffrey G. Williamson (2002), “Explaining Inequality the World Round: Cohort Size, Kuznets Curves, and Openness”, **Japanese Journal of Southeast Asian Studies**, 40(3), 268-302.
- Hoi, Chu Minh ve Le Quoc Hoi (2012), “Financial Development and Income Inequality in Vietnam: An Empirical Analysis”, **Journal of Economics and Development**, 14(2), 5-25.
- Holmström, Bengt ve Jean Tirole (1993), “Market liquidity and performance monitoring”, **Journal of Political economy**, 101(4), 678-709.
- Husain, Shaiara vd. (2020), “Interest Rate and Income Disparity: Evidence from Indonesia”, **Strategic Change**, 29(6), 665-672.
- Huybens, Elisabeth ve Bruce D. Smith (1999), “Inflation, Financial Markets and Long-Run Real Activity”, **Journal of Monetary Economics**, 43(2), 283-315
- Idrees, Muhammad ve Ahmad, Eatnaz (2017), “Measurement of Income Inequality: A Survey”, **Forman Journal of Economic Studies**, (13), 1-32.
- İşcan, İsmail Hakkı ve Tuğba Demirel (2024), “The Relationship Among Trade Openness, Financial Development and Economic Growth Indicators and Income Distribution Inequality: Testing the Kuznets, Financial Kuznets, and Stolper-Samuelson Hypotheses”, **Journal of Economic Policy Researches**, 11(1), 1-18.
- Jalil, Abdul ve Mete Feridun (2011), “Long-run Relationship Between Income Inequality and Financial Development in China”, **Journal of the Asia Pacific Economy**, 16(2), 202-214.
- Jauch, Sebastian ve Sebastian Watzka (2016), “Financial development and income inequality: a panel data approach”, **Empirical Economics**, 51, 291-314.
- Jaumotte, Florence vd. (2013), “Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?”, **IMF Economic Review**, 61(2), 271-309.
- Johnson, Harry G. (1965), “Poverty and Unemployment”, **The Economics of Poverty**, 166-170.
- Jung, Samuel Moon ve Chu-Ping C. Vijverberg (2019), “Financial Development and Income Inequality in China: A Spatial Data Analysis”, **The North American Journal of Economics and Finance**, 48, 295-320.
- Kaminsky, Graciela L. ve Carmen M. Reinhart (1999), “The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems”, **American Economic Review**, 89(3), 473-500.
- Kanberoğlu, Zafer ve Arvas Mehmet (2014), “Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği: Türkiye Örneği, 1980-2012”, **Sosyoekonomi**, 21(21), 105-122.
- Kappel, Vivien (2010), “The effects of Financial Development on Income Inequality and Poverty”, **CER-ETH-Center of Economic Research at ETH Zurich**, Working Paper 10/127.

- Kar, Bahar Baysal ve Kar, Mikail (2019), “Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği: BRICS Ekonomileri İçin Dinamik Heterojen bir Yaklaşım”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(1), 27-46.
- Kavya, T. B. ve Santhakumar Shijin (2020), “Economic Development, Financial Development, and Income Inequality Nexus”, **Borsa İstanbul Review**, 20(1), 80-93.
- Kebede, Jeleta vd. (2023), “Financial Inclusion and Income Inequality Nexus: A Case of Africa”, **Economic Analysis and Policy**, 77, 539-557.
- Kempson, Elaine ve Whyley, Claire (1999), **Kept Out or Opted Out? Understanding and Combating Financial Exclusion**, 1th Ed., The Policy Press, UK.
- Kim, Dong-Hyeon ve Shu-Chin Lin (2011), “Nonlinearity in the Financial Development–Income Inequality Nexus”, **Journal of Comparative Economics**, 39(3), 310-325.
- Khatatbeh, Ibrahim N. ve Imad A. Moosa (2023), “Financialisation and Income Inequality: An Investigation of the Financial Kuznets Curve Hypothesis Among Developed and Developing Countries”, **Heliyon**, 9(4), 1-13.
- Kunieda, Takuma, vd. (2014), “Finance and Inequality: How Does Globalization Change Their Relationship?”, **Macroeconomic Dynamics**, 18(5), 1091-1128.
- Kuştepelı, Yeşim ve Halaç, Umut (2004), “Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6(4), 143-160.
- Koh, Sharon GM, vd. (2020), “The Income Inequality, Financial Depth and Economic Growth Nexus in China”, **The World Economy**, 43(2), 412-427.
- Koshevoy, Gleb. ve Mosler, Karl (1997), “Multivariate Gini Indices”, **Journal of Multivariate Analysis**, 60(2), 252-276.
- Kuznets, Simon (1955), “Economic Growth and Income Inequality”, **The American Economic Review**, 45(1), 1-28.
- Loury, Glenn C. (1981), “Intergenerational Transfers and the Distribution of Earnings”, **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, 49(4), 843-867.
- Law, Siong Hook vd. (2023), “Financial Inclusion and Income Inequality in Developing Countries: The Role of Aging Populations”, **Research in International Business and Finance** 102110, 67, 1-20.
- Lee, Chien-Chiang vd. (2022), “The Impact of FDI on Income Inequality: Evidence From the Perspective of Financial Development”, **International Journal of Finance & Economics**, 27(1), 137-157.

- Lensink, Robert (2001), "Financial Development, Uncertainty and Economic Growth", **De Economist**, 149(3), 299-312.
- Levine, Ross (1997), "Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda." **Journal of Economic Literature**, 35(2), 688-726.
- Levine, Ross (2005), "Finance and Growth: Theory and Evidence", National Bureau Economic Research Working Paper Series, No: 10766, Cambridge.
- Li, Hongyi vd. (1998), "Explaining International and Intertemporal Variations in Income Inequality", **The Economic Journal**, 108(446), 26-43.
- Li, Jie ve Han Yu (2014), "Income Inequality and Financial Reform in Asia: the Role of Human Capital", **Applied Economics**, 46(24), 2920-2935.
- Liang, Zhicheng (2006), "Financial Development and Income Distribution: A System GMM Panel Analysis with Application to Urban China", **Journal of Economic Development**, 31(2), 1-21
- Lorenz, Max Otto (1905), "Methods Of Measuring The Concentration Of Wealth", **Publications Of The American Statistical Association**, 9(70), 209-219.
- Luintel, Kul B. vd. (2008), "Financial Structure and Economic Growth", **Journal of Development Economics**, 86(1), 181-200.
- Mankiw, N. Gregory vd. (1992), "A Contribution to the Empirics of Economic Growth", **The Quarterly Journal of Economics**, 107(2), 407-437.
- Mallela, Keerti vd. (2023), "Remittances, financial development, and income inequality: A panel quantile regression approach", **International Economics**, 175, 171-186.
- Haffejee, Muhammad Ismail ve Masih, Mansur (2018), "Is the Relationship Between Financial Development and Income Inequality Symmetric or Asymmetric? New Evidence from South Africa Based on NARDL", MPRA Paper No. 87574.
- Mbona, Nokulunga (2022), "Impacts of overall financial development, access and depth on income inequality", **Economies**, 10(5), 118.
- McKinnon, Ronald I. (1973), **Money and Capital in Economic Development**, Brookings Institution Press, Washington.
- Mookerjee, Rajen ve Paul Kalipioni (2010), "Availability of Financial Services and Income Inequality: The Evidence from Many Countries", **Emerging Markets Review**, 11(4), 404-408.
- Keskin, Nagehan (2022), "Türkiye’de Finansal Gelişmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Farklı Gelir Grupları İçin Mukayeseli Bir Analiz", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23(4), 915-931.

- Koçak, Emrah ve Uzay, Nisfet (2019), “The Effect of Financial Development on Income Inequality in Turkey: An Estimate of the Greenwood-Jovanovic Hypothesis”, **Review of Economic Perspectives**, 19(4), 319-344.
- Kuşçuoglu, Seyma Yılmaz ve Çicek, Macide (2021), “Financial Development and Income Inequality Relationship: Analyzing Financial Kuznets Curve With ARDL Boundary Test in Turkey”, **International Journal of Scientific and Technological Research**, 7(1), 79-102.
- Nandelenga, Martin Wafula ve Jacob Oduor (2020), “Asymmetric Analysis of Finance-Inequality Nexus: Evidence From Sub-Saharan Africa”, **The Journal of Economic Asymmetries**, 22, 1-13, e00184.
- Nasreddine, Kaidi ve Sami Mensi (2016), “Financial Development and Income Inequality: The Linear Versus the Nonlinear Hypothesis”, **Economics Bulletin**, 36(2), 609-626.
- Nikoloski, Zlatko (2013), “Financial Sector Development and Inequality: Is There a Financial Kuznets Curve?”, **Journal of International Development**, 25(7), 897-911.
- Nguyen, Canh Phuc ve Gabriel S. Lee (2021), “Uncertainty, Financial Development, and FDI Inflows: Global Evidence”, **Economic Modelling**, 99, 105473.
- Okun, Arthur (1975), **Equity and Efficiency: The Big Tradeoff**, The Brookings Institution, Washington.
- Özbek, Sefa ve Oğul, Bahar (2022), “Finansal Kuznets Eğrisi Hipotezinin Geçerliliği: Türkiye Ekonomisi Üzerine Kısa ve Uzun Dönemli Zaman Serisi Bulguları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, 23(1), 81-97.
- Özcan, Günay (2020), “Financial Development and Income Inequality: An Empirical Analysis on the Emerging Market Economies”, **Theoretical and Applied Economics**, 27(3), 85-96.
- Park, Donghyun ve Shin, Kwanho (2017), “Economic Growth, Financial Development, and Income Inequality”, **Emerging Markets Finance and Trade**, 53(12), 2794-2825.
- Parlaktuna, İnci (2020), “Türkiye’deki Bölgelerin Finansal Gelişmesinin Gelir Eşitsizliğine Etkisi”, **Bankacılar**, 31(113), 40-65.
- Patrick, Hung. T. (1966), “Financial Development And Economic Growth in Underdeveloped Countries”, **Economic Development and Cultural Change**, 14(2), 174–189.
- Pesaran, M. Hashem vd. (2001), Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”, **Journal of Applied Econometrics**, 16(3), 289-326.
- Prete, Anna Lo (2013), “Economic Literacy, Inequality, and Financial Development”, **Economics Letters**, 118(1), 74-76.

- Pata, Uğur Korkut (2020), Finansal Gelişmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri: Finansal Kuznets Eğrisi Hipotezi Türkiye İçin Geçerli mi?”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 34(3), 809-828.
- Perugini, Cristiano ve İpek Tekin (2022), “Financial Development, Income Inequality and Governance Institutions”, **Panoeconomicus**, 69(3), 353-379.
- Putriani, Diyah ve Prastowo Prastowo (2019), “Financial Inequality Nexus and Islamic Banking”, **Journal Ekonomi and Keuangan Islam**, 5(2), 43-52.
- Putri, Marlina ve Nelvia Iryani (2023), “Factors Affecting Income Distribution Inequality”, **Gorontalo Development Review**, 6(2), 98-109.
- Rajan, Raghuram ve Luigi Zingales (2003), **Saving Capitalism From The Capitalists**, Crown Business Division of Random House, New York.
- Rehman, Hafeez Ur vd. (2008), “Income Distribution, Growth and Financial Development: A Cross Countries Analysis”, **Pakistan Economic and Social Review**, 46(1), 1-16.
- Rey, Sergio J. (2004), “Spatial Analysis of Regional Income Inequality”, **Spatially IntegrateS social Science**, 1, 280-299.
- Ridzuan, Abdul Rahim vd. (2021), “Nexus between Financial Development and Income Inequality before Pandemic Covid-19: Does Financial Kuznets Curve Exist in Malaysia, Indonesia, Thailand and Philippines?”, **International Journal of Energy Economics and Policy**, 11(2), 260-271.
- Ripoll, Marla (2005), “Real exchange rate targeting, macroeconomic performance and sectoral income distribution in developing countries”, **The Journal of International Trade & Economic Development**, 14(2), 167-196.
- Rodriguez, Francisco ve Arjun Jayadev (2013), “The Declining Labor Share of Income”, **Journal of Globalization and Development**, 3(2), 1-18.
- Sahota, Gian Singh (1978), “Theories of Personal Income Distribution: A Survey”, **Journal of Economic Literature**, 16(1), 1-55.
- Satti, Saqlain Latif vd. (2015), Dynamics of Income Inequality, Finance and Trade in Kazakhstan: Empirical Evidence From a New Transition Economy With Policy Prescriptions, ISSN: 1441-5429, Discussion Paper, No: 36/15.
- Sehrawat, Madhu ve Giri, Arun Kumar (2016), “Panel Data Analysis of Financial Development, Economic Growth and Rural-Urban Income Inequality: Evidence from SAARC Countries”, **International Journal of Social Economics**, 43(10), 998-1015.

- Sekmen, Taner ve Seher Gülşah Topuz (2020), “Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Panel Nedensellik Yaklaşımı”, **Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi**, 5(3), 511-536.
- Sen, Amartya. ve Foster, James (1997), **On Economic Inequality**, Oxford Clarendon University Press, New York.
- Séraphin, Prao Yao ve Kongoza Kouassi Cyrille (2022), “Nonlinear Effect of Financial Development on Income Inequality: The Case of Ivory Coast”, **International Journal of Business and Management**, 17(6), 57-74.
- Serieux, John (2008), “Financial Liberalization And Domestic Resource Mobilization in Africa: An Assessment”, **International Poverty Centre Working Paper**, No: 45, 1–31.
- Sethi, Pradeeptha, vd. (2021), “The impact of globalization and financial development on India’s income inequality”, **Journal of Policy Modeling**, 43(3), 639-656.
- Seven, Unal ve Yener Coskun (2016), “Does Financial Development Reduce Income Inequality and Poverty? Evidence From Emerging Countries”, **Emerging Markets Review**, 26, 34-63.
- Shahbaz, Muhammad vd. (2015), “Financial development and income inequality: is there any financial Kuznets curve in Iran?”, **Social Indicators Research**, 124, 357-382.
- Shankar, Raja ve Shah, Anwar (2003), “Bridging the Economic Divide Within Countries: A Scorecard on the Performance of Regional Policies in Reducing Regional Income Disparities”, **World Development**, 31(8), 1421-1441.
- Shrestha, Min B. ve Khorshed Chowdhury (2007), “Testing Financial Liberalization Hypothesis with ARDL Modelling Approach”, **Applied Financial Economics**, 17(18), 1529-1540.
- Shorrocks, Anthony F. (1978), “Income Inequality and Income Mobility”, **Journal of Economic Theory**, 19(2), 376-393.
- Stewart, Charles T. ve Lee, Jin-Hsia (1986), “Urban Concentration and Sectoral Income Distribution”, **The Journal of Developing Areas**, 20(3), 357-368.
- Solow, Robert M. (1994), “Perspectives on growth theory”, **Journal of economic perspectives**, 8(1), 45-54.
- Tan, Hui-Boon ve Siong-Hook Law (2012), “Nonlinear dynamics of the finance-inequality nexus in developing countries”, **The Journal of Economic Inequality**, 10, 551-563.
- Tekbaş, Murat (2022), “ASEAN-5 Ülkelerinde Ekonomik Büyüme, Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi”, **Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty**, 9(2), 717-741.
- Theil, Henri (1967), **Economics and Information Theory**, North-Holland Publishing Company, Amsterdam.

- Trapeznikova, Ija (2019), “Measuring Income Inequality”, **IZA World of Labor**, 1-9.
- Torusdag, Mustafa ve Barut, Abdulkadir (2020), “Validity of Environmental and Financial Kuznets Curve: The Case of Turkey”, **Research Journal of Public Finance**, 6(3), 124-135.
- Van, Muhammed Hanifi (2021), “The Role of Financial Development in the Relationship Between Income Inequality and Economic Growth: Evidence From Method of Moments Quantile Regression”, **İzmir İktisat Dergisi**, 36(3), 725-737.
- Verma, Anushka ve Giri, Arun Kumar (2024), “Does Financial Inclusion Reduce Income Inequality? Empirical Evidence From Asian Economies”, **International Journal of Emerging Markets**, 19(9), 2428-2445.
- Villanthenkodath, Muhammed Ashiq ve Mahalik, Kumar Mahalik (2022), “Does real interest rate Reduce Income Inequality in India? Evidence from Multivariate Framework Analysis”, **European Journal of Government and Economics**, 11(2), 193-209.
- Vo, Duc Hong vd. (2023), “The long-run effects of financial development on income inequality: Evidence from the Asia-Pacific countries”, **Heliyon**, 9(8), 1-14.
- Yılmaz, Veysel ve Demirgil, Bünyamin (2021), “Finansal Gelişme Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğini İncelemeye Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği”, **Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7(2), 289-306.
- Younsi, Moheddine ve Marwa Bechtini (2018), “Economic Growth, Financial Development and Income Inequality in BRICS Countries: Evidence From Panel Granger Causality Tests”, MPRA Paper, No: 85182, Tunus.
- Zhang, Quanda ve Rongda Chen (2015), “Financial Development and Income Inequality in China: An Application of SVAR Approach”, **Procedia Computer Science**, 55, 774-781.
- Xavier, Inês (2021), Wealth Inequality in the US: the Role of Heterogeneous Returns, **Available at SSRN**, No: 3915439, 1-46.

EKLER

Ek 1. Finansal Gelişmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisine Yönelik Ampirik Literatür Özeti

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
TERS-U	Nikoloski (2013) 1962-2006/76 <i>Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke</i> GMM, Dinamik Çok Değişkenli Panel Veri Analizi
	Shahbaz vd. (2015) 1965-2011/İran ARDL Modeli, Zivot ve Andrews Yapısal Kırılma Birim Kök Testi, VECM Granger Nedensellik Analizi
	Zhang ve Chen (2015) 1978-2013/Çin Yapısal Vektör Otoregresyon (SVAR) Modeli
	Akıncı ve Akıncı (2016) 1960-2014 Enders-Siklos Eşbütünleşme Analizi, TAR ve M-TAR Analizi, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi, İki Aşamalı EKK
	Baiardi ve Morana (2016) 1985-2013/19 AB Üyesi Ülke GMM, EKK
	Baiardi ve Morana (2018) 1985-2013/19 AB Üyesi Ülke EKK
	Younsi ve Bechtini (2018) 1995-2015/BRICS Ülkeleri Pedroni ve Kao Eş-bütünleşme Testi, Havuzlanmış EKK ve GMM Tahmini Granger, Nedensellik Analizi
	Chakroun (2019) 1980-2009/Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 60 Ülke Panel Caner ve Hansen (2004) Araç Değişkenler Yöntemi, Eşik Regresyon Tekniği, GMM
	Nyugen vd. (2019) 1961-2017/ Gelişmekte Olan 21 Ülke GMM, Panel Tamamen Değiştirilmiş EKK, Dinamik EKK (DOLS)Panel Eş-Bütünleşme Testi
	Pata (2019) 1987-2016/Türkiye Bayer-Hanck, Eş-bütünleşme Testi (EG, JOH, BDM, BO), Kanonik Eş-bütünleşme Regresyonu, Tam Değiştirilmiş EKK
	Çetin vd. (2021) 1987-2018/Türkiye Hatemi-J Eş-bütünleşme Testi, ARDL Modeli, Granger Nedensellik
	Yılmaz ve Demirgöl (2021) 1980-2018/Türkiye ARDL Modeli
	Kuşcuoğlu ve Çiçek (2021) 1987-2017/Türkiye ARDL Modeli
	Fu vd. (2021) 1995-2013/Çin Panel Sabit Etkiler Yöntemi, Sistem GMM
TERS-U	Özbek ve Oğul (2022) 1990-2019/Türkiye ARDL Modeli, FMOLS, DOLS VE CCR
	Vo vd. (2023) 1990-2021/12Asya Pasifik Ülkesi Tamamen Değiştirilmiş EKK, Dinamik EKK
	Altunöz (2023) 1992-2019/Türkiye ARDL Modeli
	Biyase ve Chisadza (2023) 1980-2017/Güney Afrika ARDL Modeli

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
U	Park ve Shin (2017) 1960-2011/162 Ülke Sabit Etkilerle Panel Regresyonu, Havuzlanmış Regresyon Modeli
	Hassan ve Meyer (2020) 1970-2018/Güney Afrika ARDL Modeli
POZİTİF	Gimet ve Lagoarde-Segot (2011) 1994-2002/49 Ülke Bayesian Yapısal Vektör Otoregresyon Modeli (SVAR)
	Jaumotte vd. (2013) 1981-2003/51 Ülke Panel Kantil Regresyon, Görünüşte İlişkisiz Regresyon Tahmincisi
	Li ve Yu (2014) 1996-2005/18 Asya Ülkeleri Dinamik Panel GMM
	Akıncı vd. (2015) 2006-2012/Türkiye Pedroni ve Kao Panel Eş-bütünleşme Testi
	Argun vd. (2016) 1989-2013/Türkiye Panel Veri Analizi
	Adams ve Klobodu (2016) 1985-2011/21 Sahra Altı Afrika Ülkeleri Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi
	Sehrawat ve Giri (2016) 1986-2012/6 Güney Asya Ülkeleri Panel Veri Analizi
	Haan ve Sturm (2017) 1975-2005/121 Ülke Panel Sabit Etkiler Modeli
	Kar ve Kar (2019) 1990-2014/BRICS Ülkeleri Havuzlanmış Ortalama Grup
	Sethi vd. (2021) 1980-2014 Hindistan ARDL Modeli, VECM-Granger Nedensellik Analizi
	Baylan (2021) 1990-2017/Türkiye Zaman Serisi Analizi, Granger Nedensellik
	Keskin (2022) 1987-2019/Türkiye ARDL Modeli
	Perugini ve Tekin (2022) 1996-2014/48 Ülke GMM
	Akalin vd. (2024) 1988-2020/Türkiye ARDL Modeli
NEGATİF	Li vd. (1998) 1947-1994/49 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Araç Değişkenler Yöntemi, EKK
	Liang (2006) 1986-2000/Çin'in 29 Eyaleti GMM
	Beck vd. (2007) 1960-2005/72 Ülke Dinamik Panel GMM, Standart İki Aşamalı EKK
	Ur-Rehman vd. (2008) 1975-2002/51 Ülke Sıradan EKK
	Batuo vd. (2010) 1980-2000/22 Afrika Ülkeleri GMM

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
NEGATİF	Kappel (2010) <i>1960-2006/Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 78 Ülke</i> Sıradan EKK, İki Aşamalı EKK
	Jalil ve Feridun (2011) <i>1978-2006/Çin</i> ARDL Modeli
	Prete (2012) <i>1980-2005/30 Ülke</i> Dinamik Panel GMM, Standart İki Aşamalı EKK Yöntemi
	Agnello vd. (2012) <i>1973-2005/62 Ülke</i> Panel EKK
	Hamori ve Hashiguchi (2012) <i>1963-2002/126 Ülke</i> Panel Dinamik GMM
	Baligh ve Pirae (2013) <i>1973-2010/İran</i> ARDL Modeli
	Kanberoğlu ve Arvas (2014) <i>1980-2012/Türkiye</i> ARDL Modeli, EKK
	Satti vd. (2015) <i>1991-2011/Kazakistan</i> ARDL Modeli
	Çetin ve Şeker (2016) <i>1963-2006/Türkiye</i> ARDL Modeli, Granger Nedensellik
	Haffejee ve Masih (2018) <i>2000-2014/Güney Afrika</i> Doğrusal Olmayan ARDL Modeli
	Altıntaş ve Çalışır (2018) <i>1993-2016/Türkiye</i> ARDL Modeli
	Ean vd. (2020) <i>ASEAN-3, ASEAN-5 ve ASEAN-8 ülkeleri /2005-2018</i> Panel Eşbütünleşme, Tamamen Değiştirilmiş Sıradan EKK ve Panel Granger Wald Testleri
	Akisik ve Gal (2023) <i>1998-2018/122 Ülke</i> Havuzlanmış Yatay Kesit, Sabit Etkili GMM Modeli
	Kebede vd. (2023) <i>2004-2018/23 Afrika Ülkesi</i> Panel Kantil, Nicelik Regresyon
	Law vd. (2023) <i>2004-2019/73 Gelişmekte Olan Ülke</i> GMM, Panel Kantil Regresyon
HERHANGİ BİR İLİŞKİ YOK	Fowowe ve Abidoye (2013) <i>1981-2005/27 Afrika Ülkesi</i> Dinamik Panel GMM
	Seven ve Coşku (2016) <i>1987-2011/45 Gelişmekte Olan Ülke</i> GMM
	Torusdağ ve Barut (2020) <i>2002-2017/Türkiye</i> Bayer-Hanck Eş-bütünleşme Testi
	Dumrul vd. (2021) <i>1980-2017/Türkiye</i> Yapısal Kırılmalı Eş-bütünleşme Analizi [Gregory ve Hansen (1996) ve Hatemi-J (2008)]
	Tekbaş (2022) <i>1992-2014/ASEAN-5</i> Yatay Kesit Bağımlılığı Testi, Granger Nedensellik Testi

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
KARMA SONUÇLAR	Clarke vd. (2006) <i>1960-1995/83 Ülke</i> Kesitsel Panel Veri Analizi, Sıradan EKK
	Canavire-Bacarreza ve Rioja (2008) <i>1960-2000/Latin Amerika ve Karayipler</i> GMM
	Law ve Tan (2009) <i>1980-2000/35 Gelişmekte Olan Ülke</i> Dinamik Panel GMM
	Mookerjee ve Kalipioni (2010) <i>2000-2005/70 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke</i> Kesitsel Analiz, Sıradan EKK, Araç Değişkenler Yöntemi, Standart İki Aşamalı EKK
	Kim ve Lin (2011) <i>1960-2005/72 Ülke</i> EKK, Caner ve Hansen (2004)'in Araç Değişkenler Eşik Regresyon Yaklaşımı
	Delis vd. (2014) <i>1997-2005/97 Ülke</i> Dinamik Panel GMM, Standart İki Aşamalı EKK
	Kunieda vd. (2014) <i>1985-2009/120 Ülke</i> Ülkeler Arası Analiz, Dinamik Panel GMM
	Bahmani-Oskooee ve Zhang (2015) <i>Her bir ülke için farklı dönem baz alınmıştır/17 ülke</i> Zaman Serisi Analizi
	Furceri ve Loungani (2015) <i>1970-2010/149 Ülke</i> Panel Zaman ve Ülke Etkisi, Sıradan EKK
	Denk ve Cournède (2015) <i>1974-2011/33 OECD Ülkesi</i> Ülkeye ve Zamana Bağlı Sabit Etkiler, Sıradan EKK
	Nasreddine ve Mensi (2016) <i>1980-2012/138 Ülke</i> GMM
	Jauch ve Watzka (2016) <i>1960-2008/138 Ülke</i> Havuzlanmış Regresyon Tahmini, Sabit Etki Tahmini ve Dinamik Panel Modeli, GMM
	Bumann ve Lensink (2016) <i>1973-2008/106 Ülke</i> GMM
	Topuz ve Dağdemir (2016) <i>1995-2011/94 Ülke</i> Sistem GMM
	Chen ve Takuji (2016) <i>1961-2012/88 ülke</i> Dinamik Panel ve Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmin Yöntemi
	Destek vd. (2017) <i>1977-2013/Türkiye</i> ARDL Modeli, Granger Nedensellik
	Hepsağ (2017) <i>ABD/1961-2014, Almanya/1971-2015, İngiltere/1961-2015, İtalya/1967-2015 Kanada/1965-2008</i> Dinamik EKK ve ARDL Modelleri
	Ahmed ve Masih (2017) <i>1970-2007/Malezya</i> ARDL Modeli, Granger Nedensellik Analizi
	Brei vd. (2018) <i>1989-2012/97 ülke</i> Panel Veri Analizi
	Bittencort vd. (2019) <i>1976-2011/ABD'deki 50 Eyalet</i> Sabit Etkiler Modeli, GMM

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
KARMA SONUÇLAR	Jung ve Vijverberg (2019) <i>1998-2014/Çin (29 İl)</i> GMM, Mekansal Panel Modelleri, Sıradan EKK, Mekansal Hata Modeli
	Altunbaş ve Thornton (2019) <i>1980-2015/121 Ülke</i> Panel Sabit Etki, Panel Kantil Regresyon
	Zhang ve Naceur (2019) <i>1961-2011/143 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke</i> EKK, Araç Değişkenler Yöntemi
	Putriani ve Prastowo (2019) <i>2010-2015/13 Ülke</i> Panel Veri Analizi
	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
	Koçak ve Uzay (2019) <i>1980-2013/Türkiye</i> Maki Yapısal Kırılma Eş-Bütünleşme testi, Dinamik Sıradan EKK, Tamamen Değiştirilmiş EKK
	Lee ve Chiu (2019) <i>1985-2015/59 Ülke</i> Panel Sabit Etki Modeli, İki rejimli Yumuşak Geçişli Panel Regresyon Modeli
	Kavya ve Shijin (2020) <i>1984-2014/85 Ülke</i> Dengesiz Dinamik Panel GMM Tahmin Modeli
	Destek vd. (2020) <i>1990-2015/Türkiye</i> ARDL Modeli
	Parlaktuna (2020) <i>2007-2017 /Türkiye</i> ARDL Modeli
	Nandelenga ve Oduor (2020) <i>1980-2018/20 Sahra Altı Afrika Ülkesi</i> Doğrusal Olmayan ARDL Modeli
	Özcan (2020) <i>1992-2015/16 Gelişmekte Olan Ülke</i> Panel Eş-bütünleşme
	Sekmen ve Topuz (2020) <i>1993-2016/22 Ülke</i> Panel Nedensellik Analizi
	Van (2021) <i>1995-2016/79 Ülke</i> Dinamik ve Tamamen Değiştirilmiş EKK, Pedroni (2004) ile Gengenbach, Urbain ve Westerlund (2016) Eş-bütünleşme Testleri
	Alshubiri (2021) <i>2002-2018/17 OECD ve 15 Asya Ülkesi</i> GMM, Havuzlanmış EKK, Panel Sabit Etki Modeli
	Bolarinwa vd. (2021) <i>1999-2015/40 Afrika Ülkesi</i> Dinamik Panel Yöntemi, Sistem GMM
	Bolarinwa ve Akinlo (2021) <i>1999-2015/40 Afrika Ülkesi</i> Dinamik Panel Eşik Modeli, GMM
	Benczúr ve Kvedaras (2021) <i>1978-1980/OECD ve AB Ülkeleri</i> GMM
	Ridzuan vd. (2021) <i>1970-2016/Malezya, ASEAN-4 Ülkeleri</i> ARDL Modeli
	Lee vd. (2022) <i>2001-2015/37 Ülke</i> Yumuşak Geçişli Panel Regresyon Modeli, Panel Sabit Etkiler Modeli
	Alexiou vd. (2022) <i>2000-2017/19 OECD ülkesi</i> Panel Veri Analizi

Sonuç	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
KARMA SONUÇLAR	Verma ve Giri (2022) <i>2005-2020/22 Asya Ülkesi</i> Değiştirilmiş EKK, ARDL ve Granger Nedensellik Testleri
	Yazar(lar)/Dönem/Ülke(ler)/Yöntem(ler)
	Altiner vd. (2022) <i>2000-2015/30 Ülke</i> Panel Veri Analizi
	Mbona (2022) <i>2004-2019/120 Ülke</i> GMM
	Séraphin ve Cyrille (2022) <i>1986-2016/Fildişi Sahili</i> ARDL ve NARDL Yöntemleri
	Mallela vd. (2023) <i>1984-2019/70 Gelişmekte Olan Ülke</i> Havuzlanmış EKK, Sabit Etki Tahmincisi, Panel Kantil Regresyon, Sistem GMM
	Khatatbeh ve Moosa (2023) <i>1980-2015/Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 20 Ülke</i> Tamamen Değiştirilmiş EKK, Gözlemlenmeyen Bileşenler Modeli
	İşcan ve Demirel (2024) <i>2002-2019/19 Gelişmekte ve 22 Gelişmiş Ülke</i> Panel ARDL ve Panel VECM Nedensellik Analizi

Not: KARMA SONUÇLAR ifadesi için açıklama aşağıda sunulmuştur;

*Analiz sonucunun, çalışmada kullanılan ülke veya ülke grubuna göre değiştiğini gösterebilmektedir. Şöyle ki, bazı çalışmalarda düşük-orta-yüksek gelirli, gelişmiş ve gelişmekte veya ortalamasının üstünde ve altında gelir dağılımı eşitsizliğine sahip olan ülkeler gruplara ayrılmıştır ve her bir ülke grubu veya ülke için farklı sonuçlar elde edilmiştir.

*Gelir dağılımı eşitsizliğini veya finansal gelişmeyi temsilen kullanılan birden fazla gösterge analiz sonucunda farklı etkilere neden olabilmektedir. Diğer bir deyişle bir çalışmada finansal gelişmeyi temsilen özel sektöre verilen krediler, borsa kapitalizasyonu ve M2/GSYİH oranı gibi üç farklı göstergenin kullanılması durumunda, her bir finansal gelişme göstergesinin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklı olduğu görülebilmektedir. Veya UTIP kapsamında Galbraith ve Kum (2005) tarafından sağlanan ölçü ve Solt tarafından oluşturulan SWIID olmak üzere iki farklı gelir dağılımı göstergesini kullanıldığı aynı çalışmada, farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

*Bir çalışmada analizin hem kısa hem de uzun dönem itibarıyla incelenmesi farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

*Analizden farklı yöntemlerin kullanılması yine farklı sonuçların ortaya konulmasında etkili bir faktördür. Örneğin GMM aracılığıyla finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik ters-U şeklinde bir ilişkinin varlığı ortaya konulurken Panel Sabit Etkiler ve Zaman Serisi analizleri ile finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

*Analize dahil edilen bazı faktörler (ülke/ülkelerin kriz veya reform döneminde olması ya da asgari düzeyde bir finansal gelişmişlik düzeyine sahip olması) de finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin farklı olmasına neden olmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Filiz KÖYEL, ilköğretim ve lise öğrenimini Erzincan’da tamamladı. 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünü kazandı. 2012 yılında lisans eğitimini tamamlayarak aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programını kazandı. 2015 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı ve 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu’nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında doktora programına başladı. Trabzon Üniversitesi Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu’nda çalışmaya devam etmektedir.

KÖYEL, evli ve bir çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.